Magyar Levelestár

„Szerelmes Orsikám...”

1. Nádasdy Tamás

1020

44191

„Szerelmes Orsikám...”

A Nádasdyak és Szegedi Kőrös Gáspár levelezése

Szépirodalmi Könyvkiadó
Budapest

MTAK
0 00002 37110 8

666181

Válogatta, a szöveget gondozta
és a jegyzeteket írta

VIDA TIVADAR

Az utószó

GRYNAEUS TAMÁS

munkája

Fordította

VIDA TIVADAR

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvleltár 15433 /19 88

© SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ, 1988
© HUNGARIAN TRANSLATION, AND EDITION 1988

1 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1540. szeptember 21. előtt

Szerelmes Uram, szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes uramnak. Továbbá én egészségben vagyok, kit Kegyelmednek felől is kívánnám hallanom. Továbbá azmit Kegyelmed hagyott, megszerzettem. Megérti Kegyelmed az Ostffy László leveléből. Továbbá megszolgálom Kegyelmednek, hogy Kegyelmed ír énnekem, és kérém Kegyelmedet, hogy írjon Kegyelmed, és megszolgálom Kegyelmednek. Isten tartsa meg Kegyelmedet!

Költ az kegyelmed várában, Sárvárban, Szent Máté nap előtt 1540.

Az Kegyelmed Orsikája

2 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1541. május 20.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak. Továbbá tudja Kd, hogy mi békével és jó egészségbe vagyunk, kit Kd felől is kívánnám hallanom. Továbbá, hol az két láda felől ír Kd énnekem, és Kd bekívánná az gelet levelet, nincs oly bízott emberem, kitűl bekűdeném Kdnek. De azt nem csodálom, hogy Kd ilyen kevélyen ír énnekem, mert Kd más országba vagyon, de hozza meg Isten Kdet békével és egészséggel, hiszem, hogy Kdnek az én szol-

gálatom leszen kellyemetes, hogy nem mint az kötel levél, kit Kd éntűlem kívánna. Isten tartsa meg Kdet.
Költ az Kd várába, Sárvárba, Szent Zsófia asszony nap után való pénteken. 1541.

Az Kegyelmed Orsikája

3 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1541.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá, hol azt írja Kd, hogy midőn éntűlem element Kd, azúta minden éjjel hideg lölt volna, és megírta vóna Kdnek, ed bizony nem jó kéme volt Kdnek, megbocsássa Kd. Továbbá, hol Kd az én levelemnek nem hiszen, jűjjön haza Kd, hiszem meglátja, ha békével vagyok azvagy nem. Ha Isten ezen egíszségbe tart, kit adjon Isten Kdnek is minden jó egészséget. És nem várnám Kdtől, hogy Kd kémet tart rajtam, ed megtudna az Kegyelmed kémét, kicsoda, hamar találnom, és miképpen írta Kd, hogy mikor Isten meghozza Kdet, többet szóljunk rúla, bátor többet szólunk, valamennyit Kd akar, csak Isten hozza meg Kdet. Isten tartsa meg Kdet.
Költ az Kd várába, Sárvárba, 1541.

Az Kegyelmed Orsikája

4 Nádasdy Márton Nádasdy Tamásnak

Monyorókerék, 1542. augusztus 19.

Nagyságos Uram, szolgálatomnak és magam ajánlásának utána, asszonyom szerdán igen megnehezedett vala, mert megfürdött vala. Lássa Kegyelmed, ha beteg embernek fürödnie kellene, soha nem hagyja megírnom Kegyelmednek. Ez okért, ha én megírom, Kegyelmed oda hozzája munkálódik. Azt ő nem akarná, mert Kegyelmetek is beteges. De kérem Kegyelmedet, hogy asszonyomnak meg ne jelentse Kegyelmed, mert soha haragtól meg nem óvhatom magamat, mert én itt úgy járok, mint egy eret keléssel, azt betegséget egyébnek nem ismerhetem, hanem kórságnak, mert veres tajtékot túr vala. Meg hahogy meg ne írnám, ezt mondám őkegyelmének: mindétig gyűlölne Kegyelmed, ha meg nem írnám. De mindazáltal is megoltalmazzon Kegyelmed, mikor szembe leszen Kegyelmed asszonyommal.

Ez levél költ Monyorókeréken, aznap, mikor asszonyom megbetegült vala, Szent István király estéjén, 1542.

Nádasdy Márton keze írása,
az Nagyságod szolgája

5 Nádasdy Márton Nádasdy Tamásnak

Monyorókerék, 1542. augusztus 31.

Nagyságos Uram, szolgálatomnak és magam ajánlásának utána, öregbik asszonyom akará, hogy én írjam ezt a levelet, mert Torrody Péter ment volt Újvárra ő dolgáért. Izent vala asszonyom Batthyány Ferencnének, miért ez betegségében meg nem látogatá. Ezt izente Batthyányné, hogy nem tudta, hogy

beteg legyen, de valamikor akarja, hogy [...] és oda megyen, ahová asszonyom akarja. Asszonyom nekem megmondá. Nekünk asszonyommal így tessék: ha Batthyányné ezt kívánja, szembe legyen vele, de Kegyelmed híre nélkül soha nem akar szembe lenni senkivel, hanem ha Kegyelmed akarja. Ha pedig Kegyelmed akaratja leszen, tehát vagy szombaton, vagy vasárnap szembe leszen vele ugyanitt Monyorókeréken, mert hogy beteges volt, ő oda nem mehet asszonyom, mert asszonyom ezt mondja, hogy Isten után nincsen több bizodalma, csak Tekegyelmed. Sem akar senkiben bízni, hanem csak Kegyelmedben. Erről választ vár Kegyelmedtől.

Ez levél költ Monyorókeréken, Szent Bertalan nap után való csütörtökön 1542.

Nagyságod szolgája,
Nádasdy Márton keze írása,
asszonyom akaratjából

Nagyságod írja meg, ha szembe legyen vele, avagy nem, mert Kegyelmed híre nélkül semmit nem akar művelni.

6 Kanizsay Orsolya Szalay Jánosnak

Sárvár, 1542. szeptember 15.

Nagyságos tisztelendő Uram és Bátyám, köszönetemet és szolgálatomat mint szerelmes Bátyámnak! Tekegyelmedet azon kérem, mint uramat, hogy Tekegyelmed énnekem megbocsásson, hogy én az Tekegyelmed szolgáit eddig késlelém, mert vártatok vala valamit, hogyha Zalából, avagy az itt való házaiból valami hírt hallhatok vala, megizenem vala Tekegyelmednek. De én egyebet semmit nem hallhaték, ezt Kegyelmed előbb is hallotta, hogy Zalában igen halnak meg. Meg nem állott az

2. Sárvár keletről

halál sem Kanizsa tartományban, sem Zalavár tartományban, és mind ott környül igen halnak. Továbbá kérem Tekegyelmedet, hogy írjon Tekegyelmed énnekem, ha valamit hall uram felől. Megszolgálom Tekegyelmednek. Továbbá Isten tartsa meg Tekegyelmedet minden javával.
Ez a levél költ Sárvárban, Szent Kereszt nap után való pénteken 1542.

Kanizsay Orsolya

7 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1542. december 19.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá megértettem az Kd levelét, kibe írja Kd, hogy ez innepre haza nem jűne Kd. Tudja-e Kd, hogy megholt szegény öregbik uram, és én magam maradtam, mint egy mezőbe egy szál fa, azért kérem Kdet, hogy adjon Kd nekem tanúságot, miképpen múlassam el ez innepet ilyen egyedel. Továbbá küldtem Kdnek tizenkét kappant, négy ludat, pávát nem küldhettem, mert még meg nem híztak. Az kappanok sem igen jók, mert nem hízhattanak még jól meg. Az Szent Tamás bélesét megküldtem Kdnek, perecet is küldtem, vadat is hagytam, hogy vigyenek Kdnek, ha találnak Czenken, mert itt nincsen. Isten tartsa meg Kdet nagy sok Szent Tamás napjáiglan.
Költ az Kd várában, Sárvárba, december 19. 1542

Az Kegyelmed Orsikája

Továbbá kérem Kdet mint szerelmes Uramat, hogy küldjö meg az én szoknyámnak való posztót és az gereznát. Megszolgálom Kdnek. És ne késlelje Kd Kapornakit.

8 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1542.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom. Továbbá egyéb újságot nem írhatok Kdnek, hanem egyik leányomon, az Kegyesen költ az kelevény, az más éjjel az kis boltba tizenkét órakor az balog lábon; igaz ugyan fázással betegedett meg, mint igaz én magam, de ezt nem mondja az doktor, hogy nem az volna, honnem az volna; igen biztat, hogy meggyóulna, de csak Isten tudja. Az törökök esmég mind elvitték az Sokorúalját. Istenért kérem Kdet, hogy immár közünkbe ne jűön Kd, mert ezt látja Kd, hogy köztünk vagyon. Úristen tartsa meg Kdet.
Költ az Kd várába, Sárvárba 1542.

Az Kegyelmed Orsikája

9 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1543. augusztus 3.

Szerelmes Uram, szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak. Továbbá kérem Kegyelmedet, hogy ha lehetséges leszen Kegyelmed felől, jöjjön meg Kegyelmed azvagy csak egy napra. De könyörgök Kegyelmednek, én édes szerelmes Uram, hogy megbocsássa Kegyelmed, ha ebből Kegyelmednek ellene vétettem. Továbbá könyörög vala Kegyelmednek Teriak Pál, hogy ha Kegyelmednek akaratja volna, ő Kegyelmedhez menne; ha pedig az Kegyelmed akarata, hogy itt legyen, ottan is leszen. Kegyelmedet kéretném, hogy vegyen vabazt, megszolgálom Kegyelmednek. Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Kelt az kegyelmed várában, Sárvárban, Augusti 3. 1543.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

10 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Süly, 1544. május 11.

Szerelmes Orsikám, ez mai napon írtam neked ismét, ezenbe juta neked is leveled, kiből nagy örömöm lén, hogy értem az te egészségedet. Azhol az haragrúl írsz, ne adja Isten, hogy én tereád haragudjam, mert mihelt az lenne, ottan tudnám, hogy mindketten megbolondultunk, kitűl ótalmazzon az Úristen. Én is mind urammal egyetembe egészségbe vagyok. Akarom, hogy Zsuzsonna asszony ott talált, kel jobban végezhetek ott vele, hogynem mint otthon talált volna. Mindazáltal gyakran írj, ha azt akarod, hogy meg ne bolonduljunk, ha sokáig ott léssz, több pozsárt küldök. Lúdfiakat is küldtem volt. Isten tartson békével.

Datum Süly, 11. May 1544.

Az Te Nádazsdyd etc.

11 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1545. július 21.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak. Továbbá kívánnám az Kegyelmetek egészsége felől minden jó hírt hallanom, mert soha nem tudom, mire véljem, hogy Kegyelmed sem íra, sem üzene, sem külde Kegyelmed mind ennyi ideiglen is. Könyörgök Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak, hogy írjon Kegyelmed énnekem. Mert bizony soha nem tudom, mire véljem. Mégis könyörgök Kegyelmednek ugyan az Istenért, hogy írjon Kegyelmed. Azon is könyörgök Kegyelmednek, hogy tegyen hamar választ Kegyelmed, ugyanezen levél vivőjétől. Megszolgálom Kegyelmednek. Isten tartsa meg Tikegyelmeteket az ő szent malaszt-

jából, és engedjen ő szent felsége minden jó hírt nekem is Tikegyelmetek felől hallanom.
Datum az kegyelmed Sárvárába, iulii 21. 1545.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

12 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1545. július 23.

Szerelmes Orsikám. Bizony uram még igen nehezen vagyon. De igen biztatnak az doktorok, és mindenfelől különb-különbféle orvosok és orvosságok érkeznek, de mindennek fölötte Istennek kell könyörögnünk, azért imádj Istent mind házad népével egyetemben.
Datum Posonba, 23. Julij 1545.

Az Te Nadasdyd etc.

13 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1545. július 24.

Szerelmes Uram, Szolgálatomat stb. Továbbá megértettem az Kd leveléből, hogy az kegyelmes Úristen uramnak űkegyelmének könnyebbséget adott. Dicsértessék az Úristen, mert én elég hálát nem adhatok ű szent felségének. Továbbá, ahol Kd azt írja, hogy uram űkegyelme rajta mejetett is volna, meg is haragudt volna, jól tudhatja Kd, hogy én bizony féltem az uram űkegyelme haragjától, félek is, de legyen hála az kegyelmes Istennek, de én Kdnek csak azon könyörgök, mint szerelmes Uramnak, hogy engesztelje Kd az uram űkegyelme énrám való

haragját, és ha én megbántottam volna Tikegyelmeteket az én eszetlen írásommal, könyörgök Tikegyelmeteknek, hogy megbocsássa; az fűnek én egyeb nevét nem tudom, nem értem azminemő nevet Kegyelmetek reá adott. Úristen tartsa meg Tikegyelmeteket az ű szent malasztjából.
Datum az Kd Sárvárából, julii 24. 1545.

Az Kegyelmed Orsikája

14 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Kapu, 1546. július 11.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá megszolgálom Kdnek az tokot, ebéden jóllakánk vele, mely tokba ha ett Kd, isten adja egészségére Kdnek, de inkább, mint itt vagyon. Továbbá én is küldtem Kdnek vagy hat dinnyét, de Kd megbocsássa, többet nem küldök, mert rászoknék Kd, és itt az cellába feledne Kd engemet; ide várom Kdet az javára; szilvát is küldhettem volna Kdnek fejér érettet, de azt vélem, hogy az mi kertünkbe is megérett; egy almát küldtem Kdnek Kocsytúl, én nem tudom, ha láttam többől azvagy nem. Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Kapujába. 11. Julii 1546.

Az Kegyelmed Orsikája m. p.

15 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1547. október 28.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom, mert hogy ennyi ideig Kd énnekem semmit nem íra, nem tudom, mire véljem: ha te Kd reám haragudt, azvagy, kitűl az kegyelmes Isten Kdet eltávoztassa, valami nyavalyája vagyon Kdnek. Könyörgök Kdnek, hogyha ez szókkal megbántom Kdet, megbocsássa Kd, mert bizony az, hogy az én nyughatatlan szüvem nem hagya békét. Úristen tartsa meg Kdet.

Datum az Kd Sárvárába, október 28. 1547.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

16 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1549. március 9.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá ahol Kd azt írja, hogy énvelem nem halászhat ez hítön, én azon félek, hogy szintén pünkösd nap felé kezd Kd itthon madarászni; de az mind hagyjáron; csak az kegyelmes Úristen tartsa meg Kdet békével és egészséggel, kibe nincs kétségem, mert mindaddiglan zörgetek, hogy meghallgat. Azhol Kd azt írja, hogy Kdre vetették volna az dolgot, bizony egy szál kétségem sincs benne, de ám arra nem vethetnék. Továbbá kérem Kdet mint szerelmes Uramat, hogy Kd írjon énnekem, azmikor Kd felől lehet és mennyire lehet, gyakran, mert Kd hamarabb küldhet levelet, hogynem mint én; továbbá az Báthory uram anyja halálát bizony bánom, de mind az hazánk; csak úgy kell lenni, azmint az Úristen akarja; azminemő levelet ükegyelmének írtam, az

3. Sárvár nyugatról

mását Kdnek küldtem ez levélbe kütve; ha Kdnek nem tetszik, Kd el ne küldje; az kegyelmes Úristen tartsa meg Kdet és viselje és hozza békességes úttal meg.
Datum az Kd Sárvárába. 9. Martii 1549.

Az Kegyelmed Orsikája m. p.

17 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1549. november 23.

Szerelmes Uram, szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak. Továbbá könyörög Kegyelmednek Pető Mihály uram, hogy Kegyelmed adna egy levelet, amely mellett be kellene járnia oda. Bemegyen Sulyok Balázshoz. Azért kérem Kegyelmedet, hogy adassa meg Kegyelmed neki, ha használ neki. Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az kegyelmed Sárvárába, 23. novembris 1549.

Az Kegyelmed Orsikája etc..

18 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Sopron, 1550. február 26.

Szerelmes Orsikám. Király Bécsbe akar vala vünnyi Botytyáni urammal, de hogy megértém betegségedet, elkéredzém hozzád. Battyáni uram elmene tennap űfölségével, az többit megérted Perneszit uramtúl. Adja az kegyelmes Isten, hogy találjalak kinnyebben és egészségbe.
Datum Sopront, 26. Februarii 1550.

Az Te Nádasdyd

19 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Léka, 1550. március 20.

Szerelmes Orsikám. Kérlek, kérlek, kérlek, ne véld szánt szándoknak, hogy az meghagyott napokra hozzád nem meheték, mert Isten bizonságom, hogy ugyanaz volt szándokom, hogy az napra, kire mondtam vala, hazamenjek. De hiszem, hogy nemcsak te untad meg az sok hazug leveleket, kikbe azt írtam, hogy ím, ma s ím, holnap hazamegyek, de Isten látja, hogy én is megunám az sok hazugságot, de nem lehetett egyéb benne, mert ha itt nem voltam volna, az marhéki mester elment volna, az bányászok is semmit nem tudtak volna mielni, azért engemet szombaton estvére várj haza, előbb ne, mert hiszem az kegyelmes Istent, hogy addig úgy igazétom el az dolgot, hogy mikor az Úristen Bécsből hazahoz, nyugodalmas szállásra és egészséges égre jühetünk ide. De valami kevés költség nélkül vagyok szűkös, azért kérlek, mondd meg vagy hadd meg György uramnak, hogy ezennel küldjön száz forintot ide, ki nélkül innét el nem mehetek. Ez üdő közbe készülj Bécsbe, hogy mihel innét hazamegyek, ez jövendő hetfőn, azvagy kedden elindulhassunk. Ingyen sem gondolom, hogy az húsvét innepére hazajühessünk, azért viselj gondot tikfira és lúdfira és egyéb szükségekre. Isten tartson békével.

Datum az te váradba Leokán, 20. Martii 1550.

Az te Nádasdyd etc.

20 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1550. július 6.

Tekintetes és nagyságos Uram és kedves Férjem, szolgálataimat ajánlom! Tekintetes Nagyságtok meghagyása szerint használtam magukat az orvosságokat, jóllehet valamennyire gyönge lettem. Dicsértessék azonban Isten, annyira nem gyöngültem el, hogy az tekintetes Nagyságtokat zavarja vagy izgassa.

Mivel pedig az orvost kétszer visszatartottam, egyszer a legutóbbi csütörtökig, ismételten magam kértem őt, és maradt a mai napig. Mindezt amiatt tettem, hogy tekintetes Nagyságtok jelen lehessen. Mivel azonban nem vagyok képes őt tovább visszatartani, minthogy magam kértem őt, hogy legalább a mai napig maradjon, és erővel nem akarom őt visszatartani, kérem, méltóztassék hazasietni, hogyha közben megint súlyosabban kezdenék lenni, tekintetes Nagyságtok ismét küldhessen ugyanazért az orvosért vagy másvalakiért. Egyebekben tekintetes Nagyságtok éljen boldogul, és Isten vezérelje szerencsésen.
Sárvárjából 1550. július hatodik napján.

Tekintetes Nagyságtok szolgálója,
Kanizsay Orsolya

21 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Kapu, 1550. szeptember 4.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom. Mi Istennek kegyelmességéből egészségbe vagyunk mind Gáborral és Ferenccel és az többivel egyetembe, kit engedjen az hatalmas Úristen Kdnek is. Továbbá azhol Kd ír az én cédulámról, kit Sárkány uramnak ír-

tam volt, bizonyával nem azért írtam volt neki, hogy Kdnek küldje, de ha így esett, hogy Kdnek küldte meg, kelly Kd előtt magamat mentenem, mert az török felől könnyű elhinnünk, kik asszonyi állatok vagyunk, minden hírt, mert az egy közbeszédként gyakran égeti az kása az szánkat, meg az tarojánt is fújjok. Mert mit akarok Kdnek ezekből írnyi, rövideden ez, hogy énnekem az hatalmas Istennek utána sem apám, sem anyám, sem uram, sem fiam sem leányom nincsen több Kegyelmednél, azért az én bolond ítéletem szerént nem csodálom magamat, de én ugyan teszek, mint az egy ember, hogy ünmaga teszen bűnt és esmég ünmaga oldozza magát, de mindezáltal könyörgök Kdnek, szerelmes Uramnak, hogy Kd megbocsássa, ha valami vétek ez levélbe vagyon. Továbbá Kdnek egyéb újságot nem írhatok, hanem hogy ez elmúlt hetfén az törökök ismég rablának ide mifelénk, közelbe nem voltak, Bérnél, Simeg és Tadik között ment el az had, Szentgerótba hat házat égettek, azon innét egy falut is elégettek, Szentgeróttul fogva Csányig és Szentgyörgyváráig mondják, hogy rablottak, de nem az, azki Kanizsa mellett. Az Balaton mellett mentek alá, az Úristennek neve dicsértessék, úgy legyen, mint ű akarja, amen.

De Kd azt ne vélje, hogy az hanyagságot elhallgattam volna, mert Bérnél egy asszonyember egy igen jó török lovat foga, azt mondják, hogy ér másfél száz foréntot, Pacsodnál esmég egy szegény asszony szabadul el kezekből, és egy kopja akad kezébe, és hármat ölt által az törökbe, kik azonnal megholtak. Ne vélje Kd, hogy mi es hejába egyek az kenyeret. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet nagy békével és egészséggel, és hozza meg Kdet nagy békességesen, és adja ű szent felsége Kdet láthatnom békével rövid napon és egészséggel.

Datum az Kd Kapujába, Septembris 4. 1550.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

22 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1550. október 18.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá megértettem az Kd levelét, hogy te Kd jó szándékba volna ide haza jövésre; engedje az kegyelmes Úristen az ű szent malasztjából, hogy nagy sok Szent Orsolya asszony napját érhesse Kegyelmed énvelem egyetembe, ha ű szent felségének kellemetes. Asszonyomrúl, én magamrúl azt írhatom Kdnek, hogy mint ilyen ifjú emberrel megalkoszunk; az több dógot Kegyelmed én magamtúl megérti. Az boltrúl Kdnek azt írhatom, hogy megcsináltattuk mind az kéményt, mind az szék felől az ablakot és mind az pagyimentomát megöntötték, csakhogy megvágják egyszer vagy kétszer. Megszolgálom Kdnek az vadakat, és része leszen Kdnek Szent Orsolya asszony napján benne, édes villám-kovácsom. Az Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába, 18. Octobris 1550.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

23 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1550. október 20.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá megértettem az Kd levelét, hogy Kd holnap meg nem jühet; bizony igen várom vala Kdet, hogyha az Úristen engedi vala, de csak az Úristen tartsa meg Kdet békével és egészséggel mindazokkal, akikkel Kd kívánja, úgy legyen, mint az Úr akarta. De Kd megmondja villám-kovácsnak én szómmal, hogy az más hétről el ne múljék, ha Istennek kellemetes leszen; továbbá, ím, megküldtem Kdnek az Szent Orsolya asszony bélesét, cipót is,

perecet is, sós tejet is, és itt való halat is; de az öregét bizony immár főzik vala, vagy három tálra hogy juta Farkas uram, de mindazáltal alkalmasok azok is, akiket Kdnek küldtem, ha elevenen mehet. Hokmester uramné szolgálatát ajánlja Kdnek. Úristen tartsa meg Kdet, és engedjen nagy sok Szent Orsolya asszony napját érhetni Kegyelmednek. Ha Kd messzebb megyen, híremmé adja Kd, megszolgálom Kdnek.
Datum az Kd Sárvárába, 20. Octobris 1550.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

24 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pápa, 1550. október 28.

Szerelmes Orsikám, fogadtam, való, hogy ma hazamegyek, ha Istennek kellemetes, de ma nem jutok haza, mert ebéd után kell indulnom. Bizony, beteges is vagyok, de Tokorcson hálok. Küldd ide előmbe az én kis kolyámat és az egyik társzekeret és egy kocsit. Olykor indulának az holdvilággal, hogy virradtára ott, Tokorcson legyenek, mert itt pénzes szekereket fogadtam Tokorcsig, kiket onnét vissza kék bocsátanom. Isten tartson békével.
Datum Pápán, 28. 8bris 1550.

Az Te beteg Nádasdyd etc.

4. Kolozsvár

25 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Kolozsvár, 1551. július 31.

Szerelmes Orsikám. Sok ideje immár, hogy nálad nem voltam, sok ideje annak is, hogy immár semmit nem írtál, jóllehet Sárkány írt vala, mely levél költ vala Bécsbe ez mostani hónak tized napján, kiben azt írja vala, hogy egészségbe voltál, és vagy háromszáz dinnyét küldtél volt fel neki, hogy az uraknak elosztogassa. Herbersteiner uram is azt írá vala, hogy egészségbe volnál, igen is köszöni vala, hogy gyakran látogatnád meg különb-különbféle jó gyümölcsökkel, kiért Isten neked jót adjon. Azt is írja vala, hogy ez mostani hónak heted napján adta volna egy kötés leveledet Pécsy Farkas kezébe, ki szegény gróf uram tolmácsa vala, hogy nekem hozza, de még sem Farkast, sem az leveleket nem láttam. Ha mától fogva egy hétig semmi leveledet nem vehetem, nem tűrhetem tovább, egy emberemet hozzád bocsátom, hogy meglássa, mint vagy, és bizony hírt hozzon felőled, mert soha nem tudom mire vélnem, hogy ennyi ideig nem írál. Kancellarius uram is azt írá, ki levele ez mostani hónak huszad napján költ vala, hogy egészségbe vagy. Én gyakran írok neked, nem tudom, ha megadják az én leveleimet. Temesvári ispánnal is reménységbe vagyunk, hogy minden jót végezünk, bátyádat oda afelé bocsátók kétezer emberrel. Isten adjon jó szerencsét neki.

Engemet egynihán nap borzogata az hideg, de ugyan kühallgatám és feküvén, ma lóra ültem vala, és András urammal, fiunkkal mulatnyi mentem vala. Istennek legyen [hála], ha ma hazabocsátnának, szabadon elmehetnék. Az uraimnak odahaza oly módon írtam, hogy mintha eszembe sem volna, hogy ez szüretre hazamennék. Bánam az szegény Ádám deákot, hogy megholt, mert ha élne, ha nem egyébről, az te egészségedről írt volna. Segéd György sok ideje, hogy fekszik, bizon nehezen

vagyon. Az vörös, kopasz Tahy kütisztula az sok betegségből. Isten tartson békével.
Datum Coloswar, Juliusnak utolsó napján 1551.

Az Te Nádasdyd etc.

26 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1551. augusztus 13.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom. Mi Istennek kegyelmességéből egészségbe vagyunk mind Gabriellel és Ferenccel és az többivel egyetembe, kit engedjen az kegyelmes Úristen Kdnek is. Az erdélyi dolgot hogy jól adta az hatalmas Úristen, nagy hálát adok ű szent felségének rajta, hogy ű szent fölsége ilyen kegyelmet mívelt ennyi számtalan gonoszságunkra fölül, hálákat adok ű szent felségének, azmennyire ilyen szegény bűnösnek engedte. Továbbá szerelmes Uram, [értem] az Kegyelmed megjövését, hogy Kd Kassárúl meg akar volt jűni; az hatalmas Úristennek nagy hálát adtam volna, de immár csak jűne Kd ez szüretre haza; mert tudja Kd, hogy Kd vette fel gondját, azért Kd hazajűjjön, mert én semmi gondját nem akarom viselni. Az asszonyom ükegyelme jövését, látja Isten szüvemet, hogy csak alig várom, hogy ükegyelmét szememmel láthassam immár egyszer éltembe; az fölső rend házat mind megüresétém ükegyelmének, azmint Kd hagyá; ez alsó rend házba kell nekem az én házam népét ellenembe szállétanom, azmint minekünk tetszett; jobban megírom Kdnek Csáforditúl. Az hatalmas Úristen tartsa meg és hozza békével és egészséggel meg Kdet mind az sok jámbor gyermekivel egyetembe.
Datum az Kd Sárvárába, 13. Augusti 1551.

Azután meggondolám, hogy jobban meg tudja Sárkány uram Kdnek írnya, mert itt volt velünk, hogy elvégezők az házak dolgát.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

Továbbá egyéb hírt nem írhatok, hanem hogy az szegény Nádasdy Gáspár uramat is eltemetők.

27 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Lippa, 1551. november 27.

Szerelmes Orsikám. Isten jót adjon neked, hogy ilyen gyakron kezdél nekem írnod. Ím, ma is vém egy leveledet 6 novembris Sárváratt költet, melyből megértem az leokai ház dolgát is. Istennek legyen hála, hogy megállotta, engedje ű szent fölsége, hogy innétova is megállja. Értem, minemő sok jó élésre vársz az Szent Tamás napjára, reménségem is vagyon benne, hogy arra hazamegyek. Mikor Récseit elbocsátom, akkor többet írok, és kel úgy adja Isten, hogy én jutok Récseinél előbb, mert ha elindulhaték, erőltetem sietni az ősz kányát mind postán s mind kocsin. Isten tartson békével mind asszonyommal egyetembe.

Datum az Lippa alatt való táborba, 27. novembris 1551.

Az Te Nádazsdyd etc.

Az gesztenyét, kit Csáforditúl küldtél volt, tennapelőtt hozták megek, vígan és sok jámborral ettek, esznek is, az te egészségedért. Az király képének, bátyádnak és Lossonczy uramnak ugyan béven küldtem benne.

28 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1551. november 29.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom. Mi mind asszonyommal és Gabriellel és az többivel egyetembe egészségbe vagyunk, attúl megválva, hogy Kd felől semmi hírt nem hallhatok, ki énnekem úgymint testi betegségemnél sokkal nagyobb, mert ha én az ágyba fekszem is, és ha Kdet egészségbe látom, ottan egészségem vagyon, de most beteg vagyok, hogy ennyi ideig semmi hírt nem hallok, mert utolsó levele Kdnek, ki költ októbernek 30. napján Marsinon, kinek egy holnapja múlt ez elmúlt pénteken, mely hónap mind az több holnapokat felyülmúlá énnekem, és később lén avval, hogy Kdnek sem levele, sem az emberek, kiket Kdhez küldék, egy sem jöve meg bennek, ím esmég egy embert bocsátám Kdhez, kivel immár négyen vannak Kdnél. Könyörgök Kdnek mint szerelmes Uramnak, hogy ne késlelje immár, vagy ezt bocsássa hamar meg Kd, de könyörgök Kdnek, én édes szerelmes Uram, hogy ez felyül megírt beszédimet Kd megbocsássa, mert bizonnyal nem vihetem tovább, ezkit ezután akarok írnom, azt is ugyan az Istenért Kd megbocsássa, mert ha Kd ezt is késlelni akarja, nem találja Kd ott piragaként. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet az szent hatalmasságából.
Datum az Kd Sárvárába, 29. Novembris 1551.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

29 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1551. december 6.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségét hallanom; mi Istennek kegyelmességéből mind asszonyommal és Gábriellel és az többivel egyetembe egészségbe vagyunk, mely egészséget engedjen az hatalmas és mindenható Úristen Kd felől is hallanunk. Az Kd levele, ki költ 13. napján novembrisnek, lelket ada belém, én édes szerelmes Uram, úgy mint ez világít, mert immár soha nem tudok vala hova lenni. Ez előtt való levelet, kit az én emberemtűl küldtem Kdnek, az Úristenért Kd megbocsássa, ha valamit olyat írtam, mert látja Isten, hogy azt sem tudom, mit írtam. Azki bélest írt Kd, hogy elég egy sütésbe egy béles, az élő Istenért könyörgök Kdnek, én édes szerelmes Uram, jussunk eszedbe, de tudom, hogy megvagyon, azminek lenni kellett, míg ez Kdhez jut. Továbbá asszonyom igen megbúsult, hogy semmi hírt nem hallhat. András uram felől, és asszonyom Margit asszony felől. Könyörgök Kdnek mind asszonyommal egyetembe, hogy mikor Kd ír, őkigyelmek felől is írjon Kd. Az hatalmas Úristen tartsa meg. Kdet.

Datum az Kd Sárvárába, 6. december 1551.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

30 Perneszy György Nádasdy Tamásnak

Pöstyén, 1552. május 10.

Tekintetes és nagyságos, nekem mindig tisztelendő Uram, ajánlom örökös szolgálataimat! Az elmúlt éjfél tájban az a mellfájás súlyosan rájött az úrnőre, úgyhogy kevés hiányzott

ahhoz, hogy megfulladjon. A heves fájdalom pedig csaknem két óráig tartott, aztán enyhébben dühöngött, mindamellett még érzi a melle fájdalmát. Ehhez elég nagy hőség is járul. Amidőn tehát ezeket írom, az úrnő állapota olyan volt, hogy őszintébb szóval mondjam, elég súlyos betegségben szenved. Jó reménységünk van mégis arra, hogy a jóságos nagy Isten Kegyessége sértetlenül megőrzi őt nekünk, miután mellének az a szigorú fájdalma megszűnt dühöngeni. Egyébként valamennyiünknek, akik itt vagyunk, az a tanácsa, hogy Őnagysága jöjjön ide, mert gondos tanácsa többet fog használni valamenynyiünkénél. Tartsa meg Isten egészségben!

Pöstyénből, 1552. május 10.

Szolgája Pernezith

Megírván e levelet, megparancsolta, hogy ezt írjam Őnagyságának saját szavaival a következőképpen:

Elég súlyos betegség rontott rám, de már Isten akaratából kezdtem jobban lenni.

Kanizsay Orsolya stb.

31 Perneszy György Nádasdy Tamásnak

Pöstyén, 1552. május 13.

Tekintetes és nagyságos, nekem mindig tisztelendő Uram, örökös szolgálataimat ajánlom. Ma kaptuk meg Nagyságának e hó 11-i levelét Zichy Pál révén. Megértettük belőle, hogy egészségének gondozásával foglalkozik, s ez a dolog mindnyájunknak nagyon tetszik. Nagysága kiváló egészsége ugyanis éppoly kedves nekünk, mint úrnőnké. Adja Isten, hogy mindkettőjüké szerencsésen haladjon! Istennek dicséret, úrnőnk már napról napra jobban van, bár mellének nehézsége még nem

szűnt meg teljesen, de kevéssé tombol, hevesség nélküli stb. És nap mint nap visszanyeri erejét. Majláthné úrnő éjjel-nappal szorgalmasan foglalatoskodik az úrnőnk egészségének gondozásával, és mindnyájan gondoskodunk arról, ami a kötelességünk. Itt van a mi Lipótunk, akit hívattunk, és tegnap este érkezett meg. Mi már tehát újra vidámak vagyunk, örvendezünk, ezért Őnagysága is tegye le az ijedt lélek mindennemű szomorúságát, és csak az egészségét kúrálja. Rövid idő múlva mindnyájunkat épségben lát majd viszont, és szerintem e hó 9-től úrnőnk nem lépett be a fürdőbe. Arra várunk, hogy ereje megszilárduljon. Holnap – ha Isten is akarja – folytatja a fürdőzést, de jó lesz, ha Nagysága röviden figyelmezteti őt, hogy rövidebb ideig fürdőzzék, az is nagyon a javára lesz. Nyitray József úr volt itt tegnap, úrnőnket is köszöntötte. Élelemmel megrakottan jött, és minden szolgálatra készen ajánlkozott. Ma a reggeli után, amíg ezeket írtam, Perztentzkyné úrnő is megjött, majdnem két órán át együtt voltak, és hazatérvén küldöm Nyitray úrnak és feleségének a temesi ispán feleségének írt levelét, hogy Nagysága megértse, milyen jóakarattal vannak iránta. Strázsáink vannak Semptén és Nyitrán. Ha valami közbejön, csakhamar értesítenek bennünket. Megszűnt a lábam és mellem idegeit elfogó fájás, amely a tisztítótűzben elmerülvén, ezután már senkinek sem fog ártani. A jóságos nagy Isten tartsa meg Őnagyságát egészségesen és épen.

A hévízből, 1552. május 13-án.

Pernezyth György

32 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

[Pöstyén, 1552. május 13.]

Szerelmes Uram, legyen hála a felséges, kegyelmes Úristennek, immár jobban vagyok, és naponként gyógyulok. Azért kértem Kegyelmedet mint szerelmes Uramat, énértem ne búsuljon semmit, hanem gondoljon az Kegyelmed egészségére. Istennek akaratából hamar való nap engem is egészségben lát etc.

Könyörgök Kegyelmedet mint szerelmes Uramat, hogy ugyanúgy írja meg Kegyelmed, azmint Kegyelmed vagyon.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

33 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Pöstyén, 1552. május 27.

Szerelmes Uram, szolgálatomat írom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak.

Továbbá szerelmes Uram, az Kegyelmed meg Istennek kegyelmességéből én annyi egészségben vagyok, hogy holnap indulok. Hálát adok az én uramnak, Istenemnek, hogy Tekegyelmednek az Úristen egészséget adott, az egyedül megvala. Dicsértessék az Úristen neve, csak tartsa meg Kegyelmedet az ő szent malasztjából. Azért, szerelmes Uram, Kegyelmed énnekem megbocsásson, hogy nem írtam Kegyelmednek az héten, mert az más héten Kegyelmedhez bocsátám Csafordit, és attól megírám, hogy hazamegyek. Asszonyom, hogy csak oly igen szorgalmatos Gábriel felől, hogy nem értheti, mi vagyon, választig töri magát. De annya annya nem tagadhatta. Az Úristen adja ő szent malasztjából, hogy láthassam jó egészségben Kegyel-

medet, én is úgy mehessek Kegyelmedhez. Az itt való vargányát nemhogy mennél kövérben vihetném, de azért önmagam naponként jobban ehetem ezt, ugyan bizonnyal vennék.
Datum Pestyenbe, 27. maij 1552.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

34 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1552. október 4.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá az Úristen akaratjából napról napra könnyebben vagyok, ma sem esmertem, hogy megnehezedtem volna, sőt inkább könnyebbedém. Továbbá az békötött levélbe megérti Kd, mit ír Bottyányi uram az asszonyember felől, de nem tudom, ha német vagy magyar, mert ha német, nem tudok vele szólnom. De ha Kd annyit késnék, hogy csak egy fél napra ide jühetne Kd, hogy tudnánk vele beszélenyi és értenénk, mit mond, hamarább érte küldenék, ha kedég Kd nem késhetnék, oly embert kellene ide hívatnom, ki tudna vele beszélenyi, hogyha német és hogyha Kdnek tetszenék. Az Úristen tartsa meg Kdet.
Költ ez levél Lékán, 4. Octobris Anno domini 1552.

Ursula Kanisay

35 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Sárvár, 1552. október 5.

Szerelmes Orsikám. Jól tetted, hogy tenkezeddel nem írtál. Innét tova se míveld, mert közbeszéd ez, az három ujj ír, és az egész test munkálkodik. Istennek legyen hála, hogy jó könnyebbedel. Az asszonyért ezennel elküldök Újvárra egy kocsit, hogy odavigye, én is oda megyek hozzád, mikor az asszony ott leszen. Én így vetetem, hogy ma az én kocsim Újvárra jut, holnap az asszonyt estvére odaviszi, holnapután reggel én is ott leszek, és vígan az... nap ésmeg ide villámom. Isten tartson békével.

Datum „az Te" Sárváradba. 5. 8bris 1552.

Az Te Nadasdyd etc.

36 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1552. október 27.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá az hatalmas Úristennek legyen hála, hogy Kdnek az Úristen egészséget adott, innet tova is tartsa meg Kdet az Úristen az ű szent fiának érdeméért nagy jó egészségbe. Istennek kegyelmességéből még mindnyájan itt az várba békével vagyunk, az városba és az falukon esmég ugyan alkolmasan halnak, de azt értem, hogy ugyan igen halnak Sárváratt, az én házam népe között is egyen költ, az Kegyes öccsén, azt hiszem, hogyha az Úristen rajtok nem könyörül, eddig többön is vagyon. Asszonyom Maylad uramné ez jövő vasárnap két heti, hogy az kereslagi majorba vagyon, és ma küldött vala be valami orvosságért, az egyik inasa, az Jancsinak megdagadt az keze, de nem tudjok, ha az-

féle, ha az leszen is, megírom, ha nem is, kit engyen az Úristen, hogy ne legyen az. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Leokájába, 27. octobris 1552.

Ezt Kd ugyanígy higgye, az mint Kdnek írom.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

37 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Győr, 1552. október 29.

Szerelmes Orsikám. Ez mai napon lölköt adál belém, mert megértem 27. octobris napján költ leveledből, hogy békével vattok, hála legyen az kegyelmes Istennek. De azmint az Kegyelmed leveléből értem, még nem értetted volt sem az egri, sem az esztergomi dolgot, kit hiszek, hogy immár értesz. Dicsértessék az kegyelmes Isten mindörökké örökül, amen, mert csak ű szent fölsége mielte mind az kettőt. Úristen adjad, hogy az vajdáné asszonyom inasán ne költ legyen, adja Isten, hogy Sárváratt se menjen tovább házad népe között, de úgy legyen, mint ű szent fölsége akarja. Saxoniai herceg ez elmúlt éjjel mene csatára, hozza meg Isten békével és jó szerencsével.
Datum győri táborból, 29. octobris 1552.

Az Te Nádazsdyd etc.

38 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1552. november 8.

Szolgálatomat stb. Az Kd levelét megértettem. De az Úristennek csapása megént előjütt és rajtam vagyon, egyebet Kdnek nem írhatok, hanem hogy beteg vagyok, mert mind az mellyem, hasam és lábam igen fáj, jelesben az hasam, a lábam kedég még szinte úgyan vagyon, mint Kdnek írtam ezelőtt, hogy kedég valamennyivel könnyebbedném, egy szálat sem, sőt még inkább ez éjjel legnehezben voltam. Továbbá, hogy én magam nem írhattam, hanem mással írattam, Kd megbocsássa, mert nemhogy írhatnék, de még az ágyba sem merem magamat erőltetnem, azt kedég, mi módon fájjon, nem hogy írással, de még beszéddel sem jelenthetem kü ennél jobban, azmint vagyon és mint Kdnek ezelőtt megírtam.

Továbbá azmit Kd az Kd fia felől ír, jól értem, de az Úristen úgy akarta, úgy kellett lenni, azt magának választotta, csakhogy immár az Úristen tartsa meg Kdet és Kddel egyetembe az Kd adta fiait.

Még eddig szobát nem fűttettem, innen tova nincs mit tennem, fűttetnem kell, mert az szeles házba nem maradhatok, hogy kedég használnék vele, egy csöppöt sem, sőt inkább kétannyit ártok ottvoltommal.

Az Úristen tartsa meg Kdet nagy jó egészségbe minden jóval nagy sok esztendeig.

Költ Lékán, 8. novembris A. D. 1552.

Ursulla Kanysay

39 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Babót, 1552. november 25.

Szerelmes Orsikám, ím, egy erdeit küldtem, mert mondod vala, hogy megennéd az fejét. Tudom, hogy egyszer sokat nem ehetel benne. Azon leszek, hogy hamar hazamennék, és nekem is jusson benne, de ha az fejére nem érkezem is, az derekára, ha Isten akarja, hazamegyek. Isten tartson békével.
Datum Babóton, 25. 9bris 1552.

Az Te Nádasdyd etc.

40 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1552. december 5.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Kívánnám az Kd egészségét hallanom, mert miúta Kd elment, azúta egy levélnél többet Kd nem írt. Továbbá legyen Istennek hála, még azúta nehezben nem esmertem magamot, hanem immár annyéra vagyok, hogy járhatok is az lábomon itt az szobában, az kezemmel is bírok annyét, hogy az falatot az számhoz vüszöm valamely reszketegességgel, az pohárt is megbírom, de két kézzel iszom; ezt akarám Kdnek megírnom, Istennek legyen hála, ebbe vagyon dolgom. Továbbá hol azt írta vala Kd nekem, hogy az erdei fére Kd megjűne, ha az fejére nem is, de az darekára megjű Kd; megtartanám, csak hogy jűne meg Kd, mert immár alég várnám, hogy szánkázhatnék. Továbbá Szabó Pál, az asszonyom szolgája megjüve Erdélyből, az embert is, kiért Kd szólt volt-e vagy írt volt, azkit Báthory András uramnak behozta, és azmint értem, alég várná, hogy Kdet láthatná, kit hiszek, hogy Kd ebből az András uram leveléből megért. Azért Kdnek akarám tudtára adnom, mert hogy olyan nehezen várja

Kdet, azért Kdnek akarám megírnom, hogy ha késik Kd, adjon tanúságot belőle, ha utána küldjem Kdnek, avagy hova tegyem. Az Úristen tartsa meg Kdet stb.
Ez levél költ Lékán 5. Decembris a. d. 1552.

Kanisay Orsolya

Asszonyom őkegyelmének jó egészsége vagyon mindnyájan; Kd megbocsássa, hogy kihagytam volt, mert elfeledtem.

41 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Grác, 1553. január 6.

Szerelmes Orsikám. Idején juték ide, király őfelségét misén találám, jó kedvvel láta őfölsége, megizené, hogy holnap ebéd előtt tanácsba menjek. Bán uram, Botthyányi uram, kancellarius uram, beszprémi püspök uram, Bánffy László uram itt vannak békével és egészséggel. Ezennel ez levél látván, egy lovon egy kis szánba jüjj ide, hokmestered legyen az leokai bíró, alig várnak az spanyol asszonyok. Bosnyákot másodmagával azért tartottam itt, hogy naponként hírrel értetlek. Isten tartson békével.
Datum Gréczbe, 6. januarii 1553.

Gabriel békével vagyon, de még nem láttam, egynihány nap volt bán uram vendége, éjjel-nappal.

Az Te Nádazsdyd etc.

Castaldo még Erdélybe vagyon, havaseli vajdát is küűzték. Kendi uram szolgája itt vagyon, Barkóból jütt elhált Barbarellával. Ezt azért írom, hogy megmutasd asszonyomnak.

5. Grác

42 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1553. március 22.

Szerelmes Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánnám az Kd egészségéről és egyéb dolgairól minden jó hírt hallanom. Az élő Istenért kérem Kdet, hogy senki úgy ne biztathassa Kdet, hogy az metélésnek álljon Kd. Továbbá Kd bocsássa haza Sárkány uramat, mert még semmi dologba vég nincs, az húsvét előttünk, kinek Isten érni hagyja. Az én dolgomról azt írhatom Kdnek, hogy elkezdtem és immár egy heti, de nem azzal az fűvel, azkit Kd küldött, mert egyik nem az, az másikba elég vagyon. És igen akarnám, ha az Kddel való bánás idehaza jűne, mert nekem könnyebb volna, jóllehet elégnek nem állítom magamat az Kd környül való forgódásnak; de maga ha Kdet látnám, nekem könnyebb. Asszonyom egészségbe vagyon. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába, martii 22. 1553.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

43 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Okics, 1553. szeptember 1.

[...] Botka barátunk kiváló társaságát mindenütt élveztem. Mivel nemes természetű, igen emberségesen bánt velem. Ezért Méltóságtoknak és Nagyságtoknak nincs miért aggódnia Szlavóniába való visszatérésünk miatt. Egészségesen értünk ugyanis a ragályos helyre, ahol még nem terjed a pestis. Ám a környező helységeket annál keservesebben sújtja. A leány egészséges. Nagyságos úrnőm leánykát fog szülni, ezért nem mehet Magyarországra, hiszen félnie kell, nehogy útközben elvetéljen.

Nagyon aggódom Méltóságtok és Nagyságtok hitvestársa miatt, vajon jelenleg mit csinál, milyen ételt és italt vesz magához, és hogyan, mely órában. Vajon lázal-e még, tud-e aludni? Az is nagyon nyugtalanít, nem szomjazik-e az oly hideg és nedves éghajlat mellett, s vajon könnyen tűri-e a szomjúságot. Az is kínoz, határozott időben jön-e meg a havibaja, mikor kezdődik, mikor szűnik meg, vajon sok vagy kevés folyt-e el. Ha megismétlődtek a vérfolyások, mekkorák és milyenek? Mindez és egyéb eshetőségek egyrészt aggasztanak, másrészt rövid úton szeretnék tudomást szerezni róluk. Fracantianus doktor kérését illetőleg (ha az tisztességes és lehetséges) nem kételkedem, hogy ő királyi felségénél Méltóságtok és Nagyságtok közbenjár. Ő ugyanis a társam, és nap mint nap sürgeti az ügyét alla forza de Taliani. Szeretnék értesülni a szüleimről. Éljetek boldogul György úrral, kedves atyámmal s urammal együtt. Hiszen aki egész ember, az egészet szereti. Bármit ad ugyanis, egészen odaadja.

Okijczból, 1553. szeptember 1-én.

Újdonságok nincsenek, kivéve az Önnel kapcsolatos gondomat. Ezért kívánok biztosat tudni az Ön egészségéről.

Íme, mellékelem Fracantianus Antalnak, a szabad tudományok és az orvoslás kiváló doktorának saját kezűleg írt kérelmét.

44 Szegedi Kőrös Gáspár Révay Ferencnek

Okics, 1553. szeptember 12.

Méltóságos és nagyságos Uram,

szolgálataim ajánlása után! Szívesen jöttem volna meglátogatni méltóságos Uraságtokat, ha előbb el nem adtam volna szabadságomat, ám úgy hozta sorsom, hogy a más esőtől nedves

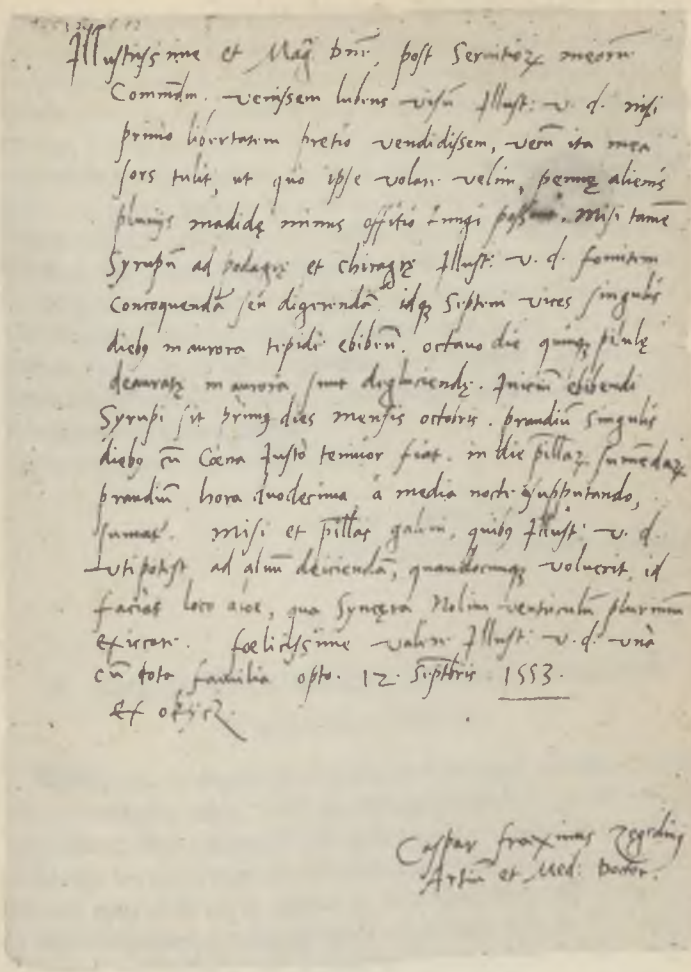

6. *Szegedi Kőrös Gáspár levele*

szárnyam kevésbé képes kötelességét teljesíteni arrafelé, amerre repülni szeretnék. Mindazonáltal küldtem szirupot méltóságos Uraságtok láb- és kézfájdalma fészkének megpuhítására, vagyis szétoszlatására; ezt pedig naponta hajnalban hétszer kell langyosan kiinni, a nyolcadik napon hajnalban öt aranyozott pilulát kell lenyelni. A szirup ivásának kezdete legyen október első napja, az egyes napokon legyen az ebéd a vacsorával egyetemben a kellőnél silányabb. A pilulák szedésének napján az ebédet tizenkét órakor vegye magához, éjféltől számítva az órákat. Galenus-féle pilulákat is küldtem, amelyeket méltóságos Uraságtok hashajtókét használhat, amikor csak akarja. Ezt az áloé helyett vegye, mert nem szeretném ezzel tisztán a gyomrát nagyon kiszárítani. Kívánom, éljen boldogul méltóságos Uraságtok egész családjával együtt.

1553. szeptember 12-én Okyczból.

Szegedi Kőrös Gáspár,
a művészetek és az orvoslás doktora

45 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Ozaly], 1553. október 15.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Ahhoz szoktam mind Itália emberséggel eltelt népeinél, mind a mindenki által magasztalt görögöknél, hogy a legjobb baráthoz is három levelet írjunk. Ha ezekre nem válaszolt, a közmondás szerint még csak ne is ismerjük. E tekintetben saját magamat is túlszárnyaltam e nemrég eltelt napokban. Hiszen öt levelet intéztem méltóságos és nagyságos Uraságtokhoz. Ha ezeket kézbesítették, csodálkozom, hogy semmi választ sem kaptam. Ha valamennyi elsikkadt, nem csodálkozom a rossz emberek

csalárd haszontalanságán. Bárhogy legyenek is a dolgok, ez az utolsó. Ha a többi nem érdemel választ, semmit se válaszoljon az Ön Gáspárjának. Valamennyinek az a lényege, hogy mit csinál a nagyságos úrasszony otthon, vajon a láz után lelohadt-e a daganat, amiről Uramnak leveléből valamit megszimatoltam. Távozásom után a méltóságos és nagyságos úrasszonytól semmiféle levelet sem kaptam arról, hol időzik, vajon szomjazik-e, sétál-e a szőlőkben és kertekben, mit eszik, minő orvosságokkal él. Mert nagyon aggódom mindezen és az ehhez hasonló fejlemények miatt. Ezek kevésbé lennének gyötrők, ha valaki orvosként állna mellette. Jómagam jelenleg Ozalban vagyok a méltóságos és nagyságos bánnál, akit csípőfájdalom kínoz, a fia hasmenésben, idősebbik leánya mindennapos lázban szenved. Én azonban, Isten rá a tanúm, midőn gyógyítom őket, gondolok nagyságos asszonyomra, méltóságos és nagyságos Uraságtok hitvesére. A méltóságos és nagyságos bán mindig tisztelettel említi Önt. Isten Veled, és ha szeretsz, válaszolj azokra, amiket fentebb érintettem. Egyébként ez az utolsó levelem Önhöz. Válaszoljon pedig Méltóságtok és Nagyságtok igaz embere útján.
1553. október 15-én.

Gáspár doktor

46 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Ozaly], 1553. október 18.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sok üdvözlet! Méltóságtok és Nagyságtok Lékán október 8-án írt, számomra nagyon kedves levelét október 18-án Ozalban, a heves csípőfájdalomban szenvedő méltóságos bán úrnál azzal a tiszta és őszinte lelkülettel kaptam meg, amellyel megírták. Az a biztos hírvivő, akire régóta vártam, tudósított Nagyságos

Orsolya úrnőm egészségéről. S ha e követ nem jött volna, egészen azt gyanítottam volna, hogy Méltóságtok és Nagyságtok életében valami balul ütött ki. Azaz, hogy valami nagy testi vagy lelki betegségbe esett (ne adj Isten!), vagy ő királyi felsége ügyeiben messzire távozott, vagy hogy annyira elfoglalt, hogy a legkevésbé sincs ideje írni nekem a nagyságos úrasszony indulatairól. Ha a főtisztelendő zágrábi püspök úrhoz küldött legutóbbi levelemben valamivel mérgesebben írtam Méltóságtoknak, bocsássa meg, amit elkövettem. Hiszen nem rosszindulatból tettem, hanem megvallom, hogy szerfölötti aggodalomból írtam a nagyságos úrasszony betegsége miatt.

Aggasztott ugyanis, sőt kínzott, hogy annyi ideje már semmilyen levelet sem kaphattam. Hiszen a nagyságos úrnő kedvéért mind a régi, mind az újabb kori orvosok kiváló írásait átlapoztam; hozzávettem a saját munkáimat, amelyekkel kipróbáltam, hogy a különféle vidékeken hasonló betegségben mi felelt meg az ész és a tapasztalat követelményeinek és a dolog szerencsés kimenetelének. E nagyarányú gondoskodásomat és munkámat méltóságos Nádasdi gróf úrnak semmilyen levele, semmilyen megbízható követe sem üdítette fel. Jelenleg szívemnek egész vérmes buzgását enyhítette nagyságos Uraságtok levele. Ami engem illet, már megkötötték a békét, és nagyon kérem nagyságos Uraságtokat, szintén kösse meg azt velem.

A kiváló Botka uramnak szerencsés hozzám érkezését várom azon időpontban, amely méltóságos és nagyságos Uraságtoknak tetszeni fog.

Bán uramnak levelet küldtem, ő azt írja, hogy Ungnod úrral el akar indulni Horvátországba, amint azt leveléből megértheti. A nagyságos úrasszony fájdalmának elűzésére (ha megesik, ám adja Isten, hogy ne következzék be) azonnal hatásos gyógyszert küldtem. Ezzel a kenőccsel ugyanis a fájdalmas helyet gyakrabban kell majd megkenni olyan melegen, ahogyan csak kibírja, mindazonáltal nehogy megégesse. Az életmódról

mindeddig, egészen Botka úr megérkezéséig ugyanaz a véleményem, mint amit személyes jelenlétem alkalmával tanítottam. Úgy látszik azonban, hozzá kell tennem a levegőnek, helynek és időszakoknak jövőbeli változása miatt, hogy a kövihalakat és a pisztrángokat fahéjjal és más fűszerekkel kell ízesíteni, de minél kevesebbel. A rákoktól már tartózkodjék, és minden halféleségtől, kivéve a kövihalakat és a pisztrángokat, amelyeket mindennemű ártalom nélkül ehet fahéjjal fűszerezve, akár főtten, akár sütve. A kiváló Botka úr révén szeretnék értesülni arról, mit csinál a nagyságos úrasszony, hol tartózkodik, mit eszik, mit iszik, vajon éhes-e néha, szomjazik-e hevesen nappal vagy éjjel. A kétféle folyás közül visszatér-e mindkettő, vagy pedig csak a természetes havi folyás? Vajon bőséges-e, hány napig tart, inkább nappal vagy éjjel, a hónap elején vagy végén, piros-e vagy vizes? Használja-e a szarvasfaggyút vagy sem? Ha nem, már vegye használatba. A ház kandallóját fűtsék be, és váltsák a ház levegőjét a legkellemesebb illatokkal. Az úrnő őnagysága űzze el illatos meleggel a hideg tél kellemetlenségét! A többiről Botka úr által küldök üzenetet.

Pontosan azok a szüleim és testvéreim, akikről méltóságos és nagyságos Uraságtok barátai világosan írnak. Azért pedig, hogy nagyságos Uraságtok fáradozása és szorgoskodása találta meg szüleimet, és hogy nagyságos Uraságtok megígéri levelében, hogy gondot visel rájuk, amíg csak élek, örökké hálás leszek. A róluk való gondoskodást így terveztem el. Menyhértet, aki Keresztúron, és Pált, aki Túron tartózkodik, szeretném mielőbb a lékai várba hozatni, méltóságos és nagyságos Uraságtok méltóztassék őket hozzám küldeni. Szüleimet pedig, akiket megtört az öregség, a jövő áprilisra (ha Isten is úgy akarja) Pozsonyban várom. A pénzt, amit nekik méltóságos Uraságtok ekkora út megtételére adni fog, én jóhiszeműen ki fogom egyenlíteni Méltóságtoknak és Nagyságtoknak az utolsó krajcárig, csak legyen sza-

bad látnom kedves testvéreimet. [...] Levelet írtam nekik, amelyet nem pecsételek le, mielőtt Nagyságtok el nem olvasta. S ha megnyerte tetszését, majd lepecsételi és elküldi nekik, az egri várparancsnokhoz írva. Jó egészséget! Egyben nagyságos úrnőmnek is, akit méltóztassék Nagyságtok nevemben üdvözölni.

Amikor ezt írom, ezek az újságok: A nagytekintetű bán úrnak szolgái Vinodol kastélyból gyönyörű török lovat küldtek ajándékba egy ifjúval együtt, s hírül adták, hogy a török 35 kirohanást intézett Vinodol kastélya ellen foglyul ejtett 13 falubelit, a zsákmány többi részét elhajtva. Mihelyt a bán úr szolgái ezt biztosan megtudták, szétszórtak és megfutamítottak 20 zsákmánnyal terhelt, szerteszéledő török katonát. A törökök közül élve fogtak el tízet, hatan meghaltak, a többiek megsebesülve és minden zsákmányt hátrahagyva elmenekültek. A mieink sértetlenül maradtak. Ez igaz, mert 14 elfogott török lovat ma Ozalba vezettek, s ezek közül a legjobbat adták a katonák a török ifjúval együtt a bán úrnak. Ismét élj boldogul!
1553. október 18.

A kiváló Botka úr vagy másvalaki, akit Nagyságtok hozzám készül küldeni, legyen jól kioktatott, nehogy a mieink rászedjék őket különféle dolgokat kérdezgetve tőlük.

Gáspár doktor,
méltóságos és nagyságos Uraságtok
szolgája és fia

Bán Úr őméltósága és őnagysága mindig tisztelettel emlegeti Önt, nevében üdvözölteti általam a lehető legelkötelezettebben Méltóságos Nagyságtokat, és szolgálatait felajánlja.

47 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Ozaly, 1553. november 1.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek!

Az október 24-én írott levelet november elsején kaptam kézhez Ozalon, és a méltóságos bánnak ajánlottam méltóságos Uraságtok szolgálatait, hiszen levelében azt bízta rám. Röviden válaszoltam Méltóságtok levelére, amelyet Sztenyicsnyákból hoztak meg. Nem volt ugyanis időm az írásra, mert nagyságos asszonyom ugyanaznap szívdobogástól, gyomorhűléstől és vesegyulladástól szenvedve, a bán úr kezelésétől visszahívott. Nyolc napon belül visszanyerte régi egészségét. A bán úr ismét küldvén értem, jelenleg Ozalon foglalkozom jobb lábának kezelésével, amelyen csípőfájdalomtól szenved. Most valamivel jobban lépked, s remélem, csakhamar teljesen megszünhet a betegség. Erdődi nagyságos uram még nem érkezett vissza Horvátországból és a tengerparti helységekből, nap mint nap várjuk azonban hazatértét Ungnoddal együtt, aki a horvát várak meglátogatása végett magyarokból, szlávokból, horvátokból, németekből összegyűjtött ezer katonát, akiket mindenfelé körülvitt magával.

Az a hír járja a jövendő békekötésről, hogy hét évre fog szólni, adná Isten, hogy hetvenezer esztendőre kössék meg!

A méltóságos bán Méltóságtokat és Nagyságtokat ugyanabban az üdvözletben részesíti, amellyel a leglekötelezőbben köszöntötte őt. Ám elég ezekből! Nagyságos Orsolya úrnőm ügyére térek rá. Ha születése napján nem ékesítette az asztalt néhány lepénnyel, ügyeljen, nehogy Szent Orsolya társnőivel szigorúan megkövetelje ezt az asztal ínyencei számára hasznos szokást. De elég a tréfából!

Méltóságos Uraságtok levele nagyon általánosságokban értesít engem a nagyságos úrasszony változó és veszélyes egészségi

állapotáról. Engem egyebek között leginkább az aggaszt, hogy szívesen várná meg a tavaszt, ha tehetné. És nem kevéssé foglalkoztat az, ha uram szerint lehetne, szeretném, ha semmit sem írnál, hanem jönnél. Én pedig nemcsak jönnék, hanem (Isten a tanúm rá), a lehető leggyorsabban odarepülnék. Ámde méltóságos Uraságtok hozzáfűzte tanácsát a derék ember kötelességéről. Mindent összevéve szeretném tudni jelenlegi betegségének legapróbb körülményeit. Fűtsék a szobát, ahol a nagyságos úrnő tartózkodik, kérve kérem, semmi hideget se érezzen! Kapornát egyék ecetes saláta helyett! Ételeit ízesítse fahéjjal! Mellőzze a káposztás húst, szárnyasokkal táplálkozzék! Az általam küldött kenőccsel szükség esetén, azaz ha a nagyon erős fájdalom visszatérne, csaknem óránként kenjék meg őt. Mégpedig forrón, csakhogy bőrét le ne forrázzák! Nagyon szeretnék ott lenni, méltóságos Uraságtok érje el az uramnál, hogy Önökhöz menjek! Rövidesen visszamegyek ugyanis Ozalról Jeztrebackára, ahol a mieink székhelye van. A tél szigorát ugyanis nagyon szeretném Lékán átvészelni. Isten veled a nagyságos úrnővel, hitvestársaddal, tiszteletreméltó leányommal együtt, akit sokszor szeretnék üdvözöltetni. Adjon Nagyságodnak az Isten Jézus Krisztus által testi egészséget keresztény lelkülettel! Amen.

1553. november 1-én Ozalról.

Szegedi Kőrös Gáspár,
a tudományok és az orvoslás doktora,
méltóságos és nagyságos Uraságtok szolgája

A pestis dühöng a császári táborban, és a polgárok elhagyták Ptolyt, valamint Zágrábot.

48 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1553. november 6.

Szerelmes Orsikám, ím, az gyömbért megküldtem, az subákat is megküldöm, holnapután elindítom az egyéb aprólékba is. Valamit megküldhetek, mind megküldöm. Az menyegzőre oda-érkezem, de az Te indulásodra Lékáról nem érkezem. Naponként írok. Isten tartson békével. Asszonyoméknak mondd szolgálatomat:

Datum ex Vienna. 6. 9bris 1553.

Az Te Nádasdyd etc.

49 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1553. november 7.

Tekintetes és nagyságos Férjem uram, aki nekem mindig tiszteletreméltó és igen kedves. Őszintén ajánlom szolgálataimat. A jóságos nagy Isten gondviselése folytán mindnyájan egészségesek vagyunk. Én ugyanis Nagyságod elmenetele után betegségemnek semmilyen növekedését sem éreztem, sőt inkább azt érzem, hogy egészségem szerencsésen gyarapodik, Istennek legyen dicséret. Egyébként Majlátné asszony nagyon megkért, hogy írjak Nagyságodnak, és nagyon kérleljem, hogy hozzánk hazajövet méltóztassék magával hozni Gábort, aki néhány nap múlva könnyen visszatérhet a királyi udvarba. Szorgosan és nagyon kérem, szíveskedjék ezt megtenni neki, mert nagyon kívánja őt látni. Azt pedig bocsássa meg Nagyságod, hogy e levelet másnak a kezével írattam, nem tudtam ugyanis megtenni a posta sürgős indulása miatt. Végül kérve kérem, hogy értesítsen bennünket mihamarabbi hazatéréséről. E levelet pedig

– mivel a saját pecsétem nem volt itt – máséval pecsételtettem le. Kívánom, hogy Nagyságod jól bírja magát.
Léka várunkból, 1553. november 7-én

Az Kegyelmed Orsikája

50 Szegedi Kőrös Gáspár Erdődy Péternek

Hely nélkül, 1554. február 28.

Szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Méltóságos és nagyságos Uram, épen kötöttünk ki a nagyságos úrnőnél, Nagyságtok nővérénél, aki sokszor üdvözölteti Nagyságtokat. Ő maga elhagyta mind a kenyeret, mind a bort, lábai dagadnak, a hasa is dagad régi, makacs daganattól. Isten akaratával hozzálátok kezeléséhez, amely nagyon hosszúnak és súlyosnak látszik. Istent kell kérni, hogy ajándékozzon kiváló eredményt. Újdonság nincsen nálunk, ha Nagyságtoknak van valami újsága, szeretném megtudni. Szeretnék értesülni arról, hogyan hagyta ott az én nagyságos úrnőmet, aggódom az én Bogumilám egészségéért. Tanácsom szerint biztonságos lenne, ha őt Nádasdi nagyságos úr udvarházában neveltetnék Nagyságtok: nagyságos nővérénél. Élj boldogul!
1554. február 28.

Gáspár doktor

51 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. március 6.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Méltóságtok és Nagyságtok levelét, amelyben a futót igyekszik megsarkantyúzni, megkaptam. Jómagam a nagyságos úrnő dolgát Anna nagyságos úrnő és Sennei Orsolya úrnő jelenlétében úgy kezeltem, hogy semmit sem hagytam el, ami a fogamzás kivizsgálására vonatkozik, azon kívül, ami semmiképpen sem történhet meg az Ön távollétében.

A mézsört a nagyságos úrnő ugyanis rettenthetetlenül kiitta március 5-én, alvás előtt, miután előbb jól vacsorázott. Reggel, amikor megkérdeztem, azt felelte, hogy hascsikarást és kevés fájdalmat érzett. Március 6-án reggel éhomra Anna nagyságos úrnő és Sennei Orsolya jelenlétében kétszer kivizsgáltam fűszerszámok füstölésével, és a szándéknak megfelelően egybehangzó volt valamennyi vizsgálatom, a többi jelre nézve Nagyságod távollétében nem akartam kérdezősködni.

Ezért véleményem szerint Nagyságtok kérjen a királyi felségtől engedélyt egy vagy kétnapnyi hazatérésre, és hozza magával Sárvárra a két kiváló doktort, Pétert és Józsefet. Vagy ha Nagyságtoknak tetszik, én megyek el Önhöz, ahol a kiváló doktorokkal egybevetném véleményeinket a nagyságos úrnő dolgairól, majd velük és Nagyságtokkal együtt ismét visszatérnék Sárvárra. Ott, ha mindnyájunk azonos véleménye szerint úgy látszik, hogy a nagyságos úrnő viselős, a betegségek kezelését abba kell hagyni, ha nem, szorgalmas igyekezettel majd mi hárman minden szellemi képességünket latba vetjük, a nagyságos úrnő jövőbeni kezelésére. Úgy vélem ugyanis, hogy hat éles szem többet lát kettőnél.

Bármit akar Nagyságtok, ugyanaz nekem is tetszeni fog. Hiszen amíg élek, mindig az emberek javát szolgálom. S mivel látom, hogy a nagyságos úrnő betegségeinek elűzésére nagyon is

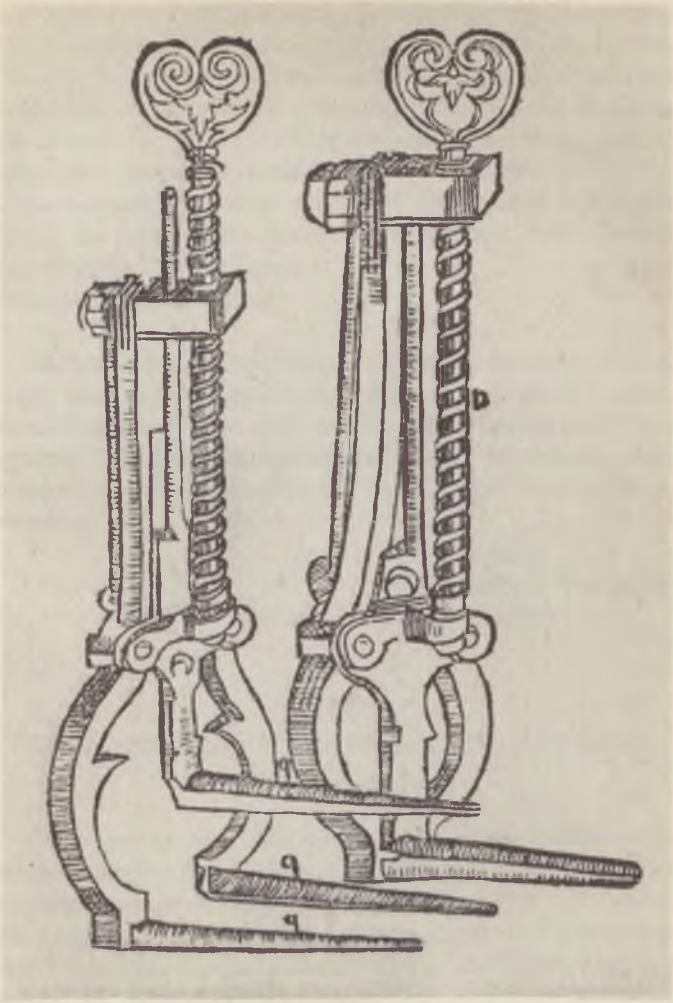

7. Méhtükrök

szükséges az orvostudomány, felajánlom Nagyságtok használatára szorgalmamat, hűségemet, minden igyekezetemet, virrasztásaimat, ha eredményezhetnek valamit, s ezt én örömest és szívesen teszem. Mihamarabb szeretném tudni, mit akar Nagyságtok ebben az ügyben. Az idő ugyanis halad, és nehogy habozónak tűnjem, szeretnék mindent gyorsan elintézni.

Én megkezdtem volna a kezelést Lékán, míg Pozsonyba érünk, ha nem rontott volna ránk a jelenlegi gyanú. Személyesen többet. Élj boldogul!

1554. március 6. Sárvárról.

Minderről szorgos eszmecserét folytattam nemzetes György úrral, mindkettőnk ügyfelével, akinek nagyon tetszik ugyane terv. Naponta jobban érzi magát. Német ugrálással táncol ugyanis, és lutheránus módon eszi a húst, bár tagadja, hogy lutheránus, amit én nem hiszek, Ön se higgye, a szent Istenre mondom.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok
hűséges szolgája

52 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. március 8.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Jelenleg Isten irántunk való irgalmából nagyságos úrnőm és a derék György úr igen jól vannak. Kívánják, hogy Ön is jól bírja magát. Magam Sárvárott várom Nagyságtokat a jeles doktorokkal együtt, ha úgy tetszik Nagyságtoknak. Ha nem, elmegyek Önhöz, hogy tárgyaljak nagyságos úrnőm ügyeiről, ahogy Önnek kedvére való, szívesen úgy te-

szem. Cincius irhái vannak ugyanis a fejemben, el kell azokat adnom a jeles doktoroknak. Hiszen éber vevőket követel, mint amilyenek a bécsiek. Ezt tréfásan, amazt komolyan mondom. Jelenleg nagyon szükségesek nagyságos úrnőm használatára a papírlapra felírt gyógyszerek, ezért nagyon kérem Nagyságtokat, hogy a leghamarabb vásároltassa meg, és csakhamar küldesse el azokat Sárvárra, nagyságos úrnőmhöz. Nem történt ugyan semmi baljós dolog, mégis szükséges, hogy fel legyek most szerelve e dolgokkal, nehogy esetleg vagy nappal vagy éjszaka (amitől Isten mentsen) valamiféle balszerencse szele lopakodjék be. Ha gondoskodni akarsz a nagyságos úrnő életéről, siettesd azt a követet, aki ezeket mielőbb elhozza hozzánk.

Istent hívom ugyanis tanúul, hogy most a nagyságos úrnő a maga módján jól bírja magát. E levél ne ijessze meg Nagyságtokat, mert a nagyságos úrnő egészséges. Élj boldogul, és hamarosan várom az orvosságokat. Vagy Nagyságtokat a jeles doktorokkal együtt és a papírlapon általam feljegyzett orvosságokkal. A dolgok ne legyenek idejemúltak.

1554. március 8. Sárvárról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

53 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. március 9.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Tamás papnak beszámolót adtam e levélben, amelyet Nagyságtoknak szóló levelemhez mellékeltem. A lényege ez, hogy az Erdődi nagyságos úrnőtől kapott pénzt

arra használja fel, amire megbízást adtak neki. És Olaszországban a legünnepélyesebben köszöntse nevemben a barátaimat. Szeretném tudni, vajon Pozsonyban van-e Erdődi nagyságos úr, hogy levelet írjak neki. Verner úrhoz vagy a vejéhez is intéznék levelet, ha tudnám, hogy jelen van a diétán. Nincsen gondom a testvérem felől, mivel Nagyságtok magára vette a terhét. Azt pedig, hogy komám, az olasz orvos jövendő útitárs legyen, nem tudom, miért kell annyi ideig halogatni.

Nap mint nap szeretném megkapni azokat az orvosságokat, amelyeket egy lapra jegyeztem fel és Németh Kristóf által küldtem Nagyságtokhoz. Ha ugyanis valami baja esnék nagyságos úrnőmnek, amíg Bécsbe küldünk, esetleg olyasmi következhetik be, amire nem számítottunk.

A nagyságos úrnő a maga módján jól van. Hiszen jól eszik és iszik, kellemesen alszik, jó a vizelete. A lába, ahogy kívánnám, nem dagad, nem látom sem a vízi betegségnek, sem a hektikus láznak, sem a tüdőbajnak semmiféle jelét. Hálát kell adnunk a jó és a nagy Istennek, ámde mindez megeshetik nemcsak vele, hanem mindenkivel. Hiszen az emberi test alá van vetve minden betegségnek, ám jelenleg nem látok semmilyen rossz jelet sem. Ami a köztünk levő megegyezést illeti, sohasem akartam semmi egyebet a Nagyságtok által adott szónál. Szükséges ugyanis, hogy az ember, amíg csak él, higgyen a másiknak. Ezért semmi kétségem sincsen a köztünk kötött megegyezés felől, inkább az én nagyságos úrnőm egészsége miatt aggodalmaskodom. Mert mihelyt meg kell kezdeni a kezelést, amely kívánom, hogy Isten akaratából sikeres legyen, mielőbb meg kell oldanunk a jeles doktorokkal együtt az új fogamzással kapcsolatban támadt gyanút. Nem szeretném ugyanis Nagyságod jó várakozását megtéveszteni az én egyszerű véleményemmel az ily nehéz, veszélyes, eddigelé bizonytalan dologban. Ezért szeretném, hogy a jeles doktorok idejöjjenek, vagy én menjek hozzájuk. Mindamellett sokkal jobb lenne, ha ők jönnének hozzánk, ahol

szemtanúként néznének meg mindent. Élj boldogul! Gondoljon Nagyságtok a könyveimre.
1554. március 9. Sárvárról.

Mind a nagyságos úrnő, mind a derék György úr jól érzi magát, s ők is kívánják Nagyságtoknak a legjobb egészséget. A nemes Ferenc úr naponta jó társaságomra szolgál, nehogy Nagyságtokat kétség kínozza. Jó viszonyunknak nincsen híja.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Ha van rá ideje, küldjön nekem Nagyságtok ceruzát kis növények lerajzolására.

54 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1554. március 19.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek. Ha rajtam állna a dolog, úgy vélném, hogy Nagyságtok három tanácsosának tanácsai nem elég biztonságosak, sőt, máskor meg sem kell hallgatnia őket. Mert már három napja elkezdtük áthajózni a Fertőt, ezt az átkozott mocsarat, sőt, alvilági Cocytust, nagy viharok, bőséges esők, a falvakban olyan lakások vannak, amelyeknek a szaga a birkáét felülmúlja. A nagyságos úrnő kénytelen volt éjjel a kocsiban virrasztani, mi magunk a kocsiban az egereket vigyáztuk, nehogy megrágják a lovak farkát. Az utak tele vannak a legbűzösebb sárral.

Én a nagyságos úrnőt a szentföldi zarándoklat nevével szoktam vigasztalni, amit ő kinevet.

Úgy hiszem, a derék Ferenc úr megírta a többit, ezeket kevés szóval tréfásan akartam megírni, hogy a hírnök ne menjen tőlem egészen üres kézzel Pozsonyba.

Élj boldogul.

1554. március 19.

Gáspár doktor,
méltóságos és nagyságos Uraságtok
hűséges szolgája és fia

Nagyságos úrnőnk Isten akaratából a maga módján jól eszik, s vizet iszik, egészséges, dicsértessék Isten Krisztus Jézus által. Amen.

55 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. március 25.

Méltóságos és Nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm szokása szerint jól van. Egészségesen s épen tértünk haza. Jól eszik ugyanis; friss vizet iszik, mindezt mértékletesen, mint nekem beszámolt róla, serényen alszik. Ma mint keresztény nő, Krisztus testét és vérét az Ő meghagyása szerint magához vette, úgy hinném, ugyanígy tett nagyságos Uraságtok is. Ne lépj vissza a megismert Igétől, ne feszíttessék meg Krisztus ismét. Kérem, méltóztassék József kegyelmes úr levelét Bécsbe küldeni. Hiszen naponta jönnek Pozsonyból Bécsbe, akik elvihetik levelemet. Úgy láttam ugyanis, hogy Nagyságod nehezményezi, hogy olykor kissé késve értek el Hozzá a levelek. Várom a festékeket a rebarbarával és a mannával együtt. Tegnap a mi fűszerszámos Mátyásunkat különféle főzetekből vizsgáztattam, vajon érti-e a szakmáját. Mindenben árkádiai baromnak találtam őt. Szeretném azért, ha

valamilyen derék és a szakmájában jártas gyógyszerész volna itt, aki véghez viszi a parancsokat.

Nem akarnék orvost (nem ellenzem, csak legyen doktor), olyan önteltet, mint amilyenek az italos németek, akik orvosnak tartják magukat, mihelyt az orvosaiktól megtanultak egyfajta főzetet, és nem fogadnak szót az orvosok előírásainak. Szolgát akarok, nem urat, fűszerszámost, nem fűszerszámos orvost. Komoly dologról van szó, nem akarom, hogy öntelt legyen, gyűrűt hordjon, s olyan legyen, aki öt, de legalább négy órán keresztül akarja cicomázni magát.

Úgy hiszem, a nagyságos úrnő írt azokról a derék asszonyokról, akik gondját viselik; ahogyan nem akarok a következő három hónapra gyűrűjét fitogtató, feleselgető, hajthatatlan és állatias fűszerszámost, úgy azon asszonyokat sem akarnám, akik rátartiak, gőgösök, minduntalan az őseiket emlegetik, italosak, büdösek, bakszaguk van, ostobák, szószátyárok. Mert tisztességes családanyának tisztességes, szemérmes, józan, alázatos nő szolgáljon.

Biztos szeretnék lenni abban, hogy az enyéim közül megjött-e valaki. Kénytelen vagyok ugyanis ezen a nyáron (hacsak e napokban nem érkezik meg valamelyikük) meglátogatni őket. Hiszen sok éve, hogy nem láttam őket, különösen az én kedves anyámat, aki utolsókig nekünk szenteli igyekezetét. Szeretnék mindenről értesülni. Március 28-án Isten akaratából Lékára megyek a nagyságos úrnővel és a derék Ferenc úrral, s ha ott lesz a manna, megkezdem a kezelést, miután a nagyságos úrnő testileg felüdült. Másnap ugyanis nem akarnám megkezdeni a gyógykezelést a testi nyugtalansága miatt.

Amint a nap és egyéb körülmények alkalmat nyújtanak rá, nem leszek hanyag, csak legyenek ott a gyógyszerek, amelyeket papírlapon adtam át Nagyságtoknak Csúnyon, hogy küldessenek el, hiszen azok nélkül nem kezdhető meg a kezelés. Ezért szeretném, ha azok az orvosságok mihamarabb itt lennének.

8. Gyógynövényekkel dolgozó emberek

Nagyságtokat nádorként várom, nem fűszeresként. Lásd, hogy meg ne átkozd ezt az én áldott óhajomat. Lelkemből kérem ugyanis Istent, hogy igazi s nem mondvacsinált nádorként térj vissza nekünk, sőt egész Magyarországnak. Így adja Isten, amen.

Nagyságtok hozzánk való visszatérése előtt azt fontolgattam a derék Ferenc úrral, hogy keressünk néhány helyet Léka környékén a nagyságos úrnő használatára. Ha tehát úgy tetszenék nagyságos Batthyány Ferenc úrnak, hogy az ő birtokait is szemügyre vegyük, szívesen magamra vállalom nagyságos Ferenc úr ama helye bejárásának egész terhét a nagyságos úrnő számára. Ezt hivatalos embereihez írt levéllel igazolja, s figyelmeztesse őket rá. Ismét élj boldogul!

Húsvét napjának délutánján, 1554-ben Sárvárról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok
szolgája és fia

56 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. március 30.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Március 29-én érkeztünk Lékára (tisztára Isten akaratából) egészségesen és épen, bár március 28-án indultunk útnak Sárvárról, és aznap Csepregen fürdés miatt pihenőt tartottunk. Azt akartam ugyanis, hogy nagyságos úrnőm ne érezze a hely s a levegő hirtelen változását; a nagyságos úrnőn kívül a többi leány csoportja megfürdött.

Isten vezérletével ma délután a derék Ferenc úrral készülünk megszemlélni a szomszédos kellemesebb helyeket a nagyságos

úrnő számára, és holnap reggel a régi betegség kezeléséhez látunk, melyhez Isten adja a sikert. Azt akartam ugyanis, hogy a nagyságos úrnő az út fáradalma után egy napot pihenjen.

Mostanság a nagyságos úrnő szokás szerint egészséges, és jó reménységgel viseltetik jövőbeli egészsége iránt. Kérnünk kell Istent Jézus Krisztus által, hogy ne csalatkozzunk e megfogant reménységben. Bennem senki sem fogja hiányolni sem a szorgalmat, sem az orvoslásban való hűséget. A sikert Istenre kell bíznunk. Mi nem hagyjuk cserben magunkat, remélem, Isten sem fog cserben hagyni bennünket.

Várom a gyógyszerészt, akinek valami helyet kell készíteni a kastélyban, ahol, amikor akar, tüstént tüzet is tudjon csinálni. Magam időközben, amíg átalakítják kamrává a jegyzők csarnokát, ahol most a tiszt urak étkeznek, a nápolyi Battista szobájában leszek. A cickányoknak vagy inkább az egereknek ama verme semmiképp sem fogadhatott be engem holmijaimmal, sőt még csak az ágyat sem lehet kényelmesen elhelyezni benne. Ezért úgy látszott jónak, hogy ama verembe a jegyzők taszíttassanak: nem látom be ugyanis, miért éljenek vissza a jegyzők a szobáknak akkora kényelmével. Hiszen ők, még ha ezer évig írnak és válaszolnak is, se főzeteket, se szirupokat, se kenőcsöket vagy viaszokat és hasonló orvosi szereket ily alkalmas helyen elő nem állíthatnak. Ezért ne essék nehezére Nagyságtoknak, hogy én a jövendő gyógyszerésszel együtt a jegyzők akarata ellenére kiválasztottam e helyet, hogy ott állítsa össze, főzze, készítse a nagyságos úrnő számára való valamennyi orvosságot. Nem tudtam ugyanis az orvosságok elkészítésére a kastélyban ennél alkalmasabb helyet találni.

Miután elolvastam Nagyságtok levelét, rögtön küldtem Arcadiusért, a szláv borkereskedőért, mint Nagyságtok levele figyelmeztetett rá. Majd én megforgatom magyarosan e szláv embert, nehogy valami balkezességet kövessen el a gyógyszerek készítésében. Ha a magyaros igyekezet nem lenne képes ezen ember nya-

FIVES KÖNÜV.

FIVEKNEK ÉS FAKNAC NEVÖKRÖL, TERMEZETÖKRÖL ES HASZNOkrul irattatot es ſzörztetöt Magar nyeluön az fö Doctoroknak es termeſzet tudo oroſoknak Dioſcorideſnek es Matthioluſnak bölts iraſokbul.

BEYTHE ANDRÁS ALTAL.

Eccleſiaſtic: 38.

ISTENTÖL VAGYON MINDEN orvoſſágh, mely az Kiralyoktul veſzön aiandekot: az orvos Doctornak az ö tudomanya föl magaztallya az ö feiet: es az Nagyſagoſſaknak tekintettyök elöt megh tiztöltetik. Az fölſeges ISTEN földből, terömtötte az oruoſſagot, mellyet az ertelmes Embör meg nem vtal.

Tiztöllyed az Orvoſt az ſzikſeghert.

1595.

9. A gyógynövényekről

kasságát megfékezni, az itáliai tanácshoz folyamodom, mint valami szent horgonyhoz, tudniillik jó vízzel oldom fel a bort, s talán nem egészen rossz szándékot fogok kipróbálni, legalább a törzset megmozgatom, még ha úgy látszik is, hogy semmit sem mozdítottam elő. Ezt tréfából, én azonban komolyan véghez viszem.

Aggódom szüleim felől, akiket egyedül Nagyságtoknak ajánlok. Kérném, újra üdvözölje a kiváló doktor urakat, nekik máskor írok. Most ugyanis más tennivalók állnak küszöbön, amelyek nyugtalanságban tartanak.

A derék György úr húsvét másodnapján, miután előbb kőtörő italt ivott, hét lednek nagyságú kövecskét vizelt, s tüstént meggyógyult e hosszú életre méltó ember. Semmit se kételkedem abban, hogy a festékeket korábban megkapom, mint szeretném. A nagyságos úrnő elkezdte a kenyeret magyar módra vajjal, tojással elkészített fonott alakban enni. A magyarok tyukmonyos kalácsnak vagy vajas kalácsnak hívják. Talán lassanként majd hozzálát az egyszerű kenyérhez is, adja Isten, amen. Élj boldogul, és tovább már nem akarok terhedre lenni a nádorsággal kapcsolatban.

Lékáról, 1554. március 30.

Szegedi Kőrös Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája és fia

Nagyon csodálkozom, hogy az oly kiváló doktoroknak nincsen jobb rebarbarájuk, és ha nem rossz is egészen, mégis újabbat kívánnék. A mannával kapcsolatban ugyanígy vélekedem, s vissza is küldöm. Van egy kevés mannám, amit Calabriában saját kezemmel gyűjtöttem, s amelyet Isten kezeként használok. Nagyon különbözik ugyanis a valódi a hamistól, ezért nem szeretném, ha Nagyságtok annyi kiadással szórná szét a pénzét. Jómagam azt a keveset fogom használni, amelyet Calabria erdeiből hoztam magammal kincs gyanánt.

E napokban kénytelen vagyok Bécsbe menni orvosságok vásárlása végett, ám a rebarbara és a manna nagyon megijesztett. Mindamellett azon leszek, hogy előbb mindkét szememet kidörzsöljem, és így majd nyitott szemmel vásárolok orvosságokat, nehogy kénytelen-kelletlen mind az árut, mind a pénzemet elveszítsem. Ismételten élj boldogul! Nagyságtok írja meg, mit cselekedjem Bécsben a megvásárolandó dolgokkal kapcsolatban.

57 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Léka,] 1554. április 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Miután segítségül hívtuk Isten nevét Jézus Krisztus által, a legjobb kilátással kezdtük meg a nagyságos úrnő kezelését. Mint ő maga is vallja, sok éve nem élt olyan egészségesen, mint itt, a lékai levegőn. Ugyanis kiválóan étkezik és emészt. Derekasan alszik, és orvosságait szívesen issza. Mások segítsége nélkül jár a lejtőn lefelé gyakorlás kedvéért, s ha megengedném, kocsi nélkül menne felfelé is, mindazonáltal a vár hídjáig egyedül szállítja őt a kocsi, míg kísérői gyalog követik. Április elsején kétszer nyílt meg kis aranyere, és bocsátott ki egy kevés vért, de ugyanaznap a természet jótékony erejéből be is zárult.

Nem szeretném levélre bízni, hogy ez mitől esett meg. Azt ugyanis, hogy milyen forrásból származott az a harag, talán egyedül ő mondja majd meg szemtől szembe, ha sürgeti őt, bár én úgy tettem, mintha nem tudnám.

Április nyolcadikán, ha Isten akarja, a derék Botka úrral együtt Bécsbe jövök, hogy gyógyszereket vásároljak. Vajha lenne valami jó gyógyszerük ezeknek a németeknek, arra törekszem

majd, hogy jobbakat kapjunk. Kever Márton zöld festékként nagy mennyiségű kénsavat küldött, ólom helyett oltott és mosott meszet, gumiarábikum gyanánt bécsi cseresznyefa mézgáját, bár akarta volna, hogy Bécsben azon a napon, amikor ezeket megveszi, kenyér helyett priznyákot evett volna, bor helyett bozát ivott volna. Mivel ugyanis a szénégető kereskedőknél kereste a festékeket, nem pedig a festőknél, könnyű volt a bukás, én megmutatom neki, hol keresse a priznyákot és a bozát a gyomrának megterhelése kedvéért, tudniillik a tótoknál és a kúnoknál.

Örökös hálát adok Nagyságtoknak testvéreim kutatásáért, sokat aggódtam ugyanis, hogy mi módon láthatnám őket.

Szláv gyógyszerész van a magyar orvos mellett, aki eddigelé magyar fegyelemmel élt, és jól megfelelt.

A derék Pernezith úr ajánlkozott, hogy annyi sziklát szerez, amennyi elégséges arra, hogy a kertjében uborkás házat építsen, s nem utasítja vissza, hogy a maradékot Ferenc úrnak kölcsön adja.

Március utolsó napján Szlavóniából levelet kaptam a nagyságos úrnőtől, amely tele van panaszokkal, többek között azt írja, hogy április 21-én fogadalmának teljesítése végett Loretóba készül menni, és engem... [kér?], hogy legyek útitársa, hozzáfűzi, hogyha nem akarom megtenni neki e szolgálatot, visszatartja fűszerkamrájában azokat a könyveimet, amelyeket a különböző betegek számára előírt orvosságaim miatt tartottam ott. Lám, az asszonyi tanakodás, tót tanács seggel áll egybe. Úgy válaszoltam neki, amint megérdemelte. Ezért szeretném Nagyságtokat megkérni, mielőbb küldjön három ládányi dolgaimért, még mielőtt elindul Itáliába. E nyáron ugyanis nem kaphatom meg azokat ha – mint írja – Itáliába megy. Éppen ezért egy bizonyos szolgáját méltóztassék Nagyságtok hamar elküldeni értük. Tartanom kell ugyanis attól, hogy így elhanyagolt dolgaim a női jogtalanság miatt tönkremennek.

A szülésről ugyanazt írta amiről Hasházy Pozsonyban beszámolt Nagyságtoknak.

Két hely látszott alkalmasabbnak számomra a nagyságos úrnő kedélyének felüdítésére, a harmadik hely Keresztúr, ahol nehány napot eltölthet vendégként. Batthyány nagyságos úr helyeit nem szemléltük meg. Különféle ügyek ugyanis elfoglalják Ferenc urat, és Nagyságtok jövetelének idejére hagytuk, hogy azokat a helyeket is meglátogassuk. Jó egészséget.

1554. április 4.

Szegedi Kőrös Gáspár,
a tudományok és az orvoslás doktora,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

58 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1554. április 15.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes asszony házastársam: köszönetemet és magam ajánlását. Adom tudtodra, hogy ez mai napon, délután öt és hat óra korba, király űfölsége egész országával, az mindenható Úristennek elvégezett akaratjából, nem az én érdememből, hanem csak az ű jóvoltából és nagy irgalmas voltából Magyarországnak nándorispánjává és kúnoknak bírájává tőnek, ki legyen ű szent, fölségének neve dicséretire, király űfölségének hívségére, az szegény országnak előmentére, nekem veled egyetembe üdvösségemre és tisztességemre, amen. – Az többit megérted Csányi Akacius uramtúl, az én atyámfiától. Húgomnak, vajdáné asszonyomnak mondd szolgálatomat. Isten tartson meg nagy sok esztendeig és gyógyétson meg.

Datum Pozson városából, ország gyűléséből, aprilisnek 15. napján 1554.

Az Te vén Nádazsdy Thamás házastársod:
nádorispán

10. I. Ferdinánd

59 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. április 17.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Április 16-án Csányi Ákos a vacsora alkalmával nagyságos úrnőnket a lehető leglekötelezőbben köszöntötte a nádorság címén. Nagyon örülök annak, hogy Isten Nagyságtokat Jézus Krisztus által e tisztséggel felmagasztalta. Szükséges ugyanis, hogy erő és szilárdság lett légyen az eredménye Isten akaratának.

Hiszen Isten akarata mindig a világ szemében gyöngébbekből szokott gyarapodás útján erős és óriás dolgokat alkotni, mégpedig annak várakozása ellenére, akinek ezt megadta. Így hát örök hálát adunk Istennek Jézus Krisztus által, hogy csekély hazánkból, amelyet pedig majdnem felfalt az ellenség, Nagyságtokat ekkora tisztségre meghívta, kiválasztotta és felmagasztalta az egész világ szeme láttára. Nagyságos Uram, ne feledkezzél meg kötelességedről, Krisztus teszi majd enyhébbé a vállalt kemény munkateret, ha megvetve saját kényelmedet, segítségére sietni igyekszel meggyötört hazádnak.

Nagyságos úrnőm a szokásosnál egészségesebb, mégis attól félek, hogy az új tisztség címe valami rosszat hoz számára, ezt az éjjelt ugyanis – mint társnői, akik becsületes életű asszonyok, értesítettek róla – álmatlanul töltötte, jóllehet annak előtte jól aludt egész éjjel. A hirtelen változások ugyanis különféle hatásokat hoznak létre. Hiszen a külső dolgok is, mondogatta Hippokratész, sokban hozzájárulnak a gyógyítás jó módjához, és gátolják, ha nem alkalmazzák helyesen. Ezért Nagyságtok feladata lesz megvigasztalni a nagyságos úrnőt, hogy kétségbe ne essék. Jómagam, amikor ma reggel láttam orrának vérzését, a hitszónok szerepét töltöttem be, bár tájékozatlan vagyok Isten igéjében. Mégis úgy tűnt, hogy lassankint fellélegzett; segítségemre voltak azok az asszonyok, akik szorgalmasan gondoskod-

nak róla. Inteni, vigasztalni kell őt, szelíd szavakkal, kegyes, atyai, a hűséges férjhez illő mondatokkal, így kell vele bánni, és kényszeríteni, mert ha mindezek nem történnek meg mihamarabb, attól kell félni, hogy az egész elvállalt fáradozás egyetlen óra leforgásával hiábavalóvá lesz, és a szólásmondás szerint kárba vesz mind az olaj, mind a munka. Jelenleg vigasztalásra van szükség, nem orvosságra, vigasztalóra, nem orvosra. Ha Nagyságtok az emberek zajgása nélkül a sebtében való összefutástól, ami az ilyen kezdetek alkalmával nemzeti szokásunk, egészen az unalomig terhes üdvözlésektől, jókívánságoktól képes volna megszabadítani az új nádort, akinek mi is szerencsét kívánunk, egyedül ő tudná megvigasztalni szomorú hitvestársát; ő egyetlen szóval többet érne el, mint a mi hosszas és mindenünnen összegyűjtött beszédeink. Én azt ajánlanám, hogy néhány napra haza kellene térnie, nehogy úgy lássék, mintha szomorú Orsolyáját végső szenvedésre kényszerítené. Becsületes dolog a hely, idő és személyek szerinti szolgálat. Még becsületesebb lenne nem hanyagolnia annak az életét, akit Isten úgy egybekötött a testével, hogy a kettőből egy ember legyen. Jöjj vissza társad szelídítésére, könnyeinek letörlésére, hogy lecsillapítsd a zavart kedélyűt, felvidámítsd a szomorút, ezt komolyan írom.

Pernezithünk nem csekély kárt okozott várunk építésének. Abbahagyta ugyanis mind a tervezést, mind az engedelmeskedést. Mert miután kiitta a gyógyszert, a kövek széttörvén, kis kövecskéket hozott a világra, amelyek homokkal keveredtek, s többé nem merte megkísérelni a szülésnek e vad fájdalmát. Nagyságos úrnőm harmadnapja tiszteletteljes szlavón ajándékként nem minden nevetés nélkül kapott Pernezithtől nehány fűszerű hagymát, amely rothadt, rossz, éspedig valóban rossz, férges zöldségeket, kőkemény körtéket. Magam voltam ugyanis a szónok, s a zöldségek értékét magasztaltam, ahogyan kapásból tudtam, hozzátéve befejezésül: az egész az egészet szereti, s bár-

mit ad is, egészen adja. Láttam ugyanis, hogy vannak minden ajándékánál szebb almái, és inkább ajánlotta volna fel azokat illendően, mint az összes többit. És ha a kertjét be nem népesítette volna silány zöldségekkel, azt hittem volna, hogy nem bőkezű.

Ám nehogy úgy tűnjék, hogy elhanyagolja azt, a sertések eledeléül... [dobta oda] a többit. Azt akarta, hogy egy szláv legyen a jövőben a hagymás és a zöldséges, a lelkemre kötötte, hogy a nagyságos úrnőn kívül senkinek se adjak akárcsak egy kevés hagymát is. Magamban mosolyogtam ennek az embernek a fösvénységén, vagy mondjam azt, hogy kapzsi szlavón természetén, és Lékán bőkezűen odaajándékoztam mindent a kapuőröknek.

Midőn a nagyságos úrnőnek beszámoltam az atyai ajándékról, egész nap teljes örömmel nevetett egész családjával együtt az egész házban az egész ajándékon. Jómagam egészének mindene volt az ő egész ajándéka, egész törekvéssel, egész szorgalommal, az egész kertjéből, egész napon át, egész terhével, az egész munka. Ennyit tréfából. Egész szívemből örülök Nagyságtok szerencsés sikerének. A jó és nagy Isten Jézus Krisztus által vigye jó végre sok évszázadra, hogy fényessé tegye nevének dicsőségét, hasznára legyen a hazának és Nagyságtok lelkének örök üdvösségére, amen. Élj boldogul!

1554. április 17. Léka kellemes mezejéről, amely kellemes forrásokkal ékeskedik.

Szegedi Kőrös Gáspár,
Magyarország méltóságos nádorának fizikusa és orvosa,
Méltóságtok és Nagyságtok hűséges szolgája

Újságok a következők. Közepes orrvérzés. Nagyfokú kiválasztása az üveges nyálkának, a melankóliának, az égetett epének. Elkedvetlenedések, szomorkodások, könnyek, ezekről nem

szeretném, ha megírná a nagyságos úrnőnek, hogy tőlem szerzett tudomást róluk. Hiszen tudja Nagyságtok, hogy a betegeknek nincs szükségük ellenséges összekülönbözésre, mivel elég haragot szül náluk maga a betegség. Ezt azért írtam, hogy meg ne tudja, kitől értesült Nagyságtok a könnyeiről.

Magam jó jelnek tartom ennyi rothadás kiválasztását, s bárcsak napról napra többet választana ki. Ismét tanácsolom, hogy gondolj a visszatérésre. Élj boldogul!

60 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. április 23.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram. Az én szolgálatomnak ajánlása után az hatalmas Úristennek nagy hálákat adok minden mivelünk való sok jótéteményirűl, ez mostanirúl is, kivel ű szent fölsége ajándékozott te Kddel egyetembe, és üdvözlöm először te Kdet lélekbe, azután ez világ szerint is, hogy az örök mindenható Úristen először lélekbe erősítsen meg az ő szent hütinek és igéjének általa az igaz hitbe, hogy minden tévelygések távol legyenek mitűlünk, és legyünk mi szegény kis keresztyén anyaszentegyház egyesek mind lélekbe, mind testbe, hogy az mi urunkat igaz hitbe, atyafiúi szeretetbe szolgálhassuk; – és te Kdet, én édes nádrispán Uram, tegye nagy jó szerencséssé, és tartson meg az én árva szemeim előtt, kiért remélem, bízom és hiszem, hogy úgy leszen, és ezt is bizonnyal hiszem, hogy te Kdet dedeommá akarja tenni csak az űbenne való bizodalomért; ámen.

Továbbá, szerelmes Uram, én te Kd ellen ugyan nagyot vétettem, hogy én te Kdnek ennyi levelére választ nem tettem; mert bizony sem haragom, sem feledékenségem miatt nem esett az énrajtam, hanem naponként Kdet vártam. Az Csá-

fordy ki levelet hozott, [arra] most mindenrűl választ nem tehetek. Azhol kegyelmed azt írja, hogy más módon fogadjam Kdet, az úgy vagyon, mert úgy fogadom, mint én édes nádrispán uramat; de jól meglássa nádrispán uram is, mint jű haza, mert nyilva csak kevély nádrispánné asszonyra talál. Továbbá az négy tisztnek egyik[e] elég énnekem, és az kún bíróságot kívánom, mert tudja Kd, hogy én nem iszom bort; az doktor azt mondja, hogy nem jó nádrispánné asszonynak vizet innya; azért mégis jű valami bóza az bírságon, mégsem halok szomjjal meg. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Leokájában. 23. Aprilis 1554.

Az Kegyelmed Orsikája

Továbbá azt írhatom Kdnek az kevély nádrispánné asszony felől, hogy viselő szoknyája egy szál sincs; aki volt, azt immár nem lehet hogy viselhesse, mert meg vagyon [kopva?]; az öve szűne szökfű szűn, atlac legyen; nádrispánné asszony ugyan parancsol nádrispán uramnak, hogy Kocsis Istvántúl megküldje prémivel és föstött gyolcsával egyetembe; erről nádrispán uram vélekedhetik, hogy nyilva csak kevély emberrel vagyon űkegyelmének dolga.

Ez levél adassék az tekéntetes nagyságos tisztelendő úrnak, Nádasdy Tamásnak, Magyarországnak nádrispánjának, nekem tisztelendő szerelmes uramnak stb.

61 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. április 23.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek!

Nagyságos úrnőm, a kúnok bírónéja, talán a bóza révén, Isten akaratából annyira jól van, hogy számára úgy látszik, testileg Matuzsálemnél is egészségesebb. Amennyire lehetett, semmit sem mulasztottunk el a nagyságos úrnő megvigasztalására. Az udvarmester ugyanis, a kulcsár, a gondnok, és én minden követ megmozgattunk, hogy levertsége és szomorúsága megenyhüljön. Magam ugyanis találtam egy nagyon kellemes helyet, a konyha mellett, az Elíziumi Mezőn, a folyócska partjánál. E hely amint meglátta, enyhítette a nagyságos úrnő szomorú arckifejezését. Ott van ugyanis az a kellemes forrás, amelynél gyenge kézügyességemmel én is közreműködtem, s így aztán nem kevéssé csillapult fájdalma, mert láthatta, hogy a doktorok is művelik a földet kapákkal, fejszékkel, ekékkel, boronákkal. Nagy hirtelen nem tudtam mást kigondolni, mint hogy a hagyma magasztaló szónokából a forrás szónoka legyek. Hozzájárult a nevetéshez tenyerem feltörése és enyhe varasodása. Valóban, ha nagyobb szakmunkával alakítanák ki, mindenkinek tetszenék ama hely.

Nagyságos úrnőnk a szirupjait, tisztulásait, emésztését mind oly ügyesen teljesítette, mindennemű zavar nélkül, hogy ez számomra csodaszámba ment. Semmiféle csömör, semminemű görcsök, semmilyen óriási szomjúság, egyáltalán nem vesztette el az ét- és italvágyát, sőt az növekedett, a pogácsát ugyanis, azaz a hamuban sült kenyeret és a csontvelőket száműztük, ezek helyett fonatos, vajas és tojásos kaláccsal él, csirke- és galambhússal, borjú-, bárány-, kecskehússal stb. Itala a „Császár kútjából" való. Az én forrásomon kívül ugyanis semmilyen más forrásvíz sem édesebb, egészségesebb és kellemesebb az

ivásra. Mindamellett alulmarad az általam kimunkált kis forrással szemben, amely ugyan szűk, de kellemes és az epikuroszi életmódnak nagyon megfelelő helyen fekszik. Hiszen szemmel láthatólag hajdani szerzetesek nem csekély nyomaként még egymáshoz illesztett kövek járulnak hozzá e forrás választékos szépségéhez.

Ma Isten segítségével a nagyságos úrnő gyógyfüves fürdőben fog mosakodni. Kérjük Istent Jézus Krisztus által, hogy javára váljanak a jövőbeli gyógyszerek is, mint ahogy használtak az eddig felajánlottak, mégpedig Isten merő irgalmából Jézus Krisztus által. Tudod, milyen volt, és hogy Isten kegyéből milyenként kapod meg őt, rövidesen meglátod Keresztúron. Azt javasolta ugyanis, hogy Nagyságtokat ott várjuk. Mégis, ha valami közbejönne, ami nem válnék a nagyságos úrnő javára, azt akarom, hogy itthon az Elíziumi Mezőn, a források és a folyócska környékén vidám lélekkel fogadja Nagyságtokat az, aki egészségesebb, mintsem bárki remélhette volna. Valami fájdalmat, szomorúságot, levertséget ugyanis napról napra elfeled. A könnyeknek pedig még helye sem maradt nála.

Nagyságtok levele lelke zavarát kellőképpen megszüntette, magam láttam, amint az Elíziumi Mezőn olvasta Nagyságtok levelét, miközben a kis libák akár a szelíd juhok legelésztek, amelyek mellett – úgy látszott – elég vidám arccal olvasta újra a levelet. Nem értem eléggé, mi volt a kellemes sava-borsa. Nem akartam örömében a terhére lenni. Sőt hármunk, az udvarmester, a kulcsár és én készen állt nem egy tisztességes adomával, amit a kis libákról eszeltünk ki, de egyáltalán nem volt szükség sem színészre, sem nézőre, midőn a kapott levél – úgy látszott – elég örömöt hozott.

Isten akaratából mi jól vagyunk, de szüleimről semmi említés sincsen. Nem írok semmit sem a könyveim állományáról. Ezt ugyanis Sennei Ferenc úr becsületére és szorgoskodására bíztam. Könnyen elhinném ugyanis, hogy Erdődi nagyságos

asszony elindult Itáliába. Mindig ártalmas volt a halogatás azoknak, akik készen állnak. Élj boldogul!
1554. április 23. Lékáról.

Szegedi Kőrös Gáspár,
a szabad művészetek s az orvostudomány doktora,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája.

62 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. április 26.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Nagyságos úrnőnk egészségesebb a farkashalnál, amely tartózkodik az ételtől, ha egyszer jól megtöltötte a gyomrát. A szirupok és enyhébb tisztulások nyomán nem érez semmiféle csömört, sem étvágya vagy az ital utáni szomja el nem veszett; eddigelé (Isten akaratából) minden a legsikeresebben felelt meg a jó kimenetelnek. Ha nem tévedek ugyanis, a lép kemény daganata teljesen szétoszlott, egyidejűleg megszűnt a has daganata, jelenleg a régi és nagyon kemény méhdaganattal kell harcolnom, ez – úgy látszik nekem és a tisztességes életű asszonyoknak – puhább lett. Kérnünk kell a jóságos nagy Istent Jézus Krisztus által, hogy oldja meg könnyedén e nagyon kemény csomót. Amen.

Holnap kerül sor a harmadik fürdő alkalmazására, s úgy látom, nem lesz többre szükség. Hűségben és igyekezetben nem győz le egy orvos sem. Képzettség és tudás tekintetében mindenkinek engedek. Semmiféle füvet sem festettem le, ha Nagyságtok itt lett volna, a lehető legtöbbet lerajzoltam volna, ám tőlem telhetőleg használni akartam. Máskor majd lefestem.

Óhajtom Nagyságtok jövetelét. Pernezithünk a nagyságos

vajdánéval együtt április 25-én jött Sárvárról Lékára. Élj boldogul!
1554. április 26-án az Elíziumi Mezőről.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

63 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. június 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Mihelyt megjöttem Lékára, tüstént elhagyott a láz, és nagyszerűen ettem. Több napja nem csábította már ugyanis akkora étvágy a torkomat, amekkora a mai napon e boldog Lékán; legyen is mindig fehér is, tiszta is.

A nagyságos úrnő kezelése nagyon szorongat. Tudom ugyanis, hogy az étkezés és az éjszakai nyugalom terén nem lehet megtartani az általam korábban megszabott órát, s ezt Önnek tudomására hozom. Soha sincs ugyanis vége az üres levelek küldözésének. Az egészség Isten ajándéka, ne éljetek vissza az Isten ajándékával, hanem inkább használjátok. Könyörögve kérem, a látogatók tömege ne zavarja meg a nagyságos úrnő számára általam jól előírt diétát. Megszokott órájában feküdjék le, s a megszokottban keljen fel. Nagyon egészséges volt, amíg megtartotta a helyes életmódot; betegeskedni kezdett, amikor visszaélt az étellel, lefekvéssel, pihenéssel.

Ha Méltóságtok és Nagyságtok nem akarja, hogy egészséges legyen, vesse meg, nevesse ki, tartsa hamisnak az orvos kegyes buzdításait. A testi betegeknek sokat kell megengedni, tudom én, hogy távozásom után Ön miatt elfelejtik valamennyi étkezéssel, lefekvéssel, a maga idején a kertbe való elvonulással

kapcsolatos helyes rendelkezésemet, ezt pedig a sok hiábavaló levélküldés teszi.

Ismételten kérem, hogy mindig legyen szeme előtt a nagyságos úrnő egészsége! Anyám elmeneteléről szeretnék rövidesen tudomást szerezni. Élj boldogul!

1554. június 4. az Elíziumi Mezőről.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

64 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. június 11.

Tekéntetes, nagyságos stb. Az én szolgálatomnak ajánlása után kívánnám az Kd egészségét hallanom; én, Istennek akaratából, egészségbe vagyok, kit engedjen az Úristen Kdnek is. Továbbá az doktor immár énvelem más módon kezd bánni, ki, ha Kd meg nem jű, énnekem félelmes nehéz; nem tudom, mint leszen Kd nélkül az én dolgom; azért az Istenért könyörgök Kdnek mint szerelmes Uramnak, hogy Kd jűjjön meg, ha lehetséges, mert bizony semmi jót nem várok belőle, az doktor leveléből mindent megért Kd; siessen, édes Uram, ha lehet Kd felől; ha kedig nem lehet, Kd semmit se búsuljon az én felyül megírott bolondságomon, mert azért ugyan nem leszen simoni paré, ha Isten nem akarja. Az krabát napát, Kata asszonyt haza kellett bocsátnom, mert az leánya igen beteg; félő az gyermek is nála hogy megmaradjon; azért csak ketten vagyunk komámasszonnyal, ki Kd nélkűl nem lehetne, ha lehetne. Az Kd két kicsin árva szolgáit, az Csáky fiát és leányát elhozta

Török Ferenc uram, és Sárváratt vannak, kik nyúgosznak mint fáradtak. Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Leokájába, Junii 11. 1554.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

65 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1554. június 11.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után sokszor üdvözöllek! Bár Batthyányi nagyságos úr nem jön a közelünkbe, azt mondja, hogy a közeli faluban huruttól szenved, én megszagoltam, mi a szándéka. Azt szeretné ugyanis, hogy nagyságos úrnőm jöjjön látogatóba az ő hitvestársához, de nem mulasztja el, hogy kenőcsöt öntsön az úrnőm lencséjébe. A nagyságos vajdáné június 7-én elindult Sárvárra. Csunyi Katalin visszatért leányának szülésére, abban az időben hagyva ott nagyságos úrnőnket, amikor nem lehetett volna szükségesebb. Hiszen kinek a hűségére bízzam a méhbe való gyógyszereknek a méhbe klistírral történő beöntését? Nincs senkim Méltóságtokon és Nagyságtokon kívül. Kitaníthattam volna rá Csunyi Katalint is, ha el nem távozott volna, mégpedig Nagyságtok beleegyezésével, akivel mindezt előbb közölni akartam, mint a tisztességes életű asszonyokkal, akik Csunyi Katalinon kívül kevésbé látszanak nekem alkalmasnak ama dolog elvégzésére. Ezért nagyon várom Nagyságtok visszatérését, hogy e gyógyszert rövidesen be tudjam adni. Az idő ugyanis visszavonhatatlanul pereg. Ha Nagyságtok nem térhet haza, jelezze biztos levélben, vajon kitaníttassék-e az udvarmester hitvestársa mint ezen tisztességes asszony, s ő egymaga végezze el azt, amit klistírral kell csinálni, vagy várjuk meg Nagyságtok vissza-

térését, amit az istenek tegyenek hamarossá és gyorssá. A többi gyógyszerféleséget részben már elkészítették, részben nap mint nap végzik azok az asszonyok, akiket kiválasztottak e dologra. Hátra van, mint mondtam, az orvosságnak a méhbe való beöntése. Ezt senki más sem végezheti Nagyságtokon vagy az udvarmester feleségén kívül. Hiszen ő van egyedül a nagyságos úrnő mellett.

Hamarosan szeretném tudni, mi a szándéka ez ügyben Nagyságtoknak. Élj boldogul!

1554. június 11. az Elíziumi Mezőről.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

66 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Nádasd, 1554. szeptember 3.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! A nagyságos úrnőt jó egészségben hagytam egész családjával együtt szeptember 2-án Sárvárott. Magam ugyanis Nádasdi Kristóf úrral jöttem látogatóba, s ma, ha Isten is úgy akarja, Egörvárba érkezem, hogy szerencsés alkalmam legyen valahára meglátnom a taplós várat. Sokaktól ugyanis azt hallom, hogy a levegője nem valami rossz, azt is mondják, hogy a hely kiessége vetekszik ama táj sok helyével. Mindezt látni akartam, mielőtt Méltóságtokhoz és Nagyságtokhoz mehetek Pozsonyba.

Átírtam Kristóf úr tolmácsolásában és diktálása szerint ősi családjuknak a neveit, amelyek a templom bejáratában nagyon régi betűkkel márvány kőtáblákra vannak vésve. Hiszen mindenkit csodálatosan gyönyörködtet a régiek boldog emlékezete. Úgy látszik ugyanis, hogy a lélek valami élvezetet érez, ha az

11. Egervár

ember hallja, ahogyan elbeszélik a régiek jó tetteit és viselt dolgait. Tudom, hogy sokkal tartozom Kristóf úrnak, hogy megmutatta és tolmácsolta nekem az igen szép régi dolgokat.

Élj boldogul!

Nádasdról, 1554. szeptember 3-án.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

67 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. szeptember 17.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm jól van, ha a pozsonyi lázas beteg jól van. Sokat meghánytam-vetettem magamban annak a Tamás deáknak az esetét, aki Nagyságtok csekély lázához hozzá mert nyúlni. Hiszen nem az iskolába járók, hanem a doktorok dolga az orvoslás mestersége. Az orvoslás tanának megismeresében nem részesülnek mások, csak azok, akik gyakorlottak e tudományban. Nem látom be tehát, miért nyúlt hozzá ily fő személyhez az a jóember az orvoslás mestersége nélkül. Ama Tamás deákot én Páduában jól ismertem. A Révai fiúknak volt a nevelője, és a pozsonyi polgárok hivatalos levéllel meghívták őt Páduából a jegyző tisztségére; hogy hol tanult meg gyógyítani, nem nagyon tudom. Páduában ugyanis a világi jog óráit látogatta, és mindig gyűlölte az orvosokat. Ennélfogva csodálni való, miféle hirtelen elváltozása ez a jogásznak orvossá. Éppen ezért azt szeretném, hogy ne bocsássa sarlóját a mások aratásába, hanem – miután életpályát választott – igyekezzék azt minden módon megbecsülni.

A doktorok gyülekezetében több szóval fogok tárgyalni a ki-

váló Propercius véleményéről. Úgy látszik ugyanis, tiszteletben tartva mások véleményét, hogy ama jó doktor összeütközik az orvosi jogkör alapelveivel, és azt képzeli, hogy a tisztességes magyar asszonyok, ami a fájdalom helyét illeti, tudom is én milyen nőkhöz hasonlítanak. Én ugyanis biztosan tudom, hogy magyar nő sohasem szenvedett abban a betegségben s azon a helyen, s hogy olyan fajta orvosságot nem kell, de nem is megfelelő használni. Ám erről a tudós orvosokkal majd többet. E napokban ugyanis Bécsbe kell indulnom, hogy téli ruhát készíttessek, s ott majd előadom a tudósoknak a kiváló Propercius véleményét, s előveszem írásait, nehogy úgy lássék, mintha gyűlölném azt az embert, mivel nyíltan szembeszállok a nézetével.

A nagyságos úrnő kezelésével kapcsolatban megértettem nagyságtok szándékát, de fájlalom, hogy az a nagyon szép és alkalmas idő gyógykezelés nélkül múlik el. Batthyányiné és Czoromné majd jelzik nekem, ha munkámat igénybe akarják venni. Szégyellem ugyanis munkámat rájuk erőltetni. Hiszen meglehet, hogy vagy nincsen már szükségük a munkámra, vagy nem akarják. Amikor ugyanis szerették volna, nem mentem el Nagyságtok akarata nélkül. Most, hogy megkaptam az engedélyt a hozzájuk való menetelre, talán ők nem akarják.

A nagyságos vajdáné kezelését az én nagyságos úrnőm kezelésével együtt fogjuk kezdeni, nehogy kénytelenek legyünk félbeszakítani. A gyógymódot zavarja ugyanis, ha a fele úton megállunk, ami azt eredményezi, hogy munkát és gyógyszert veszteget, ha valaki oktalanul lát hozzá a gyógymódhoz.

Ám abbahagyom ezeket, ha ugyanis hívnak, odamegyek, ha nem, Bécsbe megyek, mint mondtam, téli ruhák varratása végett, mihelyt Sennei úr akarja. Mert tőle fogok pénzt kérni.

Sárkány úrral tárgyaltam Sárvárott a megvásárolandó házról. Ő jóhiszeműen megígérte, hogy segíteni fog mindenben, ami könnyíthetne nélkülözésemen, csupán azt a kis beszédrészt tette hozzá, ha a Nagyságos Úr akarja. Sárkány úrnak is az az akarata,

12. Hippokratész

hogy megbízható emberekkel együtt nézzem meg a házát, kertjét és eladó szőlőjét, és becsültessem meg. Mindennek már be kellett volna fejeződnie. Hiszen nap mint nap várom szüleimet és testvéreimet, s nekik megígértem, hogy házat fogok venni. S ha eljönnek, hazugsággal vádolnak majd, ha az ígéretek nem lesznek láthatók. Ez, s nem más valami az oka annak, hogy sietek a házvásárlással, úgy szeressenek az istenek. A tél szigora ugyanis küszöbön áll, és a jövevények számára nagyon nehéz más házát elfoglalni, ha már a sajátjukba, amely a törökök kezére került, s egyszer elhagyták, nem lehet életveszély nélkül belépniök. Mindezt tudatni akartam Nagyságtokkal. Igen tiszta dolog ugyanis, hogy a mértéktartó ember mindent tudjon.

A nagyságos úrnő dolgairól szép elbeszélést mondok. E napok múltával ugyanis, mivel nehányszor átrágtam magam Hippokratész *De Sterilibus* című könyvén, erős érveket gyűjtöttem azokkal szemben, akik azt állítják, hogy a méhbajban szenvedők foganhatnak. Éjjel-nappal olvasgatom az e tétel megerősítésére szolgáló indokokat és tekintélyi érveket. Mit is csinálnék, ha sem nem gyógyítok, sem nem beszélgethetek jelenleg elhunyt mestereimmel? Végül a tapasztalatok, érvek és tekintélyek valamiféle győzedelmet ígértek. Visszaemlékeztem ugyanis arra, hogy az elmúlt esztendőben Sejtörön Nagy Antal feleségének, aki méhdaganatban szenvedett, nem kevés tanácsot adtam a fogamzást illetőleg, s ő fogant is, és fiúgyermeket szült. E napokban magam mentem el nagyságos úrnőmhöz kérdezve, hogy van Nagy Antal felesége. Azt felelte, egészségesnek látta őt. Mondd nekem, szólok, nagyságos úrnő, vajon még tovább is betegeskedik-e méhdaganatban? Erre azt válaszolta, hogy nem tudja, de megteheti, hogy Nagy Antalné mielőbb idejöjjön. Midőn a nagyságos úrnő parancsára eljött Sárvárra, a dolgot kivizsgálván azt találtuk, hogy sokkal nagyobb méhdaganatban szenved, mint a nagyságos úrnő, s mégis képes volt mind foganni, mind szerencsésen szülni. Mivel megcsodáltam az esetet, hiszen senki

sem tagadhatta, hogy a dolog tényleg megtörtént, a nagyságos úrnő elbeszélte, hogy egy másik szegény asszony, akit Zsófiának hívnak, igen nagy méhdaganatban szenvedett, s mégis szült néhány fiút. Magam elhagyván mind az észokokat, mind a tekintélyeket, a valódi tapasztalatban bízom: téves az a tétel, miszerint a méhdaganatban szenvedők nem foganhatnak. De valaki talán azt mondja, ha egyik-másik foganhat is méhdaganatban, mégsem mondhatjuk a többiekről, hogy képesek erre. Én tüstént azt felelném neki, hogy Isten kezét nem húzta össze a görcs, sem bénulás nem lankasztotta el, hogy más asszonyoknak ne tudja osztogatni javait, így hát jó reménységgel vagyok, hogy a nagyságos úrnő foganni fog, ha Isten akarja, hiszen kezünk ügyében vannak a példák, s arra intenek, hogy nehéz ügyben sem szabad kétségbe esnünk. Istent kell kérnünk, hogy neve dicsőségének szemléltetésére méltóztassék hívei kéréseit meghallgatni, amen.

1554. szeptember 17. Sárvárról.

Gáspár doktor
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Ez ügyről személyesen többet. Nem kell ugyanis mindent levélre bíznunk.

68 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1554. október 13.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Október 12-én jó kilátással kezdtük meg a nagyságos úrnő kezelését. Nagyobb részben, ami az orvosságok adását illeti, be is fejeztük volna, ha az ördög nem bújt volna bele Júdás szívébe,

azaz nem beszélte volna rá az a kancsal kuruzsló a kezelés elhalasztására. Ámde Méltóságtok és Nagyságtok véleménye szerint minden dolognak megvan az ideje, azaz minden dolog megtevésének és elvégzésének meg van szabva a maga órája. És bár már most megjött volna annak az órája, hogy a nagyságos úrnőt teljes egészségének visszaadjuk! Jelenleg (Isten akaratából) jól van, kivéve a méhdaganatát. Ennek gyógyítása valamennyi kiváló orvos megítélése szerint hosszú időt igényel, bár a kuruzslók azt ígérik, hogy az anyaméhnek ekkora keménységét Lignum Gallicanum por ivásával 40 napon belül megszüntetik.

Nap mint nap várom Nagyságtoktól a nemes Sárkány Antalhoz szóló levelet, hogy kioktassa őt a körültekintő soproni bírák színe előtt, hogy az általam megvásárolt házat nekem kell átadnia. Ha Nagyságtok ezt nem akarja, tudni szeretném, hogy barátaimtól időközben akkora pénzösszeget vehessek kölcsön; kegyes híradását, a Sárkánynak címzett úgynevezett hitellevéllel együtt várom.

1554. október 13.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Nem létezik nálam szerencsésebb orvos. Van ugyanis öt olyan betegem, amilyent azelőtt Magyarországon, Szlavóniát kivéve, nem lehetett kezelni. Most Aesculapiusnak oda merném nyújtani a vizeletvizsgáló edényt, de nincsen jó gyógyszerészem, hacsak nem tartom ezt is saját kötelességemnek. Élj boldogul! És öreg hűséges barátodat és szorgalmas szolgádat újakért meg ne vesd!

69 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1554. október 18.

Szerelmes Orsikám. Bánom, szégyenlem is, hogy előmet szakasztád az írásba, mert nekem kellyett volna írnom először, de bizon nem érkeztem, azért megbocsássad. Azúta, hogy itt vagyok, reggel tanácsba megyünk, ebéd után esmég és csak ebbe járunk. Hála Istennek, hogy egészségbe vattok, és adja az kegyelmes Isten, hogy használjon az orvosság. Lőrinc porkoláb kért engem, hogy Récseinek szerezzem az ű leányát, reá is feleltem, nem tudok abból kümennem, de mikor hazamegyek, akkor szólok. Isten tartson meg békével: az módja az, hogy két hétig még itt leszünk.

Datum Bécsbe, 18. octobris 1554.

Az Te Nádasdyd etc.

70 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1554. október 31.

Szerelmes Orsikám. Vettem az te leveledet, kiből értem az te nyavalyádat, értem, az doktor is mit ír. Bizon az hogyha lehetséges volna, csak egy szempillantásig sem késném itt. De nincs módja, mert király Budára küldött követöt, míg az meg nem jű, addig senkit el nem bocsát, még azután is nem tudom, mikor bocsátnak el bennünk, de ha király valahova el kezd mennyi, az mint csörgetik es, hogy az Imperiomba akarna mennyi, tahát addig el nem bocsát bennünk, míg el nem megyen. De az üdőközbe kérlek, hogy mindennap írj, mint vagy, de ne fáraszd magad az írással, hanem azmit férfiúval megírathatsz, vagy György urammal, vagy Zsennyeivel írasd meg, azmit űvelek

nem illik megíratnod, írasd vajdáné asszonyommal húgommal meg; de űvele is úgy, hogyha az feje nem fáj.

Az törökök füstölése úgy vagyon, azmint írod. Az marhát, kit Sárkánytúl izentél, meghagytam, hogy megvegye. Az indiai damaszért is érte leszek. Isten tartson meg.

Datum Bécsbe, ultima octobris 1554.

Az Te Nádasdyd etc.

71 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1554. november 15.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! A nagyságos úrnő jól van, és – mint látom – napról napra jobban lesz, hiszen úgy látszik, az arca kezd rózsaszínűvé válni. Az a tiszta, derűs arc jele jövendő egészségének, hacsak nem fordul elő valami váratlan az anyagnak folytonos hullámzása miatt – mint az orvosi szólásmód tartja. Mert mindnyájan különféle változásoknak vagyunk kitéve, s ezek csupán az anyag változása miatt fordulnak elő (ha hinnünk kell a peripatetikus iskola fejedelmének). Ennélfogva azt reméljük, hogy munkánk egyáltalán nem lesz haszontalan, azt azonban, hogy e daganat teljesen lelohad a mi időnkben, senki se beszélje be magának. Mind a királyi, mind a bécsi orvosok ugyanis arra következtetnek, hogy a méh sok éve szerzett daganata csak nagy fáradozással és hosszú idő múlva fog lelohadni.

Magam e kevés, szűkre szabott, szoros napokban minden hűséget, szorgalmat, igyekezetet latba vetek, az eredményt egyedül Istenre bízva. Vajha Aesculapius lennék, ha valaha, most szeretnék az lenni! Ámde a betegség nagyon nehéz, s mint mondtam, az én időmben le nem lohasztható.

A krétaiak erkölcseiről jelenleg semmit sem válaszolok, azt az

egyet biztosan merném állítani róluk, hogy nekem semmit sem hazudtak, mégha a prófétájuk hazugsággal vádolja is őket. Lehetséges ugyanis, hogy egymást hazugsággal játsszák ki, velem szemben azonban sohasem éltek vissza e bűnnel. És bárcsak náluk gyógyítanék, nem kellene nekem, világi ember létemre csupán remeteéletet folytatnom a világban, világi embereknél. De velem, Horatius lovával szemben, aki csupán segítségét kérem ez embernek, nyereghez, zablához, vassarkantyúhoz folyamodott.

Barátaim, még a fejedelmeknél levők is, sokkal többet gondolva és mondva rólam, mint amit magam gondolok önmagam felől, baráti kötelességet teljesítenek. Hiszen az igazi barát érzelmei különfélék, és különféle módon kell élni velük, mint jól tudják, mindamellett mi is gondolunk rájuk, mégis azt szeretném, hogy meg ne feledkezzenek Horatius mondásáról, lásd, kit ajánlsz, és még... stb. A többi ismert.

Örülök a sienai Mattheolus meghívásának, annak tudniillik, hogy a szerencse végül oly tiszteletteljes fizetséggel tekintett rá öregkorában, magam igyekszem majd, hogy öregkoromban ne próbáljak fiatalok módjára, fiatalok udvarában egereket fogdosni. Szerintem ugyanis Itáliában, hazájában, a tudósok körében, aggkorára, nem egészen megvetendő díjazással, szabadon, sok beteget gyógyítva inkább egyék korpakenyeret, mintsem arra vágyódjék, hogy külföldi söröket igyék. Akaratának kívánsága kinek-kinek fogadalomszámba megy. Erről többet személyesen.

A vásárlandó gyógyszerek tekintetében ezt gondolom. Kivéve, ha Nagyságtok bőséges gyógyszertárat akarna létesíteni, egyébként nem látom, miért küldjünk Velencébe néhány gyógyszerért, ami Bécsben a segítő orvosnak mindig a keze ügyében van, mint ahogy naponkint fordulhatnak elő különféle betegségek. Ha ugyanis nem létesít valaki teljes patikacéhet (amint a fűszerészek mondják), az orvos sohasem fog találni orvosságot

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

13. Matthiolus Pier Andreas

valamennyi testi bántalom ellen. Ha tehát Nagyságtoknak szándékában van valami új gyógyszertárat felszerelni, nem hiába dob ki annyi pénzt.

A nagyságos úrnő használatára ugyanis elég gyógyszerünk van mindaddig a napig, amely alkalmasnak fog látszani az orvosi segítségre. A jövőben kitörő betegségekről ugyanis, amit Isten tartson távol, nem szabad jövendölnöm, hiszen bizonytalan, vajon minő betegségek fogják a jövőben zaklatni a nagyságos úrnőt. Ha pedig valaki erre fordítja a figyelmét, Bécsben könnyen megtalál minden gyógyszert e daganat lelohasztására. Sőt, a réteken is tenyészik az orvosságoknak nem megvetendő száma. Élj boldogul!

1554. november 15.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

72 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1554. november 26.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! A nagyságos úrnő jól van. Egészséges a nagyságos vajdáné úrnő is, akit orvosok segítségével állítottak talpra. Nem tudom, a hasmenésen kívül mi baja volt, az egészségét kibelezett és viasszal megtöltött, lassú tűzön szárított farkashal adta vissza, amelyet így éhomra evett.

Régi szokása az itáliai orvosoknak, akiket közfizetéssel szerződtetnek, hogy távozásukat jelzik gazdáiknak, mielőtt az esztendő kitűzött határnapja elmúlik. E szokásuk megvan a görögöknek, e szellemes embereknek is, akik – mint Arisztotelész vélte – az igaz és a hamis véleményt egyaránt követték, s akik néhány hónappal előbb tudni akarják orvosaiktól, vajon a náluk

való szolgálatot fel akarják-e mondani. Úgy vélem, egy jól szervezett társadalomban ez nem történt jogtalanul. Hiszen a gazdák megfontoltabban gondoskodnak majd a jövőbeni orvosról, ha a jelenlegi orvos távozási vagy maradási szándékát megismerték. Magam a most folyó év számomra kitűzött időpontja előtt szeretném jelezni Nagyságtoknak, hogy a jövő évre szerződtessen mást helyettem (ha Nagyságtok akar valamilyen orvost az udvarában). Én ugyanis arra törekszem, hogy polgár legyek, ne udvari ember, mint ezt többször megmondtam. Bárhol leszek is, igyekezni fogok Nagyságtoknak szolgálni, ha ugyan szolgálatom elérhet valamit nála.

Vannak Bécsben kiváló orvosok, akik szívesen követik majd az udvart; ha ezek nem akarnának udvari emberek lenni, ott van Itália, ahonnan kiváló szellemeket küldenek, mihelyt Nagyságtok kívánja, s magam is a lehető legszívesebben megmozgatok minden követ, hogy Nagyságtoknak (ha úgy akarja) tudós orvosa legyen az udvarában Olaszországból. Ismernek ugyanis engem azok, akik tehetnek és érnek valamit, és megbíznak (kellőképpen) az ajánlólevelemben. Jelezni akartam ezt, hogy akkor, amikor távoznom kell, ne maradjon elmondatlanul. S mint mondtam, mindig felajánlom Nagyságtoknak hűséges szolgálatomat az udvaron kívül, sőt, az udvarában is, ha valamikor odajövök. E dologról személyesen bővebbet mondok Nagyságtoknak. Élj boldogul!

1534. november 26.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

73 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1554. november 29.

Szerelmes Orsikám. Adja az kegyelmes Isten, hogy nekem nagy sok esztendeig béleseket küldhess, az vendégségbe elmegyek, de előbb az Szent Tamás napjánál, de az lúdfiba sem én, sem te nem eszel, mert királyné asszonynak kelly küldened. Az vásárlás miért múlt el, megérted Zsennyeitől, de ha ez héten meg nem leszen, el nem múlik az másikról, és jobban esik, mert jobb marhát vehetünk, mert óránként várjok az jó marhát. Asszonyomat az Úristen tartsa meg és gyógyétsa meg, ha az doktor ott nem volna, hát doktort küldenék neki, azt hiszem, hogy az sok orvosság indétotta meg benne, de jobb leszen neki. Immár nyilván értem, hogy király karácson előtt elmegyen, én sem késem itt. Isten tartson meg.
Datum Bécsbe, 29. novembris 1554.

Az Te Nádrispánod etc.

74 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1554. december 4.

Szerelmes Orsikám. Megbocsássad, hogy az vásárlás eddig múlék, mert az nyusztos emberrel soha véget nem érek vala, és ha Guzman uram nem leszen vala, ugyan el kell vala hadnom, mégsem vühetém különben véghez, hanem két címerrel kellyeték megvennem az nyuzba, jóllehet egyikkel megérem vala, de egyiket az másik nélkül nem vehetem jó módon meg, mind az két címert hatszáznegyven tallyéron vettem meg, de valaki látta, minden ember azt mondta, hogy hogy ezer tallért ér, azért immár az subafölt megveszem, az szoknyának valót nem vehetem meg, mert nem találnak olyat, ki megtartsa az

szünyét, de mégis kerestetem, ha találnak, jó, ha nem, Velencébe küldök érte. Az több marhát megvetettem, az szekereket, azmint megírtam, küldd el Pozsonba, hogy mehessek haza rajta. Isten tartson békével. Csaknem elfeledtem, ezennel küldd fel az te nyuzsubádat, hogy ahhoz képest tudják megcsinálnyi az új subát, és ugyanitten megbéllenyi, hogy készülhessen meg ez innepre, és írd meg Sárkánynak, ha hosszúban vagy rövidben csinálják, és az ujját is mint csinálják, mert Sárkányt csak ezért hagyom itt, azvagy, ha tetszik, hogy hazavügyő mind az nyusztot s mind az bársonyt, és otthon csinálják meg. Azzal is szabad légy.

Datum Bécsbe, 4. decembris 1554.

Az Te Nádrispánod etc.

75 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1554. december 5.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Hószám után, sőt a havibaj napja óta nagyságos úrnőm gyógykezelése bizonyos okoknál fogva abbamaradt. Jó jelek arra késztetnek, hogy ismét megkezdjem azt. A jelenlevő orvos ugyanis, mégpedig ha szorgalmas, sok mindent képes megkülönböztetni és megítélni a kiválasztódó anyagokból. Mert ha valaki körültekintés nélkül alkalmazza [...], a betegséget is kevésbé szünteti meg, és a legmegfelelőbb orvosságot is gúnynak teszi ki. Így hát arra kényszerültem, hogy elszalasszak néhány napot, amik majd javunkra válnak, ha orvosság alkalmazása nélkül múlnak el. Jelenleg Isten segítségével meg fogjuk kezdeni a gyógyitalok más igen jó orvosságfajtákkal együtt való adagolását.

Nagyságos úrnőm egészséges, rózsás színű, elhízott, megvastagodott, kövér. Tegye meg a jó és nagy Isten Jézus Krisztus

által, hogy rövidesen Nagyságtokat is hasonló körülményekkel ékesítve láthassuk. Élj boldogul, és szeresd viszont azt, aki Téged szeret!
1554. december 5.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

76 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1554. december 7.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Leányókám. Köszönetemet és magam ajánlását. Az bárzsony felől írtam vala az te subád fölinek, de az kalomár megvallá, hogy nem tartja meg az szünyét, és úgy hagyám. Ha igaz, megvettem volna is, sem készülhetett volna meg ez innepre, de ezt végeztem, hogy mindjárást böjtre kelve Sárkányt Velencébe bocsássam, és mind neked s mind nekem valót egyszersmind meghozassam; azért bizon mindkettőnknek rongyoskodnunk kell ez jövendő húsvétig, kit ha az kegyelmes Úristen érnünk hágy, akkor felöltözünk. Egyéb aprólékot megvetetek. Az két lúdfira ingyen ne vássék az fogad, mert azt királyné asszonynak kell küldened. Az vadat köszönöm, bár többet ne küldj, mert azmint megírtam, Pozsonrúl hazamegyek. Az pénzzel, kivel Sárkány elmegyen, légy kész. Isten tartson meg.
Datum Bécsbe, 7. Decembris 1554.

Az Te Apókád etc.

77 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1554. december 7.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, szolgálataim ajánlása után kívánnám az Kegyelmed egészségét hallanom. Mi Istennek akaratából egészségben vagyunk. Az szekereket ma bocsátám kegyelmed után. Vasárnap estvére azt hagytam, hogy ott legyenek. De ha Kegyelmed az borokat nem írta volna, nem küldtem volna Kegyelmednek szekeret, mert mind ott vannak az társzekerek és mind az lovak. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet, és hozza meg békével és egészséggel Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed Sárvárában 7., decembris 1554.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

Az subát és az egyéb vásárlást megszolgálom Kegyelmednek. Sárkány uramra hagytam az suba megcsinálását. Ugyanott Bécsbe írtam neki felőle, izentem is neki; az újat is reá hagytam.

78 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1555. január 7.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Batthyány nagyságos urunk nem vese- vagy húgykőtől szenvedett, hanem az agyból mindkét részen nagyban lefolyó nyálkától. S ha valaki a kövek elleni orvosságot itatott volna vele, nemcsak megsértette, hanem meg is ölte volna az embert, oly óriási baj a betegség nem ismerése. Isten segítségével, mihelyt ismeretes lett számunkra a betegség és a betegség oka, köny-

nyebben alkalmazhattuk a legjobb gyógyszereket, s ez az öreg test, öregségét le nem vetve, valamivel jobbacskán éldegél tovább.

Szívesen visszatérnék Sárvárra tanulmányaimhoz, de e barátságos ember iránti érzésem még tovább kíván tartóztatni. Ha Méltóságtok és Nagyságtok mégis úgy akarja, nem lesz akaratom ellenére a visszatérés. Kívánom, hogy Méltóságtok és Nagyságtok jól legyen egész házával együtt. Pernezith atyánkat, ha még fenn van, kérném, üdvözölje sánta egészséggel, a derék Gáspár urat pedig mind hiányos, mind fogatlan egészséggel. *1555. január 7.*

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

A prépostságra emlékezzék!

79 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1555. január 16.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nem az orvoson múlik, hogy a beteg meggyógyuljon. Hiszen valamennyi beteg meggyógyulna, ha az orvos kezében rejlenék az egészség. Az orvosnak kötelessége előbb hűségesen és gondosan megismerni a betegséget és a betegség okát, majd egyrészt kiszolgáltatni a megfelelő orvosságokat, mégpedig azokat, amelyek vagy könnyen, vagy nehezen képesek a fájdalmakat oldani, másrészben a jóslást egyedül a javasembereknek hagyni meg. Mert (mint Hippokratész mondja) a természet gyógyítja a betegségeket, az orvosok pedig a természet szolgái. Ezért ha Batthyány nagyságos úr jól meggyógyult, adjon hálát a jó és nagy Istennek Jézus Krisztus által. Ő tette ugyanis egészségessé

őt, én szorgalmas szolgája voltam. Bár volna akkora iparkodásom vagy műveltségem a gyógyítás terén, amennyit ő emberséges voltához képest híresztelni szokott rólam, már régóta sok betegem volna, s itt nagyon sokan lennének, ha úgy élnének ingyenes tanácsommal, mint az idejükkel, ám akkor sietnek hozzám, amikor az utazásra készülődöm, mert holnap reggel, Isten segítségével feltettem magamban, hogy visszatérek Sárvárra foglalatosságaimhoz, ott várom be Méltóságod és Nagyságod szerencsés visszatérését. Batthyány nagyságos asszony nagy hálát ad a kapott sisakokért. S én is a szardellákért, amelyeket Batthyány nagyságos úrnak ajándékoztam, soha nem szűnő hálát mondok.

1555. január 16.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

80 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár, 1555.] január 19.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Mihelyt Sárvárra értem, tüstént felkerestem a nagyságos vajdánét betegsége miatt, s ő röviden értesített a vajákosokról és velük való eseteiről. Valóban elcsodálkozom rajta, honnan tettek szert ama rossz emberek, jobban mondva borbélyok akkora merészségre, hogy a nagyságos úrnő arcát szublimáttal, a legnagyobb méreggel merészelték megkenni. Hogy mi következik ebből, azt mindenki tudja. Nehogy azonban valami rosszabb következzék, orvosságra van szükség, és kiváló orvosok tanácsára. Ők közöljék tanácsaikat, s küldjenek nekünk megfelelő orvosságokat. Nálunk ugyanis semmilyen gyógyszer sincs, amely e méreg káros hatását tompítja vagy megszünteti. Hiszen soha-

sem hittem volna, hogy meri valaki használni e romboló méregfajtát orvosság helyett.

Ezért ha úgy tetszik Nagyságtoknak, előírom az egyes dolgokat a kiváló orvosoknak, hogy egymás között tanácskozzanak ez ügyben, s én bármit végrehajtok, amit majd jónak látnak. Magam is hozzáírom a véleményemet, hogy ők szorgosabban tudják ezen annyira nehéz dolgot megvitatni.

A Csáky kisleány állandóan szenved a láztól, ő és Szebrik leányasszony súlyos beteg. Jó egészséget, és méltóztassék szavaimmal üdvözölni Méray nagyságos urat.

Január 19-én.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

81 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. március 15.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! E napokban Nagyságtok két levelét adták át nekem. Az elsőre mindjárt válaszoltam volna, ha tudtam volna a pontos helyet. Nem tudtam ugyanis, vajon melyik helyen tartózkodik bizonyosan Nagyságtok. Mert egyesek azt mondták, úgy határozott, hogy Bécsben, mások, hogy Pozsonyban, akadtak, akik úgy mondták, hogy Győrött tölt nehány napot. Most a Pápáról küldött levél értésemre adta a helyet és a személyt.

Épp ezért az egyikre így szeretnék válaszolni nehány szóban. Amíg csak élek, szüntelenül hálát fogok adni azért, hogy Nagyságtok Bécsben nehéz ügyeinek számtalan elfoglaltsága közepette oly szorgosan gondomat viselte. A vitatkozni kívánó orvos számára sokkal hasznosabb súlyos érvek nyújtása végett is a daganat, a sérv, mondanám, még a fülcsengés is.

A lábszárizom fájdalmáról vagy az iszkiász zsábájáról, valamint a bal ágyék alattomos mardosásáról bővebben szólok majd, s most elküldeném azt a kenőcsöt, amellyel meg kell kenni a fájdalmas helyeket. Mindazonáltal remélem, hogy – ha Isten is akarja – Nagyságtok rövidesen meglátogat engem, és bízom benne, hogy akkor majd hathatósabb orvosságot tudok nyújtani.

A főtisztelendő püspök azzal, hogy derék emberek előtt sokat dicsér engem, igyekszik megerősíteni irántam való jóindulatának és emberségének jelét. Nagyon jószívű ugyanis, és igaz mecénása a tudós embereknek, s másként nem is tehet veleszületett kegyessége, szelídsége, amely emberségével párosul.

Magam azon leszek, mégpedig fáradságosan, hogy velem kapcsolatos, sokaknak elmondott véleményében ne csalatkozzék.

Most a másikra felelek. Nemzetes és nagyságos úrnőm daganatának kezeléséről s a helyet, tudniillik Léka várát illetőleg a jelen hó 6-án jeleztem szándékomat, mégpedig úgy, hogy ez ügyben Nagyságtok írjon. A kezelés kijelölt napjaként március 15. határoztatott el. Ám előbb én állandóan a havi vérzés elnyomására gondoltam, mielőtt Nagyságtok levele emlékeztetett engem a dolgokra.

A kezeléshez ugyanis nem kellett vakmerően hozzálátni, és bár a vizelet semmi biztosat sem mutatna megfogant mag tekintetében, mégis olvassuk, hogy olykor még a jó Homérosz is elaludt, és bárcsak aludnék ebben a dologban. Bárcsak Isten merő irgalmából felelne biztos eredmény! Mindamellett nem ismerem fel a fogamzásnak semmilyen biztos jelét, sőt attól tartok, hogy a havi vérzések oly hosszantartó elnyomása következtében a daganat egyre inkább gyarapszik és növekedik, emiatt úgy vélem, a kezelést mihamarabb el kell kezdeni. A helyet illetőleg, hogy Lékán vagy Pozsonyban, s az orvoslás módjára nézve a naponkénti kezelés miként fog kiokosítani. Ez ugyanis nem történik szavak segítségével, hanem különféle folyadékban beveendő porokkal, tapaszokkal, kenőcsökkel, viaszkötésekkel, kenetekkel,

gyógyfüves fürdőkkel, s közben Itália is küld majd segítséget. S így, Isten segítségével, amikor Nagyságtok akarja, a daganat kezelését szívesen megkezdjük. Élj boldogul!
1555. március 15-én Sárvárról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

82 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. május 21.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Íme, küldöm a füstike főzetét egy kevéske rebarbarával és ánizsmaggal, hozzákevertem egy kevés lefölözött mézet, mind az egyébként nagyon keserű füstike főzetének édesítése és kellemessé tétele végett, mind pedig a rebarbara erői miatt, amelyek a lefölözött mézzel együtt sokkal hathatósabbak. A rebarbara és a füstike ugyanis kiváló hatású, ha tűzön tisztított mézet kevernek hozzá. Ezért szerencsés sikerrel járjon e kedves folyékony gyógyszer mind méltóságos Uraságtoknál, mind a vajdáné nagyságos asszonynál, akiket mielőbb egészségesen és épen várunk haza. Bár a kiváló Szarka Pál úr levelet adott át nekem, amelyben arra kér, jöjjek hozzá, én azonban azt feleltem, hogy május 24-én megyek, ha elküldi hozzám megbízható emberével a kocsiját, s ott nem fogok soká időzni. Miután ugyanis vért vettem tőle könyökének belső oldaláról, tüstént visszatérek Sárvárra Péter borbéllyal együtt. Élj boldogul, és nagyságos úrnőmnek még érinteni se engedd a lépes dolgokat, amelyek nagy székrekedést okoznak.
1555. május 21.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

83 Sárkány Antal, Barthus Péter, Melony(?) és a másik Péter Nádasdy Tamásnak

Sopron, 1555. július 1.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Megértettük az Nagyságod leveléből, mit írt le Nagyságodnak az doktor az mi kegyelmes asszonyunk dolgairól, hogy minémű nagy veszedelmes szerencsákon volt volna őméltósága, hogy egynéhányszor csak homlok nem is szólt volna. Nem csudáljuk azt, hogy Nagyságod ezön ilyen igen nagyon búsult. Ha ez így lött volna énneköm, kegyelmes Uram, mindéltig eszömbe jut az én kegyelmes asszonyom egészsége és betegsége. Megemlékezöm róla, menémű levelet írt vala te Nagyságod többekkel egyetömben énneköm, az énneköm oly igen megégette az én számat, hogy én mikoron az én kegyelmes asszonyomnak nyavalyáját látom, bizony el nem hallgatom, hanem te Nagyságodnak azonnal megírom. Az többi uraim is, kiket te Nagyságod itt hagyott, egyike sem gyermök, ők is reája gondoltak volna, hogyha ez így volt volna, de ebben, Kegyelmes Uram, semmi nem volt, az mi kegyelmes asszonyunk még ez ideig nem csuszamott sehol, de mi magunkban szólottunk erről, hogy őnagyságát igen féltjük az garádicson csuszamástul. Őnagysága ő maga is szólott róla nekönk, de Istennek akaratjából még ez ideig nem mi, hanem az Úristen megoltalmazta, ennek utána is megoltalmazza. Azmint mi tudjuk, mindön szorgalmatos gondot viselünk őnagyságára. Az kertbeli lakásról is gondot viseltünk, színeket csináltattonk, és mindönt, valami ahhoz való volt. Tegnap asszonyunkat őnagyságát prédikáció és misse után ide kihoztuk a kertben, itt ebédelt és vacsorált, estefelé nyolc órán ismét bevittük őnagyságát, de nem szekerön, hanem igen szép lassan. Ma esmég az Úristen akaratjából mindön jó egészségben kihoztuk ide a kertbe őnagyságát. Immár ma ismét estélig itt leszön őnagysága. Ezenképpen

Szarazto emeztŏ es zorito.

Haznaij.

Ha az keserŭ Lapu gyŏkereben hat penz nyomonijt borban, az Luts fenyŏ strobilussaual auaġ dioiaual, meg izol, ver pŏkest meg allat.

Ha kedig az leueleböl leuet fachyarz ki es azt borban meg izod, chyuda keppen mindŏn kigyo es mergŏs allat marast meg gyogit.

Ezŏn vizet ha mezbē meg izol, viziletŏt indit.

Ha oh borban izod negyven napig az leueleböl ki fatsart leuet, farsabat es korsagotis ŏyogit.

Az zŏld leuelet ha meg tŏrŏd es az sebre kŏtŏzŏd, haznal: ezŏn tŏrt leuelet ki menyŭlt es tŏrŏtt tagra ha kŏtŏd, haznal.

Ha az nagy Lapunak maguat Lugban fŏzŏd es Saletromot vecz bele, sargaua es geztinye szijnŭve tezi az haiadat.

Ha az leueleit Tem soual, dizno haial, eczŏttel ŏzue tŏrŏd, es az sebŏt vele kenyŏd, meg gyogyul.

Az hideg lelŏt takard be az leueleuel, haznal neki.

Az Nagy Lapu gyŏkeret soual tŏrd ŏzue, mindŏn dihŏs eb marasat meg gyogitya.

FŏLD FŭSTINEK.

14. A füveskönyvböl

minden napon, valamikoron őnagysága akarja, kihozzuk. De, kegyelmes Uram, minekönk semmiképpen sem tetszik az, hogy asszonyunk őnagysága itt kint hálna a kertben éjjel, mert jól tudja te Nagyságod, hogy mostan sokféle apró nép vagyon, az mivel, hallottam (de nem tudják nyilván), hogy akik az álgyúkat elvitték, azokban is megöltek az útban, de azért valamit Nagyságod parancsol, mi abban járonk etc. Legyön hála az Úristennek, asszonyunk jó egészségben vagyon. Én azt hiszöm, hogy őnagysága is ezökből, kiket doktor uram írt, megmenti magát, mert bizon abban semmi nem volt, azkit te Nagyságodnak doktor uram írt, márpedig jól tudja már te Nagyságod az doktor természetét, nem szükség magyaráznunk.

Úristen tartsa meg te Nagyságodat minden javával minekünk és az sok nyomorult árváknak. Vale.
Datum in Sopron prima julii 1555.

Ejusdem vestrae Spectabilis
et Magnificae Dominationis servitores

Anthonius Sárkán
Barthus Péter
Melony et alter Petrus

84 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sopron], 1555. július 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm, Isten segítségével, egészséges. Ma ebéd után Sárkány úr kertecskéjéből a városba ment. Két éjszakán át ugyanis a kerti épületben pihent egész cselédségével. A napközbeni és éjszakai esőzések ugyanis elhalasztották a kertből

a városba menést. És köztünk, akiket a magyarok fé uraimnak hívnak, már úgy illik, hogy a nagyságos úrnő, ha akar, egész nap kellemesen sétáljon a kertben, és éjjel menjen a városba. Biztonságosabbnak s egészségesebbnek tartjuk ugyanis, hogy éjjel inkább a megerősített falak között aludjék nyugodtan, mint a városon kívül fából való falak között. Elég legyen ennyi, amennyit röviden elmondtam a nagyságos úrnő dolgairól.

Most kevés szóval az én ügyeimről tárgyalok úgy, hogy nagyobb eredmény lássék belőle a nagyságos úrnő javára. És ha nem kézbesítették volna Nagyságtok emberséges levelét, amely tele van kedvezéssel irántam, nagy lelki fájdalom, szomorúság törne le, ám teljesen mégsem estem kétségbe. Hiszen az öntudatos elme nehéz ügyekben is a jövőbe vetett reményre támaszkodik. Nagyságtok levele a nagyságos úrnő dolgairól, amely aggodalmaskodik az ő egészsége miatt, s atyailag int engem orvosi kötelességemre, valójában a rohanó lovat (amint vélem) sarkantyúzza, de én a farkast fülénél fogom. Ha ugyanis az egyes részleteket megírnám, kihívnám a nagyságos úrnő haragját, amitől mentsenek az istenek, ha viszont tudatosan elhanyagolnám, úgy vélem, megfeledkeznék mind a kötelességemről, mind a velem kapcsolatban érdemeket szerzett Uram kegyes intelméről. Minden bizonnyal el kell vetni Juppiter kockáját. De azzal a kikötéssel és feltétellel, hogy Nagyságtok méltóztassék emberségesen válaszolni az itt következő mesére, amelyet a magyarok, legalábbis én úgy érzem, éles elmével találtak ki és elmésen alkalmaztak.

Magyar nyelven írom ide. Kellemesebb lesz ugyanis, ha a magyar kitalálást magyar nyelven fogom elbeszélni. A latin szavakkal ugyanis nehezen lehet megfelelően kifejteni ezen elmés dolgot (kivéve, ha valaki szóról szóra fordítaná, ami keménnyé és homályossá teszi a beszédet). Ezért hát a hazai találmányt a velünk született szójárással írom ide. Olvasd fel. Egyszer volt egy szegény nyomorult, bűnös ember. Nagyhéten a falábú

FIVES KÖNÜV.

Nevezetij.

Deiakul: *Fumaria, fumus terræ, Capnos.*
Magyarul: Föld füſtíj, vörös píros víraga vagon, hijvelykek vannak az ſzaran mint az vad borſonak.

Termeſzetij.

Meleghítő es ſzarazto, mert keſerű: azert tiztito termezetű.

Haznaij.

Ha gyakran izod vizet auagy leuet az föld füſtinek, igön io franczus var ellen, minekellötte purgatiot vennel hozzad: igyad az föld füſti vizet egy kis törökkel, takarozzyal be es izzagy megh vtonna, vndok vert ki tiztit, mindön belső dög ellen haznal.

Ha az gőz fördőben megijs, igyad ſelőzör az föld füſti vizet, az rut varat ki tiztitya.

Ha az föld füſti leueben auagy vizeben az kis Eb teinek gyökere poraban hat penz nyomonit vecz bele, es azt meleghön izod, vizi korſagot, franczut es Sart ki üz.

Ha az vizeuel ſzaiadat moſod, rothadaſt gyogijt.

Ha az

cseri barátokhoz megyen gyónni. Ő szegény azt tudta, hogy minden barát, akinek csuklya van a fején, igen jó gyóntató. Egyiket meghúzza és kéri, hogy őt gyóntassa és feloldozza. Hát az ő balszerencséjére paraszt barát volt az, akit meghúzott volt. A szegény ember igazán minden bűnét meggyónja. Ahogy a feloldozásra kelnek, azt mondja a paraszt barát a szegény embernek: Én paraszt barát vagyok, fel nem oldozhatlak, hanem elmegyek, megüzenem a gvárdiánnak bűneidet. Megijed a szegény ember, és sopánkodni kezd. A paraszt barát az emberünk bűneit megmondja a kulcsár barátnak, a kulcsár a szakácsnak, a szakács a kertésznek, a kertész a portásnak. A szegény embernek a szomszédja confrater volt, s beszélt volt a portással. Azon közben a gvárdián a városból hazatér, és a portás a confrater előtt a szegény ember bűneit a gvárdiánnak megmondja, a confrater csak a piacon beszéli meg, és harmadnapra mind az egész város a szegény ember bűneit meghallja és megtudja.

Más esztendő fordulván, a szegény ember nagyhéten ismét gyónni megyen a cseri barátokhoz. Meghúzza az egyiket kérvén, hogy meghallgassa bűneit. A barát enged a szegény ember kérésének, és leül a gyóntatószékbe, és ezt mondja a bűnös embernek: Jó fiacskám, mondd meg bűneidet! Mondja a szegény ember: Én jó atyám, kérlek, hogy mondd meg, vajon paraszt vagy misemondó barát vagy. A barát azt mondja, hogy ő misemondó, és őt bűneitől mindjárt feloldozhatja. Mondja a szegény ember: Ebe higgye, hogy paraszt barát nem vagy! Mindaddig, míg a csuklyádat le veszed a fejedről, és a pilisedet megmutatod. Tavaly is meggyóntam vala, de paraszt barátnak, aki minden titkos bűnömet az egész városnak megmondta volt. Azért én soha paraszt barátnak ezután meg nem gyónom, hanem mindenkor misemondónak gyónom, aki az én bűneimtől mindjárt feloldoz, és sem a paraszt barátoknak, sem a városbeli confraternek meg nem vallja és vádolja bűneimet. Ez az az elmés mese, amely megfelel annak a közmondásnak, hogy a farkast fülénél

fogni. Azt, hogy Nagyságtok mit gondol erről, pár szóban meg akarom tudni. Élj boldogul, és egész szívből, s ha lehet, tiszta szívből kérjed a terhesekért Istent Jézus Krisztus által!
1555. július 4.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

85 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. július 13.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos Úrnőm, Isten segítségével jól érzi magát, és nagyon vidám, hogy Sárkány úr felesége szerencsésen megszülte akkora leányát. Adja Isten, hogy ő is mindnyájunkat fiúgyermekkel örvendeztessen meg! (Mint jómagam megítélem, bár véleményemet Nagyságtok – az okokat nem ismerve – meg szokta mosolyogni, mint ahogyan a férfiak tejéről csaknem az egész világot elárasztotta; emiatt szívesen papírra írtam, s elküldtem Nagyságtoknak Arisztotelésznek, a komoly tekintélyű bölcselőnek s írónak tanúbizonyságát, nem említve a többi bölcselőt és orvost, aki egyhangúan ugyanezt vallja). E dologról magam sokat szeretnék személyesen elmondani, mihelyt Nagyságtok meghagyja nekem, hogy legalább egy órára Pozsonyba menjek, hogy a siker (mint én vélem) igazolja Nagyságtok jövőbeni nagy jutalmát. Olvastam ugyanis Hippokratész könyveit a nyolc- és héthónapos szülésekről. Azt is láttam, mint vélekedik Galenus a magzat alakulásáról, amikor orvosaimat szorgalmasan oktattam a könnyű szülésről.

Augusztus folyamán új vendéget üdvözölhetünk. Nevetsz ezen, mint tudatlan szavakon, én viszont attól, hogy az új fiú rövidesen megérkezik, egészen mennyei és földi lettem. Úgy

jön majd, mint a tolvaj, várakozásunk ellenére ama soká kívánt nap, az a nap, amelyet Nagyságtok Ábrahám és Zakariás példájára reménységgel és csendben várt. A jóságos nagy Isten Jézus Krisztus által juttasson, ajándékozzon és adjon szerencsés szülést valamennyi terhes nőnek. Ámen. Élj boldogul, és néha emlékezzél Gáspárra, öreg szolgádra, akinek jelenleg egyebe nem hiányzik, mint hogy láthassa új urát, mégpedig rövidesen!
1555. július 13.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

86 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sopron, 1555. [augusztus–szeptember]

Szolgálatomat stb. Továbbá azmint Kd akarja, mással írattattam Kdnek most; bizony hogy nehéz vagyok most az íráshoz, de azért mikor hozzáérkezem, nem tűrhetem, hogy magam kezével is ne írjak Kdnek. Azhol Kd panaszkodik, hogy sem írunk, sem izenünk Kdnek, még senkit el nem bocsáttam, ki Kdhez meendő volt, hogy Kdnek vagy nem írtam volna, avagy nem izentem volna. Azért most sem írhatok Kdnek egyebet, hogy Isten akaratjából jó egészségbe vagyok. Továbbá a gyalogjáráshoz kész vagyok mind Bécsbe, mind Pozsonyba, de úgy, hogy Kd es velem gyalogoljon, jóllehet, hogy az gyalog járáshoz az lábaim most igen dagadoznak, azmint szokott efféle embernek lenni.

Toábbá Komlóssy kenyerge nekem, hogy én az ű dolgárúl írnék Kdnek, azért kérem Kdet, hogy Kd igazságokba ne hagyja, magátúl megérti Kd. E levél költ az soproni kertbe igen estve Bódogasszony napján. Az Uristen tartsa békével Kdet, és hozza hamar meg az gyalog járáshoz.
1555.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

87 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. szeptember 23.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm még eddig nem szült, de a szerencsés szülés napja közeleg. Valamennyi előjel ugyanis napról napra egyre inkább egybehangzóan jön össze és gyarapszik. Az elmúlt vasárnapon ugyanis álmatlanul töltötte az egész éjszakát, nem nélkülözve a szülés előtt álló asszony fájdalmát, egész nap (mint azok az asszonyok közölték velem, akik vele együtt elzártan élnek, kizárva az asszonyok másik csoportját) jól és derűsen viselkedett. Ezen az éjjelen jól pihent, ám valamelyes fájdalmat érzett. Magam azt hivén, hogy ez éjjel érkezik meg az új vendég, Pernezith és Sennyei urak tanácsára Sennyei úrnál aludtam, nehogy ebben is késedelmeskedés fordulhasson elő. Sok minden esik le ugyanis még a száj és a falat, a serleg és az ajkak széle között is (mint a közmondás tartja). Bízom benne, hogy Nagyságtok rövidesen jó fiúnak lesz jó atyja, mégpedig Isten csodálatos segítségével Jézus Krisztus által. Amen.

1555. szeptember 23.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

88 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Vasvár, 1555. szeptember 26.

Szerelmes Hadnagyom. Megértettem Zsennyei uramtól az te követségedet, kire röviden teszek választ. Első, ne értse az ellenség titkodat, másik, hogy az tennen Istentűl adott eszedet senkire lévést tellességgel el ne hadd, harmadszor, titkon való vicehadnagyod is legyen, hogy ha az főhadnagyodnak valami

dolga történik, ne legyen fogyatkozásod, negyedszer, meg ne ijedj, hanem bízzál Istenbe és élj az Isten adta eszeddel. Végre kérlek, bocsásd meg, hogy hozzád nem mehetek, oka vagyon, megérted Zsennyeitűl. Az ország szolgái valami magok pörikért jüttek vala hozzám. Isten tanétson, őrizzön és megtartson. *Datum Vasváratt, 26. septembris 1555.*

Az Te Nádasdyd etc.

89 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. szeptember 30.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm jól van, s napról napra várja szerencsés szülését. Ez körülbelül október 10-én lesz. Ha a nagyságos úrnő január első napjaiban fogant. Ha valaki ugyanis 40 napot számol a magzat kialakulásának idejére, nyolcvanat az első megmozdulásig, a születésre, a mozgás és a kialakulás napjain túl pedig 160 napot számol. Hiszen kétszer 80 (ez a megmozdulásig terjedő napok száma) kitesz százhatvanat, ha ehhez hozzáadod a kialakulás 40 napját és a megmozdulásig terjedő 80 napot, pontosan kijön a születés napja, tudniillik 9 hónap és tíz nap. Ha viszont január 30-án fogant, erről a dologról már megírtam a szerzők véleményét.

Inkább legyen (ha úgy adódik) tíz férfi betegem, minthogy egy beteg nőt kelljen kezelnem. Mindamellett betegem valamicskével jobban van. A nagyon gyönge Sibrik Máté úr holnap el akar menni innen haza, nem éppen makacs szándék nélkül.

Péter udvarmester úr napról napra jobban törődik az egészsé-

gével, és már jobban van, a másik, Malonyi Péter úr már visszanyerte jó egészségét. Jó egészséget!
1555. szeptember 30.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

90 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. október 1.

Tekéntetes, nagyságos Uram. Szolgálatomat stb. Továbbá kívánom az Kd egészségét hallanom, én Istennek akaratjából egészségbe vagyok. Továbbá értem, hogy immár Kd tovább akar menni, azért kérem Kdet, hogy mikor lehet, írjon Kd énnekem, hon leszen Kd, az Kd egészsége felől. Én is ugyanazont mívelem, ha Kd azt míveli. Ím, kildtem Kdnek valami harmadfélszáz cipót és béléseket, hogy Kdnek ezelőtt nem kildtem, Kd megbocsássa, mert bizony mind az új vendégen várakottam; nem tudom, hova lén el, immár nem tudom, mikorra kell várnom, de valamikorra Isten adja, akkorra kell várnom. Ezről akarék Kdnek írnom. Továbbá Úristen tartsa békével meg Kdet.
Ez levél költ Sárvárban mindszent hónak első napján 1555.

Az Kegyelmed Orsikája etc.

91 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. október 7.

Kegyelmes uram, jóllehet mindnyájan nem tetszik vala nekünk az német bába, de bizony, csak emberül cselekedett; ha itt nem lett volna, nem hiszem, hogy sem asszonyom, sem az gyermek békével volna. Egybe es veszett volt az néppel, hogy látja, hogy tudatlanságukból vétek esik. Aztán Szinnyeyné asszonyom veszi észbe, hogy tudós es ember, és úgy kezdi asszonyomat biztatni. Aztán Isten békével adta, az gyermek jó és nagy, az enyémnek három hónapja volt, hogy megholt, de még most es nagyobb annál. Szintén olyan, mint Kegyelmed, orra elég nagy, nem lészen fitos etc.

Toábbá asszonyom körül sok tanácsadó vagyon, kik eggyel kínálják, ki mással, ki azt mondja, mindent megegyék. Félek rajta, hogy betegségbe ne hozzák. Ugyanezt mondja Szinnyeyné asszonyom is. Azért jó volna kegyelmednek egy órára ide jönni, értene Kegyelmed mindent meg, avagy ha Kegyelmed nem jöhet, az Kegyelmed akarata leszen, én Kegyelmedhez megyek, mindent Kegyelmed eleibe adok. Bizony, mind az gyermek dolga és mind asszonyomé félő, ha Kegyelmed igen nem visel gondot reája. Ezt pedig nemcsak én fejemtül írom etc., én szünetlen ott forgolódom, azmit tudok szolgálni, semmiben magamat meg nem kímélem, asszonyom étkéhez én látok, igen keveset eszik, egyébképpen jól vannak.

Toábbá bába dolgát, asszonyom azt mondá, hogy Kegyelmed reám hagyta, és azért írám meg emberségeket, hogy énnekem úgy tetszik, jól meg kell nekik fizetni, mert öt hétig es voltak itt, el es akarnak menni. Toábbá mert én Kegyelmednek ez

ideig nem írtam, oka ez, hogy láttam, hogy mindent híven megírnak Kegyelmednek.
Ex Sárvár 7. oktobris 1555.

perpetuus servitor
Sárkán

Én azmit Kegyelmednek írtam, megolvastam Szinnyey uram előtt.

92 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. október 7.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Küldöm a pecsétföldet és a sárkányvért a lábgyulladásra, hogy megszűnjék. Mindezeket porrá kell törni, elvegyíteni fülfű levével, és gyakrabban borogatni a gyulladt helyet. Ha nem található fülfű, amely a házak tetején mindig megterem és megél, fogadjuk el annak a fűnek a levét, amelyet a magyarok szép szőlőnek hívnak, latinul solatrum.

Egyedül mentem volna Nagyságtokhoz, de félek, nehogy valami baj essék, amit eddig Isten távol tartott, és továbbra is távol fog tartani. Nagyságos úrnőm ugyanis jól van szeretett fiával együtt, akit a jó és nagy Isten Jézus Krisztus által ápoljon, védelmezzen, tegyen életképessé, engedje meg neki, hogy Matuzsálem életkorával derekasan küzdjön kedves atyjával és anyjával együtt. Barátom, élj boldogul, s emlékezzél Gáspárra, öreg szolgádra!
1555. október 7.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

FIVES KÖNÜV.

Ha az föld fűſtit es az kőment eggyűt borban főzöd es gyakran izod, az raztot, veſenek es agyeknak ſzorulaſat ki vizi.

Az föld fűſtinek az vizeuel ha zömödet moſod, veret es faiaſat el vezi.

Ha az föld fűſti leuet gummival özue főzöd es az feiedet, zömödet moſod vele, zört neuel, kopazſagot el űz, meg zörőſſit.

Ha az föld fűſti leuet egy arant az Lapu gyökere vizeuel es eczöttel, mezzel elegyitöd es özue főzöd, mindön fele kozt es varat gyogit.

ZANOTNAK.

Nevezetij.

Deiakul: *Cytiſus*, Magarul: Zanot, kit az mehek, ketskek es az Lovak igön zeretnek, harom leuele vagyon, ſarga viraga.

Termeſzetij.

Ennek az leuele es viraga, keveſſe meleghitö.

Haznaij.

Az Zanotot ha meg főzöd borban mind vira-

16. A füveskönyvből

93 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. október 10.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm a még pogány nagyságos úrral együtt jól van. Kívánom, hogy Nagyságtok is boldogan és jól érezze magát. *1555. október 10.*

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Nyugalom és béke, mindketten neked ajánlják magukat.

94 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. október 21.

Jóllehet mindent megírtuk Kegyelmednek, de mégis akarék Kegyelmednek írnom. Azért asszonyom most jól vagyon, kis urunkat keresztyénné tevők minden azhoz való isteni dicséréssel. Én immár szűrni megyek haza etc. Az Úristen tartsa békével Kegyelmedet.
Ez levél költ Sárvárott, Szent Orsola asszony napján 1555.

perpetuus servitor
Sárkán

95 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. november 3.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Október 30-án adtam át az október 28-án írt levelet a főtisztelendő érsek úrnak. Majdnem három napig tudtam csak megtenni a sáros bécsi utat. November 2-án Sárvárott köszöntöttem barátainkat. Bécsben valamennyi főúr vágyva várja Nagyságtok érkezését. A főtisztelendő érsek azt mondta, hogy semmit sem akar válaszolni Nagyságtok levelére. Nap mint nap várta ugyanis Nagyságtok mielőbbi érkezését. Mindamellett adott egy levelet, amelyet az út során adjak át. Ezt György úrnak adtam azzal, hogy küldje el Nagyságtoknak, mivel utam során nem találtam rá. E reggelen elküldtem György urat a nagyságos úrnőhöz, hogy értesítsen engem Szlavóniába való eltávozásommal kapcsolatban. Nem akartam ugyanis a szlavóniai utazásba bocsátkozni nagyságos úrnőmnek beleegyezése nélkül (Nagyságtok távollétében).

Sopronban sírva hagytam ott drága édesanyámat, akiről ily hirtelen távoztomban nem tudtam gondoskodni, hogy előzzem tőle az éhezést és szomjúságot. Ezért esdve kérem Nagyságtokat, hogy oly nehéz ügyei közepette emlékezzen meg olykor az én öregségtől megtört anyámról. Nem kétlem, hogy meg fogja tenni. Élj boldogul! Nagyságos úrnőm méltóságos fiával együtt jól van.

1555. november 3-án.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

96 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. november 15.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm bal mellét előbb nehány napig gyulladás tette próbára (mint ez elég gyakran meg szokott esni a szülő anyáknál), miután flastromokat helyeztünk rá, úgy látszik, hogy napról napra jobban van, és Nagyságtok távozása után már jobbacskán érzi magát. Hiszen megszűnt ama tüzesség és a környület vörössége, enyhült a fájdalma is, ezt azonban teljesen nem lehetett oly gyorsan eltávolítani.

A sebészekkel együtt a gyógyításban annyi fáradozást fogunk kifejteni, amennyit csak kötelesek vagyunk. Ha az eddigi jó reményünkön kívül valami előfordulna, arról Nagyságtokat értesíteni fogjuk. Élj boldogul!

1555. november 15.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

97 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1555. november 20.

Szerelmes Orsollám. Az én régi barátom, váradi püspök uram küldötte Bornemisza Menyhártot tégedet és az mi szerelmes fiacskánkat meglátnyi az mostani örömünkbe, és szép szent isteni igékkel az mi fiacskánkat megáldani. Azért hallgasd meg őtet, és mutasd meg Ferkót neki, de olykor, mikor fenn vagyon, és hadd mondja reá az isteni igéket püspök uram képébe.

Továbbá ím, küldtem valami orvosságot az melledre, mint kell vele élnyi, megizentem Bornemiszától. Ha nem szükség,

kit adjon Isten, mégis jobb ismerni az füet. Isten tartson meg mind az mi szerelmes Ferkónkkal.
Datum Bécsbe, 20. novembris 1555.

Az Te Nádrispánod etc.

98 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. november 23.

Szolgálatomnak utána köszönetemet írom Kegyelmednek mint szerelmes uramnak. Továbbá, aminemű betegségben valék, mikor Kegyelmed innen elméne, a kegyelmes Istennek akaratából immár jól megkönnyebbedtem. De semmiképpen egyéb nem lehete benne, hanem vassal meg kellett a kelést megfakasztani, és az elmúlt csütörtökön reggel nyolc órakor megfakasztják. Bizony az, hogy fájdalom nélkül nem lehete, de nem sok idő múlván jól megkönnyebbedém, sok gennyedtség méne belőle, először vérrel elég, azután mint egy sárvíz. Immáron minden napon kétszer kenik meg, és új flastromot tesznek reá. Valamikor pedig a flastromot felveszik, mindenkor elég gennyedtség származik ki belőle. Legyen hála Úristennek, naponként könnyebbedem, és jól ehetem, alhatom is etc. Ezt kedig azért írattam más emberrel, hogy még én magam nem hajolhatok jól az írásnak, rövid napon Kegyelmed kezem írását is látá. Az kegyelmes Úristen adta szerelmes fiunk-gyermekünk jól vagyon mindenképpen. Legyen Úristennek hála.

Továbbá kérem Kegyelmedet (és úgy), ha pénzben vagyon, vetessen Kegyelmed aranyat és atlaszselymet jót, vereset és szederjést, ki a színét megtartsa. És küldje meg Kegyelmed ez levél vivőjétűl. Isten tartsa Kegyelmedet minden jó egészséggel.
Ex arce nostra Sarwar 23. novembris 1555.

Kanisay Orsolla, nádorispánné

99 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1555. november 25.

Tekintetes és nekem szerelmes Uram. Szolgálatomnak utána az Kegyelmed levelét megértettem. Én hála legyen az Úristennek, mind az Kegyelmed fiával jól vagyok, az mellem es jobban vagyon, ez múlandó szerdán fakadott meg az fájdalma és meglassúdott; hiszem az Úristent, hogy ez nyavalyából az jevende hétre semmi dolgom nem leszen, hála legyen Istennek.

Továbbá szerelmes uram, azmit Kegyelmed Bottyáni uram felél ír, félig értem, félig nem értem; de az értelmét Kegyelmed jobban adja elémbe, ha lehet.

Továbbá megszolgálonk Nagyságodnak az bülcsét; de ha szintén két hétig késik es, megvárhatjok, mert más bécsébe kellett tennem; immár megvárhatjok, csak csinálják jó módon.

Ha Kegyelmedtől lehetne és Sárkány uramat hozzám bocsátná Kegyelmed ide Sárvárra, jó volna, és ha Kegyelmed lehetne nálánálkil; mert immár az ruhákat megcsináltotnám, únálánálkil jó nem leszen; de ha lehet, kérem Kegyelmedet mint szerelmes Uramat, hogy bocsássa ide Sárvárra, hadd csináltassam meg ruháimat. Az hatalmas Úristen tartsa meg Nagyságodat sok jóval.

Ez levél kült Sárváratt Szent Katalin asszony napján 1555.

Az Kegyelmed Orsolája manu propria

100 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1555. november 25.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm mellbimbósebe nagyon jól van. Eddigelé

ugyanis naponként háromszor gyógykezeltük. Ma legalább kétszer alkalmazzuk rá a gyógyszert, azután pedig naponta egyszer. Már ugyanis nem vet ki semmi gennyet. Nem zaklatja őt semmilyen gyulladás, semmiféle daganat, sőt semmi fájdalom sem. Jól étkezik, pihen, szoptat, ám beteg mellbimbóját nem nyújtotta szopásra, s nem is fogja, mielőtt teljesen nem lesz egészséges. Ezt akartam pár szóval megírni, minthogy gyors hírvivőt szereztem. Élj boldogul!
1555. Katalin szüz napján.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Azok a sebészek, akiknek munkáját a nagyságos Úrnő gyógyításában felhasználom, hűséges szolgálatukat ajánlják Nagyságtoknak.

101 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1555. december 20.

Spectabilis et magnifica domina, consors nostra charissima. Salutem stb. Azt állétom vala, hogy én ez héten hazamehessek, de igen félek rajta, hogy még az innepre es király hazabocsásson; ki ha történik, soha gyermekségemtől fogva nehezben nem esett egyszer haza nem menésem, mint ezúttal; mert bizonnyal szívem szerént kévánom vala, ha mind Tégedet s mind Ferkót láthatom vala. Azért megbocsásd, szerelmes Atyámfia, hogy az én kezemmel nem írhattam, mert sok foglalatosságom vagyon.

Úristen tartson meg mind az mi kis fiónkkal egyetembe nagy jó egészségbe.
Ez levél költ Bécsbe, 20. Decembris 1555.

Az Te Nádrispánod

Ím, szüntén udvarba kell mennem; ez követ pedig elsiet, azért nem írhatok én magam. Kerecsényi uramné hozzád megyen. Tahy uramtúl küldtem ez levelet, ki Csepregen béadja.

102 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1555.

Szerelmes Orsikám. Tegnap éjjel és ez elmúlt éjjel is fájt az vékonyom, de szememmel látom, hogy igaz az doktor szava, ki megmondta vala, hogy az szirupok jobban megindítják az fövenyt bennem, és aztán az orvosság teljességgel kiviszi. Csoda, mely sok föveny megyen tülem, még ma is szirupot ittam, még holnap is ad, aztán nekimegyünk az orvosságnak. Isten tartson békével.
Datum Posonij 1555.

Az Nádrispánod etc.

Vajdáné asszonyom felől semmit nem írál, akarnám érteni, mint vagyon, mondd szolgálatomat ükegyelmének; fia, leánya, unokája egészségben vannak.

103 Nádasdy Anna Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1556. január 13.

Tekéntetes, nagyságos Uram. Isten imádságomnak stb. Kd parancsol énnekem, hogy Ferenc uram felől, az Kd édes kis Ferkója felől gyakran írnék Kdnek, mivelhogy asszonyom őkme vagy féltében, vagy ijedtébe, vagy bánatjába, vagy Kdet kéméletbe nem mernéje úgy megírni az dolgot, azmint volna. Azért én az Kd parancsolatjára kész volnék, de tudja Kd, hogy asszonyom őkme jól tudja, hogy Ferenc uramat sem tartja Kd dargábbnak őkménél, és nám mikor őkmének mi nyavalyája volt, mindent igaz megírt őkme Kdnek, mast is azonképpen mindent megír őkme Kdnek. Mibe mastan vagyon Ferenc uramnak dolga, jóllehet nem merink szólni, de bizony minekink nem tetszik az feredetlenség az gyermeknek.

Továbbá értem az Kd leveléből, hogy azmiről én kenyergettem vala Kdnek, Kd gondját viselte, kit adja Isten, hogy mind gyermekimvel egyetembe megszolgálhassuk te Kdnek. Továbbá értem azt is, hogy az fizetés meglenne, csak bevihetnéjék, de ha Kdnek tetszik, csak úgy írom. Azmit Fogarasba kellene fizetni, azt adnáják itt meg, mert azoknak azért ugyan megfizetek, énnekem penig ugyanis onnand kell pénzt hozatnom, azmi szikségemre kell.

Továbbá az Úristen tartsa meg Kdet minden javában nagy sok esztendeig.

Ez levél költ Sárvárban, bódogasszony havának tizenharmadik napján 1556.

Nádasdy Anna

104 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. január 21.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm jól van, jól van méltóságos Nádasdi Ferenc is, akit még kínoz arcának kiütése s a feje búbjának, valamint a fejének kosza, de már nem oly keservesen, mint korábban. Hiszen a fejétől kezdődően a gennyező fekélyecskéknek azon egész varrétege január 19-én nem kis fájdalommal (mindennemű orvosság nélkül) előbb több részre oszlott. Belőle nagyon bűzös, a méz sűrűségével felérő genny folyt le szelíden, s ezt jóságos anyja lassanként letörölte vászonronggyal. Jelenleg az az egész nagy varréteg lassankint önmagától lehull, amitől a gyermek vidámabb lett. Viszont a réteg helyén ismét kis nedvező hólyagok keletkeznek, amelyek az előbbiekhez hasonló varacskákat fognak szülni.

E kis hólyagok ne kínozzák Nagyságodat. Méltóságos Nádasdi Ferenc ugyanis nem az első, s nem is lesz az utolsó csecsemő, aki hasonló fekélyecskékkel könnyít a fején. A beteges csecsemőkor előjele a hosszú jövendő életkornak. A gyermekek kifekélyesedő bőre hosszú életet ígér. A beteges csecsemőkor azt jelzi, hogy a férfikor nagyon erőteljes lesz. Élj boldogul, és jól remélj!

1556. január 21.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Magánügyeimről rövidesen írok. Jó lélekkel légy a fiaddal kapcsolatban.

105 Perneszy György Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1556. január 31.

Tekintetes és Nagyságos Uram, számomra mindig tiszteletre méltó Uram! Állandóan ajánlom szolgálataimat. Most a jó Isten kegyelméből mindenek egészségesek, mert a nagyságos úrnő boldog erőben van, a fiú is, tudniillik az én méltóságos uram, kivéve azt a veleszületett rühösséget, egyébként jól van, amiről bővebben írt – úgy tudom – úrnőm és a doktor úr. Tinódi Sebestyén már megvetvén e halandó zenét, elment az odafönt valókhoz, hogy ott az angyalok között sokkal jobbat tanuljon; őt e hó utolsó előtti napján helyeztem a sárvári atyák hamvai mellé. Haldokolva pedig meghagyta nekem, hogy ne maradjak itt tovább, hanem hamarosan kövessem őt, hogy én is megtanulhassam a mennyei zenét. S így tovább. A jóságos és nagy Isten szerencsésen tartsa meg tekintetes és nagyságos Uraságodat. *Sárvárról, 1556. január utolsó napján.*

Szolgája Pernezyth s. k.

Méltóságos uram felajánlja örök szolgálatait tekintetes és nagyságos uraságodnak.

106 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. január 31.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm és méltóságos Nádasdi Ferenc jól vannak. A kifekélyesedett részek korábbi varrétegei, mind a feje búbjáé, mind az arcáé, mind a két lábáé a talpától egészen a lábszárakig, orvosi kezelés nélkül lehullottak. Olykor azonban lassankint

más és más új kis hólyagok kiütésével és keletkezésével elfoglalták nem ugyan a korábbi helyeket, ahonnan a természetes erő működése kitisztította őket, hanem a homlok, a mell, a lapockák és a karok részeit.

Jóllehet a csecsemőt megterheli ennyi és ekkora viszkető érzést okozó hólyagocska, az utóbbiak, úgy látszik, mégis sokkal enyhébbek a korábbiaknál, hiszen szemmel láthatólag kevésbé zaklatják a gyermeket, mivel nap mint nap mindenki szemében nyugodtabbnak látszik a kis csecsemő a kelések ekkora áradatában. Hiszen ritkán nyöszörög, jól szopik és eszik, nyugodtabban alszik, különösen ha az éjszakája (mint a felügyelő asszonyok erről beszámolnak), mégha nem is az egész, viszketegség és vakaródzás nélkül telnék el.

Ezért jelzem, hogy jó reménységgel legyünk a csecsemő egészségének kedvező alakulása iránt. Mert a természet gondoskodása mindazt, ami méreg, romlott anyag, mérges nedv, eves vér gyanánt rejtve elfoglalta a test belső részeit, nyíltan kiszabadította a bőrre mint az összes tisztátalanság közös helyére.

A test belső részei ugyanis kevésbé vannak kitéve mindenféle megbetegedéseknek, mint a külsők. Ezért, ha választani lehetne, jobb szeretném, hogy a külső részeket lepjék el a fekélyek, mint a belsőket. Úgy vélem tehát, nem kell félni a méltóságos csecsemővel kapcsolatban, mivel azt látjuk, hogy a helyesen működő természet tevékenységét derekasan elviseli.

Ennyit akartam pár szóval írni méltóságos Nádasdi Ferenc kis keléseiről, hogy Nagyságtok vidámabb legyen fiacskája egészségi állapotának hallatára.

Magánügyeimről rövidebben szólok, minthogy éves szerződésem csaknem végére jár. Hiszen szerződésem első évének leteltével nagyságos Uraságtoknak nyíltan jeleztem azt a kívánságomat, hogy felhagyok az udvari élettel, és a jelen, már majdnem letelt évben ugyanez a szándékom. Fennáll ugyanis az az

elhatározásom, hogy március elsejével véget akarok vetni az udvari életnek, és bárhol leszek is, nem szűnöm meg sohasem kinyilvánítani a kapott jótéteményére emlékező lelkületemet. Jó szívvel megígérem ugyanis, hogy hűségesen és igyekezettel fogok szolgálni nagyságos Uraságtoknak, ahol csak leszek. Egyébként a kiváló Kövér Márton által az elmúlt ősszel ruha megvarrására Bécsből hozattam damasztot. Ennek árát, alázatosan kérem, fizetésem számlájára Kövér Márton úrnak mint eladónak egyenlítse ki, adassa meg. Arra is szeretném megkérni ugyancsak Nagyságodat, hogy bízza rám, hogy ez idei fizetségemet kiegyenlítsem Kövér Márton úrnak, és fogadja önmagam és szolgálataim felajánlását. Élj boldogul!
1556. január 31.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

107 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. február 3.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Gyorsan írom kezemmel ezeket. Mert a megjelent levélhordó gyorsabb a kocsinál. Méltóságos Nádasdi Ferenc február elsején kezdett belázasodni hasmenése is volt, ritkán alszik, inkább szunnyadozott. Eddigelé semmilyen orvosságot sem alkalmaztunk, kivéve a dajkának és a nagyságos úrnőnek élelmezésmódját. Ettől reméljük, hogy a méltóságos fiúcskának jóra fordul az egészsége. Majd élőszóval mondom el, honnét keletkezett a betegség, ennek tünetei vagy változásai. A levelek ugyanis az udvari embereknél nagyon vádaskodók, ezért az ujjammal féke-

17. Galenus

zem ajkamat, sőt az ajkammal az ujjamat. Jó egészséget, s légy jó reménnyel kedves fiad felől.
1556. február 3. mindjárt ebéd után.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

108 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. február 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Ma (Isten segítségével) úgy látszott, hogy méltóságos Nádasdi Ferenc jobban van. Egész éjjel aludt ugyanis, kétszer volt széklete, jól evett, nagyon jól emésztett, semmilyen hasmenése sem volt, semmilyen láza, semmiféle hasgörcse. Igaz, a kiütések hemzsegnek és viszketők, elég nyugodt. Mindent összevéve jól van nagyságos úrnőmmel együtt, aki a dajkával együtt megtartotta és még meg is tartja az általam fiacskája jó egészsége érdekében előírt étrendet; s az (Isten akaratából) jóra is fordult. Nagyságtok fiacskája jól van. Légy tehát vidám, s ne szomorkodjál; Istennek gondja van a gyermekekre. Semmilyen gyógyszert sem használtunk a dajkának és a nagyságos úrnőnek előírt élelmezésmódon kívül. Élj boldogul!
1556. február 4.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

109 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. február 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim felajánlása után! Nagyságos úrnőm a méltóságos Nádasdi Ferenccel együtt jól van. Ma ugyanis a gyermek láztalannak látszott, hasmenése sincs, és hasi fájdalmak sem zaklatják. Külső és belső tudományos orvoslás nélkül, sőt inkább egyedül a dajka és a nagyságos úrnő jó élelmezésmódjával szűnt meg a csecsemő beteges tünete. Jelenleg úgy látszik, hogy a gyermek egészséges, s az is, amint ezt ma írott korábbi levelemben tanúsítottam. Ezért Nagyságtok semmit se szomorkodjék. Isten ugyanis gondoskodik a gyermekekről saját, nekik szánt angyaluk által. A gyermeken hemzsegnek a kiütések, amelyek szemmel láthatólag napról napra kiszáradnak a természet jótékonyságából, a tudomány bárminő segítsége nélkül. Élj boldogul, és jó reménységet fiacskáddal kapcsolatban! Hiszen egészséges.
Február 4. ebéd után, a másikat kora reggel írtam. 1556.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

A méltóságos Ferenc láza, hasmenése, hasgörcsei, mind éjjeli, mind nappali nyugtalansága és nehéz lélegzése okozta, hogy nem feleltem Nagyságtoknak Pethő Benedek úr által átadott levelére Pethő Benedek úr kívánsága szerint. Inkább a Te elsőszülötted mellett akartam ugyanis lenni, mint az ő annak előtte rosszul gyógykezelt felesége mellett. S bár ő a kelleténél jobban sürgetett mind kéréseivel, mind ígéreteivel, mégis a Te irántam való szereteted legyőzte mind a megkapott levelet, mind a bőkezű ígéreteket. Ezért ha nem fogadtam szót a küldött levélnek, a méltóságos Ferenc betegsége kényszerített arra, hogy így tegyek. Alázatosan kérem tehát Nagyságtokat, ne magyarázza

18. Kabold keletről

19: Kabold nyugatról

félre, hogy ez egyszer nem engedelmeskedtem levelének; ezután megteszem, amit majd parancsol, ha ugyan megengedi méltóságos fiacskájának egészsége.

110 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Kabold, 1556. február 16.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! A beteg nagyságos Mária Isten segítségével nap mint nap visszanyeri korábbi egészségét. Ma ugyanis egyedül, segítő fáradozása nélkül felült az ágyban, evett, ivott, s nyugodtan aludt. Mert a hajtó orvosságok kiürítették a peshedt és égett nedveket, amelyeknek, úgy látszik, Nagyságtok mindig nekitámad az orvosokat tréfával gúnyolva. Azt mondja ugyanis, hogy az orvosok mást sem tudnak, mint kakáltatni. S mégis a hasonló kakálások után következik (ha valaki szabályosan használja az orvosságokat) az egészség. Ezért úgy látom, ez az úrnő is, akárcsak a többiek, el tudja érni az egészséget, csak ne hanyagolja el a hashajtást.

Sárvárról semmilyen hírt sem kaptam, sem Nagyságtok már régen hozzám intézett levelét, amelyet a hírvivő Sárvárott tett le, és semmit sem tudhattam meg a nagyságos úrnő, a méltóságos Nádasdi Ferenc egészségéről. Élj boldogul, és viszontszeresd Gáspárodat!

1556. február 16. Kaboldról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és nagyságos Uraságtok szolgája

Midőn e levelet írtam, a nagyságos Máriához a férjétől Devecserről bizalmas küldönc érkezett, aki azt mondja, hogy titokban sok török jött február 12-én éjjel ellenséges lobogókkal

Veszprémbe, és hogy Zalát akarják végigpusztítani, s ez rövid idő múlva bekövetkezik, ha mihamar nem történik gondoskodás.

111 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1556. március 11.

[...] Továbbá kis uram most jól vagyon, mindennap egynihányszor látom meg. Az mirigy elég nagy. Vajdáné asszonyom, György uram, én, többen is vagyunk, akik azt mondják, hogy kü nem fakad. Az doktor és az barbély azt mondja, hogy küfakad, de én erről vélem, hogy nem fakad, hogy sem veres, sem fájtatja. Azért én erről béven izentem Kegyelmednek Móré Tamástul.

Én bizony nehezen valék, de ma kinnyebben vagyok, és felmegyek Kegyelmedhez és püspek uramhoz, mert sok könyörgésem vagyon Kegyelmeteknek. Én már megaggottam és eltörettem, és nyugodalom kellene, és erről csak Kegyelmetek tehet püspék urammal etc. Az Úr tartsa minden javával Kegyelmedet. *Ez levél költ Sárvárott, undecima marcii 1556.*

perpetuus servitor
Sárkáni

112 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. március 14.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos úrnőm, kétheti időre küldött Csoromné Máriához, amihez magam két hetet adtam hozzá, mindent összevéve egy

hónapig voltam Kaboldon. Ez időn át a királyi orvosok előírása szerinti orvosságokat alkalmaztam, és már feltettem magamban, hogy Sopronba megyek, hogy megnézzem a házamat. Közben azonban megbízható levél hívott a méltóságos Ferenc kezelésére. Azt, hogy mit használt tanácsom a gyermeknek, mutatja az általam megtiltott bécsi gyógyszer alkalmatlan adagolása. A csecsemő kétségtelenül a legnagyobb fokú vérhasba esett volna, mivel sokszor magától kapott hasmenést. Hallgatok a többiről, amit én szolgáltattam a gyermek használatára. Ezeket azért írom, minthogy nem látom be, miért üdvözöljem Mária úrnőt és gyógyítsam az ő nőrokonát. Hiszen befejeztem Fraxina úrnő kezelését és Mária teljes kezelését. Nincs olyan orvos, aki csupán tíz hónapon át el tudná végezni. Én ugyanis orvosolok, de Isten adja az egészség gyarapodását. Mária kezelése nem egy hónapot kíván, hanem többet. Tegnap fogadtam nagyságos Balassától bizalmas küldöttét nagy ígéretekkel. Azt mondtam neki, hogy addig nem mehetek oda, amíg a méltóságos Ferenc Isten segítségével meg nem gyógyul.

Értesülni szeretnék arról, mi a szándéka Nagyságtoknak az én távozásommal kapcsolatban. A méltóságos Ferenc dolga jelenleg így van: ez éjjel semmit sem pihent három kelés miatt, amely mindkét lábszárán kitört, mindamellett semmilyen láz sem gyötörte a gyermeket. Az ágyéktáji mirigyes kelevény, legalábbis az én véleményem szerint, meg fog érni, nem oszlik széjjel, s ezt kezdettől fogva jelezte a daganat kékeszöld színe. Most a jövőbeni kelés részének pírja jelzi a kifejletet. Az arc kiütései napról napra tűnnek el gyógyszer alkalmazása nélkül. Ma szereztünk új dajkát, akinek melle tele van tejjel, hogy szoptassa a gyermeket, s a teje egyáltalán nem rossz. A nagyságos úrnő jól van, elég serény, szorgalmas, jóságos az elsőszülöttje iránt. Élj boldogul!

1556. március 14.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Mária úrnőnek Sárvárott elkészítettem az egy hónapra szóló orvosságokat, és kaboldi szolgája által elküldtem, hogy igya. Hogy mit fog tenni, hadd tudjam rövidesen levélhordói révén.

113 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. március 20.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Bárki lett légyen az az árulkodó, hamisan hozta hírül Nagyságtoknak, hogy mi mindent cselekedtünk erőszakkal az ágyéki kelevény ellen. Ha mint orvos kelleti magát, nagyon tudatlan, bárki legyen is. Ha bárki más, udvari légy. Ha ugyanis az a hamis árulkodó jelen lett volna, s látta volna a kelevényt, és megismerte volna azt, jelezte volna, hogy a daganat természete szerint sohasem fog szétoszlani. Ám igaznak ítélem a vígjátékíró mondását, hogy amikor egészségesek vagyunk, könnyen adunk helyes tanácsokat a betegeknek, de ha te (bárki vagy is, te nagyon tudatlan árulkodó) itt volnál, egészen másként éreznél.

Mi, amennyire lehetett (Isten segítségével) sokat gondolkoztunk, még többet tettünk ügyesen, s mindent befejeztünk a lehető legsikeresebben. Ma ugyanis hét órakor oly nyugodtan tártuk fel a combfekélyt, hogy úgy látszott, a gyermek alig érezte. Jó genny folyt ki belőle a nagyságos úrnő jelenlétében, s ezután (szokásunk szerint) nap mint nap szorgalmasan és hűségesen fogjuk az egész dolgot Isten akaratával a köldökig, mint mondani szokás, levezetni, azaz a gyermek kelését gyorsan, biztosan, tökéletesen fogjuk kezelni. Azt viszont, hogy Nagyságtok nagyon fél, nem csodáljuk. A nyugodt atyai érzések és, mint a görögök nevezik, a természetes szülői indulatok félénkké tesznek, s azt eredményezik, hogy az apák még a levél hullására is elsápadnak és megijednek.

A hírvivő Nagyságtok bizalmas levelével az ágyéki fekély megnyitása után elég korán érkezett Sárvárra. Nagyon csodálkozom rajta, hogy Nagyságtoknak annyira nem tetszik az én (megítélésem szerint) biztosan figyelő, szeretetteljes, szorgalmas munkám a gyermek gyógyítása terén. De mit tehetek, az egész ügyet Istenre bízom, aki előtt minden nyilvánvaló. Ő ugyanis tudja, hogy semmit sem tettem vakmerően, akárhogyan is értelmezi Nagyságtok másképpen.

Semmi sincs ugyanis oly jól, szorgalmasan, körültekintően megtéve, hogy másképpen fel ne foghassák azok, akik teljesen ismeretlenül állnak szemben a megtett dologgal. Mi megtettük a jó orvos kötelességét, és ha ott lett volna valamennyi bécsi orvos, nem ítéltek volna, sem nem cselekedtek volna a gyermek ágyékkelevényével kapcsolatban másként, mint mi tettünk. Még végre engömet, hogy ím magyar fi vagyok, és tudják, ki lova-fia vagyok, gyermökeszűvé tésznek az enyémök. De mastan így kell lenni.

A gyermek ágyékfekélyének feltárása után kissé sírt, nem sokkal utóbb mindjárt nevetve játszott a nagyságos vajdánéval. Jó lélekkel légy, úgy veszem észre, minden szerencsésen sikerül. Ma pur io non voglio che Signoria Vostra con la sua opinione faccia maritancia, per che io so certo che infatto, et che debo fare. Ma quid si coelum rua... Élj boldogul!

1556. március 20.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

114 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. március 25.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságtok értesülhetett már több levelemből a méltóságos Ferenc jövendő jó egészségéről, és jelenleg ugyanezt kell gyakrabban válaszolnom. A következő három nap során ugyanis teljesen meg fog gyógyulni a combkeléséből. Ma ugyanis a sebész tartózkodott a gyógykapocs bebocsátásától, és biztosan gyógyította a gyermek kelevényét. Három nap múlva (Isten segítségével) meggyógyul az egyszerű fekély, és – ha semmi új sem keletkezik – az egészségétől el szabad mennie, ahová csak akar. Ezért jó lélekkel, vidám kedéllyel kell lenned, mivelhogy nemcsak az én levelem, de mindenki, aki eddigelé látta a gyermeket, jóhiszeműen ugyanezt tanúsíthatja a gyermekről.

Jól eszik, kiválóan emészt, egészségesen székel, mindig vidám, nevet, kacagással válaszol annak, aki ezt kívánja tőle. Élj boldogul!

1556. március 25.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

115 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Sopron, 1556. március 31.

[...] Püspek uramat elkísérém Szombathelyig. Virágvasárnap mind estig ott volt, hetfén elmene reggel, ott Szombathelyben benne hagyák etc., nekem kedig az baglyat adák etc. Kegyelmednek püspek uram örökkévaló szolgálatát ajánlá, és atyafiai és minden hozzá tartozók. Toábbá, hogy mihelyt elmene hetfén reggel, azonnal én is Sárvárra menék kis uram látni, és ugyan-

20: Sopron

azon nap hazajöttem ide. Csak három órát késtem Sárvárott, kis uramat jó egészségben találám, elég kevér, most igen szopik, és igen eszik es, azt mondá asszonyom. Toábbá azt is mondá, hogy az éjjel nem sokat hagyott asszonyomnak aludni. Az több beszéd között azt es mondá asszonyom, az kertbe is voltunk immár Ferkóval tegnap. Ottan elértem, hogy azért nem aludt az gyermek, mondék, mért Istenért, hogy kegyelmed az szélre vitte az gyermeket, bizony attul nem alhatott, az mostani szél, mondék, még öreg embernek is nem jó. Más az, hogy csak az ótvarért sem kellene künn hordozni. Azt mondá asszonyom, hogy az doktor hagyta, és fejét kötötte, hogy semmit sem árt nekie, bár künn hordozzák. Azért lássa Kegyelmed, mit kelljen belőle művelni. Én igen tiltám, hogy ne hordozzák künn etc.

Toábbá a mirigy sem volt küfakadó mirigy, mert szépen begyógyult az seb, az az sebe, de azért ugyanott ül a mirigy. Vajdáné asszony pedig ugyan asszonyom előtt azt mondá, valamint kínzott az szegény gyermeket, de az soha küfakadó mirigy nem volt volna. Oka kedig ez – úgymond –, hogy nem küfakadó mirigy volt, hogy mikor megvágák, akkor jöve egy igen kicsiny eve kü belőle, de soha azután egy magszemnyi sem jött, mégis ott síkatták, rékatták az szegény gyermeket. Az anya is ugyan elveszett vala bele, míg az lába olyan varas és keléses, addig mind ott ül az mirigy. Bizony, hogy most jól vagyon az gyermek, csakhogy széltül-mitül őrizzék. Én könyörgök Kegyelmednek mint kegyelmes uramnak, hogy Kegyelmed megbocsássa, hogy mind efféléről, de látja Isten, hogy igazat írok, azt es Isten látja, hogy semmiért egyébért én Sárvárra nem mentem, hanem csak az gyermek látni, hogy mint vagyon, és hát mit tudnék szolgálnék etc. Hiszem es, hogy vannak olyak, hogy bánják, hogy Kegyelmednek írok, de meg kell írnom, nem tehetek egyebet benne.

Toábbá, ha lehetséges volna, jó volna Kegyelmednek az húsvétra egy kevéssé hazajönni, csak kis uram látni es, de én azt

hiszem, hogy nem lehet az. Engem asszonyom ráfeleltetett, hogy ha még valami kevéssé beteges leszek es, odamenjek az húsvétra. Azért ott kell lennem az három nap. Az Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Ez levél költ Nagykedden Sopront, Anno 1556.

perpetuus servitor
Sárkán

116 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Bécs, 1556. április 2.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Március 30-án jöttem Bécsbe, nagyságos úrnőmet a méltóságos Ferenccel együtt jó egészségben hagytam ott. A gyermek kelevénye ugyanis teljesen gyógyult volt. Annak okairól pedig, hogy nem mentem a Nagyságos Balassihoz, Nagyságodnak be fogok számolni. Holnap korán reggel (Isten akaratából) Révay Lőrinc nagyságos úrral Hodych kastélyába megyek Révay Mihály nagyságos úr feleségének kezelése végett. Ha közben valamiben szükséges lesz a munkám, mindent odahagyva, készséges lélekkel jelen leszek Nagyságtok szolgálatára, mihelyt Nagyságtok bizalmas leveléből megérthetem szándékát. Ennyit sietős tollal. Élj boldogul! Nagyságtok mentsen ki engem Balassa nagyságos úrnál, akinek pénzére (úgy szeressenek az istenek) nem szorulok rá, mivel Nagyságtok az én oltalmazóm.
1556. április 2. Bécs.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

117 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1556. április 4.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek akaratjából egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Továbbá Kd semmi választ nem ten, azhogy ha ugyan azon másodhetfén húsvét után induljak Keresztúrra, avagy mikor, írja meg Kd, hadd tudjak hozzá tartozni. Az fű dolgát és az sásét mi illesse, én magam teszek Kdnek választ. Az széltűl az gyermeknek semmi dolga nincs. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet, és adjon az Úristen Kdnek nagy sok húsvét napját érhetni Kdnek.

Datum az Kd Sárvárába, 4. április 1556.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

118 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. május 3.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Lelkem nagy felindultságával olvastam Nagyságtok levelét. Egyrészt azért, mert nem fejezett ki semmiféle köszönetet vagy hálát azokért a fáradalmaimért, amelyekre készséges lélekkel vállalkoztam, Balassa úr nevében kétszer is Sárvárról Bécsbe utazva: amely hálát legalább ígérnie illett volna. Sőt gyilkolást és gyűlöletet fejezett ki.

Másrészt azért, mert a levél azt mutatja, hogy (a közmondás szerint) ezért az egész dologért nekem kell meglakolnom, és hogy emlékeztessen engem az ígéretemre. Én ugyan megígértem, hogy elmegyek hozzá, ha szolgái sürgetni fogják az elindulást, és Nagyságtok nem küld engem Szlavóniába, sem pedig nagyságos

úrnőm Chorom Jánosnéhoz – akit több mint egy hónapig gyógykezeltem – nem parancsolja, hogy elmenjek. Nagyon gyorsan visszahívattam Sárvárra. Ezért lehetetlennek tartottam, hogy legalább egy hónapra elmenjek Kassára Balassa úrnő gyógykezelésére, hiszen ez az odamenetel az idő rövidsége miatt számomra sem hasznos, sem becsületes nem lett volna. A nyári meleg ugyanis joggal akadályozott a gyógyításban, és nem tudom, vajon mindketten, a beteg és az orvos elkerülhettük volna-e a felperzselt Kassa lángjait. Lelkem ugyanis azt jövendölte, hogy hiába veszem magamra a hosszú vándorutat. Élj boldogul, és szeresd viszont Gáspár szolgádat!

1556. május 3.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Az új forrás napról napra nagyobb aratást nyújt nekem.

A nádorhelyettesné és a kis forrás valamennyi betege – roszszabb állapotban, mint valaha – nap mint nap látogatja a tisztító forrást, és onnan hazatérve, visszakapja egészségét. Most kezdem igazán sikeresen gyógyítani a különféle betegségeket. Pozsonyban házat akartam venni, ám barátaim ellenkeztek. Igyekezetük révén (ha akarnám) másfelé terelődném.

119 Oláh Miklós Pozsony városnak

Bécs, 1556. május 12.

Bölcs és körültekintő Urak és becsülendő Barátaink, üdvözletünket! Megértettük, hogy Uraságaitoknak Lipótnak, ama közsebésznek halála után nincsen jelenleg biztos és külön orvosa. Ebből kifolyólag mi beszéltünk Gáspár doktorral, akiről

21. Balassa János

itt azt mondják, hogy Uraságaitoknál van, hogy költözzék evégett Uraságaitokhoz, még ha más feltételeket ajánlana is fel valaki őneki, mégis helyezze azokat mögéje. Nem kételkedünk benne, hogy Uraságaitok szívesen veszik majd őt, és neki tisztességes feltételeket fognak felajánlani. Annál szívesebben ajánljuk őt Uraságaitoknak, mivel mi magunk is tapasztaltuk tudását és jártasságát, mivelhogy néhányszor éltünk munkájával és tanácsával. És jóllehet senkinél sem alábbvaló tudása és a dolgokban való jártassága, mégis amennyiben magyar, sok egyéb félnél, akik mind külföldiek, és az idegen doktoroknál méltán kell előbbre helyezni. Hiszen ki ismerheti jobban a magyaroknak vagy a természetét, vagy erkölcseit vagy vérmérsékletét, avagy még a betegségeit is, mint a magyar ember, különösen, ha az (mint mondottuk) tanult. Számára ismeretes lesz az egész életmód és minden életmegnyilvánulás, a táj és az éghajlat s végül bármilyen dolog használatának szokása. Nyilvánvaló, hogy sokakat, akiknél már más doktorok abbahagyták a kezelést, és halálra voltak szánva, az ő tevékenysége mintegy a halottaktól hívott vissza az életbe, s e dolognak számos példája létezik. Görögországban, ahol sok éven át élt, mindmáig sok város, község és falu nagyon dicséri őt az orvoslásban való kiváló jártasságáért.

Olaszországban pedig, mint ezt embereinktől megtudtuk, e műveltségének nagy és sok tanújelét adta. Azért mivel senki sem kételkedhetik tudásában, jártasságában, tisztességes életmódjában és erkölcseiben, nincs más hátra, mint hogy Uraságaitok szíveskedjenek őt említett erényei miatt, amint illik, a legnagyobb igyekezettel és jóakarattal felkarolni. Bár ugyanis minden városnak szüksége van a többi mesterségre és tudományra is, de úgy látszik, hogy az orvostudományra a többi tudomány fölött van szüksége. Amint ugyanis az árnyék a testet, úgy szokta szükségképpen követni a betegség az emberi természetet, s aki elhanyagolja a testi betegségek kezelését, jogtalan-

ságot követ el a testével szemben, s az ilyen szükségképpen meg kell hogy vesse az életét is. Hiszen amint a testnek jó egészsége, úgy a kór s a betegség általában mindenkivel meg szokott esni, még a legelmésebbel is. Ennélfogva mivel magának a doktornak jelenléte és munkája Uraságaitok számára olyannyira szükséges, mi is szorgosan buzdítunk benneteket, hogy minden módon tartsátok őt Magatoknál. Ha pedig netán a nagyobb jövedelem vágya győzné meg őt, és máshová akarna elmenni, valamiképpen mégis vissza kell őt tartani. És ha majd Isten kegyességéből mi is Uraságaitokhoz érkeztünk, szorgosan szót akarunk váltani vele, hogy maradjon Uraságaitok körében. Kívánjuk, hogy éljetek boldogul.

Bécsben, az 1556. év májusának 12. napján.

A Ti Esztergomitok,
őfelsége, a király főkancellárja stb.
saját kezével.

120 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Keresztúr, 1556. június 20.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, szolgálataimnak ajánlása után, az Kegyelmed levelét ma adák meg, villámodott vala, immár Ferenccel megyek vala gyalog, őtet bölcsőben vitettem vala. Ha az Kegyelmed levele estve talált volna, én örömest ott maradtam volna. Kit Kegyelmednek is mondtam vala, de azért Istennek legyen hála, ma még nehezebben nem láttam, azmint Kegyelmed látá. Immár én Kegyelmedtől várok, mit míveljek. Itt várjam-é Kegyelmedet, vagy Leokán, vagy Szentmiklóson? Az dajkáért érte vagyok. De azt mondják, hogy még megjönne az teje, és azért én három asszonyt

22. Oláh Miklós

kértem reá, hogy nekem dajkát keressenek. Kegyelmedtől választ várok. Az hatalmas Isten tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az kegyelmed falujában, Keresztúratt, 20. junij 1556.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

Kegyelmednek könyörgök mint szerelmes Uramnak, hogy Kegyelmed ne hagyja az jószándékot. Jövel Kegyelmed, megszolgálom Kegyelmednek mind Ferkóval egyetemben.

121 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1556. augusztus 19.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Kévánom az Úristentűl Kd jó egészségét. Mi Istennek jóvoltából mind az Kd kis Ferkójával egyetembe egészségbe vagyunk. Továbbá értem az Kd leveléből, hogy az Úristen elhozza az király fiát, hozza el az hatalmas Úristen ű szent felsége, és adjon űfölségének minden jó szerencsét. Úgy vagyon, Uram, hogy bizon örülöm, hogy az kegyelmes Úristen elhozza űfelségét, de bizony nem akarok bíznom sem az népnek sokságába, sem az hadakozó szerszámnak béségébe, hanem az egy Jézus Krisztusba, ki miérettünk megholt, feltámadott, mennybe ment, az ű szent atyjának előtte esedezik az mi bűneinkért, hogy minden jó szerencsét ad ti Kdteknek. Továbbá Kd megbocsássa, hogy én Kdnek ennek előtte semmit nem küldtem, mert ha iyen mözö nem lettem volna, nem feledkeztem volna el Kdről, de ha Kd Sárvárra bocsátna, ott hamarább érhetném Kdet, de ezt csak úgy írom Kdnek, hogy ha Kdnek tetszik, jóllehet Sárkány uramtúl is izentem Kdnek errűl is és egyébről is. Az élés dolgárúl Bottyánine asszonyomnak levelet kell hiszem írnom, vagy ugyan az Kd-

levelét küldjem neki? Az karvolyért elküldtem kománk asszonyhoz, de az magyar ebnek sem keresztnevét, sem vezetéknevét nem tudom. Kd írja meg. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Leokájába, 19. augusti 1556.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

122 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Nagykanizsa, 1556. augusztus 26.

Szerelmes Orsikám. Bizony engem az senyedék annyira meggyötrő és győző, hogy egyebet nem tehetek benne, hanem tennap elkezdém magam orvoslani és élveszteni; az lóromgyökeret írós vajjal és viasszal főzték egybe, és először az komlót főzték meg, és annak a vizébe förösztöttek meg, és oztán így kentenek meg kenővel, és csak tennap délest förödtem meg, és azután kentek meg; de úgy tetszik, hogy csak ez is használt; azt mondják, hogy mindennap kétszer kell förödnöm és kenődnöm, és hogy egy hétig elvesz; de ha ezzel el nem veszne, ha te es mit tudsz, írd meg, mert nem lehet egyéb benne, el kell vesztenem, mert igen nyughatatlan vagyok miatta. – Vagy két levelemre nem tél választ, kiváltképpen arra, kiben az Sárvárra való menésedről írtam vala. Akarnám értenem, mit végeztél. Isten tartson meg, tanétson és segétsön mind egyetleneggyünkkel és asszonyommal, Gáborral és minden hozzátok tartozókval egyetembe. Hála legyen az kegyelmes nagy Úristennek, az senyedéktől megválva, jó egészségbe vagyok, hozzám tartozók is békével és egészséggel vannak, az szegény Miklóstúl megválva, ki az lórúgásba hala meg.
Datum az táborba Kanizsa mellett, 26. Augusti 1556.

Az Te rühös... ros, tökös, h....nuszod

123 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1556. szeptember 22.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálataimnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed jó egészségét hallanom. Én, Istennek legyen hála, egészségben vagyok. Az Kegyelmed kis Ferkója egy keléssel ez elmúlt héten beteges lőn. Kegyelmed megbocsássa, az kis fenekén vala, nagy vala, mint egy fél tikmony. Ma vágattam meg neki, számtalan gennyedtség folya ki belőle. Istennek legyen hála, hogy megvágák, azóta könnyebb, mert sem fekhetik vala, sem ülhet vala. Hiszem Istent, hogy ebből semmi dolga nem leszen. Íme, küldtem Kegyelmednek erdeit, csak ezennel lövék, bizony szép az vad. Ha Kegyelmedhez jól mehetne, kérem Kegyelmedet mint szerelmes Uramat, hogy írjon Kegyelmed. Az hatalmas Úristen tartsa meg Tikegyelmeteket, és hozzon nagy jó szerencsével meg.
Datum Az Kegyelmed Leokájába, 22. Septembris 1556.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

124 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

[Léka,]1556. október [5].

Tekéntetes és nekem szerelmes Uram. Az én szolgálatomnak ajánlása után kévánom az Úristentűl Kegyelmed jó egészségét. Én Istennek jóvoltából egészségbe vagyok, az Kegyelmed kis Ferkója is künnyebben vagyon tegnaptól fogva. Én bizont Kegyelmednek nem tudok írnom az ű dolgárúl, ki azt mondja, hogy himlő, ki azt mondja, hogy az oltvar tündéreskedik, de valamelyik legyen, míg meg nem esmerhetem, én ugyan azonba megyek el, mintha himlő volna, azaz nem förösztöm, sem hide-

gen nem tartom, tudom azt, hogy az oltvarnak nem ártok evvel, de az himlőnek igen ártanék mind az fürdővel s mind az hideggel. Továbbá értem az Kegyelmed levelét, de nem mind, az borzot nem tudom, mi legyen, de az Úristen távoztassa el az ű szent fiának érdemének általa te Kegyelmedtől minden szerencsétlenséget, ím, mind fejenként azzal tartozunk, hogy könyörögjünk ű szent felségének, kibe nincs kétségem, hogy az ű szerelmes egyetlenegy fiáért minket meghallgat. Az uraim semmi választ nem tének, de könyörgök Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak, ne feledkezzék Kegyelmed arrúl, azmirűl én könyörgöttem Kegyelmednek, hogy kedig ennyiszer írok Kegyelmednek errűl, az Istenért Kegyelmed megbocsássa, mert az Kegyelmed kis Ferkója és én magam nem hagy békét, hanem reá viszen, ha Kegyelmedet meg nem bíntanám ezbeli könyörgésemmel. Ha Kegyelmednek jó akaratja volna, hadd mennék haza Sárvárra, de ezt csak úgy, ha Kegyelmednek jó akaratja volna, de azért mindaddig itt leszek, míg Kegyelmed akari, jó kedvvel. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet.

Datum az Kegyelmed Leokájába, 5. octobris 1556.

Az Kegyelmed Orsollája

125 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1556. október 30.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyon nem tetszik nekem, hogy Nagyságtok lába nagyon dagad, s szenved. Hiszem azonban, hogy a lehető leghamarabb egészséges lesz. Csak bízza rá magát Nagyságtok teljesen az orvosokra. Tegnap vágtunk eret Paksi úron, s látom, hogy napról napra jobban lesz. Adná Isten, hogy gyorsan legyen egészséges!

Jómagamnak kénytelen-kelletlen el kell fogadnom Nagyságtok mentségét, azt azonban tanúsítom, hogy valamennyi szent, ha nem is hívta, lejött volna Nagyságtokhoz, és hűségesen szolgálta volna, de jó elgondolással vitette magát Bécsbe, a kiváló orvosokhoz. A jó és nagy Isten tegye újra egészségessé Nagyságtokat, mégpedig rövidesen. Amen.
1556. október 30.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

126 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1556. november 14.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyon örülök annak, hogy Nagysága jól érzi magát. Úgy látszik, hogy Paksi úr is napról napra jobbacskán van. Farkas Józsa nem szaladgál négy lábon, a többiek mind egészségesek. A szigetbeli tisztító forrásból előjöttek kezdik érezni a kis forrás hidegét. Napról napra zaklatnak ugyanis valami kis ajándékkal.

Nem értem, mit akar ezen mély hallgatása, kivéve, hogy valaki igen hatalmas ember létére kénytelen megváltoztatni a hangulatát. Ám az udvari dolgokhoz nekem mint orvosnak semmi közöm. A főtisztelendő veszprémi püspök úrnak nehány udvarias szóval írtam rokonaimról. Nem tudom, eléggé tudja-e utánozni a ciprusfát. Nálunk semmi újat sem hallani, eltekintve attól, hogy a nép a piacon suttog valamit Várad ostromáról. De mivel a szerző bizonytalan, a hír nem erősödött meg. Ha úgy van, ahogy mondják, nekem nagyon nem tetszenék, már csak az új püspöknek, az én hajdani barátomnak ily hirtelen balszerencséje miatt sem. A hajadonnak apja napról napra sürgeti Méltóságtok és Nagyságtok válaszát. Ezért ha valami

bizonyosban megállapodtál az ifjúval, tedd, hogy a kíváncsi apa mihamarabb megtudja. Élj boldogul!
1556. november 14.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

127 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1557. január 10.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Az, hogy a méltóságos Nádasdi Ferenc fogzása miatt nyugtalanul alszik, nem csodálatos, mivel valamennyi csecsemő szenved e bajtól, és mi is megszenvedtük, amikor csecsemőkorunkat éltük. Valamennyi szerzőnk egyedül a nyúl főtt agyvelejét dicséri, melyet a fogzó gyermekek ínyére dörzsölnek. Ennél az orvosságnál magamnak sincs hatásosabbam. Tudom, hogy nagyságos úrnőmet megtanítottam ezen orvosságra, ha őnagysága nem emlékszik, ismét megírom neki. Jó egészséget, és a főtisztelendő püspök urak és nagyságos Desewffi úr viszontüdvözletüket küldik Nagyságtoknak.
1557. január 10.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

128 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

[Sárvár, 1557. március 25.]

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak.

Továbbá kívánom az Kegyelmed jó egészségét hallanom. Én Istennek akaratából egészségben vagyok. Az Kegyelmed kis Ferkója beteges, de hiszem, az Úristen hogy megvigaszít. Bizony, tennap megijesztett vala, ed ma esmég könnyebb. Mivé adja, az Úristen ő szent felsége kezében vagyon. Az én agnő ítéletem szerint úgy tetszik, hogy az fejébe költ, mert azmely orcája megdagadott, azon felől az szeme is megdagadott, megkékült, az édes kis orrából ugyanonnan vér jár, de nem hogy folyna, hanem az fújással. Ezt arra akarám Kegyelmednek megírni, hogy más egyébképpen ne magyarázza Kegyelmed előtt, mert így vagyon. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az kegyelmed Sárvárában, 25. martij 1557.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

129 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1557. március 29.

Tekéntetes és nekem szerelmes Uram. Az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed egészségét hallanom. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk, mind az Kegyelmed kis Ferkójával egyetembe. Én magam felől mast is ugyanazt, hogy jobban vagyok, honnem mikor Kegyelmed itthon vala, az én magam gondvüselésére szintén olyan vagyok, mint Kegyelmed, és ezt Kegyelmedtől tanultam. Az doktor felől mast sem tudok Kegyelmednek mit írnom, mert volt egynyihányszer nála, de semmiel nem bánt vele, azt mondá, hogy az dajka ne egyék halat, és bort se igyék, az gyermeknek meggyet hagya főznünk. Hogy Kegyelmednek ezeket meg nem írtam, Kegyelmed megbocsássa, mert látja Isten, hogy mind eszünk veszett vala, de Istennek legyen hála, mast jól vagyon. Megszolgálom Kegyel-

mednek, hogy megküldte Kegyelmed az marhát, nem hiszem, hogy az láda megkünydüljön, mert nem azért nehezült meg, hogy még elyen hamar megkönydüljön. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed Sárvárába, 29. martii 1557.

Az Kegyelmed Orsollája

130 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1557. április 2.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek akaratjából jó egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Asszonyom is egészségbe vagyon, az leánygyermek, az Csáky fekszik, az legelső dajkám is, Orsolla asszony, az is fekszik, vagy hat beteg vagyon ez idefel való népbe, az várasba is vannak betegek, meg is holtak bennek csakhamar, nem feküdt sokat. Ha meg nem kezd lassódni, és ha Kdnek az leszen akaratja, hogy elmenjek innét, hadd ne menjek, édes uram, Leukára, míg egyéb lehet benne, hanem ha el kell mennem, hadd menjek vagy Zsenyébe vagy Szelestére, nám mindeniknek vagyon erőssége. Mindazáltal ne úgy legyen, mint én kívánnám, hanem úgy legyen, azmint Kd akarja. Ha Kdnek az leszen akaratja, hogy itt ne késsem, írja meg Kd. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába, 2. április 1557.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

131 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1557. április 9.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Sopronból Pozsonyba visszatérve, megbízható hírvivő nyújtván át Nagyságtok bizalmas levelét, tüstént repülni kezdtem Sárvár felé. Nagyságtok levele nem tudatta velem a nagyságos úrnő betegségét. Nem volt ugyanis semmi sem mellékelve, jóllehet Nagyságtok így írta meg. Így hát hat órakor érkeztem Sárvárra, s először Pernezith úrhoz térek be, aki alig bírt lélegezni a kő okozta nagy fájdalomtól. Őt odahagyván meglátogatom a nagyságos úrnőt, aki nagyon nehezen lélegzett bal oldali szúró fájdalmának keservessége miatt. Körültekintve szorgosan valamennyi tünetet, az összes jel tanúsága szerint úgy ítéltem, hogy a nagyságos úrnő valódi mellhártyagyulladásban szenved. Értesültem azokról a megfelelő orvosságokról, amelyeket a kiváló doktor alkalmazott; hozzáadtam ezekhez mindazt, amit tüstént elhatározva a betegség megszüntetése végett hasznosnak láttam. Röviden, a nagyságos úrnőnek mellhártyagyulladása van, és én úgy vélem, nehezen fog eloszlani a bal oldali bordákat takaró hártya ezen gyulladása. Istennek kell mindent ajánlanunk, miközben mi használjuk az ezen esetben legjobban kipróbált gyógyszereket. Élj boldogul!

1557. április 9.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

Négy teljes cső kassziatermést és tizenkét [lat?] kassziavirágkivonatot szíveskedjék gyorsan hozzánk küldeni.

132 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1557. április 10.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! A nagyságos úrnő (Isten segítségével) egészségesebb, mint bárki remélhette volna. Ez éjjel ugyanis a bőséges izzadás annyira csökkentette a bal oldala szúró fájdalmát, hogy szabadon tudott a fájó oldalára fordulni és a fájdalom érzése nélkül feküdni. Az egész éjszakát átaludta, ámde (mint a virrasztó asszonyok előadják) elméjének valamelyes elidegenedésével, azaz álmában különféle dolgokról beszélt, mindamellett nem volt nagy az a beszélgetés. Hiszen a kisfokú hagymázban, úgy látszik, a betegek keveset beszélnek. Az egész hajnalt nyugodtan végigaludta. A nagyon kevés láz sokat enyhült. Az erőteljes fejfájás a fej köré helyezett ibolyák révén enyhült. Eret kellett volna vágni, mi azonban, akik hajdan kezelésünkbe vettük őt, észrevettünk bizonyos jelenségeket. Azt, hogy mik azok, levélben nem kell, és nem is akarom jelezni, szemtől szembe majd nyíltan megmondom. E jelenségek tehát megakadályoztak az érvágásban.

Nem megvetendő kenőcsöt használtunk, amely kiválóan is sikerült, a mellhártyagyulladásban általunk kipróbált gyógyszerek közül ugyanis az volt azon kenőcs, amely a fájdalmat enyhítette, miután eloszlatta a kelevényt, s ezt a jövő napokban lassankint bekövetkező fejleményt a dolog maga erősíti meg. A bal oldal kelevénye azonban nem oszlott még el teljesen, de ha Isten akarja, fel fog oszlani napról napra jobban, ám nem egykönnyen.

Étel és ital tekintetében meghagytuk, hogy mit kínáljanak. A kenyérre vonatkozó szavakra remegni látszik. Most másképpen kell gondolkozni, és Isten majd kioktat bennünket étkezése biztosításának módjáról. A székelésről jelenleg semmit sem mondok. A vizelettel kapcsolatban röviden ezt mondanám: a vi-

23. Beteget vizsgáló orvos

zelet kissé epés, üledéke kiváló, a vizelet közepes mennyiségű, színe sárgás, szaga a violáét árasztja. A vizelet tehát egészséges, ami jó jele a jövőbeni egészségnek. Az érverése nyugodtabb, mint volt annak előtte, azonban nem minden egyenetlenség nélküli. A mostani esetben az érverése is jó. Élj boldogul!
1557. április 10.

Gáspár doktor,
nagyságos Uraságtok szolgája

Nagyságos Nádasdi Ferenc úr jól van, s kedveske szavaival gyönyörködtet engem. A nagyságos úrnő elkülönítette őt a betegekkel való társalkodástól, és a nagyságos vajdáné viseli gondját. György úr a kövek megszülése után jobban van.

Legyen Nagyságtok jó reménységgel, nehogy ama szomorúsága elkezdje újra felélesztení a nagyságos úrnő megenyhült fájdalmait. Sokat szomorkodik ugyanis az Ön bánata miatt. Ha ezt csillapítod, visszaadod a nagyságos úrnő egészségét. Ismét csak jó egészséget!

133 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1557. május 8.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe; és ma Istennek jóvoltából hazamegyek Sárvárra; ezt akarám Kdnek tudtára adnom. Továbbá jöve ide hozzám az szegény megnyomorodott Uszay Jánosné, kinek ilyen nyomorúsága vagyon: hogy az ura, az szegény György deák megholt, levelet írt kétszer is a lindvai tiszttartóknak, hogy az Istenért vennéjek el tűle az tisztnek gondját; ű maga is kétszer volt ott, eleget könyörgött sírva is nekik, de semmiképpen nem míelték,

azt akarják, hogy az ura halála után immár ű es számot adjon, kit én soha nem hallottam, hogy az özvegyasszony tartson; hiszem, hogy azért nem hallottam, hogy Istennek utána és Kd után erre semmi gondom nem volt. Igen mondta szegény, hogy nem elég reá, az úrnak kára leszen; de azért semmi nem költ benne. Azért ha Kd rajta nem könyörül, András uramnak ökmének nem ír felőle, bizony megnyomorétják szegényt. Az számveő emberek eszten napon Lindván lesznek, osztán onnét oda mennek; ha Kegyelmednek nem tetszenéjék, hogy vagy András uramnak, vagy az számveő embereknek nem írna Kd, adna Kd egy embert, ki az nagy idegenbe lenne valami segétséggel az számvételkor. Az embereknek, azki számot vesznek [az neveik] ez cédulába vannak. Az hatalmas Úristen stb.
Datum az Kd Leokájában, 8. Maii 1557.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

134 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

[Pozsony, 1557. június 14.

Szerelmes Orsikám. Értem az te leveledet, kiből értem, hogy egészségbe vagytok, aztul megválva, hogy asszonyom beteges, kit bizon igen bánok, de meggyógyétja Isten, ha űkegyelme akarja, vagy oda küldöm Gáspár doktort, vagy asszonyom jüjjön ide Csúnyba.

Mihelt az te leveled juta, ottan izenék bátyádnak Uzsainé dolgárúl, és ím, két levelet íratott, egyiket az szigeti, másikat az fölsőlindvai porkolábnak, hogy békével bocsássák, azért küldd neki az leveleket.

Azhol azt írod, hogy ott Szentmiklóson vársz éntülem tanúságot, az tanúság ez, hogy se te, se Ferkó, se házad népe az ház-

ból soha csak egy lépést is kü ne merjetek mennyi, se az kertbe, se az szőlőbe, se Kapuba, se Söjtörre, se Csapodra, se az lózsi szőlő, se az keresztúri tó látnyi, és se házas leányid, se az szomszéd asszonyok hozzád ne merjenek mennyi, hanem ha az szigeti asszonyokba, hol egy asztalra egyszer, hol másszor és még egy asztalra, mind addig, míg előkerülne vendéglenél, ezekbe egyebet fétek, jószágtok vesztésébe egyebet ne merjetek míelni, és tegyétek le zsáktokat, és üljetek rajta: kel ez sem volna gonosz, ha száz forintot elosztogatnál az szegénység között, de ezt oly nyomorultaknak kellene adnyi, kik szűkölködnének, és azmint és kiknek és honnét valóknak osztogatod – mert különben egy fillyért nem érne – lajstromot kellyene róla tartanod. Isten tanétson, segétsen és tartson meg.
Datum Pozsont, 14. junii 1557.

A Te vén Nádrispánod etc.

Ím, Bottyáni uram valami retket küldött neked, köszönd meg neki leveled által.

Királyné asszonyt ne hagyd cseresnye nélkül, az űf. leányasszonyit se feledd el.

135 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1557. június 15.

Szerelmes Orsikám. Semmit nincs mit írnom, csakhogy nem akarám ez embert levél nélkül hozzád bocsátnom, te es azt míveljed.

Továbbá az ott való lakásnak módját, azmint megírtam, senki által ne hágja, mint az leokai szertartást az pestiskoron.
Datum Posonii 15. junii 1557.

Az Te Nádazsdyd etc.

136 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1557. június 24.

Szerelmes Orsikám. Régen tudtam két bűnödet, tenmagad is gyakorta vallottad meg: egyik az, hogy nem tudsz hazudni, mert csakhamar kezedbe kaphatják; más az, hogy hitvány rovasz vagy; mert nem kellett volna ezzel, hogy elvesztetted pöcséted, az énnekem való írásodat elhagynod; nem tudtál-é azvagy csak ennyi kis rovaszságot gondolni, hogy Sárvárott feledted azt pöcsétgyűrűt, és akárki gyűrűivel pöcsételhettél volna, és ez üdőközbe más pöcsétgyűrűt metszethettél volna. Azért ezféle magad mentésedet nekem való nem írásodrúl innétova bé nem [veszem]; ugyan pöcsétöletlen leveledet is jó néven veszem én, kibe egészségtekrűl írsz. Isten tartson meg.
Datum Pozsont, 24. Junii 1557.

Az Te Nádrispánod etc.

Értem Boldizsár deáktul, hogy Ferkó különb állapotba vagyon, hogynem mint otthagytam volt. Hála Istennek, éltesse az kegyelmes nagy Úristen.

137 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1557. június 29.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Körülbelül éjjeli kilenc órakor érkeztünk Sárvárra. Tüstént meglátogattuk nagyságos Anna úrnőt én, Senei úr és Kristóf úr. Elmondta nekem, hogy pünkösd napján harmadnapos láztól szenvedett, és Nagyságtok egyik udvari orvosa terjéket nyújtott neki italban, s attól a naptól fogva állandó és sárgasági láztól szenvedett, mint jelenleg is szenved. Az éjjel tehát, ame-

lyen odaérkeztünk, a vajdáné nagyságos úrnő betegségének elbeszélése után Senei úrnál időztünk. Alig lehetett vízzel kiöblíteni a szájunkat, máris visszaszólítottak a nagyságos úrnőhöz, és Senei úrral együtt oda siettünk. Látva az ennyire hirtelen elváltozást, a kéztövéhez illesztem ujjaimat, hogy az érverést kivizsgáljam. Semmilyen érverést nem találok, úgy tűnt, hogy az egész teste a jéghez hasonló merevségű, a homloka kevéssé meleg.

Midőn megkérdeztem, mi rosszat érez, dadogva, ahogy bírta, azt felelte, hogy semmit sem érez, azt az egyet érzi, hogy a jobb testfele bizsereg, mintha hangyák járnának rajta. Ezt pedig magyarul így próbálta kifejezni: A fe fel: mi egy ha g a boso; ezt kellett mondania: az fél felem mint egy hangya, úgy pezseg. Hasonló félmondatokat mondogatott a fél nyelvével félig értelmesen.

Végül elhallgatott, és Kristóf úr megkérdezte, megismeri-e őt. Ránézve, többé már gri-t sem tudott szólni. Magam betónika vizét nyújtottam neki vagy három unciányi mennyiségben italul, meleg és erőteljes dörzsöléseket rendelve, a szívre írt alkalmaztam. Érezve, hogy elálmosodott, őröket rendeltem mellé. Éjjeli két óra körül mi férfiak valamennyien illendőség szerint Senei úrhoz mentünk lefeküdni. Másnap, azaz június 29-én kora reggel jobban érezte magát, aludt, kissé valóságosabban beszélt, evett, szomjazott, elesettsége miatt alig tudott megmozdulni.

Jómagam egészen azon vagyok, hogy elesettségét felüdítsem, és Nagyságtokat értesíteni fogom mindarról, ami napról napra történik. Én jó reménységgel vagyok jövőbeni jó egészségét illetőleg, ha hallgat az orvosra.

Nagyságtok ne hanyagolja el a kiváló manna mielőbbi küldését. Gyógyszerészemnek van belőle otthon válogatott minőségűje, küldjön két unciát. Élj boldogul! A nagyságos úrnőt a méltóságos Ferenc úrral együtt Szentmiklóson egészségesnek

találtam. És Ferenc urat járni láttam, meg is áldottam, és intettem a nagyságos úrnőt, hogy ne jöjjön Sárvárra.
1557. június 29.

Gáspár doktor,
nagyságos Uraságtok szolgája

138 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Fertőszentmiklós, 1557. június 30.

Tekéntetes és nekem szerelmes Uram. Az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed jó egészségét hallanom. Mi Istennek akaratjából mind az Kegyelmed kis Ferkójával egyetembe egészségbe vagyunk. Asszonyom mibe legyen, hiszem, hogy Kegyelmednek Gáspár doktor uram megírta, de azmint nekem írja, beteg, nehezen is vagyon, ez estve nem magyarázhat volt, az doktor betonika vizet adott neki, és jobban szólt. Ma az több dologrúl mást nem írok Kegyelmednek, bizony ha Kegyelmednek jó akaratja leszen vala, még mast es öramöst mennék, ha Kegyelmed akarnája, de mag úgy legyen, mint Kegyelmed akarja. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed falujába, Szent Miklóson 30. junii 1557.

Az Kegyelmed Orsollája
manu propria

139 Szegedi Kőrös Gáspár Kanizsay Orsolyának

Hely nélkül, 1557. július 2.

Magnifica Domina. Post seruiciorum meorum commendationem. Ma nyolc órakor Majláthné asszonyom meggyónék, és magát az Úristennek ajánlá mind testében, mind lelkében. Bizony, jó hitben vala, és jó töredelmességben, de az oltáriszentségnek vétele után, úgymint két tyúkmony sülte után annyira elájula, hogy a boldog lelkét, azt tudom, hogy az Úristennek markába adta volna, de addig kenék-fenék, hogy e világra fordula, és evék valami kicsit a törött léből. Aztán elnyugodék, azután felserkene, és jobban evék, amint lehetett.

Igen biztatja magát a tisztelt nagysága hosszú betegséggel, de ezt másszor meg ne kísértse, hogy felöltözzék fehér szoknyájába, és köntösét rávegye, és így sokáig az ágyon felülve megfáradjon, mert felette igen erőtlen, és nem tudom, ha másszor is az ájulásból felkel. Meghiggye tisztelt Nagyságod, hogy felette igen beteg ember. Ördög elvitte volna mind szelencéstől a terjéket, amit megivott, mert minden nagy nyavalya azután szállott reá. Igen féltem a fél felét valamitől, ha meggyógyul is. Az Úristen tartsa meg tisztelt Nagyságodat mind az én urammal és kis Ferenc urammal sok esztendeig. Egek adják!

2. Julij 1557.

Caspar Doctor,
servitor Magnificentiae Vestrae

Ma írtam az én nagyságos uramnak is Ostfi Jakab által a Majláthné asszonyom felől, de ha tisztelt Nagyságod az én levelemet elküldi is, akarom.

140 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Léka, 1557. július 9.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Július 8-án átadtam a nagyságos vajdáné úrnőnek a számára kedves narancsokat, s ő nagyságos úrnőm jelenlétében örök hálát ad nagyságtoknak. Senei úr által küldtem el neki. Én ugyanis forró lázam miatt az egész éjszakát álmatlanul töltöttem, és magam képtelen voltam a narancsokat a betegen fekvő nagyságos úrnőnek átadni.

Nagyságos úrnőmnek megérkezése és szolgálata a nagyságos vajdáné szomorúságát sokban megszüntette. A nagyságos vajdáné úrnőnek nincsen már semmi betegsége testi gyengeségén kívül, de ez sem nagy, ebből pedig napról napra felüdül az általam számára előírt jó diéta révén. Ámde jóllehet, az úrnő egészsége mindenkit felvidámított, és nagyságos úrnőm tervbe vette, hogy július 9-én kora reggel Lékára megy, öt órakor, miközben vacsoráztunk, gyorsan ide siet egy megbízható hírnök bizalmas levéllel, s elmondja, hogy a dajka nagyon beteg. Mivel nagyságos úrnőm a levélből megértette valamennyi lékai dolgot, s azt, hogy a gyermek egészséges ugyan, de beteg nő szoptatja, és hogy a dajka rosszul bánik vele, tüstént befogatja a lovakat a kocsikba. Engem pedig Senei úr által tanácsadásra kért e dologban, hogy mit kell tenni. Én azt válaszoltam, hogy semmiképpen sem kell a gyermeket beteg dajkának szoptatnia, különösen e kánikulás napokban. Az adott tanácsot megköszönte, ám Senei úr azt mondta, hogy a nagyságos úrnő szinte remeg a félelemtől, s nem is tudja, hogyan értelmezheti a beteg nő által szoptatott gyermekről írt levelet, ezért vele együtt nekem is el kell mennem a nagyságos úrnő megvigasztalására. Nehogy e félelem valami jövőbeni betegséget hozzon elő, engedelmeskedtem Senei úr szándékának, összeszedtem az ötödik lázrohamom után megmaradt gyönge erőimet, s a nagyságos úrnőt arra kértem,

legyen jó reménységgel. Hozzátettem, hogy szándékomban volt július 9-én visszatérni Pozsonyba, mivel a nagyságos vajdánét teljesen egészségesnek látjuk, nem nagyon gyönge erőnlététől eltekintve, amelyet lassankint rendbe hoz a jó diéta. Akkor a nagyságos úrnő azt felelte, hogy csodálkoznék, ha nem időznél előbb Lékán a gyermek meglátogatása végett, főleg mivelhogy eléggé biztos vagy benne, hogy beteg dajka szoptatta a gyermeket. Felajánlottam szolgálataimat, csak újra készüljenek fel, és fogják be a lovakat a kocsiba. A nagyságos úrnő azt mondta, hogy a kocsi már vár engem Senei úrral együtt. Szolgálataimnak e készséges felajánlása egészen felvidította, már nem remegett félénken, s ezt mondta Senei úr előtt: Már most tudom csak, hogy az én kedves fiacskám egészséges. Így hát csakhamar elrendeltem a nagyságos vajdáné diétáját, s miután elbocsátott, megajándékoztak egy aranyozott kehellyel (mint becsülöm) nyolc, legfeljebb kilenc forint értékben. A többit – úgymond – nagyságos fivér uram fogja megfizetni, mivel tudom, hogy sok beteget hagytál oda Pozsonyban az én egészségem helyreállítása végett, e kis ajándékkal akartam jelenleg hálás lelkületemet tanúsítani. Ennek elmondása után mindjárt kocsira szálltunk, s éjjel egy óra körül Lékára érkeztünk. Ma reggel tehát meglátogattuk a dajkát. Azt találtuk, hogy fogfájás, egész fejének, nyakának, lapockáinak, lábainak fájdalma, ezenfelül láz kínozza őt súlyosan. A nagyságos úrnő előtt megtiltottam neki, hogy a gyermeket szoptassa, amíg az egészsége helyre nem állt. A gyermeket éjjel becsapjuk egy másik, egészséges dajkával, aki a méltóságos Ferenc úr dajkájának leányát táplálta. A gyermek egészséges, ma kétszer volt hasmenése, de az anyag megemésztett volt. Ezerféle játékot játszik, eszik, iszik, jól alszik, anyját megszólítja: Anya, miért szöktél volt el tőlem? Vidám, egyedül futkározik a házban, miközben őre mindig mellette van. Már a „barátom", és nem utasítja el, ha hívom. Nagyságos úrnőm a leg-

egészségesebb. Jól van az egész család is, kivéve a dajkát, aki – úgy vélem – hamarosan meg fog gyógyulni. Élj boldogul! *1557. július 9. Lékáról.*

Gáspár doktor,
Nagyságos Uraságtok szolgája

Magam rövidesen visszamegyek Pozsonyba.

141 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1557. szeptember 9.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után kívánnám az Úristentől, ő szent felségétől, hogy jó egészséget adna Kegyelmednek. De azmint értem, Kegyelmedre is meg-megtért az hideg, kinek megtérését vélem az munka tételnek és az itthon való betegségnek megnagyobbulására. Azminemő betegség megindult vala Kegyelmeden itthon, az Úristen letávoztassa, de ha úgy megindul, mint tavaly, félek az tavalyinál is nagyobbtól. De az mindenható Úristenért könyörgök Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak, hogy ne erőltesse Kegyelmed magát arra, azmit nem bír Kegyelmed. Továbbá küldtem Kegyelmednek három tuna kopona habarnyicát, egy tuna kopona halat, negyven aszú keszeget, ötven cipót. Többet mást nem küldhettem, mert nagy terh vagyon az kocsinak. De többel értetem Kegyelmedet ez jövő szombaton. Az hatalmas, mindenható Úristen tartsa meg, és ő szent felsége vigassza meg Kegyelmedet.
Datum Az Kegyelmed Sárvárában, 9. Septembris 1557.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

142 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1557. szeptember 10.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Szeptember 9-én fáradtan jöttem Pozsonyból Sárvárra. Aznap nem láthattam mást a méltóságos Nádasdi Ferenc úron kívül. Mihelyt ugyanis Komlósi meglátott engem, hogy a várba lépek, a méltóságos Ferenc úrnak ujjával rámmutatott. A gyermek tüstént tulajdon nevemen szólítgat, csodálatos elmondani, hogy annyi napon keresztül megtartotta a nevemet ragaszkodó emlékezetében. Megáldottam a gyermeket, mint ez a keresztény ember szokása. Szeptember 10-én Törökné nagyságos úrnő távozása után előbb a nagyságos vajdánéhoz hívtak, aki nagyon beteg. Aztán György úrral együtt meglátogattuk a nagyságos nádorné úrnőt, aki nem tudom, minő gyümölcsfogásokat készített egész házával együtt. Nagyon örültem annak, hogy a nagyságos úrnőt jó egészségben találtam Nádasdi Ferenc úrral egyetemben; ne adja sohasem másnak azt a lovat, amelyet mások adományoztak nekem, mint ezt az apja tette. Ám ma György úr megvigasztalt engem, nem tudom, mit súgva a fülembe, nehogy lázba essem azért a lovacskáért. Kapok majd (mondja ő) jobbat, mint az volt. Holnap reggel, ha Isten is úgy akarja, Semig kastélyba sietek a főtisztelendő püspök gyógyítására, ha elküldte majd hozzám az úgynevezett kezeslevelet, amely arról tudósít és biztosít engem, hogy ha véletlen sors folytán a törökök kezébe esnék, a főtisztelendő püspök köteles engem saját költségén egy hónap időtartamán belül kiszabadítani a török fogságból. Máskülönben sohasem lát engem a főtisztelendő püspök úr Semig kastélyban. A kezeslevelet, amint megírtam neki, méltóztassék méltóságos és nagyságos Uraságtok kezéhez küldeni, és ha netalántán az ellenség kezébe esem (hiszen minden kockázatot vállalni kell a régi barát életéért), Méltóságtok

és Nagyságtok méltóztatik majd viselni kiszabadításomnak minden gondját. Élj boldogul, s emlékezzél régi szolgádra, Gáspárra!

Nagyságos úrnőm a méltóságos Nádasdi Ferenc úrral együtt jól van, a nagyságos vajdáné nagyon beteg. És félek, nehogy e betegségben valami baljós dolog essék meg vele. Pozsonyban az a hír járja, hogy Izabella királyné szülésben fekszik, és nagyon szép fiacskát szült. Nagy jóstehetségre van szükség ahhoz, hogy mit mutatnak ez idén Magyarországon a hasonló tünemények. Kevés híja volt, hogy a törökök el nem fogtak engem és Paksi urat, s ha a török biztosan tudta volna, hogy azon az éjszakán Paksi úr kis tanyáján voltunk, amikor Megyert és Keresztúrt elpusztították, Hamzsa bég azon az éjjelen Paksi úr miatt kétségtelenül megtette volna azt a kis utat. Magam másnap visszatértem Pozsonyba, még most is remegve, hogy ekkora veszélyben voltunk. Örülök neki, hogy kedves Sárkány komám legyőzte ellenfeleit. Én is legyőztem az ő oltalmával azt, aki sohasem szánt, sohasem arat, hanem mindig arra vágyakozik, hogy másnak az aratásából teljék meg a csűrje. Ki ne bővelkednék ily módon mindenfajta veteményben, de mint a magyarok közközmondásukban mondják, mással kereskedj, így az lovak hasa alá szalmát nem vet[sz]... Ezekről kiváló komám uram, Sárkány értesíti majd Nagyságtokat. Ő ugyanis ismeri a szántani nem képes és más munkájával eltelni vágyó embert.

A török elleni háború, amelyet Nagyságtok ez évben szerencsésen felvállalt, végződjék szerencsés sikerrel. Amen. Ismét élj boldogul hosszú évekig egész családoddal!

1557. szeptember 10. Sárvárról.

Gáspár doktor,
méltóságos és nagyságos Uraságtok szolgája

143 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bodonhely, 1557. szeptember 16.

Szerelmes Orsikám. Ez esse fiai eltörték az én úti kamaraszékemet, és az te kis úti székedet hozták el, kire az én aszú faromnak csak az fele is alig fér reá, és míg rajta ülök, nem különb, mintha félig csigáznának, azért kérlek, küldd ide az kamara zselleszéket mind vánkosával egyetembe, ülhetek is rajta. Az bolt előtt való pitvarba vagyon, mert hogy Kinsperger uramat várjok vala, az nagy szobába vala, és én tetetém bé az kis pitvarba. Azmint írtam vala, hogy ma elindulunk, nem lehete, holnap indulunk, mert még ma érkezik ide bán uram és lovászmester uram. Egy kocsira tegyék az széket, még ide jutnak véle. Isten tartson meg.

Datum az bodonheli táborból Tort etc. 16. Septembris 1557.

Az Te agg Hadnagyod

144 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Győr, 1557. október 3.

Szerelmes Orsikám. Erősen várjok az követek megjövését, kik mihelt megjűnek, azonnal Bécsbe kell mennünk és kel ugyanonnét hozzád, de azért az bélest, ha megküldöd, holnap megesszek az sok jámborral Ferkó egészségeért. Isten tartson meg.

Datum az győri táborból, 3. Octobris 1557.

Az Te Nádrispánod stb.

145 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1557. november 8.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek jóvoltából mind az Kd kis Ferkójával egyetembe egészségbe vagyunk. Ma jöve énhozzám Zsuzsanna asszony, mit végez velem, még nem tudok Kdnek arrúl írnom, ha az ház kész volna, csak akkor lenne hírével Kdnek, hogy ott volnék. Az orcám, hogy Kd itthon vala is, viszket vala, ha Kdnek eszébe jutna, mondtam is Kdnek, de azután ugyan bizonyába viszketett úgyannyira, hogy jól megtemérdekült az orcám bére. Igen félek az *asszonyom táncától*, de most Istennek legyen hála, könnyebb, ha esmég reám nem térne, de azért mast is alkalmason vagyon mind hévsége, temérdeksége. Az viszketése nincsen olyan igen rajtam. Az hatalmas mindenható Úristen tartsa meg Kdet.

Datum az Kd Sárvárába, 8. novembris 1557.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

146 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1557. november 10.

Szerelmes Orsikám. Hála Istennek, hogy békével vagy mind Ferkóval eszve. Értem az Zsuzsonna asszony hozzád menését; de nagyobb gondom vagyon orcád viszketésére; azért ez héten és ez jövendőn az házak annyira megkészülnek, hogy mind fiastul feljühetsz és az óházakba szállhatsz, és én minden népemmel az új házakba megmaradhatok; azért készülj. Ím, megküldtem az gyertyát; ha mi egyéb szükség leszen is, jelesben az ide jövésre, írd meg, mindent megküldök; mert nem kell ha-

24. Győr

lasztanod az feljövést, nem kell pakcálni azzal, azmi embernek egészségébe jár; mindazáltal írd meg, mit végezsz Zsuzsonna asszonnyal.

Az orvosságot, kit Gáspár doktor kéret Balassyné asszonyomnak, siess Pozsonyra küldeni.

Mikor felhívatlak, az nagy szép új szőnyeget, kit Kanizsárúl hoztak vala fel, és azkit minap Győrrűl hozék, felhozd veled, és többet is és kárpitokat is.

Pécsi püspök számtalan marhát hozott nekem, neked és Ferkónak; az több marha között egy görög ládát és egy török ládát, és azokba különb-különbféle szép marhákat; azért nem küldöm meg, hogy mikor feljüsz, házad ékes legyen vele. Oly sok az marha, hogy egy kis tárházat megtölt. Bizony, soha ilyen kevés jótételemért nagyobb hálaadó emberre nem találtam; úgy tartsok, mint fiunkat. Ugyan csoda marhákat látsz, mikor idejüsz. Isten tartson meg.

Datum Bécsbe 10. Novembris 1557.

A Te Nádrispánod etc.

Zay uram is mondja, hogy mind neked, mind Ferkónak hozott egyet s mást; de felbontatlan házához vütték; de mikor hazamegyen, megküldi. – Az frigy megvagyon; de azért azki közel lakik az törökhöz, otthon ne háljon.

Az Gáspár doktor levelét, ki nekem szól, kománkkal nézesd meg.

147 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Bécs, 1558. január 24.

[...] Én pénteken délben juték ide, és azonnal elvivém grófnénak az Kegyelmed levelét, választ is tén róla etc. Az prókátorhoz is elmentem vala, nekem úgy tetszik, hogy nincs vétek dolgában, Szabó Tamás is azonként mondja. Az, amit mast végezett, ez levélben kötve Kegyelmednek küldtem. Szabó Tamás azon másodnapon elmenék Stayerbe, mind orra, szeme eldagadozott vala, igen verték egy fő áros emberrel arcul, agyba, fébe egymást. Azt mondja az prókátor, hogy az dolognak ez héten vége szakad.

Továbbá két doktorhoz mentem vala az kis uramnak való orvosság tudakozni. Mindenik azt mondá, hogy jó az keserű mandulaolaj. Hanem Ferenc doktor mondá, hogy azmennyi keserű mandulaolaj, felényi rózsaolajat tegyenek hozzá, mert az mandulaolaj erős leszen gyermeknek, aztán lenít az rózsaolaj. Az más doctor azt mondá, hogy kívül kell megkenni az rózsaolajjal, hogy az hőségét veszi el. Én élek béven, megírtam asszonyomnak, és szombaton reggel vitten vivék. Továbbá egri püspök uram cseterteken Kegyelmednél leszen. Dobó uram itt vagyon, király neki adta Lévát és Véglest, azmint értem, ő es Kegyelmedhez megyen etc. Az Úristen tartsa minden jóval Kegyelmedet.

Datum Viennae in vigilia Pauli 1558.

perpetuus servitor
Sárkán

148 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak

Pornó, 1558. március 22.

Kegyelmes Uram, vélhetetlen dolog esék rajtam, mikor este, vecsernye harangkor ki akarnék vasárnap az tóhoz mennem míveseimmel. Sem meg nem izente, sem meg nem írta, csak rajtam lőn csanádi püspök, barát módra. El kelle hagynom tómat és annyi mívest, ide kelle Pornóba vele jönnöm, csak az tómester vagyon az mívesekkel. Ez éjjel Bos monostorán hálunk, Gábriel uramat is ide hozá vele. Ha ez a gonosz szerencse nem talált volna, hát eddig megjöttem volna Bécsből az orvossággal.

Továbbá én az olajnak az receptáját mind az olajjal egyben asszonyomnak küldtem vala, mert Kegyelmed úgy írta vala. És minden tanulsággal asszonyomnak küldtem vala, de nekem úgy jut eszembe, hogy az recepta semmi egyéb nem vala, hanem hogy recipe amicdalorum amarul recencium et exprimatur oleum unciam unam vel dragmam, és aztán egy kis gyapotba kell mártani, és az vizébe kell tenni. Arrul az gyapotrul beleszármazik az olaj az fülébe. Ha még nem fakadt, megfakasztja, ha pedig megfakadt, elszárítja, ha pedig az füle környéke veres, hát kenjék meg rózsaolajjal, de az fülébe ne bocsássanak bele. Azért nekem úgy jut eszembe, hogy így vala, ha asszonyom megkeresteti az levelet, kit én az olajjal írtam, abbul mindent megért Kegyelmed.

Továbbá innen magam is ezennel elmegyek, nem késem itt csak két órát is, de bizony, hitvány, fáradt lovakon vagyok én magam is nemigen jól vagyok, de íme, menten megyek Bécsbe. Hiszem, hogy azoknak eszükbe jut az doctoroknak, akikkel szóltam vala róla, és mind olajat, mind receptáját meghozom. Azért Kegyelmed küldjön ezennel egy lovagot Sopronba, ki aztán odavigyék, mert bizony, mast sem tudom, mint járok, mert gonoszul vagyok én magam is. Minden bizonnyal virág-

vasárnapra odamegyek Kegyelmedhez. Továbbá az Úristen tartsa békével Kegyelmedet.
Ex Porno 22. martii 1558.

perpetuus servitor
Sárkán

149 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. május 31.

Szerelmes Orsikám. Vettem az te leveledet; Sárkán is tegnap jövő ide; hála Istennek, hogy békével vagyunk, azaz hogy mind magad s mind Ferkó békével vagytok. Bűnös vagyok, és bocsánatot kérek, hogy ezzel még csak két levelet írok.

Továbbá, ím, küldtem egy levelet, Gáspár doktorét, mint kell az tejet Ferkónak adni; ha nem használ, sem árt azonképpen neki adni, és ne nézd ezt, hogy soha mi földünkbe nem éltek úgy vele, késértsd meg.

Az apró cseresznyébe se nekem, se királyné asszonnak űfelségének ne küldj, hanem az öreg szemőbe, mikor jól megérik.

Az én egészségem felől egyebet nem írhatok, hanem hogy hála Istennek sem hideg nem lel, sem semmi tagom nem fáj, csakhogy erőtlen vagyok még, és az étel és az alvás még nincsen kedvem szerént, de azokba is naponként jobban vagyok.

Azt hiszem, hogy ez héten megjű Zsennyey, aztán kevesebb fogyatkozásod leszen. Immár az menyegzőig légy ott; ha kedig nehéz ottan, menj Szentmiklósra, de bizony kevés házad leszen. De mikor az menyegzőre mégy Sárvárra, két vagy három nap Sárvár között és Leoka között lakjál, hogy az jó égrül ne menj mindjárást az sárvári hitvány égre az leokai jó égrül. Isten tanétson. Ezt én arra írom, hogy nem vélem, hogy én az menyeg-

25. Mária királyné

zőre hazaérkezzem. Isten tartson meg. Kely nem volna gonosz, ha Ferkót az jó égen, Leokán hagynád.
Datum Bécsbe pünkösd harmad napján 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

El ne veszesd, édes fiam, a tejről való levelet.

[Kívül:] Az tejet mint kell megcsinálni az gyermeknek.

150 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. június 5.

Szerelmes Orsikám. Ím, küldtem az te udvarnépednek való posztót, kivel megéred űket, azaz az ifiakat, az mosónét, sütőnét, segétőjökkel és az házseprőket. De az ifiaknak most több nem jut egy-egy dolmánnál és egy-egy nadrágnál. Az öreg ifiaknak kék karisiából kell dolmánt csinálni, azt sárga posztóval meg kell béllenyi; nadrágot is azonból, ha jut, ha kedig nem jut: kenturából. Az több ifiaknak az vörös kentura posztóból mind dolmánt s mind nadrágot kell csinálni. Azon kenturából kell mosónét, sütőnét és segétőit és házsöprőket ruháznyi.

Az apró árva gyermekeket szölkés pöcsétű brazlaiból kell ruháznyi – Csáky Lászlót az vörös stametból kell ruháznyi; annyi az posztó, hogy mind fölső ruhája, dolmánya és nadrága megleszen belőlö. Az posztónak számát ez békötött cédulából megérted. Isten tartson békével.
Datum Bécsbe, 5. Junii 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

Ím, az ifiak lajstromit is megküldtem, azkiket meg kell ruházni.

Az posztót, hogy megnyírték, meg nem mérték; azért megméresd otthon, és mérve adják Gordács kezébe, és esmég mérve adja kü, úgy tud számot róla tartani.

151 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. június 8.

Szerelmes Orsikám. Én az kegyelmes nagy Úristen jóakaratjából egészségbe vagyok, kit adja ű szent f. tefelőled is, az mi Ferkócskánk felől is hallanom. De császárt ű f. ma ebéd után esmég hideg löltö, de ez magadnál legyen. Noha mind ez világ tudja, de én nem akarom tudnyi, te se tudjad.

Továbbá az Úrnapját megvárom, és én hordozom az mönyasszonyt egy felől, de azután hazakéredzem, és ezen meglátom, ha ember az császár, hogy hazabocsát az menyegzőre, és így kéredzem, hogy az menyegző előtt való pénteken elbocsásson, és szombaton Sárvárra jutok, és vasárnap ott leszek, hétfőn esmég elindulok, és kedden esmég itt leszek, ha több napot nem kérhetek tűlö. Isten tartson meg.

Datum Bécsbe 8. Junii 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

Boldizsár deákot ma várom vala meg, nem küldél cseresnyét sem királyné asszonynak, sem nekem. Píh, köszönöm. Borsót sem küldél, ki immár itt is elég vagyon.

Ferkónak nagy híre-neve vagyon itt, hogy igen épéteté Szigetet. Dicsértessék az Úristen.

152 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. június 22.

Szerelmes Orsikám. Bezzeg jól tetted, hogy utánam küldted az övet; de mégis egy tafotaövem és egy keztém maradott ott, azokat is küldd meg.

Az pályát te nyerted királyné asszonnál az muskatál körtvélylyel, légy érte az dinnyepályáért is. Ha Ferkó meggyógyult, menj el az kerektánc-járni; kel még rajtakaphatlak az táncon.

Tennap még délbe kérdez volt császár, ha megjüttem; ezt értvén, ottan hozzá menék cseh királyhoz, ki igen örömöst látá, hogy megjöttem, mert ű volt kezes értem. Isten tartson meg. *Datum Bécsbe 22. Junii 1558.*

Ha sietnél több muskatál körtvélyt küldeni, még esmég megnyerhetnéd az pályát, mert még híre sincs ide. Kérlek, légy érte.

A Te vén Nádrispánod mp.

Sitkén, Haloltinál, Iváncsinál, Loóson, Fölesen, kel Szentmiklóson is találnak körtvélyt.

153 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. június 25.

Szerelmes Orsikám. Itt küldtem egy skatulába valami aprólékot, Ferkónak valót azvégre, hogy nálad legyen, hogy mikor valahonnét hazamegyek, adj kezembe, hogy adjam neki, mert gyakorta oly hamar indulok, hogy semmit nem vühetek neki, te kedig azt hattad, hogy mindenkor vügyek valamit neki. Továbbá ím, küldtem az doktortól egy zsankó sípját, kivel mast sípoljon

Orsolla asszon és annak utána az, kinek kelletik. Orvosságot is küldtem az doktortúl Orsolla asszonnak. Továbbá, mikor eljüvék tűled, mondod vala, hogy valami zsinórt adsz, kihez képest itt egy ruhának valót vegyek, de elfeledted, azért küldd fel, és ha mit egyebet is kell vennem, írd meg, és küldj az fejérkéből jelt, kire feladják.

Írd meg azt is, mit vügyek Orsolla asszonnak és az ű leányinak, mert minap egy német azt mondá, hogy mindaha valamit vügyek az dajkának. Isten tartson meg. Az szekeret küldd meg, kel küvájhatom magamat, az doktort más szekeren is hazaküldheted, vagy Pozsonba, vagy ede akar jűni.

Datum Bécsbe 25. junii 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

Az doktornak add meg immár tikját, lúdját. Az doktorhoz mindjárást vessenek egy inast, ki szolgáljon neki, míg ott leszen. Datum etc.

154 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. június 28.

Szerelmes Orsikám, jól tetted, hogy eljöttél Sárvárrúl. Azért várj vagy Szentmiklóson, vagy Keresztúratt, azhol neked jobbnak, kellemetesbnek és alkalmatosbnak tetszendik, ha nem ez héten, de hét múlva talán, ha az Úristennek kellemetes leszen, nálad leszek. Isten tartson meg.

Datum Bécsben, 28. Junij 1558.

Az Te Nadasdyd

155 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. augusztus 17.

Spectabilis ac magnifica domina stb. Vettem leveledet és megértettem; az gombát es, noha nem sok jött hozzám épen, azért jó néven vettük tűled. Aminémű marhát küldött Sztenicsnyákból Bódizsár deák mindkettőnknek és Ferkónak is, ez bekötött cédulából, kit Bódizsár deák leveléből vettem kü, megértöd. Az karvalyokat, kérlek, tartasd szépen és őröztesd, hogy mikoron Istennek kegyelmességéből innejd hazaszabadulok, lehessenek mindkettőnknek használatunkra és mulatságunkra. Továbbá az két vég vászonnal ketten egyenlőképpen osztozzunk, fele tied, fele enyim legyen. Az nyesteket is énnekem engedjed, kéváltképpen, ha jók lesznek, hogy ez télre valami dolmánt bélethessek magamnak velek; de ha jók nem lesznek, ámbátor tiédek legyenek, énnekem ne adja űket. Ferkónak add meg az konfektet, mert még ű nem tud az karvalyokkal bánni. Tartson meg az Úristen mind Ferkóval egyetemben nagy sok esztendeig... stb.
Költ Bécsben 17. Augusti 1558.

Megbocsásd, édes fiam, hogy az deákkal írattattam, mert bizon igen foglalatos voltam. Az huszonharmadfél tallért és az huszonegy krajcárt megadák; de nem írtad meg, mennyi költ el benne és hova lött. A hazamenésről más levelembe teszek választ.

Az Te Nádazsdyd etc.

Amit hagytál, hogy vásárljak, csak Sárkánt várom, ottan megszerzem; jóllehet nem érem meg az pénzel, kit küldtél, de meg kell lenni az úr dolgának.

156 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1558. szeptember 13.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Nagyságos Uraságtok leveléből megértettem, hogy a méltóságos Nádasdi Ferencnek kiütései vannak; az őszi időben őt fenyegető lázak és pattanások nem veszélytelenek, ha a láz növekedik, és ha a kiütések vagy kitörések pirosas színben rejtőznek. Tanácsom szerint a gyermek teljesen tartózkodjék a húsevéstől, főleg a tizennegyedik napig, és menekülnie kell a bortól. Egyék görögdinnyék, sárgadinnyék, tökök és uborkák magvából való, kevéssé cukrozott tejet. Lehet a tápláléka édeskés alma is. A kilencedik nap után egyék kövihalakat is. Mindenekelőtt négy napon át igyék lencsefőzetet ibolyaszínű jüleppel, aztán rózsaszín jülepet sóska vizével. Ha a piros kitörések kezdenek eltünedezni, kenjék meg a gyermek egész testét langyos kamillaolajjal, s ezen olaj nem fogja engedni, hogy a kiütések lappangjanak. Nem használnék semmi más gyógyszert, jelenlétemben sem. Isten tartsa meg egyszülöttjüket egészségesen és épen. Cornax doktor, mint minden másban, a gyermekek pattanásainak gyógyításában is csodálatos mester. Véleményem szerint őt kell Bécsből megszerezni minden más, még királyi és akadémiai orvos előtt is. Jó egészséget, már nem tudok válaszolni állandó lázam miatt.

1558. szeptember 13.

Gáspár doktor,
nagyságos Uraságtoknak szolgája

Korpa keszölce es jó az gyermeknek.

Nappal és éjjel röpülnék Nagyságtokhoz, ha így elveszejti az életem.

157 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1558. szeptember 20.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed egészségét hallanom. Mi Istennek jóvoltából mind az Kegyelmed Ferkójával egyetemben egészségben vagyunk. Az Kegyelmed levelét megértettem. Bizony, én igen sietek vala vele, hogy az más héten Kegyelmedhez hazaszaladhassak, de az Kegyelmed levele úgy szól, mintha Kegyelmedet meg kellene várnom. Azért Kegyelmed ne késsék, mert ha az Ferenc egészsége szenvedi, Kegyelmed késendik, nem talál őtet... Kegyelmed pirjágaként az lécet metszik, de igen lassan metszhetik; az víz kicsinységétűl azt is csak az kész deszkából metszhetik, azaz nem metszhetnek többet, mert az deszkát nem metszhetik, míg eső nem leszen. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed Leokájába, 20. Septembris 1558.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

158 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. október 10.

Spectabilis et magnifica domina stb. Ím, küldtem három légyfogó üveget, kikben az legyeket eképpen kell fogni, hogy egy kevés mézes vizet kell az ivegek fenekére tölteni, és azt a vizet az ivegben meg kell locsolni; azonképpen az ivegnek az száját es kövől mézes vízzel egy kevéssé meg kell kenni; így mind belemennek az legyek, és valamelyik belémegyen, azokban csak egy sem tud küjönni; hanem mikoron léggyel megrakodik az iveg, kü kell vinni, és más vízzel kü kell belőlök

mosni. – Továbbá ím, küldtünk egy lakatot és egy reteszt fejével egybe, kit magaddal viselj, hogy mikoron történik úton járnod és valamely jobbágyodnál megszállanod, mindjárást rávethesd az ajtóra, hogy marhád bízvásban lehessen az házban. Az selyem felől választ várok tűled, és mihelyen megírod, azontúl megvétetöm és aláküldöm. Isten tartson meg stb.
Datum Viennae 10. Octobris 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

159 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. október 10.

Spectabilis et magnifica domina stb. Hogy ede juték, találám itt Gajetánusnak két levelét, egyikét nekem szólót, másikát neköd, kit ím, ez bekötött levélbe megküldtem neköd. De miért hogy víltem azt, hogy az Te leveledet is olaszul írta, felszakasztottam vala, tudván azt, hogy senki nem volna ott, ki meg tudnája magyarázni. De az levél nem olaszul, hanem deákul vagyon írva, kit György urammal megmagyaráztasd. Továbbá Ferkónak küldött valami maskarákat, kik között szerecsen maskarák is vannak. Okkal cselekedjetök azért velök az gyermek környöl, hogy meg ne ijedjen tőlök. Kegyesnek is küldött valami szappant, kit az tanyesztrába meglél.

Továbbá neked is köldött két pár öreg galambot és egy pár fejér gerlicét. Az galamboknak az egyik párjája fejér s az másik fekete. Ezt azért írjok, hogy a feketéket kölönb házban tartasd, a fejéreket is kölönb házba, mert ha az fekete az fejérhöz férkeznék, tahát megölnék egymást. Az két fekete galambot azért kölönb tartasd, az fejéreket is kölönb. Ennyiek penég búzát, kölest adjanak és közösleg törött árpát is, és kéváltképpen kendermagot adjanak ennyiek. Az kendermag igin használ nekik,

MAXIMILIANVS II. FERDINANDI I PH. NATVS KAL. SEXTIL. CIↃIↃXXVII.
BOHEMORVM DEINDE ROMAN. NEC NON HVNGARORVM REX. AVSTRI CAROLI V
VICE PRAEVIT HISPANIIS. PATRI SVCCESSIT IMPERATOR VIII KAL. SEX
TIL. CIↃIↃLXIV. TVRCARVM VIM ELUDIT. OBIIT IV ID. OCTOB. CIↃIↃLXXVI.

26. I. Miksa

kitől jó egészségök is lészen. Ím, ugyanazon kosárba köldök az galambokat, akibe hozták űket. Ezt azért az kosárt megtartsad, hogy ezután is, ha valamelyik házunkba el akarod veled űket elvinnyi, bízvást elvihetöd benne. Az kosárnak az felső rendibe az gerlicéket hozták, kiket mastan alá nem küldhettem, mivelhogy az úton, hogy hozták, az galamboknak az egyike az egyik gerlicéhöz hozzászaladt volt, és az nyakáról, hátáról és fejéről az tollat lekopasztotta volt, meg is sértette volt egy kevéssé, de mihelt meggyógyul, és az tolla valamennyire meg kezd nőni, azontúl azokat is aláküldöm, avagy én magammal együtt alávisziöm, ha addig meg nem gyógyulna. De azt hiszöm, hogy hamar meggyógyul, mert János deák szépen bánik vele. Az galambokat penég és az maskarákat az szappannal egyetembe Tarnóczy Jakabtúl küldtem el. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferkóval egyetembe.

Datum Viennae 10. octobris 1558.

Az Te Nádazsdyd etc.

160 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. október 12.

Spectabilis et magnifica domina... Szerelmes atyámfia, küldd fel mindjárást mind az négy olasz galambot ugyanazon kosárba, akibe alávitték, mert császárnak űfölségének valaki megmondotta űket, és űfölsége kére engem, hogy az fiaiba adnék neki. Én felelék űfölségének, hogy én akarok várnom az fiaiba űfölségétől; de űfölsége mégis azont vitatta. Inkább illik azért annak lenni, hogy mi várjunk űtőle az fiaiba, hogy nem mint űfölsége mitűlönk. – Küldd fel azért űket mindjárást az kis hintón, és azon inastól küldd űket, aki innejd vitte űket alá, mert immár ű jól tud velek bánni. Az gerlicéket is űfölségének

megemlítettem vala; de azokkal semmit nem gondola, azt mondá, hogy köz az. Isten tartson meg stb.
Datum Viennae 12. Octobris 1558.

Az Te Nádasdyd etc.

Kérlek, édes fiam, ne bánkódjál az galambokon; ha űfölsége nem ad az fiaiba, bizony igaz, Olaszországból mást hozatok. Az módja azt mutatja, hogy nem sokáig késlel itt űfölsége. Bizony nagy kegyelmességgel tudakozott űfölsége mind terúlad s mind fiunkrúl.

[...] fogadja Isten Kegyesnek, hogy az borkövet Lengyel kezébe adta. Szülfűgyökeret most kell ásni.

161 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. október 15.

Köszönetünknek utána. Balázs deák azt mondá szóddal, hogy szömnek való nádmézet küldjünk, ki micsoda nádméz legyön, nem értők. Tudom, hogy mondod vala egyször, hogy cukarom kandit küldjünk, s netalántán mast es azt kérted, de Balázs deák nem tudja megmondani. Azért tégy bizonyossá mindjárást, hogy tudjunk mit küldeni.

Továbbá szökfűszínő selyöm es kétféle vagyon, egyik sitétebb, az másik világosb, Balázs deák penig azt mondja, hogy oroszlánszínő selymet kéretsz az gomboknak, osztán igön szép vöröset, mi legyön az oroszlánszínű, azt sem értők. Azért írd meg nyilvábban, és küldj valami próbát es, kihöz képest tudják mind az kétfélét megvenni. Isten tartson meg nagy jó egészségben mind Ferkóval egyetömbe.
Költ Bécsbe 15. octobris 1558.

Az Te Nádasdyd m. p.

162 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1558. október 18.

Spectabilis et magnifica domina stb. Ím, megküldtem az fejér cukkar kandit, kit sok közől válogattak, én ingyen nem véltem, hogy ilyen szépet lelhessenek mast itt.

Az atlacselymet, szegfűszűnt, most meg nem küldhetem, mert soholt az boltokban afféle szűnt nem lelhettek. Ilona asszonnyal is kerestettem, de ű sem tehette soholt szerét. Mindazáltal kén hoznak valahonnajd az kermesen sokodalomra afféle selymet, és megvetetöm s meg is küldüm.

Ím, az Ferenc párnájának való irhát es megküldtem, ki jóllehet igin sok annak, de miérthogy egymástúl nem akarták elmetszeni, mindenestől meg kellett vetetnem, igen drágán. De igin félek rajta, hogy az öreg toll mind általmegyen rajta, hogy ilyen gyönge. Ami azért az Ferenc párnájától magmarad, Te magadnak csináltass abból fejalt, avagy vánkost, és ha tetszendik, hogy jó leszen, írd meg nekem, én derekaljnak is kész vagyok neköd megvetetnem és alákűldenöm. Ím, az thruciscust is és egynihány pomagranátot az lanthúrral egyetembe megküldtem. Az lantot is hamar nap megküldüm, ugyan most megküldtem volna, de ilyen hertelen nem lelhettek jót. Isten tartson meg mind Ferenccel egyetembe nagy jó egészségben. *Datum Viennae 18. octobris 1558.*

Továbbá Széchy asszony aminemő ágyszerszámot adott vala, ahhoz megcsináltattam az ágyot is. De paplan nincs hozzá. Az tárházba láttam egy paplant, ki az Széchy házból költ volt, mert az Széchy-címer is rajta vagyon, középaránt az kétfejő sas, valahogy jutott oda. Küldd fel azért ede azt a paplant, kéntalán jó leszen az ágyhoz, de jól betakartasd, hogy az eső ne érje.

Továbbá, édes atyámfia, ha szerét tehetöd, küldj valami fácánt és foglyot.

Az bestyét, az Mayladot kerestesd meg és küldd fel, mert immár egynihányszor kérdezte császár.

Az Te Nádazsdyd etc.

Az két fejér pomagranat sonyó, az többi édes.

163 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1558. október 31.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kd jó egészségét hallanom, mi, Istennek legyen hála, mind az Kd kis Ferkójával egyetembe egészségbe vagyunk. A tengeri rátott hal dolgából nem menthetem magamat, mert bizony méltó vagyok az büntetésre; de az én gonosz elmémnek feledékensége miatt esett, nem akaratomból; azért könyörgök Kdnek mint szerelmes Uramnak, hogy Kd megbocsássa, miérthogy ilyen vétket vallottam; az tengeri rátott halat elküldhetem Kdnek, de az tengeri rákot nem küldhetem, mert nincs; itt még kettei marad az tungocskának, az hármát Kdnek küldtem, de sem azokba, sem ezekbe nincs rák. Az hatalmas úr, mindenható Isten tartsa meg stb.

Datum az Kd Sárvárába 31. Octobris 1558.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

164 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Hely nélkül, 1558. november 1.

Méltóságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Október 31-én, a vecsernye imádkozása után kaptam meg Nagyságtok levelét, amellyel megparancsolja, hogy haladéktalanul menjek Bécsbe, jelezve, hogy nehéz ügyekről akar velem beszélgetni. A levél vétele után tüstént siettem volna Nagyságtokhoz, ha teherként nem kötött volna meg életveszélyben levő betegeim sok sírása. Így kénytelen voltam maradni Nagyságtok második parancsáig. Biztosan tudom ugyanis, hogy Nagyságtok egész családjával együtt egészséges. Ezért Nagyságtok tudassa velem megbízható levélben, mik azok a nehéz ügyek, nehogy sokan azzal rágalmazzanak, hogy annyi ember halálát (amitől Isten mentsen) kevésbe vagy semmibe veszem. Négyen életveszélyben vannak. Úgy ítélem: sem mint ember, sem mint keresztény ember nem hagyhatom őket cserben. Még ha Nagyságtok úgy parancsolja is, hogy felelősségére hagyjam el ezeket a haldokló betegeimet, akkor sem tenném meg.

Élj boldogul, és szeresd viszont Gáspárodat!

1558. november 1.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

165 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Keresztúr, 1558. november 3.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Köszönetemnek utána. Tegnap ebéd után császár űfölsége Prágába indula, és űfölségét étlen elkésértem, de miért hogy későn az késértésből tértem vala meg, mind az ebéd s mind az vacsora

egy lén. Továbbá ma reggel indultam Bécsből, és az úton edejövet találám elő Begetey Bálintot, kitűl írtál volt neköm egy levelet, kiben írsz az Ferkó betegségéről. Miért penég, hogy holnap Istennek segétségéből innejd Leukára akarok mennem. Kérlek, hogy ha az gyermek betegsége szenvedi, jöjj holnapután hozzám Leukára, ha penég az gyermeket ott nem meröd hagyni, tahát írd meg neköm, én magam odamegyök hozzád Sárvárra.

Az Győrre való menetel el nem múlt, de császár űfölsége elhalasztotta egynihány napra. Isten tartson meg jó egészségben nagy sok esztendeig mind Ferenccel egyetembe.

Költ Keresztúrott 3. novembris 1558.

Az Te Nádazsdyd

Ez bekötött levelet siess küldenyi Kanizsára, kérlek, el ne feledd.

166 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. január 3.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Feleségem. Köszöntésemnek utána. Istennek kegyelmességéből csak mastan jöttem által az Dunán békességgel. Ma azért jöttem által, hogy féltem azon, hogy holnap el nem jöhettem volna az jégen által. Ezt akartam megírnom. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferkóval egyetembe.

Költ Pozsonyban 3. Januarii 1559.

Az Te Nádasdyd etc.

167 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. január 9.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Köszönetemnek utána. Még az király Bécsből nem jütt alá, és mindaddég sem jű, míg alá nem híjok űfölségit. Mert még az ország be nem gyűlt.

Továbbá mastan egyéb újságot nem írhatok, hanem hogy az törökök, amint értők, igin gyülekeznek oda tifelétök, és rablani akarnak. Tudod, hogy egyszer is, mikoron Erdélybe mentem vala, tereád és Batthyányiné asszonyomra bíztam vala az végeket, és akkoron Beszprémnél igin megvertítök volt az törököket. Most is azért mindenfelől vigyáztass és emberkedjél, és az végöknek viseld szorgalmatos gondját. Én penég mastan semmi segétséggel nem lehetök innejd.

Továbbá Zsennyei kérkedött neköm valami jó gyümölccsel. Kérlek azért, hogy mikoron felküldöd az sós tejet és az dinnyéket, ugyanazon szekéren küldd fel az Zsennyei gyümölcsét is. De meghagyjad, hogy az dinnyét jól betakarják, hogy az hideg meg ne vegye, és meg ne törődjék. Isten tartson meg mind Ferenccel egyetemben jó egészségben.

Költ Pozsonyban 9. januarii 1559.

Az Te Nádazsdyd etc.

Az doktor meg kezd bolondulni, elveszett szünö, igen gyötri Simon kománk asszony is, Sárkány is, azmint látom, nekem kell megszolgáltatnom menyegzőjét.

168 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. január 9.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi az Úristennek jóvoltából mind az Kd kis Ferkójával egyetembe egészségbe vagyunk. Az Úristen engedjen Kdnek is jó egészséget. Hagymásy Lestár uram mi választ tett az Kd levelére, megérti Kd az űkme leveléből. Én azon könyörgök Kdnek, hogy ha immár felment volna, szólna Kd, hogy sietne az leánynak marhát alákűldeni, mert igen rövid az idő. Az e legénynek sem tudom hírré tennem addig az menyegző napot, húshagyó vasárnap előtt való vasárnapra kellene hadnunk, mert az Szemcsey Lászlóé is húshagyó vasárnap leszen. Ha ott meg nem készülhetne is, itten hamar megkészéttetném. Továbbá ím, küldtem Kdnek tizenkét tuna zsaladját, három tuna téntahalat, egy puton birsalmát, egy tung muskatál almát, kinek az aljába egy kevés makaria vagyon, sós tejet egy fazékkal, tíz mellyesztett kövér kappant. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába 9. januarii 1559.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

169 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. január 15.

Szerelmes Orsikám. Vettem az Te édes leveledet, kiből értem az Te és az Ferkó egészségét, kirűl hála legyen ű szent fölségének és dicsértessék az ű szent neve; én is az kegyelmes nagy Úristennek kegyelmességéből jó egészségbe vagyok. Pénzt mastan bár se te, se Zsennyey ne küldjetek, hanem ha írok, de azért készen tartsatok. Akarom, hogy hagytál az zsaládiába magadnak,

immár jobb kedvvel költöm el, azkit küldtél. Az királyné asszony körtvélye ugyanaz volt, azkirűl írtál és elküldtél. Jól tetted, hogy elküldted a Zsennyey gyümölcsét. Az dolog, kire kértél vala, mibe legyen, megérted az levélből, kit leányunknak írtam; de az dolgot csak Te és leányunk értse ideig; de azért készűlj hozzá lassan; de megmondd leányunknak, hogy úgyan ne járjon, mint Hásságy Borbála, ki nem tűrheté volt, hanem megmondta volt neked, hogy Both Györgynek adták.

Király űfölsége azt írja nekem, hogy holnap indul Bécsből, és kedden estvére itt leszen; de én látva hiszem; kértem is űfölségét, hogy ne jűjjön, míg jól meg nem gyógyul; mihelt megjű, ottan megírom. Isten tartson meg.

Datum Pozsont 15. Januarii 1559.

Az Te Nádazsdyd etc.

Ha tetszik, mikor megadod az levelet Annának, mondd azt neki, hogy olvastassa meg kománkkal, mert Te röstelled, és hívasd fel kománkat; és mikor kománk az levelet olvassa, nézz az orcájára Annának, és lásd meg, mint tartja magát, és hagyd meg neki, hogy tegyen választ; lássuk, mi választot teszen. De komámnak meghagyd, hogy csak nála legyen az dolog ideiglen.

Idem mp.

170 Udvardy György Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. február 3.

Spectabilis et magnifice domine, domine mihi semper graciosissime etc. etc.

Kegyelmes Uram, az én betegségem semmit nem enged, ugyancsak azonban megyen el, semmi könnyebbségemet nem érzem,

az orvossággal is éltem, azkit doktor uram küldött vala. Mintegy harmadnapig jobban érzettem utána magamat, de azért az arena igaz ugyan vagyon, mint igaz annak előtte. Az fülem zúgása is semmit nem tágul, az fejem is gyakorta fáj. Azután, hogy idejöve Quadrio uram, eret is vágata rajtam, és valami cassiát is vetete hozzám. Ő váltig biztat vala, hogy énnekem orvosságot küld Bécsből, kivel éljek, de nem merem magamat reábíznom, miérthogy tudom, hogy ő csak orvos. Azért könyörgök Nagyságodnak mint kegyelmes Uramnak az örökké való szolgálatomért, hogy szólna Gáspár doctor uramnak, hogy ha adná tanácsul, felmennék, és úgy, ha Nagyságod jó akaratja volna. Jóllehet Nagyságod ennek előtte is megírta vala, hogy felmenjek, de az időnek és útnak mivoltáért nem mertem, gondoltam, hogy netalán inkább ártanék vele, hogy semmint használnék. Nagyságodtól mint kegyelmes Uramtól választ várok.

Az Úristen tartsa meg Nagyságodat mind az én kegyelmes asszonyommal és kis urammal egyetembe jó egészségbe!
Datum ex Sárvár 3. februarii 1559.

Ejusdem Vestrae spectabilis
et magnificae Dominationis
perpetuus et humillimus servitor
Georgius Udvardy

171 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. február 4.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Köszönetemnek utána. Bizony, hogy ez két nap igen nehezen voltam az nátha miatt, ez elmúlt éjjel is nem nyughattam miatta.

27. Pozsony

De legyen Istennek hála, ma jobban voltam, és az ebédet is Batthyány uramnál nagy vígan ettem.

Továbbá ezúttal Csány Akáciostol küldtem volt neked hatvan aranyat, szépeket és igaz mértékkel valókat, és megizentem vala tűle, hogy az hatvan arany helyett az alábbvalókban, kik ott nálad vannak, az salczpurgiakban és az török aranyokban esmét hatvant küldenél, kiket mégsem köldted fel.

Továbbá hagytam másfélszáz aranyat nálad, és megizentem volt neked, hogy aprópénzűl felküldenéd nekem; száz forint héjával azért, kit itt hagyott volt ezúttal nálunk Csány aprópénzül, azt a summa pénzt felküldjed, mert vagyon valami adósságunk is itt, kit meg kellene fizetnem. Más az, hogy költség nékül is szűkülködünk.

Továbbá amint ír nekem Zsennyey azmi felől, csak aligha teneked onnajd kü nem kelletik költöztetned valami jobb égre, mert ha az árok vizit elbocsátja, kit el is kell bocsátani, ott te semmiképpen meg nem maradhatsz; más az, hogy jól tudod, az március mely beteges hó légyen. Válassz azért magadnak jó idein helyt, hol lakjál vagy Kapuban, vagy Leukán, vagy Keresztúratt vagy Séjteren, avagy penég Szentmiklóst, és oda jó idein egyet-mást küldj. Isten tartson meg mind Ferenccel egyetemben stb.

Költ Posonban 4. Februarii 1559.

Továbbá küldj az bécsi bábának egy szalonnát es tíz köböl gabonát. Az ládd, miérthogy ez idén igen szők volt az disznóbarom, Horvátországból is kétszer való árán hoztanak kü; ezért, egyért, másért hogy az büjt is rajtunk vagyon, késő volna az ártánt lábon felküldeni.

Az Ilona asszonynak is, szegénnek, küldj egy szalonnát és tíz köböl búzát, untalan küld szegén egy-más aprólékot.

Az Te Nádazsdyd etc.

172 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. február 8.

Tekéntetes, nagyságos stb. Vettem leveledet, kiben azt írod, hogy fejed fájadalmas. Bizonnyal bánom, de az Isten meggyógyét belűle.

Én tisztán olyan vagyok, mint az március, mert űneki természeti, hogy napestig egynihányszor megváltozik, hol esős, hol szeles, hol penég tiszta. Azonképpen engemet is niha az nátha, niha penég egyebféle, csak Isten tudja, micsoda nyavalyák bántanak, hol penég semmi dolgom nincsen. Ne véljed azért, hogy én igin nehezen volnék, hála Istennek, mindennap mind az ebédet s mind az vacsorát megettem, és csak egy éjjel és egy nap estig hogy feküdtem, ennek kővöle minden nap dolgot tettem. Értöm azt is, mit írsz azmi felől, és hogy az szegénséget igin szánod. Látja Isten szívemet, hogy én is fellebb nem lehet mennyire szánom, és ha egyéb lehetne benne, nem is míveltetném, hanem elhagyathatnám az mívet, de végre amint én látom, az szegénségnek fizetnünk is kelletik, hogy teljességgel el ne nyomorodjanak. Ez penég az fejér láda megustromlásával lehet meg.

Én az én hazamenetelem felől még semmi bizonyost nem tudok írnom, mert csak tegnap hozák közinkbe az király kévánságát az mi végezésünkre, és még egy ideig itt kelletik ülnünk. Az disznóaprólíkot és az sós tejet, kit Tahy Bernáttól küldtél, jó néven vettem tűled, s igin is köszönöm, én kedvem szerént laktam véle, és az húsételt is azon hagyom el.

Rád kezdtem vala haragodnom, hogy az feljüvést elhallgattad vala, de miérthogy leveledbül értöm, hogy jó módon fel nem jühettél volna, azért nem nehezlök immár reád, *de azért félek vala, hogy miért felültettelek vala, hogy eljüsz.*

Az pénzt, kirűl ez napokban is írtunk vala neked, mégsem

küldted fel. Küldd fel azért minden haladék nékül, mert nagy szükségünk vagyon reá.

Továbbá azt értöm, hogy halogatnak ott Sárváratt, ki ha úgy vagyon, jó idein küköltözzél onnajd.

Ha penég az keresztúri tóról elment az jég, tahát anélkül is oda kelletnék mennöd. Szörözz idein azért tentát, papirost, és az pénzt, az hal árát, mint egy Batthyány asszonyomné, csak vonjad. Az leszen istenesb német, akitül előbb elvehetéd az pénzt. Isten tartson meg jó egészségben.

Költ Pozsonban 8. februarii 1559.

Csányitúl, ki jő, hatvan forintot küldtem, küldj slejtet helébe.

Az Te Nádazsdyd

173 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. február 26.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Ágyastársom. Köszönetemet és magam ajánlását. Hála legyen az kegyelmes nagy úristennek, hogy mind Ferkóstul egészségbe vattok, én is az ű szent f. jóvoltából egészségbe vagyok. Nem tudom, ha Ferkót elvüszöd veled halásznyi, jelesben hogy náthás, és hogy kevés ház vagyon ott Keresztúr. De azt mield, azmi jobbnak tetszik.

Továbbá az gyűlés elég rosszon elvégződék, de azért én ugyan nem mehetek haza, mert meghala Podmaniczky Ráfael, és jószága királyra szállott, de az felesége nem akará megadnyi az házakat. Miért kedig, hogy ez országbeli urak és nemesek között és császár között én vagyok bíró, az asszonyt énelőmbe idézték, kinek az törvénye még böjt közép szerdán, kezdetik el,

addig itt kell fácánoznom, azután is mindaddig, míg az törvény elvégeződik, kiből azt hiszem, hogy az húsvét vet kü. Patientia in mala hora.

Isten vüseljen békével az halászatra, kel egy napra odaszaladhatok, az törvény, ha király elmenne Bécsbe, de ha el nem megyen, mind itt kell füstölgenem.

Továbbá az kevélységgel csak ne járnál úgy, mint az kevély leány az táncba. Értem, hogy nálad volt Zsuzsonna asszony, én unám, mely gyakorta kezde hozzád járnyi, ha lehet, azon leszek, hogy kütegyem rokkáját, mint egyszer, hogy elvadétottam vala tűled.

Küldj halat, fiam, és egyéb böjti eleséget is és lisztet, zabot is. Ha oda Keresztúrra szaladhatnék hozzád, tahát az Fertőre mennék, és azmely szekereken innét mennék, azokat Pamogyon hagynám és Te vártatnál Sárodon valami szekerekkel, de mikor úgy lehetne, még adnám előbb tudnod.

Ezen meglátom, ha ember bak vagy, hogy ha az tó halából pénzt is versz, az tókat is mind meghalasétod belőlö, és azkiknek halat ígértem, azoknak is mind megadod és annak fölöttö mind magadat s mind engemet s mind az szegény népet jóltartod belölö ez böjtön.

El ne feledd Zrínyi uramnénak és Kinspergerné kománk asszonynak halat küldenyi. Isten tanétson, segétsen és megtartson.

Datum Pozsont 26. februarii 1559.

Az Te vén Nádazsdy Tamásod etc.

Küldj mégis húsz aranyforintot, bizon mihelt hazamegyek, mind azt az húszat s mind azmely tízet minap küldtél vala, szép és jó tombütő aranyforintokkal fizetem meg.

174 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Keresztúr, 1559. március 7.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Ha az Uristennek kegyelmességéből meghagyá-e Kdet az hideg, vagy mint legyen Kd, könyörgök Kdnek mint szerelmes Uramnak, hogy írja meg Kd, megszolgálom Kdnek. Továbbá ím, elküldtem Kdnek az zsaladját nyolc tunával, egy koponna habarnicát, egy tuna rátott halat, egy tuna téntahalat. Kd azt ne gondolja, hogy magamnak nem hattam volna benne, mert igaz eleget hattam, hogyha az Uristen Kdet meghozza is, itt is legyen. Kdnek valami böjti eleséget is küldtem, apró bélest, mákos rétest, valami aszú gyümölcsöt. Az hatalmas Uristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd falujába, Keresztúrott 7. Martii 1559.

Főtt dörgecset is küldtem Kdnek, valami sült halakat is küldtem Kdnek. Kd megbocsássa, hogy ennek előtte nem küldtem. Mert nem tagadhatom, azmi én bűnöm, ugyan én bűnöm.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

175 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. március 19.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Köszönetemnek utána. Az gyümölcsöt, kit királyné asszonynak be kell az Te neveddel mutatni, én magam szépen beraktam a skatulákba, és az levelet is megírattam űfölségének, be is pecsétlettem gyűrűddel, kit ím, ez levélbe bekötve esmét visszaköldtem neked. Isten tartson meg.
Datum Viennae 19. martii 1559.

Az gyömölcs, azkit még ez ősszel hoztak volt Zalából és háromféle: makaria körtvély, nevetlen körtvély és muskatály alma. Jóllehet az muskatály alma elég rosszul vagyon, de az körtvély igin szépen megállott.

Az szekereket én csak szerencsére hozattam ede fel, azt sem tudom, hogyha az innepekre hazamehetök vagy nem. Az én penég itt való késésemnek okát sok szóval kelletnék megírnom. De mikoron az Úristen hazaviszen innejd, én magam megbeszélöm. Királyné asszonynak is írtam azon dologról az Te szóddal.

Ha szintén azért ez húsvétra haza nem mehetök innejd, légy készen, hogy azon túl ez húsvét után vagy Szentmiklósra, vagy Keresztúrra eljöhess onnajd Sárvárról. Leukát ingyen nem meröm csak emlétenem is.

Az Te Nádazsdyd etc.

176 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. április 9.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed egészségét hallanom. Mi egészségbe vagyunk mind az Kegyelmed Ferkójával egyetembe. Íme, azmit kegyelmed kéretett, elküldtem. Móré Tamás uramról gondolám, hogy az tónak kéreti Kegyelmedtől az nagy násfát is. Elküldtem az száz aranyforéntot is. Elküldtem ezt, nem az duplát, hanem az salzbruckit. Az köveket felírtam itthon. Az hatalmas mindenható Úristen tartsa meg Kegyelmedet, és hozza meg Kegyelmedet jó egészségbe.
Datum az Kegyelmed Sárvárába 9. Aprilis 1559.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

177 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. május 13.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Az ücsém Anna asszony mégis beteges, de azért nem mind fekszik, fenn bagdácsol. Az én elmenésemről, azaz az innét való elmenésem csak Kden áll; valahova Kd akarja, nekem oda kell mennem; azért valahova Kd akarja, vigyenek oda mindent, azmi szükség. Az pénz dolgába Ferenc uram, azt hiszem, hogy úgy jár, azmint jobban tudja. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.

Datum az Kd Sárvárába 13. Maii 1559.

Az Kegyelmed Orsolyája etc.

178 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. május 31.

Tekéntetes stb. Én mind azon sápolódtam, hol tehessem szerét ez idén az előírő körtvélynek; azonközbe jüve hozzám Makkos Amborus, és az ű muskatály körtvélyét, ki az ű szülejében volna, nekem adá ajéndékom. Mondá, hogy Poor Albertnek is, Pereszleginek [is] volna az ű szülejében egy előíró körtvél, kit meghagyám neki, hogy pénzem fejébe nekem kérje. De miérthogy Makkos azt mondá, hogy sem ű, sem penig az másik ű magoktúl meg nem őrözhetik az sok lézegő népektől az fákat, azért ha azt akarod, hogy királyné asszonynak körtvélyt köldj idején, tahát meghagyjad az ispánnak, Pereszleginek, hogy megőröztesse szépen űket.

Az úrgombákat az Te neveddel beküldtem vala királyné asz-

szonynak, kit jó néven vett tűled, és igin köszönte. Köldött volt benne királynak is, kit az ű asztalán láttunk. Báthory uramnak is Te szóddal köldtem az gombákba. Isten tartson meg. *Datum Viennae, májusnak utolsó napján 1559.*

Az Te Nádazsdyd etc.

El kezdem unni az választ várást, ha sokáig kezd késni, félbe kezdem hagyni.

179 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. június 4.

Örökkévaló szolgálatomnak utána. Az én szömeim állapatja dolgáról Ferenc uram én hagyásombúl bívöbben ír. Istennek akaratjából ugyan jól valék, meg is kezdődtek vala tisztulni, hanem az két nap kezde esmét mind az kettőnek az héja vörösödni, s nagy viszketeg vagyon rajtok, kéváltképpen az szömeimnek az belső szegleteibe, kik embernek az orra felől vannak; amennyire lehet, választig tartóztatom magamat az szemeim törlésétűl, de néha kiváltképpen beszéd között magam feledtébe nem mindenkor óhatom meg magamat tűle, s félök, hogy ha sokat tart, hogy az szemeim héjai ki es ne forduljanak miatta, kitűl Isten oltalmazzon, de hallottam s láttam es efféle történetöket. De egyször láttam én néminemű íret, kinek szűne szintén olyan, mint az túja poráé, azzal az írrel csak az végét kenték az embernek szömeinek meg, s mondhatatlan igen használt az viszketög elvételről. De nem tudom, micsoda neve. Azért Kegyelmedet kéröm mint szerelmes Uramat, hogy Tekegyelmed tudakoznék errűl az írrűl, és vagy azt, vagy valami egyéb orvos-

ságot küldjön, ki az viszketegöt elvegye rólam; mert igen gonoszul vagyok miatta. Isten tartsa meg Kegyelmedet...
Költ Sárvárott 4. Junii 1559.

Kegyelmed szolgálója
az Kegyelmed Orsikája

Belől az szemeimnek semmi nyavalyájok nincs; hanem csak az szemöm héjain vagyon az vörösség és az viszketeg.

180 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. június 6.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Megértettem mind azt a levelet, kit Gábriel deákkal írattál s mind penég, kit Zsennyei írt szemed fájásáról. Ím, azért az kenyetet, avagy az íret, kit Gábriellel írattál, megköldtem. Az több orvosságot is örömest elsiettem volna megköldenem, de miérthogy tegnap későn hozák meg az leveleket, és ilyen hertelen az patikán meg nem szörözhettík, ezt az íret elköldém elöl, az többit es holnap az Zsennyei Miklós deákjától aláköldöm. Megírtam ma igin reggel Gáspár doktornak, hogy alásiessen hozzád, azt vélöm, hogy semmit nem késik, hozzád siet. Jóllehet itt az királyné asszony udvarába mondanak egy embert, hogy ki igin esmér az szemfájdalomról, kit meg is kísértettek itt, de mondják, hogy soknak használt. Az orvosság penég, kivel gyógyét, csak azon víz, ha nem használ is, de nem árt. Mindazáltal meglássok, leszen-e szükség, nem-i. Ha szükség lészen, megírjad, mert amint látom, míg egy hétig is nehezön mehetök innejd haza.

Az muskatál körtvélt, kit köldtél, tegnap hozák meg későn, es

ma királyné asszonynak Te szóddal köldém, kit jó néven vett tűled. Isten tartson és gyógyétson meg.
Költ Bécsbe 6. Junii 1559.

Az Te Nádasdyd etc.

Az Beszterce dolgába hogy semmi nem kele, bizon Istentűl tartom, dicsértessék az nagy Úristen, és hála legyen ő szent felségének.

181 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. június 11.

Szerelmes Orsikám. Hála Istennek, hogy egészségbe vagytok; én is, hála ű szent fölségének, jól vagyok. Az szemednek, hiszem az Úristent, hogy semmi dolga nem leszen; hiszem, hogy Gáspár doktor uram is eddig régen ott vagyon. Az orvosságot, kit Szalay Páltúl küldtem, csoda mint dicsérik; de ebéd előtt is egynéhányszer kell az szembe ereszteni, vacsora előtt is, vacsora után is, mikor oztán el akarsz alunnyi. De elfeledtem volt megírni, bort vagy igen lágyat, vagy vizest, vagy csak vizet igyál, ecetet kiváltképpen salátával ne egyél. De Gáspár doktort kérjed én szómmal, hogy úgyan ne cselekedjék az Te szemeddel, mint az Beycsiével.

Az Beszterce dolgárúl bizon semmit nem bánkódom; de ha Isten hazavüszön, eleget mechetünk rajta, oly dolgok történtenek.

Az tízezer forintot siettesd Zsennyeivel megadatni az szegénségnek, ne átkozzanak.

Az én hazamenésemről azt írhatom, hogy kel soha ígyen nem kívánkoztam haza; de még ez héten nem hiszem, hogy lehessen; légy ott, fiam, addig Sárváratt, míg én hazamegyek, ha

látod, hogy sem magadnak, sem Ferkónak nem árt az ott való ég. Bizony én még nem értem, hanyadmagával leszen érsek uram; de Te avval ne gondolj, csináltass mindent béven, ha mi megmarad benne, jó leszen az menyegzőre is. Az Te néped kétfelé lételéről nekem az tetszik, hogy valahol jársz házaidba, jelesben azhol sokáig lész, minden népeddel együtt légy; erről, mikor Isten hazaviszen, többet szólunk. Isten tartson meg.
Datum Bécsbe, 11. Junii 1559.

Az Te víg Nádazsdyd etc.

182 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. június 16.

Szerelmes Orsikám. Ma estve megjövő királ az vadászatból, reménlem az Úristent, hogy immár keddbe kelve elbocsát, de azért írj, édes fiam, az szemed felől. Isten tartson meg.
Datum Bécsbe 16. Junii 1559.

Az Te Nádrispánod etc.

Valami okulárokat küldtem volt az szemednek, nem tudom, ha megadták volt.

183 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. szeptember 26.

Tekéntetes, nagyságos stb. Vettem és megértettem leveledet. Legyen Istennek hála, én egyébképpen jól vagyok, nincsen fogyatkozásom sem ételembe, sem álmomba, hanem mégis az

kis var, ki kezemen kült vala, viszketett és még mast sem gyógyult meg.

Továbbá ím, az te kévánságod szerént írtam mind Szlúny Ferencnek s mind penég Bódizsár deáknak. Isten tartson meg jó egészségben.

Költ Bécsbe 26. Septembris 1559.

Továbbá mit írtam Szlúnynak, ez bekötött levél másából megértöd, Bódizsár deáknak is megküldtem az mását, hogy ahhoz képest inkább tudjon neki szólni. Ha Tranquillus elment volna immár, tahát hadd meg Zsennyeinek, hogy egy lovagtól küldje Sztenicsnyákba az leveleket.

Adja az Úristen, hogy mind téged s mind Ferencet hagyja el az hideg, nem írtál semmit arról, ha Zsuzsonna asszony mégis nálad vagyon, mert ott hagytam vala. Azmint értem, Szent Lukács napjára reá kell mennem az törvényre, de először hazamegyek.

Az Te Nádazsdyd etc.

184 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. október 14.

Tekéntetes stb. Legyen Istennek hála, én igin jó egészségben vagyok mastan, kezem is szépen meggyógyult, jóllehet igin későre, csakhogy az lábamon vannak valami fakadékok, azok is meggyógyulnának, de miérthogy gyakorta kell lábamra felvonnom az nadrágot, és udvarhoz is mindennap kell bemennem, abba nem gyógyulhatnak meg hamar, de azzal én semmit nem gondolok. Tudod, hogy inkább egészségemre vagyon az, hogynem mint valami nyavalámra. Az dinnye- és gyümölcsételt is elhattam immár, tanácsodat fogadom belűle, mert én

magam látom, hogy nincsen egészségemre. Írd meg azért Te is igazán, mint vagy fiaddal, semmit meg ne tagadj benne. Én is igazán megírtam, s úgy is vagyon, hogy jól vagyok Istennek kegyelmességéből.

Továbbá, hol írsz, mennyi somma pénzt kell öcséd menyegzejire szerzeni, hogy megírnám. Én azt nem tudom megintézni, mert nem tudom, mit kell vásárlani. De ím, látod, hogy az nap elközeleg. Azért ha én valamit itt késöm, tahát Pécsy Mártont aláküldöm hozzád, hogy megértse tűled, mit kellessék vásárlani. Ha penég nem késöm itt, tahát én magam értenöm akarok tűled. Szent Simon Júda napjának előtte míg két vagy három nappal szükség, hogy Pécsy Márton ott Kremzbe legyen.

Továbbá azt írtad vala, hogy ez elmúlt kedden Keresztúratt lész. Én is ahhoz képest oda akarok vala mennöm. És micsoda okkal akkoron császártól elbúcsúztam vala, s micsoda ok továbbá megtartóztata, mikoron Isten hazaviszen, megbeszélöm. Isten tartson meg jó egészségben, mind Ferenccel egyetemben, sok esztendeig.

Költ Bécsben, 14. Octobris 1559.

Az Te Nádazsdyd etc.

185 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. október 15.

Tekéntetes stb. Vettem leveledet, ez mastani októbernek 13. napján Sárváratt költet, Pruky Balázs által, hol azt írod azért, hogy mind Ferenccel egyetemben jó egészségben vagy, azon nékem vagyon nagy örömem. Legyen Istennek hála, én is jó egészségben vagyok mastan.

Továbbá hol azt írod, hogy immár egy heti vagyon, hogy Lencsést hozzám bocsátád, én Lencsést nem láttam, nem is tudom,

ki legyen az. Továbbá itt én sokáig nem késöm, hazamegyök Istennek kegyelmességéből, mert nékem Pozsonba kelletik ez ítíletre mennem, vagy akarok, vagy nem, és akármint akarnám is, innejd semmiképpen nem mehetnék Pozsonba, hanem először haza kell mennem, és onnajd kell indulnom. Császár sem tarthat itt sokáig ez okokért.

Tersáczkynak nem kölemben vagyon mastan dolga, mint Tenéked egyszer, hogy Kanizsán valál, mikoron az király emberét mondták vala néked, hogy oda megyen, vélted, hogy valami feneség légyen, ha látád, hát csak egy ember vagyok. Nekem is gyermekkoromba, hogy míg királt nem láttam, csodának tetszett, de hogy Tatán volt az László király, és meglátám, úgy látám, hogy ű es csak ember. Az Tersáczkyt azért ezennejd ez levél látván egy kocsin küldd ede fel hozzám, ruháit és párnazsákját tegyék fel az kocsira, hadd lássa császárt, mert ű es azt véli, hogy császár valami más egyéb állat, nem ember. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetemben sok esztendeig.
Költ Bécsben 15. Octobris 1559.

Továbbá kérlek, édes leányom, küldd fel az prédikátort hozzám, egy napnak fölöttö itt nem tartom, ugyan Tersáczkyval feljühet, és azon kocsin, kin Tersáczky feljű, az prédikátor esmég alámehet.

Az Te Nádazsdyd etc.

186 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. október 17.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi, Istennek legyen hála, jó egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Ím, az Kd parancsolatja szerént felküldöm Tersáczkyt

mind prédikátor urammal egyetembe, nyilván fel nem küldeném, ha Kd ott nem volna, senki szavára. Az Kd hazajövését értem, de míg Kd lovat, szekeret nem kér, addig nem tudom, mint jűne Kd meg, hanemha kölcsön szekeren. Sztenicsnyákrúl hozának valami gyümölcsöt, mast Kdnek fel nem küldhetem, de Szent Orsolla asszony napjára felküldöm Kdnek, egy tung muskatály almát, két tung birsalma, makaria körtvél is apró tunába. Az hatalmas mindenható Úristen tartsa meg Kdet. *Datum az Kd Sárvárába 17. Octóbris 1559.*

Az Kegyelmed Orsollája etc.

187 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1559. október 18.

Tekéntetes stb. Itt én igin késim és kéntalán mind az héten is, avagy kel míg az másikon is nehezen kezdök hazamehetni, amint látom.

Továbbá ím, Pécsy Mártont aláküldtem, adj jó tanúságot néki, mit kellessék vásárlani az menyegzőre, adj pénzt is, kivel beérje. De ne késleld ott, hanem siesd esmét visszabocsátani, mert Szent Simon Júda napján kezdetik Kremsbe az sokodalom, és még az sokodalomnak előtte két vagy harmadnappal kellene ott lenni.

Továbbá az Szent Orsola asszony bélesét megvárom tűled, Szent Orsolának vagyon sós teje is, hideg kásája is, de az ű sós teje nem híg, hanem sőrű, jóllehet volna körtvélye, almája is, mikoron meghozták volna Sztenicsnyákból.

Továbbá amint értöm, Ádám deák fia gazdaasszonya, ki szállást tart itt néki, oda akar mennyi téged látni. Mikoron oda megyen azért, tartsd szeretettel és jól. Lészen, amint értém, egy

kis fiacskája is vele. Az Ferenccel azért adass ajándékon néki egy csizmácskát. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferencével egyetemben.

Költ Bécsben 18. Octobris 1559.

Az Te Nádazsdyd etc.

Csak ez egy menyegzőből hatolhassunk kü, nem teszünk többöt efféle bűnt, nám szamár volt Szlúny Ferenc, ki csak választot sem tén levelünkre.

188 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. november 16.

Szerelmes Orsikám. Vettem egyszersmind tennap két leveledet. Egyikbe azt írod, hogy immár mindaddig se menjek, míg nem írsz, és mikor írsz, akkor az szekeret is elküldöd Söjtörre. Azért én immár tűled várok. De úgy történhetik, hogy azkor vagy az Fertőt nem járhatják, vagy itt akkor valami appellatio leszen, vagy császárnál leszek.

Az másik leveledbe azt írod, hogy mit akarok az Szluny Anna asszonnyal, az te ücséddel adnom, és emellett követsz, hogy megbocsássam neked, hogy ezzel bántasz ennyi sok gondjaim és fáradságaimba, és kérsz, hogy ne búsuljak és tanúságot adjak, és hamar választot tegyek.

Én édes szerelmes leányom, nem volt szükség, hogy kövess, mert bizon nem bántottál ezzel engemet; nem búsulok is ez Te leveledben. De ha megcsigáznál is, bizon én nem tudnám mind megírnom, mit kell mind vele adni. Azt tudom, hogy pohárszéket kell vele adni; azt is tudom, hogy hat szekeres lovat és egy hintó szekeret kell vele adni; azt is tudom, hogy hokmestert és vénasszonyt és szolgáló leányokat és apródokat kell vele adni;

28. Verancsics Antal

azt is tudom az ű rendihez és nemzetéhez képest (ki noha szegén, de nagy és jeles nemzet) való ruhákat kell vele adni, subákat, köntösöket, szoknyákat; azt is tudom, hogy nyakába valót is hozzá illendőt kell adni; azt is tudom, hogy az jegygyűrűnek is jelesnek kell lenni; azt is tudom, hogy számtalan üngöket kell vele adni, kiket otthon az számtalan vendégnek, kiket érsek uram hívat, kü kell osztani; azt is tudom, hogy számtalan gyűrű és koszorú kell az számtalan vendégnek, kiket te hísz; mindezeknek fölöttö számtalan dolog és marha kell, ki most csak eszünkbe sem jut. Ezeknek kedig megszerzésére akarmint túrtassok is az ücséd hátát, de ha felakasztanójok is, egy pénzt sem vehetönk rajta; bizon mind az tiedből kell, édes fiam, mindennek meglenni.

De legyen nagy hála az mindenható Úristennek, hogy vagyon miből meglenni, és dicsértessék az ű szent neve, hogy tégedet ezzel szeretett, hogy Te tégy azzal minden atyai és anyai jót, kinek atyja, anyja teneked minden gonosszal volt és számtalan sok kárt tött, és mindkettőnknek életünket megrövidéték. Mert noha soha nekem nem szóltál, de láttam, mely keserves lélekkel szenvedted; bizony énbennem is csak alig marada az lélek az Stenyisnák és Maylád miatt; de mindenről legyen nagy hála az kegyelmes nagy Úristennek, és dücsőség adassék ű szent fölségének az magasságba. Azért ne kéméljök az istenéből és ű szent fölsége után az tiedből az költséget; nám nem kéméllted az én sok rossz atyámfiaitól, sőt még az idegenektűl is. Kel ugyanis ez leszen az utolsó menyegző-szolgáltatásunk, mert ha Isten megtartja is Ferkót (kit méltóztassék ű szent fölsége nem az mi érdemünkért, hanem csak az ű nagy jóvoltából és irgalmasságából, ha ű szent fölségének kellemetes és nekünk üdvösséges, megtartani), nem kezdjek mi neki ezféle örömét érni; de mindenbe legyen az mindenható nagy Úristennek ű szent akarata, amen.

Az gyűrűket és az üngökre való hímeket bizon készen kell

megvenni, mert rövid az üdő. Vajha Sárkán uramnak mast ereje és egészsége volna; de Isten vette elő Pécsy Mártont, kit siess hozzám, mert el kell futtatnom Velencébe és Augustába. Isten tanétson és segítsen.

Továbbá értem, mit írsz Zichy István felől; ez is az több dolgaihoz illik. Egyfelől azt írja, hogy három esztendeje, hogy szabadsága vagyon tűlem; másfelől, ím, látod, hogy mit beszél. Jó választot tettél neki; mert bizon én nem bánom, akar nőszszék, s akar ne nősszék; ingyen az jó leányasszon bátor idején éhezni készüljön; mert az szegén ücsédnek az tiedből sem mer vala enni adni; bizony Becsérből inkább kéméli; de ám az ű dolga; én eluntam az ű meséit. Isten tartson meg mind Ferkóval, Annával és minden hozzád való tartozókkal. Mondd meg Annának, hogy mégis mind azon méreg vagyok reá az hallgatásáért.

Datum Pozsont 16. Novembris 1559.

Im, neked küldtem az vendégek neveket, kiket el akarok az menyegzőbe hívatnom. Mindezek közül kevés vagyon, kinek én kupával nem offeráltam; némelyeknek kettővel is; meglátjok, mint tartják űk mihozzánk magokat.

Az Te Nádrispánod mp.

Kérlek, hogy ez levelet tedd jó helyre, hogy el ne vesszen. – Bizon azt hiszem, az bornak és gabonának és egyébféle élésnek ilyen nagy drága voltába, zabbal és szénával és az fűszerszámmal egyetembe csak az élés is megérne kétezer forintot; de mind meg kell lenni Isten segétségével.

Az is tetszik nekem, hogy az két jegybe való szolgálóleányidat az ücséd menyegzéjébe hazaadjad; sőt ha lehet, Sybryk asszont is eladjad és azt is ugyan mast hazaadjad.

Idem manu propria.

Melléklet

Szlúny Anna menyegzőjére hivatalosak névsora

Püspökök:

Nyitrai pispök
Egri
Győri
Beszprémi
Váci
Pécsi
Zábrági
Tilini
Csanádi

Apáturok és prépostok:

Szentmártoni apátúr
Zalavári
Szentgotthárdi
Borsmonostrai
Csornai prépost
Kapornaki
Tyrlei
Óbudai
Gróf ab Arco
Bánffy István
Bánffy László
Batthyány Kristóf
Macedonia Péter

Zászlós urak:

Báthory András
Perényi Gábriel
Bebék György
Balassa Zsigmond
Balassa János
Turzó
Homonnay urak
Ország Kristóf
Serédy Gáspár
Méray
Desewffy
Dobó István

Alább renden valók:

Chorom János
Petheő János
Jurissith
Horváth Marco
Alapy János
Geszthy János
Teffenpakher
Kerechényi László
Ádám Gál
Paksy
Krusith
Pálffy Péter
Czobor
Mágócsy
Bornemisza Benedek
Horváth Gáspár

Zay Ferenc
Révayak
Fukarok
Batthyány uram
Zrínyi
Török Ferenc
Tahy Ferenc
Bán
Thersaczky Miklós
Stepán Frankopán
Blagay
Székely Lukács
Ugnóth
Gróf Eck

Ambrus deák
Tarnóczyné

Szabad városok:
Poson
Sopron
Kassa
Nagyszombat
Kermecbánya
Zólyom
Selmec
Lőcse
Eperjes
Kisszeben
Bártfa

189 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1559. november 21.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi, Istennek legyen hála, mind az Kd kis Ferkójával egészségbe vagyunk. Továbbá az Velencébe való menés én nem hiszem, hogy késő nem kezd lenni, minemő gonosz sáros üdő vagyon. Sárkány uram, hiszem, hogy Kdhez felmegyen vagy szombaton vagy vasárnapon Bécsbe, ű azt mondja, hogy mennyi költséggel oda beküldene Kd, itt is Bécsbe megvehetik, amit Kd venni akar. Továbbá könyörög az Kd szegény jobbágya, Miklós Pál énnekem, hogy könyörgenék Kdnek az fiáért, Benedek deákért, hogy Kd lenne kegyelmes szegénynek. Azért könyörgök Kdnek mint szerelmes Uramnak, hogy ne nézze Kd az ű bűnét,

29. Zay Ferenc

nézze Kd az szegény vén atyját, ha lehetséges, legyen kegyelmes neki. Az hatalmas Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába 21. Novembris 1559.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

190 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1559. december 4.

Tekéntetes stb. Ez mostani hónak tizönnyolcad napig még itt kell lennem, és ha Istennek úgy lészen kellemetes, tahát ez hónak vagy tizönkilenced napján vagy huszad napján Sárvárra indulok. De miérthogy itt két társzekerem vagyon, egyikre az konyhaszerszámot, az másikára az morhámat rakotom fel. Pohárszék alá kocsit fogadok, és az uraim és az inasok alá, és magamnak itt az uraktól kölcsön kérök Pomagyig. Az megmondott két napra azért viseld gondját, és Zsennyeinek is meghagyjad, hogy az szekereket tartsa készen túl az Förtőn, hogy mihelt általmegyök az két társzekérrel, azon túl felrakodhassunk az szekerekre, és menten mehessünk haza rajtok. De ha történnék, hogy valami szükséges dolgainkért ez idő közbe haza ha kelletnék két napra mennem, tahát azmint megírtam vala, tartasd készen túl az szekeret, hogy azt az szekeret, kin innejd az Förtőig megyök, Pomagyon hagyhassam, és általkelvén az vizet, az más szekeren mehessek haza.

Továbbá elváltoztattam akaratomat, hogy Pécsy Mártont immár el nem küldüm Velencébe, de innejd Bécsbe felküldüm, onnajd alámegyen egyenesen Sárvárra. Valami szükség leszen, azért mindent megmondj néki, mert immár mindent csak Bécsbe

kelletik vennünk. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetembe.
Pozsonból 4. decembris 1559.

Továbbá az ezüstmínek egy részét itt az ötvösekre küosztottuk. Adtam pénzen vett ezüstöt is hozzája, és az mível éjjelnappal sietnek. Az ezüstmínek penég egy részét esmét visszaküldtem Pécsy Mártontúl, kinek gondoltam, hogy még hasznáját vehetni, kit Pécsy Mártontúl megértesz nyilvábban.

Az Te Nádazsdyd etc.

191 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1560. február 7–8.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Úgy látszik, hogy nagyságos úrnőm köszvényéből kissé jobban lett. Nagyságos Nádasdi Ferenc harmadnapja lázzal, huruttal, köhögéssel kezdett küszködni, és még lázas és köhög. Ma úgy látszott, hogy kissé jobban van, és remélem, semmi baja sem lesz. Kegyes asszony feléledt. Eszik, iszik, alszik, sétálgat. Kerthy György jobban van, ámde mindeddig nem jelentkezett. Lázár tegnapelőtt (mint hallom) hatalmas fejfájással kezdett küszködni. A borbélyok ugyanis hozzám jöttek tanácsot kérni. Attól tartok, hogy vagy hagymázban, vagy féloldali fejfájásban szenved.
1560. február 7.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

Ha a nagyságos Ferenc úr betegsége nem tartóztatott volna, visszatértem volna Pozsonyba. Ámde várom a végét.

Ez éjjel jobb oldalról egy unciányi vér folyt, és úgy látszott, hogy a gyermek ma jobban van. Hiszen sem nem köhög, sem lázban nem szenved, és szemmel láthatólag a hurut sem zaklatja.

1560. február 8.

192 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. március 17.

Tekintetes stb. Azmint énnekem írtál vala az Perneszit György felől, hogy éltében örömest szembe volt volna velem, én is ha lehetséges lött volna, örömöst szembe löttem volna vele, mivelhogy régi esmerőm volt, és atyámfia gyanánt tartottam, és nemcsak őérte, hanem főképpen érted akartam hazamenni, ha lehetséges leszen vala, de császár holnap Újhelybe megyen, és azt akará, hogy vele menjek, és hogy annál es közelb leszek hozzátok, annál nehezebb nekem, hogy haza nem mehetek. Császár egy hétig ott Újhelyben leszen, és úgy jő meg vissza Bécsbe, és azon leszek, hogy magamat valamiképpen kivonhassam és hazamehessek. Továbbá ott eleven gyömbér és szerecsendió vagyon, és minden harmadnap egyszer egy szeletecskét végy hozzád benne, mind az gyermekkel egyetembe, harmadnapban egyszer az eleven gyömbérben és harmadnap után meg az szerecsendióban. Mikort mulatni kimégy is, egy kis ecettel kend meg az bal felől való vakszemedet, azonképpen az pulzus-ereket mind az két kezeden. Az kertben mikort mulatni akarsz menni, hintóban ülj, és az vadkert felől kerölj, és úgy szállj le az kertben. Az Úristen tartson meg jó egészségben.

Bécsben 17. napján márciusnak 1560.

Minekutána ez levelet megírtam volna, azután értem meg, hogy császár Győrré megyen, azért énnekem is vele kell mennem; hagyd meg Kristóf uramnak, hogy siessen utánam.

Az Te Nádazsdyd etc.

Holnap reggel indul császár Győrré, hadd meg Zsennyeinek, hogy küldje el az szabót, ha még el nem küldtö, de ha addig el nem küldtö, míg ez levél hozzád jutott, bátor oztán ne küldjö.

193 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. május 6.

Szerelmes Orsikám. Az orvosságot csütörtökön elvégezém; pénteken ha az kegyelmes nagy Uristennek kellemetes leszen, Pozsonba leszek; onnét ha módot lelek rajta, ez hónak tizennegyedik napján Kapuba leszek; onnét hozzád megyek, onnét esmég Pozsonba térek. De vüselj gondot reá, hogy vagy az Hánon, vagy az vízen mehessek által. Ím, megküldtem Ferkónak, azmit levele által kért. De ha másszer ünnön kezével nem ír, azvagy ha keze írását nem veti az levélre, semmit sem küldök, sem vüszök neki.

Én itt igen siettetek az házzal, siettess Te es az keresztúri udvarral, mert eltekéllettem, hogy míg az Úristen éltet veled és Ferkóval egyetembe, nagyobb részét üdőnknek itt és Keresztúratt mulassok el, kit császárnak is őfelségének megmondtam. De azért az Te házadat, azaz Sárvárat is ne hagyjok; apám tömlöcét is, azaz Leokát is ne hagyjok. Isten tartson meg mind az mi szerelmes Ferkónkkal és minden hozzánk való tartozókkal egyetembe.

Datum Bécsbe, 6. Maii 1560.

Az Te fosos gerencséred etc.

194 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1560. május 26.

Szerelmes Orsikám. Ha lehet, az pünkösd innepire hazamegyek, azért várj készen, pappal, hogy hallhassunk misét, búcsút is vüszök velem.

Továbbá ha lelsz vénasszonyt, jó, ha kedig nem lölsz, tahát hívasd be egyik házas leányodat, ki legyen házad népével, mert veled és Ferkóval egy kis farsangot kell járnom, ha az véghez nem megyen is, ím, hogy meghevül, nem lakhatol ott, valahova el kell onnét menned. Isten tartson meg.

Datum Pozsont 26. maji 1560.

Az Te Nádazsdyd etc.

195 Nádasdy Ferenc Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1560. május 28.

Tekéntes és nagyságos, tisztelendő Uram és szerelmes Apám. Szolgálatomat írom Kdnek mint Uramnak és szerelmes apámnak. Az trombitát, Dobos Jánosnak kit Kd mondott vala hogy megveteti, vetesse meg Kd és küldje meg Kd. Azon es kérem Kdet mint szerelmes apámat, hogy Kd küldjen nekem pomagránát, oztán egy kis kalomárist, kiből írni tanoljak.

Egyéb újságot nem írhatok Kdnek, hanem Borsosnak egy német leányt adtunk. Az Úristen tartsa meg Kdet minden jóval sok esztendeig.

Költ Sárvárat 28. die maji 1560.

Az te Kd szerelmes fia
Nádasdi Ferenc

196 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. július 3.

Köszönetünknek utána igön köszönjök mind az sok jó körtvélyt, mind az sok jó gombát, kit küldtél, kikből kiadom szóddal az királyné asszony részét es. Az halászatot es igön köszönöm, de kérlek, hogy az pisztrángos patakokba hagyj meg neköm es egyet, kit halászunk osztán együtt meg; írót es vigyünk magunkkal az halászóhelyre, és ugyanottan hányjok üket az meleg tejbe, és úgy lakjunk vélök. Mi Isten kegyelmességéből azon vagyunk, hogy kivájjuk innét magunkat mennél hamarabb lehet, oztán hazúl mindjárást Horvátországba menjünk, kit ugyan elvégeztünk magunkba, ha valami török vagy egyéb rendbéli nagy dolog meg nem bántja szándékunkat. Azért ha akaratod vagyon reá és képzöd, hogy sem magadnak, sem Ferkónak az úton ez mostani időnek hősége miatt valami nyavalyátok nem történik, készülj és cihődjél lassan, elviszlek tégöd es mind Ferkóval egyetömbe velem. Isten tartson meg.
Költ Bécsbe 3. Julii 1560.

Az Te Nádazsdyd etc.

197 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. július 16.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes Feleségem. Köszönetemnek utána. Én immár teljességgel meguntam az itt való lakást. Ingyen ha császár ez héten haza nem bocsát, bátor vizsla legyek, ha az más héten búcsúvétlen is haza nem megyök. Ha el akarsz azért Sztenicsnyákra velem eljűnyi, készülj el, kéváltképpen ha képzöd, hogyha ez mastani idő és ez nagy hőség néked és az gyermeknek nem árt.

Jóllehet török hír is vagyon oda Tótországra, azért ha szintén török miá volna is valami félelem, mikort velem nem volnál, bátrabban mind oda mehetnék s mind penég visszatérhetnék. Énnékem penég egyebet sem tehetök benne, vagy akarom, vagy nem, de el kell mennem.

Továbbá az napokba itt fazéksokadalom lén. Nem tudék azért egyebet mit vennem, hanem ím, mindenféle fazekakat és korsókat vettem, kiket ím, neked küldtem, kiknek számát az bekötött lajstromból megértöd.

Engemet pisztrángra várj haza. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetemben sok esztendeig.

Bécsből 16. julii 1560.

Az Te villámkovácsod etc.

198 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. július 27.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után. Könyörgök Kegyelmednek mint szerelmes Uramnak, ugyan az Istenért, hogy Kegyelmed megbocsássa, hogy Kegyelmedet így kell búsítanom, mert nem lehet egyéb benne. Íme, felküldtem az nyavalyás Orsolya asszonyt Kegyelmedhez, mert az, mint az öccse is, minden levelét kiveté az nénje jószágának. Őmagáról tudja pedig Kegyelmed, hogy az atyafi is örömast megcsalja egyik az másikat. Azért küldtem Kegyelmedhez, hogy alá akar jönni az iktatásra, hogy ott érne, ha valamit használna szegény vele. Az hatalmas úr mindenható Isten tartsa meg kegyelmedet.

Datum az Kegyelmed Leokájába 27. julij 1560.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

199 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. július 31.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Kívánom az Kd jó egészségét hallanom; mi, Istennek legyen hála, egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Továbbá értem, mit izent Kd Orsolya asszonytúl, megijedék rajta; bizony szüvem szerént bánom, ha el kell maradnom az egy dologért; de legyen úgy, mint az Úristen akarja. Továbbá az boglár felől izent Kd, hogy melyiket szeretem. Tudja Kd, édes uram, hogy még én olyant nem viseltem; nem is szükség énnekem immár; ha Kd jó akaratja, de maga ne úgy legyen, azmint én akarom, hanem úgy legyen az, mint Kd akarja. Az vörös bársonyköntöshöz két réf és egy fertály vörös bársony kell az prémének, ha jófélét találnak. Az mindenható Úristen stb.
Datum az Kd Leokájába 31. Julii 1560.

Az Kegyelmed Orsolája mp.

200 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. július.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Kívánom az Kd jó egészségét hallanom. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Tennap mind napestig halásztunk, de úgy halászhattunk, hogy Ferenc uram jöve ide, és az ű kocsiján mentünk kü. Negyedfélszáz pisztrángot vetettünk az tóba és ötöt. Az apró halnak is gondját viselem; azmit belevettünk, szép elevenek, voltak öregek is, egyik az én araszommal kettő és négy ujj. Az pisztrángnak egy eger aljának az

30. Léka

mértékét Kdnek küldtem ez levélbe kötve. Én nagyobbat nem láttam. Az hatalmas Úristen tartsa meg stb.
Datum az Kd Leokájában. Julii 1560.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

201 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. augusztus 11.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Továbbá az én köntösömre való gombokat és az vörös zsinórt még nem hozák meg; Sárkán uram nem hozhatta meg, mert nem volt kész; az posztó nem lesz elég az inasoknak; ez cédulából megérti Kd, kinek jutott, kinek nem. Az hatalmas úr mindenható Isten tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Leokájába 11. Agusti 1560.

Az Kegyelmed Orsolája mp.

202 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. augusztus 16.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed jó egészségét hallanom. Mi, Istennek legyen hála, jó egészségbe vagyunk mind az Kegyelmed kis Ferkójával egyetembe. Holnap eszten napja, hogy Kegyelmed egy levelet ír nekem, azóta semmit nem íra Kegyelmed, sem haza nem jöve Kegyelmed. Azért

írjon Kegyelmed, édes uram, mint legyen, és mikorra várjam Kegyelmedet haza, mert miképpen Kegyelmednek nehéz, hogy hírt nem hallhat Kegyelmed felőlönk, azonképpen nekem is. Az hatalmas mindenható Úristen tartsa meg, és hozza meg jó egészségben Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed Leokájába 16. Augusti 1560.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

203 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. augusztus 19.

Szerelmes Orsikám. Az Isten adta volt, hogy eddig itt maradtam, mert ma juta eszébe császárnak az én régi szolgálatom, kivel igen kérkövék mekelburgi herceg előtt; cseh királynak kedig azt mondá: ez – énreám mutatván – előbb volt én szolgám, és énutánom tiéd, hogynem ez világra születél. Egyebeket is sokat szóla, kire mikor hazamegyek, ha reá emlékeztetsz, megmondom. Hiszem Istent, hogy ez héten megszabadulok és mindenről szembe szólok. Isten tartson meg mind Ferkóval és hozzátok tartozókkal egyetembe.
Datum Bécsben 19. Augusti 1560.

Az Te Nádazsdyd etc.

204 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Léka, 1560. szeptember 11.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Kívánom az Kd jó egészségét hallanom. Mi Istennek jóvoltából egészségbe vagyunk

mind az Kd kis Ferkójával egyetembe. Továbbá, hol Kd azt írja, hogy inkább akarná Kd holtát, hogynem ilyen közel ennyi ideig külön laktát; Kd, édes uram megbocsássa, de nem tartom az egy asszonyember mondását, kinek az ura az tengerbe veszett volt, mondják volt neki, hogy ha elkerülte volna az tengert, belé nem veszett volna; ű pedig azt mondja volt: ha lett volna megjövése, ha elkerülte volna? – Valamely későre meghozza az Úristen Kdet, csak tartsa meg Kdet ű szent felsége. Az bécsi házak ajtait, ablakit elindétom ez jövő vasárnapon vagy hétfén; az is úgy halad hétfére, ha Ferenc uram késik Markó urammal. Hol Kd azt írja, hogy ha császár űfelsége hivatnája is Kdet, nem menne Kd addig, míg haza nem jünne Kd; úgy cselekedjék Kd, édes uram, mint urával; az én itt való létem mindaddig legyen, míg Kd akarja jó kedvvel. Az mindenható Úristen tartsa meg Kdet és hozza nagy jó egészségbe meg stb.
Datum az Kd Leokájába 11. Septembris 1560.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

205 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Völcse, 1560. december 5.

Tekéntetes stb. Mondjak örömet, annyat aludtam ez éjjel, hogy két éjjel sem aludtam annyat otthon. Az gennyedség is nagy béven ment kü, vélöm, hogy az rázástúl vagyon. De mást mondok. Megtaláltam Csányi urammal az módját, hogy Te is, feljöhetsz. De kérlek az Istenért és az Bódog Anyáért, hogy mikoron megkönnyebbülsz, akkoron indulj. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetemben.
Költ Völcsén 5. decembris 1560.

Hogy ez levelet megírattam vala, hozák leveledet, kiben kérsz, hogy úgy írjak egészségemről, azmint leszök. Az én hitemre úgy írom és igazán megírom. Úristennek légyen hála, bizony én jól érzöm magamat. Az viza máját, ikráját és bélit szintén jólkort hozák, hogy immár ebédhöz készölök vala, és meghagyám, hogy mindjárás az májába megsössenek.

Továbbá volt itt egy Őry Mihály jámbor nemesember gyermeke, ki jóllehet őri volt, de felesége után itt Völcsén lakott. Ez napokba szegény megholt, és sok apró árvái maradtanak. Az egyik fiát, Györkót, kit ím, oda küldtem, Ferencnek hatta testamentomba örök szolgául. Azért legyen ott és vegye be Ferenc, kil az Úristen oly embert nevel belőle, hogy nemcsak Ferencnek, de kil az egész országnak is szolgál.

Az Te herélt basád etc.

206 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1560. december 10.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak stb. Kívánnám az felséges mindenható Úristentűl ű szent fölségétűl Kd felől minden jó hírt hallanom. Az Kd utolsó levelének ma ötödnapja, kibe Kd azt írá, hogy Kd Bécsbe akar hálni szombaton, de vagy ott hál Kd, vagy annak inned, de Kd levelet ír. Mind elvárám mindeddiglen bizony nagy nehezen, édes uram, talán soha hosszabb ötödnap nem volt énnekem ennél. Szintén úgy vagyon nekem ez levélkéséssel dolgom, mint Kd mondja vala az orvossághozásrúl, hogy addig sok változás lehet, míg alájűnek az orvossággal. Azért könyörgök Kdnek, mint én édes szerelmes Uramnak, ugyan az Istenért, hogy Kd megbocsásson, ha ezféle írásommal megbántottam Kdet. Honnem Kd ártására lenne az én írásom,

Úristen, te látod szüvemet, hogy lölköm üdvösségére inkább vennék magamra nagy nyavalyát az én egészségem felől. Kezem írása bizonysága, beteg ember nem írhat ennyit. Az mindenható Úristen vígassza meg Kdet, és adjon üszent felsége nekem Kd felől minden jó hírt hallanom.
Datum az Kd Sárvárába 10. decembris 1560.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

207 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. december 11.

Tekéntetes stb. Ím, értöm leveledből, hogy nem kell ebre hájat bíznya. Csodálkozom, hogy az én leveleim nem jutottak hozzád. Maga innejd két nap künnyen alávihetnejék, valahol jártanak velek. Sőt még én is, mikoron egészségem volt, két nap innejd gyalog is künnyen alávihettem volna. Azt az Isten tudja, mindennap miúta hazul eljüttem, írtam néked, hanem hogy tegnap nem írtam csak. Mindazáltal Csányi uram én hagyomásomból írt.

Kedden vérradóra bizony hogy elég nehezen voltam, holták kelve orvosságot vettem magamhoz, ki után annál is inkább megaléltam vala. Immár legyen Istennek hála, óránként mind jobbadon érzöm magamat, és jól eszöm. Azon holták kelve, hogy ede jüttem, tizönegy doktor és négy seborvosok gyűltek volt hozzám, és körülem voltanak mintegy hóhérok. Megértettem volt, hogy Quadrio is itt vagyon, azki ám mind feleségestül alámént vala hozzád, ki fő és jeles sebgyógyétó. Azt es hozzám hívattam vala, ki örömest jöve hozzám, űtet választottam egyedül az sebgyógyétók közül hozzám. Azt mondja hitire, hogy húsznál többet gyógyétott meg, kinek mindeniknek ezönféle

betegsége volt, de ennél sokkal gonoszban és nehezben. És reá felelt, hogy szépen meggyógyét minden bénaság nélkül.

Császár űfölsége főembere által, kit én nem érdemlettem volna űfölségétül, meglátogatott, mint s hogy vagyok. Meglátogatott továbbá pápa követe, és ede hozzám jütt. Hitire, tisztességére azt mondta, hogy pápa énnékem ezt s ezt izente. Tudja ő szent atyasága, hogy nem vagyok én luther, de meglátja űszentsége, hogy az lutherök ellen szolgálni akarok néki. Jütt továbbá hozzám az velencés követ és egyéb főurak is sokan. Az Filep király követe is, ki főember, hozzám küldte emberét, és tűlem kévánta érteni, mikort jüjjen hozzám, hogy meg ne bántson. Végre ugyan azt izente, hogy meg akar látni. Ha lehetséges volna azért, én azt akarnám, hogy csak egy se jűne hozzám.

Kérlek, hogy az én leveleimre tégy választot. Ahol azt írod, hogy abból is megesmerhetöm, hogy egészségben vagy, mivelhogy az levelet Te magad írtad. Azt hiszem és örülöm is, hogy egészségben vagy. Légyen Istennek hála. De azzal meg nem dúlsz, mért én is többet írtam néked ez napokban az én két kezemmel. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetemben sok esztendeig.

Bécsbűl 11. decembris 1560.

Az francusok vizit holnap kezdöm innya. Azt tartják az doktorok, hogy mérthogy hitván vagyok, meghízom bele. De az kövér embereket igin apasztja.

Az Te Nádazsdyd etc.

Meghagytam erősen Csányi uramnak, hogy mind megírjon naponként, mint vagyok és mint leszek.

31. Bécs

208 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. december 19.

Tekéntetes stb. Írtam vala neked ez napokba, hogy csak ez innepök után jűnél ede fel hozzám; azt es megírtam vala, hogy Ferenccel és húgoddal, Szlúny asszonnyal egyetemben jűnél fel; de csak választot sem tél levelemre. Ez innepök után azért jűjj fel. És szerdán, csötörtökön, pénteken, szombaton, ez négy nap légy békével házadnál, szolgálj Istenednek és hallj prédikációt; tudod, mely jeles három innep légyen egymás után; negyedik az aprószentek; és ha szintén nem illenék is, tudod, aznap mely sok részegeskedés és verekedís mind napestig légyen. Vasárnap azért, meghallván az predikációt, Istennek akaratjából ám indulj el, és aznap Keresztúratt hálj; onnajd es megint hétfőn, hogy az nap fel kezd kelni, indulj el, föröstökömet is hozz magaddal, és aznap Bolcsérba hálj; ott magadnak való szobád, pitvarod, kamorád nyugodalmas lészen. Kedden onnajd reggel elindulván, jűjj be ede hozzám Istennek hírivel ebédre. De az Istenért is kérlek, ne járj éjjel. Nem ok nélkül írom ezt, kit megértesz éntűlem, mikort Isten hozzám hoz. Az útra végy magaddal ágymelegétőt is, azzal az úton élhetsz jó módon, kiben az úton ez falukból tüzet is hozathatsz az szekérbe. Emlékezöm róla, hogy Cajetanus es hozott volt Olaszországból valami lábmelegétőt; azt es hozd el magaddal. Szóltam Julius doktorral az Ferenc felől. De ű semmiképpen nem adja tanácsul, hogy felhozatnájok, mivelhogy gyermek, és az kicsin gyermeken hamarabb fogna az pestis, hogynem mint az öregen. Hagyd otthon azért, ne hozd el. És mint s hogy kellessék otthon hagynod, arról semmit nem akarok írnom, mert tudom, hogy az Isten elég eszet adott, gondját tudod viselni. Ingyen hagyj oly embert véle, hogy ki megsuprálja az alfelit. Gyermekre, tudod, hogy nem jó bíznod. Ám hogy mindketten fekszünk vala, tudod, mint őrözték; őrözte csak az Isten.

Az én egészségem felűl azt írhatom, hogy níha könnyebben, níha nehezben vagyok. De ne véljed, hogy úgy nehezülnék meg, hogy életemben kétségbe esném, és úgy sem könnyebbülök, hogy mindjárást lóra ülhetnék. Ingyen meghiggyed szómnak, hogy egyször sem érzettem itt úgy magamat, azmint ám otthon egyszer vagy kétszer, és hogy kétségben estem volna életemről. Mert meghiggyed, hogy mindjárást felhívattalak volna; abba semmi kétségben [ne légy]; meghagytam Csáni uramnak, azmint te is meghattad, hogy mindennap írjon néked egészségemről; kit hiszöm, hogy megmívelt. Isten tartson meg jó egészségben mind Ferenccel egyetemben stb.
Bécsbűl 19. Decembris 1560.

Ma az én hűterem vacsorán úgy láttam, hogy miúta Keresztúratt az kövi halat megettem, jobb űzőét nem ettem, és egy új étket találtam, kinek az űzi [...], ha mind igen [...] tart egy hétig. Kel elődbe megyek Himpergig. Akire Ferencet bízod, vagy másod- vagy harmadnap az Te eljövésed után megsújtsa az alföldet, hogy féljen tőlö, bizony különben nem jó leszen.

Az Te Betesnád mp.

Az prédikátortúl valaki dolga és valaki ijesztette meg Ferencet, de nekem úgy tetszik, hogy fölöttébb nagyon, még éjjel álmába is árthat neki; meg kell azt jobbítani, és az gyermeket meg kell azból bátorétani.

Idem manu propia.

209 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Bécs, 1560. december 22.

Tekéntetes stb. Elfeledtem vala Komlósytúl megírnom, hogy mikoron feljössz veled hoznál léven fejér ruhát, kivel sebet kötöznének, mert teljességgel kifogytunk belőle. Azért el ne feledd, mikor feljössz, hozz béven veled, de aki megkopodott és gyenge szabású, affélét hozz, új ruha arra nem jó, pénzen pedig afféle ó ruhát nem merönk venni, miérthogy itt fenn halogatnak is, ki tudja, ki ruhája legyen. Ha pedig valaki előbb kezdene feljőni, minek előtte Te magad feljössz, küldj attúl béven. Az Úristen tartson meg mind Ferenccel egyetömbe. *Datum Viennae 22. decembris 1560.*

Az Te Nádazsdyd etc.

210 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1560. december 26.

Tekéntetes stb. Az én szolgálatomnak ajánlása után kívánnám az Úristennek kegyelmességéből Kdet bizony nagy szüvem szerént immár látnom. Immár ez harmadik hagyott napja az én indolásomnak. Megírtam Kdnek Horvát Miklóstól, mibe álljon az én szegény szüvem, szintén úgyan vagyon az én dolgom, azmely embert halálra tartnak, ím, maholnap ölég az várást, tudja Kd, mi legyen, bizony elég várás nekem az kis karácson holták kelve, de immár csak arrúl ne haladna más napra. Az Úristenért könyörgök Kdnek mint én édes szerelmes Uramnak, hogy immár ne halassza Kd más napra. Megszolgálom Kdnek az kárpitokat, azmelyek itthon vannak, az az újokat és az több

egyéb aprólékot is mindent felküldünk az Kd parancsolatja szerént. Az mindenható Úristen adjon Kdnek jó egészséget. *Datum az Kd Sárvárába 26. decembris 1560.*

Az Kegyelmed Orsollája etc.

211 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1561. január 2.

Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram, az én szolgálatomnak ajánlása után kívánom az Kegyelmed egészségét hallanom. Mi egészségbe vagyunk mind az Kegyelmed kis Ferkiával egyetembe. Én az én dolgomrúl semmit nem tudok Kegyelmednek mit írnom, hanem csak azt, hogy úgy legyen, azmint Kegyelmed akarja, mindaddig, míg az testbe az lélek leszen. Az háromszáz forintot, az aranyt megküldöttem Szalay Páltul. Az mindeneknek ura, Istene tartsa és vígassza meg Kegyelmedet.
Datum az Kegyelmed Sárvárába. 2. ianuarij 1561.

Az Kegyelmed Orsollája etc.

212 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Pozsony, 1561. augusztus 21.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Ma a főtisztelendő győri tudósított engem Nagyságtok jó egészségéről... Magam mindig kértem Istent, hogy nevének dicsőségére sok-sok évre nyújtsa meg Nagyságtok életét, és nem is

szűnök meg ezt kérni. Egyedül jövök ezekben a napokban Nagyságtokhoz. Egyébként arra kér engem Borsoló Tamás Úr, aki öreg korú és szegényes életmódú, hogy Nagyságtok méltóztassék megsegíteni őt ínségében s ezen öregkori zavarában, és igazságos is, hogy öreg barátainkat élelemmel ellássuk. Élj boldogul! A nagyságos úrnőnek a nagyságos Ferenc úrral együtt ajánlom szolgálataimat,

Posonyban, 1561. augusztus 21.

Gáspár doktor

213 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Pozsony, 1561. augusztus 24.

Méltóságos és Nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Elmondhatatlan, mennyi gondot, szomorúságot, szorongást távolított el ma tőlem saját kezűleg írt levele. Tanúsította ugyanis, sőt biztosan kinyilvánította gazdámnak, pártfogómnak irántam való jóindulatára irányuló jó reménységemet. Hiszen a különböző gondoktól sújtott lelket a jó pártfogók jóindulata szelídebbé és nyugodtabbá teszi. A feszülő elmék viharait lecsillapítja a kedvezés. Ezért ezentúl (mint mindig voltam) nyugodtabb lesz a lelkem, miután Nagyságtok levele megenyhítette házi gondjaimat. Hiszen Gáspár sohasem lett eddig megfosztva pártfogójának biztos segítségétől. Tanúul hívom Istent s az embereket, hogy kezdettől fogva Nagyságtok volt az én ide kerülésem jóságos előmozdítója, s remélem, Nagyságtok továbbra is meg fogja ezt tenni. A többivel kapcsolatban szorgosan megteszem azt, ami a parancsokban van. Eljövök Nagyságtokhoz Bécsbe, jóllehet másként határoztam volt. Az volt ugyanis a szándékom, hogy a kiváló Gábor úr kocsiján a napokban Sárvárra indulok.

Élj boldogul, és óvja meg egészségben a jó és nagy Isten nagyságos úrnőmet a nagyságos Ferenc úrral együtt!
Pozsonyban 1561. augusztus 24.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

A főtisztelendő veszprémit jelenleg vesekövek kínozzák kiáltozást okozó fájdalmakkal. A főtisztelendő győri biztosan állítja, hogy nemsokára elmegy Bécsbe. A főtisztelendő erdélyi hozzánk érkezését várjuk. Ma, biztosra mondják, hogy a főtisztelendő Draskovith visszatér Pozsonyba, hogy felkészítse magát és övéit a zsinatra.

A főtisztelendő váci, a vámosok feje új törvényeket hoz, új végrehajtásokra gondol, az ezredet szándékozik meggazdagítani. A főtisztelendő váradi szüleinek meglátogatása végett harmadnapja eltávozott Pozsonyból.

214 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1561. szeptember 3.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Tegnap Bécsből későn érkeztem Keresztúrra; éjfélkor távoztam Keresztúrról, korábban érve Sárvárra látom, hogy a nagyságos úrnő eléggé kimerült állapotban van. Azt mondta, hogy láz nélkül vészelt át két körforgásszerű hideglelést, s az érverése természetes volt, gyöngébb a szokottnál, mégpedig a lázak miatt, amelyek részben negyednaposak (ahogyan a szavaiból ki tudtam venni), részben harmadnaposak. Mert el kell ismerni (a jelekből), hogy a harmadnaposak módja is megvolt nála. Mivel tehát bolygó lázai voltak, az ötödik lázroham után ez idő szerint biztos, hogy a láz elhagyta őt. Egyik betegsége számára

egyetlen kenőcsre van szükség, amelyet mihamarabbra vár. Várja a nagyságos Ferenc úr két kenőcsét is. Nála felfedeztem ma, hogy kettős negyednapos láza van a lép és a máj elzáródásával. Isten akaratával mégis mindkettő rövidesen meg fog gyógyulni. Holnap többet írok. A kenőcsöket a leghamarabbra várjuk. Hiszen Nagyságtoknál van az én szólásmondásom: egy óra, egy hét, olykor egy év. Mihamarabbra várom a kenőcsöket, amelyeket én írtam, a saját receptjeimen.

Élj boldogul!

1561. szeptember 3. Sárvárról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

Pozsonyban, amikor a vámosok feje először lépett be a kamara palotájába, dicséretként és ünnepi tiszteletadásként ezt énekelték neki: Belépve Pilátus a tanácsházba... stb.

215 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1561. szeptember 4.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Ma éjjel, tizenegy órakor, csekély megelőző merevgörcs után, lázas hőség ragadta meg nagyságos Ferenc urat. Ugyanazon éjjeli három órakor a kiváló Senei Ferenc úr, Gurdacz Kelemen és én eljöttünk őt meglátogatni, s úgy találtuk, hogy lázas. Ám a hőség nem volt annyira heves; négy órakor teljesen mentes volt a láztól, játszadozott, ennivalót kért, keveskét adtunk neki, csekély itallal, aztán pihent, nyugodtan aludt, úgy látszott, hogy láztalan. Ma, délután egy órakor, kezdett a szokásosnál langyosabb lenni, a lábai hűvösek, a kezei s a feje melegek, két

órakor lefeküdt, a lábai hidegebbek, a kezei kissé melegek. Álmos, játszadozó, nem szomjas, szorgosan meg fogjuk figyelni mindaddig amíg tart a jelenlegi lázroham, és majd megírjuk Nagyságtoknak. Várom a kenőcsöket. A nagyságos úrnőt a láz elhagyta, hátrahagyván nehány mellékes tünetet. Élj boldogul!
1561. szeptember 4. Sárvárról.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

216 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

[Sárvár], 1561. szeptember 15.

Méltóságos és nagyságos uram, szolgálataim ajánlása után! A nagyságos úrnő Isten segítségével kiválóan legyőzte mind a váltólázakat, mind azoknak különféle kísérő jelenségeit, azaz a gerinccsigolyák, főleg az ágyékiak és a keresztcsont fájdalmait, az étvágytalanságot, arcának citromsárga színét, az egész teste nagy fáradtságát, erőinek elesettségével együtt. Hiszen erőre kapott, és meg is hízott, naponként kétszer jól étkezik és emészt. Hogy egy szóval mondjam, jól van. Szeptember 13-án nagyságos Ferenc egész éjjel álmatlan volt, nyilvánvaló hő nélkül (mint a nagyságos úrnő és a virrasztó öregasszonyok esküvel számoltak be róla nekem és Senei úrnak), bőségesen izzadt, a kelleténél játékosabb volt, ránevetett az egyik öregasszonyra. Hajnaltájt a harmadik és negyedik óra között nyugodtan pihent, egészen a tizedik óráig aludt. Ên ugyanis, Senei úr és Gurdacz reggel a hetedik óra ütésekor meglátogattuk Ferenc nagyságos urat, érverése az egészséges alvó gyermeké volt, mindennemű lázas hő nélkül. Tíz órakor étvággyal evett egy keveset, vízzel kevert bort ivott, másfél órát játszott, utána – akaratunk ellenére

– aludni akart, lassanként megérezve a következő hideglelést, s ezt el akarva titkolni. Tizenkettő körül testének végtagjai hűvösek, lassanként nem heves hőség kerítette hatalmába egész testét. Hét órakor, napnyugta tájban, mentes mindennemű láztól, jól eszik, ital nélkül. Nem tetszett ugyanis neki egyetlen borfajta sem, jóllehet én, Komlósi, Senei úr, a mezítelen dajka, így nevezem Orsolya Úrnőt, a gyermek első dajkáját, különböző borfajtákat hozattunk fel a pincéből. Végül maga hozatott fel a guhari borból, amely nagyon ízlett, mégpedig vízzel keverve, és magában e dologban, a sima, kellemes tiszta bor kiválasztásában a nagyságos Ferenc felülmúlt mindnyájunkat. A következő éjszakát csaknem egészében végigaludta. Reggel (szeptember 14-én) hét órakor játszott, evett, vízzel kevert bort ivott, egész nap nem ment aludni. Jól vacsorázott, nyugodtan aludta végig az egész éjjelt. Bővebben szerezz tudomást a jövő lázroham módjáról. Szeretném ezért, hogy a nagyságos Ferenc változtasson ezen a romlott és bűzös sárvári levegőn. Mielőbb várom a friss kaprikat a nagyságos Ferenc használatára. A Komlósinál levők ugyanis öregek, tompultak. Küldjenek új, nagy pisztáciamogyorókat, amelyek kívül pirosak, belül fű- vagy zöldesebb színűek, a régiek és aszottak rosszak a gyermek használatára.

Ha úgy tetszik Nagyságtoknak, én ezen az egész héten Sárvárott maradok. Sietnem kell a Szent Mihály napi vásárra, ahol gondoskodnom kell házam egész évi fenntartásáról. A pozsonyi szüret is hívogat bor készítésére. Jól becsaptak az adósaim. Egyikük sem jelent meg ugyanis az általa meghatározott napra, s így – pellengérre állítva a hitet és emberséget – kiválóan becsaptak engem.

Ha Nagyságtok használatomra (amíg Sárvárott vagyok) küldene öt vagy tíz, sóval ízesített olajbogyót, hálás szívvel fogadom. Nagyságtok hamarabb fontolja meg a környezetváltozást. Hiszen Nagyságtok udvarának jó része lázas e bűzös levegőben,

és különféle betegségekben szenved. A nagyságos úrnőnek azt a tanácsot adtam, hogy a nagyságos Ferenc úrral együtt Keresztúron várja be Nagyságtok érkezését. Levegőváltozás esetén ugyanis a beteg szelleme csodás módon felüdül. A fényes, derűs, tiszta, állandósult levegő igen jó kedélyt szül, s ez azt eredményezi, hogy a lábadozók gyorsabban szabadulnak meg a betegségeiktől. Élj boldogul!
1561. szeptember 15.

Gáspár doktor,
Méltóságtok és Nagyságtok szolgája

217 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1561. november 8.

Tekéntetes stb. Én mégis náthás vagyok; Ferencet csötörtökön kell vala lölni az hidegnek; de csak az módját mutatá, azt is csak szünte vacsorakort; immár holnap elválik, valamire az Úristen ű szent felsége választja, legyen áldott az ű szent neve. Az leokai lakásnak szerelme csak az Kd parancsolatja, más az, hogy Lánzsérba akartam menni. Az vizába küldök az embernek. Az barommal akkor kérködjék Kd, mikor kezébe leszen Kdnek; az birsalmát Kdnek még ma elküldöm szekeren. Az mindenható Úristen tartsa meg Kdet.
Datum az Kd Sárvárába. 8. Novembris 1561.

Az vizát az Kd parancsolatja szerént mind elküldöztem.

Az Kegyelmed Orsolája etc.

218 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának

Pozsony, 1561. november 13.

Tekéntetes, nagyságos és tisztelendő, szerelmes Feleségöm. Köszönetömnek és magam ajánlásának utána. Vettem két leveledet, egyiket Keresztúratt e hónak ötödnapján, másodikat Sárvárott ugyanezön hónak nyolcadik napján költeket. Igen köszönöm, hogy mindeneket volta szerént mind magad s mind Ferenc egészsége felől megírtad; reménlem, hogy az Úristen mindkettőtöket meggyógyítja. Én hála Istennek jó egészségben vagyok, és tegnap ebédre jöttem meg ide Bécsből. Egyik dögös helyből az másikba. Mert itt is elkezdetött az halál. De bízom az Úristenben, hogy megtart az ű jóvoltából; ő szent fölsége után én is élni akarok az okossággal, és megengedött őfölségétűl orvosságokkal. Az scordiomot igen köszönöm hogy elkülted, az birsalmát is. Aki ott maradott benne, csinálj énneköm liktariomot, de ne fényeset, se lágyat, hanem kemént, avagy csináltasd az patikáriussal meg. Az Komlóssy menyegzője tetszik nekem, hogy az napról el ne haladjon; elég ideje vagyon Ferenc uramnak mind ide följünni s mind innéjd alámenni. Hála Istennek, hogy békével megjöttetök Lánzsérból; hiszem Istent, hogy ott az megszokott helyen az nátha is eláll rólad, Ferenctől is az hideg. De mindenek úgy legyenek, mint szent fölségének köllemötösök. Az én ünőim immár eljutottak Szenyérbe; ezzel kérködhetöm, hogy az enyimeknek még az árnyékok es szebb és öregb az te ünőidnél; ezzel is megtoltalak, hogy kétszáz és igen szép két öreg magtehén vagyon köztök; azt bizon nem tudom, ha vagyon borjúok, avagy mind borjústól kétszáz; rövidnapon ménest is várok, hiszem, hogy azok is megtolják az Te ménesedet; azért az cseri majorból költözzél ki az Te görhes ünőiddel és rühes borjúiddal; mert én az én gulyámat ott akarom tartani.

Továbbá mikor innéjd levelet visznek, meghintsék előszer

ecettel, és úgy vigyék föl hozzád, és azmely ember viszi, se Teelőtted, se Ferenc előtt, se azok között, kik följárnak hozzád ne forgolódjék. Az házakat, mind az Te magadét s mind az ifjakét füstöljék íremmel és fenyővel. Úristen tanétson és megtartson. *Datum Posonii 13. Novembris 1361.*

Az Te Nádazsdyd etc.

219 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1561. november 16.

Tekéntetes és nekem szerelmes Uram. Az Úristennek legyen hála, hogy Kegyelmed egészségbe vagyon, engedje az Úristen Kegyelmednek innét tova is jó egészséget. Én még náthás vagyok, mint tudja Kegyelmed, hogy engemet hamar el nem hagy. Értem az ott való pestist, kit bizony szüvem szerént bánom, de mind úgy kell lenni, azmint az Úristen akarja, az én dolgom csak az, hogy az én uramnak, Istenemnek könyörögjek, hogy ű szent felsége ne adjon keserűséget Kegyelmeden és Kegyelmed után az egy kis máknyi gyermeken, de mindeneknek úgy kell lenni, mint ű szent felsége akarja, de ha ű szent felsége akarná, bizony nem örömöst érném. Az Kegyelmed barmát meghozták, én nem kérküszöm, mikor az Úristen meghozza Kegyelmedet, meglátja Kegyelmed, ki nyerte, csak Kegyelmedre hagyom. Továbbá azt írhatom Kegyelmednek, hála legyen az Úristennek, az hideg elhagyá az gyermeket, az nátha ottan rajta lén, de hiszem az Úristent, hogy abból is meggyógyétja ű szent felsége. Az mindenható Úristen éltesse és megőrizze Kegyelmedet, mind az sok jámborokkal egyetembe Kegyelmedet. *Datum az Kegyelmed Sárvárába 16. novembris 1561.*

Az Kegyelmed Orsollája manu propria

220 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Pozsony, 1562. február 20.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálataim ajánlása után! Miután visszatértem a főtisztelendő esztergomi úrtól, megkaptam Nagyságtok levelét, amelyben parancsot adott nekem arra, hogy szorgosan gyógyítsam a főtisztelendő veszprémi urat. Hűséges és szorgos gyógykezelését a mai napon Isten segítségével megkezdtem. Nálunk lassankint még mindig garázdálkodik a pestis, főként a külvárosban. Ha meg nem tisztul a mi fertőzött levegőnk az időszakos szelek által, megjósoljuk, hogy a pestis több hónapig fog tartani. Cornax doktor ma indult el Pozsonyból Bécsbe. Ő állította nekem biztosan, hogy Bécsben pestis dühöng. Pápai Pál Nagyszombatban meghalt az én odaérkezésem előtt. Kívánom, hogy boldogan éljen Nagyságtok a nagyságos úrnővel és Ferenc nagyságos úrral együtt.
Pozsonyban 1562. február 20.

Gáspár doktor,
méltóságos Uraságtok szolgája

221 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Pozsony, 1562. március 13.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálatom ajánlása után! Sohasem emlékeztem arra, hogy nagyságos Uraságtok visszautasította az én tisztességes kéréseimet. A Veled született jóindulat, kegyesség, atyai érzület szerint ugyanis mindig óriási jótéteményekkel tüntettél ki; maga a dolog kiáltja. Ha lenne ugyanis üres hely a nagyságos Uraságtoktól kapott jótétemények hatalmas tömegének ideírására, a nap nem lenne elég hozzá.

Elhatároztam, hogy inkább elmondom azokat minden nemzetnek, semmint jelenleg levélben leírjam. Ezért a jótétemények ekkora halmazához, alázattal kérem, ezt is vesse hozzá, hogy a kiváló Albani György urat, ezt a tudományoknak jó művelésével és feddhetetlen erkölcsökkel ékes embert, akit nem tudom miféle rosszakaratú emberek szemétje, mint hallom, nagyságos Uraságtoknál többféle rágalommal, csalárd hízelgéssel, keresztény ember számára tűrhetetlen gáncsoskodással terheltté tett, mondanám, vagy megterhelt s gonoszul feljelentett, már emberségedhez képest is fogadd kegyedbe, mégha lenne is valami tévelygése, és amint biztos vagyok benne, hogy nagyságos Uraságtok mindig megtette, hogy kegyesen elengedted azoknak tévelygéseit, akiket rosszakaratú emberek feljelentettek, és sok jótéteménnyel halmoztad el őket, hát ne csalódjék jó reménységében egyedül ez a rosszindulatú emberek gyűlöletének terhe alatt görnyedő, aki alázatosan kéri nagyságos Uraságtok kegyességét, nyájasságát, atyai irgalmát. Mindazt a haragot, mérget, gyűlöletet, érzelmei megzavarását ami nagyságos Uraságtokban megfogant Albani Györggyel szemben, az ő ellenfelei hamis vádaskodása, feljelentése, ferde gyűlölete, összeszólalása, mérgezett lelkülete, pusztító érzülete, hallatlan és hihetetlen szélhámoskodása alapján, s ez számomra teljesen lehetetlennek látszik. Bármi ilyen lett légyen, enyhítse jámbor lelkületével, bocsássa meg keresztény érzülettel, atyai irgalommal, kegyességgel, veleszületett emberségével. Egészen törölje le, és legyen ő császári felségénél jó oltalmazója. Alázatosan kérem tehát Nagyságtokat, és szeretném kérésemmel megengesztelni, hogy a kiváló Albani György úr érezze nagyságos Uraságtoknál ajánlásom gyümölcsét, s vegye észre, hogy Nagyságos Uraságtok kedvel engem. Azt szeretném ugyanis, hogy az én javamra írassék mindaz, amit nagyságos Uraságtok nevemben tesz e jó tu-

32. Nádasdi Ferenc

dományokat művelő embernek. Élj boldogul, nagyon köszönöm nagyságos Uraságtoknak a kapott búzát és bort.
1562. március 13. Pozsonyban.

Gáspár doktor,
nagyságos Uraságtok szolgája

222 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1562. április 9.

Méltóságos és nagyságos Uram, szolgálatom ajánlása után! A nagyságos Ferenc úr jobbacskán van. Tegnap nyolc óra körül jött a láz, borzongás, hideglelés nélkül, szelídebben, mint máskor. A lázroham négy órát tartott, azaz nyolc órától tizenkettőig. Verejtékezett, kissé szomjazott, egy órakor megebédelt; egész nap vidámabb volt a szokásosnál, meguzsonnázott, hét órakor megvacsorázott, egész éjjel nyugodtan aludt. Ma reggel az érverése nyugodtabb, egész testének hője mérsékelt, s miután édes mandulaolajjal megkenték az egész testét, ételt vett magához. A vizelet jónak látszott. Megírom, mi fog történni. Élj boldogul, s erős lélekkel ostromold Veszprémet!
Sárvárról 1562. április 9.

Gáspár doktor,
Nagyságtok szolgája

223 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak

Sárvár, 1562. április 11.

Tekéntetes és nekem szerelmes Uram. Az én szolgálatomnak ajánlása után. Én, Istennek legyen hála, egészségbe vagyok. Ferencet tegnap mintegy tizenegy óra tájba mégis megheveté az hideg, de csak kicsiny egy órát ha tartott rajta, de azt se vélje Kegyelmed, hogy olyan nagy hévség legyen rajta, mint Kegyelmed látta. Továbbá emlékezem reá, mit monda Kegyelmed, hogy elméne Kegyelmed, hogy ha nem ír Kegyelmed, hát jó jel legyen, de hogy az hideglelést értem Kegyelmeden, választigen gondolom az Kegyelmed szavát, de azért meg nem maradhat az én bolond szűvem és gondolatom. Azért könyörgök Kegyelmednek mint szerelmes uramnak, hogy írja meg Kegyelmed, mint legyen Kegyelmed. Az úr mindenható Isten tartsa meg Kegyelmedet, és adjon ű szent felsége Kegyelmednek jó egészséget.

Datum az Kegyelmed Sárvárába 11. aprilis 1562.

Az Kegyelmed Orsollája manu propria

224 Nádasdy Anna Kanizsay Orsolyának

Fogaras, 1562. július 23.

Tekéntes, nagyságos és énnekem szerelmes Asszonyom. Szolgálatomnak utána kívánnám az te Kd egészségét mind az Kd egyetlenegy fiával egyetembe. Továbbá értem, hogy az Kd szerelmes urát, az én egyetlenegy bátyámat az Úristen ez világból kivette, kin énnekem mind eleitől fogva való keserőségem megújola, mert énnekem mind az én szerelmes megholt uram és atyám újonnan holt meg. De mit mívelhetünk többet,

hanem hogy csak az Istenre kell mindent hadnunk, mert mindeneknek úgy kell lenni, azmint az Isten akarja. Azért kérem Kdet mint szerelmes asszonyomat, hogy Kd énnekem megbocsásson, mert Kdnél ennek az értelme. Kdet kérem mint szerelmes Asszonyomat az Istenért, hogyha eddig meglábalhatta az keserőséget, kiben én kétes vagyok az Kd természetit tudván, Kd tekéntse meg az egyetlenegy fiadat, hogy Kd kinnyebbétse az Kd keserőségét az egyetlenegy fiadra nézve, hogy ne kellessék szolgakézre maradni, mert azt Kd magárul tudhatja, mi legyen úr gyermekének szolgára kézre maradni.

Azon is kérem Kdet, hogy Kd énnekem megbocsásson, hogy én Kdnek bévebben nem írhatok, mert azt nem tudom, mikor lett az édes uram bátyám halála, de énnekem még igen új az én kesrőségem és ez az oka, hogy nem írhatok Kdnek többet. Továbbá az Úristen tartsa meg Kdet nagy sok esztendeig mind az egyetlenegy fiával egyetembe, nagy sok esztendeig jó egészségbe. *Ez levél költ Fogarasba Szent Jakab nap előtt való csötörtökön. 1562.*

Az te Kegyelmed szolgáló leánya,
Nádasdy Anna

Amíg élek, mindig az emberek javát szolgálom...

Szegedi Kőrös Gáspár orvosdoktor
és a Nádasdy család

Egy főrangú házaspár és udvari orvosuk levelezését tartja kezében az olvasó. E levelek – jellegüknél fogva – bizalmas természetűek. Kedves, sokszor bájos intimitásuk mögül azonban minduntalan elővillan a 16. század közepének egy-egy fontosabb szereplője, eseménye. A sárvári „szigetet" is elérték a korszak vészterhes fenyegetései. A levelek csak ezzel a háttérrel hitelesek.

Ott kell látnunk mögöttük a cinquecento olasz és a reformáció német, svájci, valamint holland egyetemeit, a meginduló könyvnyomtatást, a reformáció körüli elvi és hatalmi harcokat, a tridenti zsinatot (1545–1563), Ferdinánd király és Miksa főherceg ellentétét vallási kérdésekben. S ne felejtkezzünk el a Leonardo, Kopernikusz utáni, Galilei előtti természettudományos vizsgálatokról, Vesalius korszakot nyitó anatómiai művéről (1543), Paracelsusról és az úgynevezett orvosbotanikusok munkásságáról sem: Leonhardus Fuchsius füveskönyve 1542-ben, Lonicerusé 1557-ben, Matthiolusé 1565-ben jelent meg.

Bornemisza Péter keserűséggel eltelt helyzetjelentése szerint

... Az Felföldet bírják az kevély nímötök,
Szerémségöt bírják az fene törökök...

A Mohács utáni évtizedekben vagyunk, a török világ kezdetén. A bizonytalan, „mozgó" határok mentén az egyezségek, békekötések ellenére folytak a kisebb-nagyobb csatározások, pusztítások és a súlyos végvári küzdelmek: Sárvár, Kőszeg via-

dala 1532-ben, Temesvár, Szeged, Drégely, Eger ostroma 1552-ben, Szigetvár eleste 1566-ban történt. Nemcsak a végvári hősöket, a háromfelé szakadt ország életét irányító, sorsát alakító nagyokat sem idézik mindig név szerint e családi levelek, pedig a színfalak mögött ott él és munkálkodik Báthory István, Fráter György, Heltai Gáspár, Melius Juhász Péter, Oláh Miklós, Stöckel Lénárt, Sylvester János, Tinódi Sebestyén – csak a legjelentősebbeket említve.

Az ország középső harmada, Nándorfehérvár, Pécs, Szeged és számos falu középkori kultúrája elpusztult. A hódoltsági területek elnéptelenedésével párhuzamosan a tömegesen elmenekültekkel felduzzadt lakosságú területek (Felvidék, Erdély, Nyugat-Magyarország) mai embernek szinte hihetetlennek tűnő szellemi koncentrációjából viszont egymás után alakultak ki a korabeli és későbbi történelmünkben jelentős szerepet játszó szellemi-művelődési központok (Pozsony, Bártfa, Kassa, Sárospatak, Kolozsvár, Nagyenyed, Brassó) és műhelyek (Vizsoly, Gönc, Sempte). „Néhány nagyúri udvar élénk szellemi élete lehetővé tette, hogy abban otthonra találjanak egyes magas humanista képzettségű nemesi értelmiségiek" – írja Varjas Béla. Ezen udvarok egyike volt a Kanizsay–Nádasdy birtoktest központja, Sárvár is, ahol rövidebb-hosszabb ideig olyan kiválóságok éltek és munkálkodtak, mint Sylvester János, Dévai Biró Mátyás, Szegedi Máté, Makárius Bódog József, Beythe István és Tinódi Sebestyén.

Nádasdy Tamás a bolognai és római egyetemen tanult. Innen Cajetán bíboros kísérőjeként-tolmácsaként tért vissza Budára, majd királyi titkárként II. Lajos kancelláriájában dolgozott. 1526-ban őt küldték katonai segítséget kérni a speyeri birodalmi gyűlésbe, ahonnan üres kézzel ért haza, már Mohács után. Egy év múlva Buda kapitánya, majd zsoldos katonái kiszolgáltatják a töröknek, az pedig Szapolyai Jánosnak (1529). Négy évig – színleg vagy a jobbnak vélt ügy szolgálata reményé-

ben? – Szapolyai oldalán áll, míg vissza nem tér Ferdinánd hűségére. Ettől kezdve gyorsan emelkedik közjogi pályáján: előbb Vas megye főispánja, 1537-től Horvát-Szlavonország bánja, három év múlva országbíró, majd főkapitány. 1554-ben elérte a legmagasabb méltóságot: nádor lett. 1535-ben vette feleségül a híres Kanizsay család utolsó tagját, az alig tizennégy éves Orsolyát. Birtokaik összakapcsolódásával az ország egyik legtehetősebb főura lett. Szinte hihetetlen, hogy ennek az eredményes életű, művelt, melegszívű, jó humorú, felvilágosult, toleráns, tág látókörű főúrnak országos, hadi és családi gondjai mellett volt ideje-ereje arra, hogy jó gazdaként figyelemmel kísérje, s művelt főemberei útján irányítsa a hatalmas birtok különböző uradalmaiban folyó munkákat, sokszor egészen apró részletekig. Hiszen odafigyelt az építkezésekre, évszakok megszabta mezőgazdasági munkákra, halászati feladatokra, sőt még a szükséges vásárlásokra is.

Kanizsay Orsolya nem volt méltatlan élete párja. Ha csak „az doctor" – Kőrös Gáspár – leveleiből ismernők, sokféle, keserves betegséggel megvert, azokkal talán túl sokat is foglalkozó, kicsit elhanyagolt főrangú asszony képe rajzolódnék elénk. Férjének és más rokonainak írt leveleiből azonban egészen más alkat bontakozik ki: intelligens, gazdag érzelemvilágú, jó humorú s testi gyöngesége ellenére a Nádasdy–Kanizsay-birodalom gyeplőjét szorosan kezében tartó, tiszteletreméltó nagyasszonyt ismerünk meg. Mert ne feledjük: a hűséges és jól megválogatott munkatársak mellett mégis az ő vállain nyugodott nemcsak az uradalom minden gondja, hanem a végek sorsa is. E végvári harcok idején, 1559-ben írta Nádasdy Tamás Pozsonyból, „szerelmes Orsikájának": „Továbbá mastan egyéb újságot nem írhatok, hanem hogy az törökök, amint értők, igin gyülekeznek oda tifelétök, és rablani akarnak. Tudod, hogy egyszer is, mikoron Erdélybe mentem vala, tereád és Batthyányiné asszonyomra bíztam vala az végeket, és akkoron Beszprém-

nél igin megvertítök volt az törököket. Mast is azért mindenfelől vigyáztass és emberkedjél, és az végöknek viseld szorgalmatos gondját. Én penég mastan semmi segétséggel nem lehetök innejd." Ennél tiszteletre méltóbbat, meghatóbbat, nagyobb elismerést aligha írtak korabeli nagyasszonynak. Szokott tréfás hangján, jogos öntudattal írhatta hát Orsika: „Ne vélje Kd, hogy mi es hejéba egyek az kenyeret [...], mert Bérnél egy asszonyember egy igen jó török lovat foga [...], Pacsodnál esmég egy szegény asszony szabadul el kezekből, és egy kopja akad kezébe, és hármat ölt által az törökbe, kik azonnal megholtak [...] de bizony nem akarok biznom sem az népnek sokságába, sem az hadakozó szerszámnak beségébe, hanem az egy Jézus Krisztusba, ki mi érettünk megholt, feltámadott, mennybe ment" – szólal meg hite és alázata egy másik levelében (1556. augusztus 19.). S arról se felejtkezzünk el, hogy kettejük alkotása volt az 1537-ben létesült sárvárújszigeti nyomda: négy év múlva itt látott napvilágot Sylvester János Újszövetség-fordítása, s az ugyanitt működő iskolában már magyarul (is) folyt az oktatás ...

A levelezés kezdetén már negyvenes éveiben járó, politikai és hadi események-feladatok miatt otthonától sokat távol lévő, Nádasdy Tamás és az éppen felnőtt – sőt urához gyorsan felnőtt – Kanizsay Orsolya levelei is igen szép magyar nyelven íródtak. Orsolya asszonyt valószínűleg férje tanította meg az írás–olvasás művészetére. A levelek megszólításában, záradékában ismételten olvasható „szerelmes Orsikám" és a „tekéntetes, nagyságos, tisztelendő, szerelmes Uram" vagy az „az Kegyelmed Orsikája" nem szóvirág, hanem a szó legjobb értelmében igaz.

Derűs és szép kapcsolatukra kettős árnyék vetődött: Orsolya asszony gyakori betegeskedése és gyermektelenségük. A gyermek és örökös késése miatt Nádasdy Tamás húgának, Annának, és a török fogságába került Mailáth Istvánnak egyik gyermekét

magukhoz vették Sárvárra. Már-már a kis Mailáth Gábor örökbefogadására gondoltak, mikor váratlanul remény csillant föl. Alig egy éve tért vissza Itáliából egy tudós, fiatal magyar orvos, kinek a Serédy családnál – patrónusa halála miatt – kitelt a szolgálata. Őt kellene megszerezni a főúri udvar orvosának, hátha tudományával mindkét bajon segíteni tudna, mert eddig csak „hitván doktorok" meg nagyasszonyok tanácsa szerint kezelték Orsolyát – eredménytelenül. Az egyezség valószínűleg gyorsan megszületett: a képzett, művelt, nagy tapasztalatú orvos elvállalta a hallatlanul kényes és felelősségteljes megbízatást.

Ővele lép színre a levelek harmadik főszereplője: Szegedi Kőrös Gáspár, humanista nevén Casparus Fraxinus Zegedinus.

Eddig ismert leveleiből hatvannyolcat közlünk, s ezek többsége most jelenik meg először. A levelek legnagyobb része az Országos Levéltár Nádasdy-levéltárában maradt meg, hiszen majd' mindegyik Nádasdy Tamásnak szól. Nagy kár, hogy a levelezés másik fele, Nádasdy Fraxinushoz írott levelei, még nem kerültek elő. Ezt a hiányt a családtagok és az udvartartás néhány embere által írt levelekkel próbáltuk kiegészíteni. Kőrös Gáspár levelei egészen mások, mint Tamás úr és Orsolya asszony episztolái. Legnagyobb részük ékes latin nyelven íródott, s ezek félhivatalos értesítések, tudósítások, mégis hallatlan erővel bontakozik ki belőlük a főúri házaspár és környezetének számos eddig nem ismert vonása s nem utolsó sorban Gáspár doktor egyénisége.

Ki volt hát ő, mit tudunk róla?

Származását Takáts Sándor egyik munkájából ismerjük: édesanyját Pörzsölt Zsófiának, mostohaapját Vén Szabó Jánosnak hívták. Mindhárom családnév megtalálható már az 1522-i szegedi tizedlajstromban (Pwrswlt, Kwrws, Sabo alakban), tehát törzsökös szegedi származásúnak tekinthető. Születése időpontját 1530 előttre tehetjük. Hazai iskoláztatásáról semmit sem tudunk, azt sem, hogy szülei áldozatkészségén kívül ki támo-

gatta külföldi tanulmányai idején. Szeged eleste (1543) és Tóth Mihály hajdúinak sikertelen felszabadítási kísérletét követő pusztulása (1552) indította meg a lakosok tömeges elmenekülését a városból. Kőrös Gáspár szülei és megmaradt testvérei is a menekülők között voltak. Majd csak hazatérte után, 1553-ban, Nádasdy Tamás és Balassa Zsigmond segítségével sikerült felkutatnia őket, ám az öregségükre Sopronban teremtett otthonban már csak özvegy édesanyjáról és egyik testvéréről tudott gondoskodni.

Az akkor európai hírű padovai egyetemen kezdte orvosi tanulmányait. Az idő tájt a már említett Vesaliuson kívül Fallopio, Oddi, Fracastorius, Fonseca, Matthiolus tanítottak itt – csupa fényes név! S a diákság színe-java között ott találjuk Draskovich Györgyöt, Dudith Andrást, Szily Albertet, a Révay fiúkat, Vitéz Pált, Várdai Tamást... Átmeneti calabriai és krétai tartózkodás után Perugiába ment, az ottani egyetem anyakönyve szerint 1552. november 30-án avatták doktorrá. A következő év második felétől már Sárvárott találjuk. Élete ezt követő kilenc – a Nádasdy család történetével szorosan összefonódott – esztendejét ismerjük legjobban leveleiből.

Hallatlanul izgalmas kérdés, jó lenne tudnunk, de a levelezés fele hiányozván, csak találgathatjuk a választ, mi fűzte és tartotta össze Nádasdy Tamást és Kőrös Gáspárt. Fraxinus leveleit a Nádasdy-uradalom főembereinek – pedig kivétel nélkül nemesemberek, Perneszy György még művelt humanista is! – Nádasdyhoz írott leveleivel összehasonlítva szembeszökő a különbség. Leveleik többsége magyarul íródott; tiszteletteljes, alázatos hangnemükből kiérződik az alá-fölérendeltségi viszony. Hivatalosak, a fontos mondanivaló közlésére szorítkoznak, bizalmas hang, élcelődés, tegezés nem fordul elő bennük. Fraxinus levelei ezeknek éppen ellentéte. Itt a mintegy harmincéves korkülönbség ellenére két majdnem egyenrangú ember áll egymással szemben, szinte barátként. Vajon mindkettejük itáliai

emlékei, egyetemi végzettsége, humanista műveltsége miatt? Gáspár doktor bizalmi feladata miatt? Hálából eredményes orvosi munkájáért? Hasonló vallási meggyőződésük miatt, hiszen felekezethez egyikük sem köthető? Vagy Nádasdy megsejtette Fraxinusban a magához méltó nagy szellemet? Pedig viszonyuk nem volt mindig felhőtlen. A levelekből több derűreború időszak követhető nyomon. Fraxinus – és minden valószínűséggel Nádasdy is – sokszor kíméletlen őszinteséggel írta meg véleményét, s mégis mindezt, sőt még az udvari emberek intrikáit is elbírta, túlélte kapcsolatuk.

Fraxinus tehát semmiképpen nem alkalmazott, inkább barát, munkatárs, akire felesége gyógykezelésén túl világi és egyházi méltóságok orvoslásának kényes feladatát éppúgy rábízhatta, mint fontos és körültekintést igénylő diplomáciai feladatok elvégzését. E titkos küldetésekről nem sokat tudunk, egyes leveleinek nehezen kihüvelyezhető részei valószínűleg rejtett értelmű tudósítások. Egyik ilyen megbízatásáról azonban egykorú beszámolóval rendelkezünk. Somogyi Péter vágsellyei tanítót, aki Botta István szerint a későbbi Melius Juhász Péterrel azonos, különböző okok miatt Oláh Miklós érsek 1555–1558-ban két ízben is börtönbe és szigorú vizsgálat alá vetette. Fogságában írt, jellegzetes stílusú, latin naplójából *(Libellus Contribulationis)* tudjuk: „igaz keresztény testvéreink, mind pozsonyiak, mind mások, nem törődve a parancsnok rendeletével, sem az udvaroncok fenyegetéseivel, félelmet nem ismerő lelkülettel, segíteni kész jóakaratukkal nap mint nap bejöttek hozzám börtönömbe, hogy felüdítsenek. Általuk a jó és hatalmas Isten mindenféle szükséges dolgot juttatott el börtönömbe, mint ahogy hajdan [...] Illésnek [...] a holló által. [...] Más jámborok pedig a börtönrácson keresztültekintve könnyes szemmel, sírásra készen, szívbeli érzésből bensőségesen és sokat sóhajtoztak, szánakozva, hogy a sátán eszközei mennyire zaklatják Krisztus tagjait. Továbbá más testvérek gyakran jöttek be hozzám,

a börtönbe bőségesen hoztak magukkal ételt és italt, s a sötét fogdában néhány órán át vallásos beszélgetést folytattak velem Isten országáról [...] Mindenek fölött pedig eljött még Gáspár úr, a tekintélyes főúr, Nádasdy Tamás, Magyarország nádorának orvosdoktora, másik pártfogónk is. Ő gyakran jött hozzám, s a börtönrácson keresztül egyrészt jóságos oktatásával buzdított, másrészt bőkezűen gondoskodott rólam kegyes ajándékaival. Ő – az evangélium parancsa szerint – derekasan sokat fáradozott az érseknél kiszabadításomért." Ennek eredményeként a rákövetkező évben ő vihette meg szabadulása hírét. Ezt Somogyi Péter *Napló*-ja így beszéli el: „Ebéd után Gáspár orvosdoktor úr érkezett egy tizedes kíséretében. Barátságosan és kereszténylleg sokat beszélt, serényen buzdított [...] közbeközbe megjegyezve, hogy ügyem döntő szakaszba jutott, és ezért tanácskoznunk kell az eljövendő kivezető útról. [...] Néhány kegyes úr kezességére és közbelépésére, akik kitartóan közbenjártak értem, végül is kiszabadultam az alvilág kapujából." – Nem ok nélkül nevezte hát Gáspár doktort Gregoriancz Pál győri püspök „valde durus ungarus"-nak, azaz nagyon kemény magyarnak.

Elképzelhető az is, hogy Nádasdy, a gyorsan a legmagasabb méltóságig emelkedett „első generációs értelmiségi" rokonszenvezett a szintén „első generációs", tehetsége révén magas képesítést elért fiatalemberrel, s ezért támogatta. Mindenesetre föltűnő, hogy – bár számára megnyugtató lehetett a felesége, majd gyermeke melletti állandó orvosi felügyelet – saját érdeke ellen cselekedve támogatta Fraxinus önállósulási törekvéseit. Gáspár doktor több ízben kifejtette, hogy nem udvari, hanem független orvos akar lenni: „én arra törekszem, hogy polgár legyek, nem udvari ember." Nádasdy, illetve főembere, Sárkány Antal segítségével Sopronban házat vett, ennek révén nyerte el a polgárjogot: „Szegedi Fraxinus Gáspár doktor úr a polgárjogot mai napon elnyerte. Mostantól kezdve jogosan élhet

minden polgári szabadsággal. Az 1555. év márciusának 8. napján" – olvassuk a soproni, német nyelvű polgárkönyvben. Néhány év múlva Pozsonyban telepedett le a város orvosaként. Tudjuk viszont, hogy Sopronból is, Pozsonyból is bármikor készségesen „röpült" Sárvárra (kb. hatvan, illetve száztizenöt km!), ha volt úrnője vagy a kis Nádasdy Ferenc betegsége oda szólította. Van példa azonban arra is, hogy a nádor határozott kérésére sem utazott Sárvárra, csak levélben adott tanácsot, mert pozsonyi betegei közül „négyen életveszélyben vannak. Úgy ítélem: sem mint ember, sem mint keresztény ember nem hagyhatom őket cserben. Még ha Nagyságtok úgy parancsolná is, hogy felelősségére hagyjam el ezeket a haldokló betegeimet, akkor sem tenném meg". Értékes adalék ez Kőrös Gáspár emberi és orvosi arcképéhez, de Nádasdy Tamáséhoz is, aki ezt nem vette zokon, és nem torolta meg.

A levelekből láthatjuk, hogy Gáspár doktor orvosi feladatát mennyire diszkréten és etikusan végezte. Az intrikusok csak alkalmazott gyógymódjaiba köthettek bele, magatartásába nem! Arra érdemes orvoskollégái tudását mindig szívesen elismerte, véleményüket nem egyszer kikérte, javaslatukat tiszteletben tartotta: „úgy vélem ugyanis – írja –, hogy hat éles szem többet lát kettőnél." Orvosi hitvallását így fogalmazza meg:

„amíg élek, mindig az emberek javára ajánlom tevékenységemet", „készen állok, orvosságokat adok, éjjel-nappal szolgálatban vagyok, de az eredményt Istenre bízom", „az Isten gyógyítja meg a nagy betegségeket, az orvos csak Isten szolgája", „saját kezemet Isten kezeként használom".

Az alkalmi, kisebb és könnyen azonosítható betegségek (mellhártyagyulladás, malária, vesekő, ótvar stb.) mellett még az összefüggésükben vizsgált levelek alapján is nehéz volna arra a kérdésre felelni, hogy mi is lehetett Kanizsay Orsolya betegsége, mi okozta házasságuk első időszakának gyermektelenségét, s elsősorban mi tette szükségessé Kőrös Gáspár udvari orvosként

való alkalmazását. Fraxinus leveleinek tapintatos fogalmazása, a korabeli terminológia homályossága és a betegség többrétű oka egyaránt nehézzé teszi ezt. Valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha egyrészt valamilyen nőgyógyászati természetű betegségre, másrészt a felelős helyzetben lévő fiatalasszony ura gyakori és tartós távolléte miatti elhagyatottságérzésére mint pszichogén kórokra gondolunk. A testi és a lelki ok kölcsönösen fokozhatta egymás hatását. Föltevésünket alátámasztja Batthyány Ferencné Bánffy Kata még 1547-ben, Nádasdy Tamásnénak írott, Takáts Sándor által közölt levelének részlete: „Stiriából és Ausztriából sok vendégünk volt Szalónakon. Tudván az Kegyelmed betegségét, mindenkitől orvosságot tudakoztam. Az egyik úr adott is orvosságot [...] az ki afféle betegségről, az máttrárul tudna".

A levelek figyelmes olvasója észreveheti, hogy az ókori és a korabeli orvostudomány nagyjait milyen gyakran idézi Gáspár doktor (műveik közül nem egy saját könyvtárában is megvolt), adott esetben azonban, tapasztalataira hivatkozva, vitába is száll velük. Föltűnhet az is, hogy szűkebb szakmáján kívül milyen élénk figyelemmel fordult a régészeti emlékek, régi feliratok felé, és éghajlati-geológiai kérdések is foglalkoztatták.

Ki kell térnünk botanikai érdeklődésére, munkásságára is. Matthiolus tanítványánál és barátjánál ez természetes volt: azidőben a növénytan tudománya elsősorban gyógynövényismeretet jelentett. Az a Fraxinus-irodalomban gyakran olvasható nézet azonban, hogy Sárvárott híres orvosi botanikus kertet létesített volna, ahonnan – Bencze Józsefet idézem – „szekérszám vitték-hordták a sárvári gyógynövényeket Bécsbe és Krakkóba", félreértésen alapuló tévedés. A sárvári kert – Kanizsay Orsolya és Nádasdy Tamás alkotása, büszkesége – már Fraxinus sárvári működése előtt is megvolt, ám ebben gyümölcs- és zöldségféléket termeltek, virágokat neveltek, gyógynövényt nem, vagy csak igen keveset. Gáspár doktor leveleiben lépten-

nyomon Bécsből, Grácból, Velencéből kér orvosságokat, és soha egy szó sem esik leveleiben az állítólagos sárvári gyógynövénykertről. S elképzelhető-e, hogy ha egy ilyen világhírűnek mondott gyógynövénykertet megalkotott, akkor azt néhány év eltelte után úgy elhagyja, hogy későbbi leveleiben sem említi soha? Arról nem is beszélve, hogy ilyen kert létesítése sok év, sőt évtized munkája, Fraxinus pedig mindössze négy-öt évet töltött – megszakításokkal – Sárvárott.

A hódoltság korabeli levelezések tekintélyes részét „orvosságtudakozás és orvoslás" – Takáts Sándor kifejezése –, különféle bajokra orvosi jellegű tanácsok kérése-adása képezi. Akiknek – mint átmenetileg Nádasdyéknak – udvari orvosuk volt, gyakran „kikölcsönözték", rövidebb-hosszabb időre átengedték orvosukat rokon, barát vagy jó ismerős kezelésére. Fraxinusszal nagyjából egyidőben Magyarországon mindössze kilenc orvos-doktor működéséről tudunk, könnyen érthető hát Gáspár doktor kapóssága! E távollétei alkalmával kezelte a horvát bánt és feleségét, az esztergomi érseket, a veszprémi, győri, váci, váradi, zágrábi püspököt, a Balassa, Csáky, Csoron, Erdődy, Mailáth családok tagjait, a Nádasdy-uradalom főembereit, de nemcsak őket, hanem szívesen segített minden hozzá fordulón, személyválogatás és ellenszolgáltatás nélkül. 1557. szeptember 10-i levelében urát értesíti, hogy készséggel elmegy Sümegre a püspök gyógykezelésére, mert „a régi barát életéért minden kockázatot vállalni kell", de csak akkor, ha előbb kezeslevelet kap: „ha véletlen sors folytán a törökök kezébe esnék, a főtisztelendő püspök köteles engem saját költségén egy hónap időtartamán belül kiszabadítani a török fogságból". Más alkalommal kis híján el is fogták Hamzsa bég törökjei, Nádasdy főemberével, Paksy (a levelekben: Paxi) úrral együtt. Egy elhagyott tanyában lapulva menekültek meg. „Másnap visszatértem Pozsonyba, de még most is remegek, ha eszembe jut, milyen veszélyben voltunk" – írja kedvesen gúnyolódva magán. E két idézet jól

szemlélteti, milyen feltételek és körülmények között dolgozott a „végvári orvos", s hogy a végvidéken való mozgás ez idő tájt – a testi töredelemről nem is beszélve – nem volt éppen a legveszélytelenebb vállalkozás. A segítségnyújtás lehetőségén túl sem voltak ezek a kiküldetések elvesztegetett időszakok: az orvos fontos, bizalmas tudósításokat hozott-küldött a nádornak a bejárt vidékről. Tájékoztatta őt az ellenség mozgásáról, a lakosság helyzetéről, áradásokról, utak állapotáról stb.

Fraxinus soproni és pozsonyi éveiről már jóval kevesebbet tudunk: nem sokkal Pozsonyba költözése után megnősült, de nem adatott meg neki hosszú időre a révbe jutás öröme. Eddig ismert utolsó levele 1562. április 9-én kelt, 1563-ban már Purkircher György volt Pozsony orvosa, valószínűnek látszik tehát Botta István föltételezése, hogy az 1562–1563-ban, Ferdinánd király egyik levelében is említett „Pozsonyban gonoszul dühöngő pestis" áldozata lett. Nádasdy Tamás 1562-ben halt meg, szintén pestisben. Kanizsay Orsolya mindkettőjüket túlélte, 1571-ig örülhetett fia, Nádasdy Ferenc szép tanulmányi eredményeinek.

Fraxinus tudós orvos volt, hivatalos jellegű írásaiban nem kereshetjük gyermek-, illetve felnőttkora magyar népi orvoslásának emlékeit. Leveleiben elbújva azért találunk néhány értékes adatot a „fülfű" és a „szép szőlő" használatáról, valamint a kúnok italáról, a bozáról. E tekintetben sokkal bővebb kútfő Nádasdy Tamás és főként Kanizsay Orsolya magyar nyelvű levelezése: ők – úgy látszik – sokkal közelebb álltak ehhez a forráshoz. Leveleik olyan régi betegségneveket őriztek meg számunkra, mint az „asszonyom tánca", „kelevény", „ótvar", olyan tünetmegjelölést, mint a „sennyedék", és olyan orvosságokat, mint a „szömnek való nádméz", lóromból és komlóból készült fürdő, a szülfű vagy a „füstölésre való irem".

Szegedi Kőrös Gáspár korának főúri és városi, élénk szellemi életű központjaiban élt, s azok alakításában, gazdagításában te-

vékeny részt vett. Nyomtatott műve – eddigi tudásunk szerint – nem jelent meg, irodalmi hatása tehát aligha lehetett. Munkája, emberi és orvos–beteg kapcsolatai, s nem utolsó sorban levelei útján fejtette ki hatását korára, és most ránk, késő utódokra is.

Grynaeus Tamás

Jegyzetek

Bibliográfia

Bálint Sándor: *Szeged reneszánsz kori műveltsége.* Budapest, 1975.

Bencze József: *Emlékezés Szegedi Kőrös Gáspárra.* Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicinae Hungarica 14. sz. 1959. 79–84.

Bencze József: *Szegedi Kőrös Gáspár.* Vasi Szemle 1964. 69–74.

Botta István: *Melius Péter ifjúsága.* Budapest, 1978.

Demkó Kálmán: *A magyar orvosi rend története.* Budapest, 1894.

Frankl (Fraknói) Vilmos: *Révai Ferenc nádori helytartó fiainak hazai és külföldi iskoláztatása. 1538–1555.* Pest, 1873.

Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története.* Sopron, 1921–1943.

Károlyi Árpád–Szalay József: *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése.* Budapest, 1882.

Komáromy András: *Magyar levelek a XVI. századból.* Magyar Történelmi Tár VIII–XII. 1907–1911.

Magyary–Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek. I. Gáspár doktor.* Budapest, 1928. 235–245.

Payr Sándor: *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?* Budapest, 1914.

[Stromp László]: *Magyar protestáns egyháztörténeti adattár. II.* Budapest, 1903.

Szabó T. Attila: *Melius Péter: Herbarium.* Bukarest, 1978.

Szalay Ágoston: *Négyszáz magyar levél a XVI. századból.* Pest, 1861.

Szmollény Nándor: *A középkori Szeged műveltsége. Caspar*

Fraxinus Zegedinus – Nádasdy Tamás levelezése (1553–1562). Szeged, 1910.
Takáts Sándor: *Rajzok a török világból.* Budapest, 1917.
Takáts Sándor: *Emlékezzünk eleinkről.* Budapest, [1929].
Veress Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai, 1221–1864.* Budapest, 1941.

Kárffy – Kárffy Ödön: *Tinódi Sebestyén halála.* Századok, 3. szám 1908. 275.

Károlyi–Szalay – Károlyi Árpád–Szalay József: *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése.* Budapest, 1882.

Komáromy – Komáromy András: *Magyar levelek a XVI. századból.* Magyar Történelmi Tár 1908. 2. szám. 536–8, 539, 540; 1911. 1. szám 95.

lat. – latin

Mályusz – Mályusz Elemér: *Az Országos Levéltár Nádasdy Levéltárának magyar levelei.* Levéltári Közlemények 1923. 287–309; 1926. 68–85; 1929. 231–277.

MOL – Magyar Országos Levéltár, a Nádasdy-család levéltára.

MTKCs – Magyar Történelmi Képcsarnok

Tárgyi magyarázatok

A levelek legnagyobb részét – az eddig kiadatlan s először kötetünkben megjelenő leveleket is – a Magyar Országos Levéltár Nádasdy-fondja őrzi (Archívum familiae Nádasdy E. 185.). A kötet összeállításánál főként erre támaszkodtunk, de felhasználtuk Károlyi Árpád és Szalay József *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése* (Budapest, 1882) című kötetét, valamint Mályusz Elemér és Komáromy András szövegközlését is. Egy levelet Kárffy Ödön tanulmányából emeltünk ki, Oláh Miklós levelét pedig a pozsonyi levéltár anyagából közöljük. Szegedi Kőrös Gáspár latin nyelvű leveleit először Szmollény Nándor adta ki *A középkori Szeged műveltsége* (Szeged, 1910) című kötetében. Mivel a levelek latin olvasatában és magyar összefoglalásában (nem fordításában) több hiba és tévedés van, Szmollény szövegközlése forrásnak nem tekinthető. Az új olvasat és a fordítás először a Semmelweis Orvostörténeti Levéltár számára készült. A kötet minden levelének forrását a *Jegyzetek*-ben rövidítve jelezzük, az utalásokat pedig a *Rövidítések*-ben oldjuk fel.

A magyar nyelvű levelekbe ékelt idegen nyelvű szövegrészek fordítása, valamint a magyarázó megjegyzések a *Jegyzetek*-ben találhatók. A gyakran előforduló idegen nyelvű vagy régi magyar szavak és kifejezések mai megfelelőjét a *Szómagyarázatok*-ban adtuk meg. Teljes levelek közlésére törekedtünk, ám néhány esetben – korábbi publikáció, a levelek megrongálódása miatt – [...] jellel utalunk a kényszerű kihagyásra.

A magyar nyelvű levelekben megőriztük a személy- és hely-

nevek következetlen írásmódját: a mutatókban mind a változatok, mind pedig azok mai megfelelője fellelhető. A szövegeket a mai helyesírásnak megfelelően adjuk közre, ám megőriztük azokat a sajátosságokat, amelyek a régi magyar nyelven írók szóhasználatát, nyelvjárását, stílusát jellemezték.

A fordítások szaklektorálását Péter Katalin, a névmagyarázatok ellenőrzését Varga István végezte.

1 Mályusz 287.

2 Károlyi – Szalay 70.
más országban vagyon – Nádasdy Tamás Regensburgban volt, a birodalmi gyűlésen vett részt.

3 Károlyi – Szalay 72–73.
kéme – valószínűleg Nádasdy Márton. Lásd a 6. számú levelet!

4 Mályusz 291–292.

5 Mályusz 293–294.
öregbik asszonyom – Nádasdy Ferencné Véssey Orsolya, Nádasdy Tamás mostohaanyja.

6 Mályusz 295.
igen halnak meg – szeptemberben pestisjárvány tört ki a Dunántúlon.

7 Károlyi – Szalay 72.
öregbik uram – id. Nádasdy Ferenc, Nádasdy Tamás apja.

8 Károlyi – Szalay 73–74.
az Kegyesen – a személynév a latin *gratia* (szeretetreméltóság,

kegy, kegyelem) szó tulajdonnévi használatának magyar megfelelője.

9 Mályusz 74–75.

10 Károlyi – Szalay I.
urammal – Szalay Jánossal.
Zsuzsanna asszony – Szele Balázsné Nádasdy Zsuzsanna.

11 Mályusz 79.

12 Mályusz 80.
uram – Szalay János.

13 Károlyi – Szalay 74–75.
uram – Szalay János.

14 Károlyi – Szalay 76.
az mi kertünkbe – Sárváron.

15 Károlyi – Szalay 71.

16 Károlyi – Szalay 77.
Báthory uram anyja – Telegdi Kata.
mind az hazánk – a halál utáni örök boldogság (vö. Fil 3,20).

17 Mályusz 269.

18 Károlyi – Szalay 3.

19 Károlyi – Szalay 3.
marhéki – marcheggi.
György uram – Perneszy György.

20 MOL, lat.

21 Károlyi – Szalay 78–79.
Gáborral és Ferenccel – Mailáth Gáborral és Török Ferenccel.
azki Kanizsa mellett – Ulema bég portyázására utal.

22 Károlyi – Szalay 81–82.
asszonyomrúl – Valószínűleg Nádasdy Ferencné Véssey Orsolyáról van szó.

23 Károlyi – Szalay 82.

24 MOL

25 Károlyi – Szalay 4–5.
gróf uram – talán Niklas Salm gróf.
Kancellarius uram – Oláh Miklós.
Temesvári ispán – valószínűleg Petrovics Péter.
bátyádat – ecsedi Báthory (Bonaventura) Andrást.
András uram – somlyói Báthory András.

26 Károlyi – Szalay 82–83.
Gabriel – Mailáth Gábor.
Ferenc – Török Ferenc.
Az erdélyi dolgot – Utalás az Erdély utalásával kapcsolatos, Izabella királynővel kötött egyezségre.
asszonyom – Kanizsay Orsolya ekkor már valószínűleg Mailáth Istvánné Nádasdy Anna fogadására készült.

27 Károlyi – Szalay 5–6.
asszonyommal – feltehetőleg Mailáth Istvánné Nádasdy Annával.

Az király képének – célzás Giovanni Castaldóra, a király képviselőjére.
bátyádnak – Báthory (Bonaventura) Andrásnak.

28 Károlyi – Szalay 83–84.
asszonyommal – Mailáthné Nádasdy Annával.
Gabriellel – Mailáth Gáborral.

29 Károlyi – Szalay 84–85.
Asszonyommal és Gábriellel – Mailáthné Nádasdy Annával és Mailáth Gáborral.
András uram, Margit asszony – somlyói Báthory András és felesége, Mailáth Margit.

30 MOL, lat.

31 MOL, lat.
temesi ispán – Losonczy István.
Strázsáink – olyan őrszemek, akiknek az volt a feladata, hogy esetleges portyázó török csapatokról értesítést küldjenek, nehogy azok rajtaüthessenek a pöstyéni fürdőben gyógyulást keresőkön.

32 MOL

33 MOL
Asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
Gábriel – Mailáth Gábor.

34 Károlyi – Szalay 85–86.
asszonyember – valószínűleg kenőasszonyról van szó.

35 MOL

36 Károlyi – Szalay 87.
halnak – szeptembertől pestisjárvány volt a Dunántúlon.

37 Károlyi – Szalay 7.
vajdáné asszony – Majláth Istvánné Nádasdy Anna.
Saxoniai herceg – Móric szász választófejedelem.

38 Károlyi – Szalay 88–89.
Kd fia – Valószínűleg Mailáth Gáborra céloz.

39 MOL
erdeit – elejtett erdei vadat.

40 Károlyi – Szalay 89.
asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
András uram – somlyói Báthory András.

41 Károlyi – Szalay 7–8.
Bán uram – Zrínyi Miklós.
kancellárius uram – Oláh Miklós.
beszprémi püspök – Bornemissza Pál.
Gabriel – Mailáth Gábor.
asszonyomnak – Mailáth Istvánné Nádasdy Annának.

42 Károlyi – Szalay 90.
Asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

43 MOL, lat.
Nagyságos úrnőm – talán Erdődy Péternére utal.
alla forza de Taliani – az olaszok erőszakossága szerint.
György úrral – Perneszy Györggyel.

44 MOL, lat.

45 MOL, lat.
bánnál – Zrínyi Miklósnál.

46 MOL, lat.
bán úrnál – Zrínyi Miklósnál.
zágrábi püspök – Gregoriancz Pál.
Bán uramnak levelet küldtem – Erdődy Péternek.
Menyhértet... és Pált – Kőrös Menyhértet és Pált, Gáspár doktor testvéreit.
egri várparancsnok – Bornemisza Gergely.

47 MOL, lat.
bánnak – Zrínyi Miklósnak.
asszonyom – Erdődy Péterné.
jövendő békekötés – I. Ferdinánd követeként augusztus 1-től Verancsics Antal pécsi püspök tárgyalt Isztambulban.
káposztás húst – a latin levélben magyarul.

48 MOL
menyegzőre – a Nádasdy család környezetében nevelkedő valamelyik lány esküvőjéről van szó.
asszonyoméknak – a Mailáth család tagjainak.

49 MOL, lat.
Gábort – Mailáth Gábort.

50 MOL, lat.
Nagyságtok nővérénél – Kanizsay Orsolyánál.
Bogumila – talán Erdődy Péter leánya.

51 MOL, lat.
Anna – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
Pétert és Józsefet – bécsi orvosok.

a jelenlegi gyanú – hogy ti. Kanizsay Orsolya állapotos.
György úrral – Perneszy Györggyel.
lutheránus módon eszi a húst – nem tart szigorú böjtöt, mint a katolikusok.

52 MOL, lat.
György úr – Perneszy György.
jeles doktorok – az előző levélben említett Péter és József.
Cincius irhái – célzás a lex Cinciára, amelynek értelmében az ügyvédnek nem volt szabad díjat vagy ajándékot elfogadnia.

53 MOL, lat.
testvérem – Kőrös Pál vagy Menyhért.
jeles doktorok – lásd az 51. levél jegyzetét.
György úr – Perneszy György
Ferenc úr – Sennyei Ferenc.

54 MOL, lat.
alvilági Cocytus – a jajgatás alvilági folyója.
a szentföldi zarándoklat – talán utalás a „Messze van, mint Makó Jeruzsálemtől" mondásra.
Ferenc úr – Sennyei Ferenc.

55 MOL, lat.
József kegyelmes úr – azonosíthatatlan személy.
Ferenc úr – Sennyei Ferenc.
Nagyságtokat nádorként várom – Nádasdyt március 13-án választották nádorrá, és április 15-én iktatták be méltóságába.

56 MOL, lat.
Ferenc úr – Sennyei Ferenc.
átalakítják kamrává – boltozatos szobává.
György úr – Perneszy György.

tyúkmonyos kalács, vajas kalács – magyar szavak a latin szövegben.
nádorsággal kapcsolatban – utalása a Nádasdy Tamás nádorrá választásával kapcsolatos hírekre.

57 MOL, lat.
a tótoknál és a kúnoknál – a latin nyelvű levélben magyarul.
testvéreim – Kőrös Menyhért és Pál.
levelet kaptam a nagyságos úrnőtől – Erdődy Péternétől.
tót tanács seggel áll egybe – a latin nyelvű levélben magyarul idézett közmondás.
Ferenc úr – Sennyei Ferenc.

58 Károlyi – Szalay 9.
kúnok bírójává – a nádor egyúttal a kúnok kapitánya és bírája is volt.
Húgomnak, vajdáné asszonyomnak – Mailáth Istvánné Nádasdy Annának.

59 MOL, lat.
kis kövecskéket – valószínűleg veseköveket.
Az egész az egészet szereti – Az eredetiben: „Totus totum diligit..” A lefordíthatatlan szójáték Perneszy György tót, vagyis szlavón származására is céloz.

60 Károlyi – Szalay 91–92.

61 MOL, lat.
a kúnok bírónője – lásd a 60. számú levelet.
Elíziumi Mezőn – kies, Kanizsay Orsolyában boldog emlékeket idéző hely lehetett. Az elíziumi mezők a görög mitológia szerint az üdvözültek árnyainak tartózkodási helye volt.
Császár kútjából – valószínűleg a vártól nem messze levő forrás.
epikuroszi életmód – az érzéki gyönyöröket hajszoló életmód.

62 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

63 MOL, lat.
legyen is mindig fehér – Léka nevének egyéni szófejtése; a *leükosz* görög szó ugyanis fehéret jelent.

64 Károlyi – Szalay 92–93.
simoni paré – semmi baj.
Kata asszony – Csunyi Katalin.
Csáky fiát és leányát – valószínűleg Csáky Istvánnak, Csáky Mihály erdélyi kancellár fivérének és enyingi Török Katának a gyermekeit, Csáky Katát és Csáky Jánost vagy Gábort.

65 MOL, lat.

66 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

67 MOL, lat.
Révai fiúk – Révay János, Révay Lőrinc és Révay Mihály.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
De Sterilibus – A meddőkről.
méhdaganat – az eredetiben: scirrhus uteri.

68 MOL, lat.

69 Károlyi – Szalay 9–10.
előmet szakasztád – megelőztél.

70 Károlyi – Szalay 10–11.
György uram – Perneszy György.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

71 MOL, lat.
A peripatetikus iskola fejedelme – Arisztotelész.
A krétaiak erkölcseiről – Tit 1, 12: „A krétaiak örök hazugok, gonosz fenevadak és falánk naplopók." Idézet Epimenidésztől.
Horatius lovával – Epistolae 1, 14, 43: Szántani vágyik a ló, az ökör meg nyerget akarna. (Novák József fordítása)

72 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

73 Károlyi – Szalay 11.
Asszonyomat – Mailáth Istvánné Nádasdy Annát.

74 Károlyi – Szalay 12.
két címerrel – a nyusztbőrt vették cimmer számra. A cimmer német eredetű darabmérték, prémekkel kapcsolatban használták.

75 MOL, lat.

76 Károlyi – Szalay 12–13.
királyné asszony – Habsburg Mária, Miksa választott cseh király, később magyar király felesége.

77 MOL

78 MOL, lat.
agyból lefolyó nyálkától – a korabeli orvosi felfogás szerint az agyból lefolyó nyálka – pituita – számos betegség okozója.

79 MOL, lat.

80 MOL, lat.
vajdánét – Mailáth Istvánné Nádasdy Annát.
Csáky kisleány – Csáky Kata.

81 MOL, lat.
főtisztelendő püspök – talán Verancsis Antalra utal.
Homérosz is elaludt – A klasszikus mondás a Homérosz műveiben előforduló verstani hibákra céloz.

82 MOL, lat.

83 Komáromy 536–538.
Spectabilis et... – Tekintetes és nagyságos Uram stb.
ide a kertbe... – az állapotos Kanizsay Orsolya az orvosok tanácsára a soproni hegyek között tartózkodott. (Komáromy jegyzete.)
Vale – Isten veled!
Ejusdem... – Ugyanazon tekintetes és nagyságos Uraságod szolgái.

84 MOL, lat.
fé uraimnak – fő uraimnak; két magyar szó a latin szövegben.
a farkast fülénél fogom – vagyis az embert szavánál fogom.
falábú cseri barátok – a ferences rend szigorú, úgynevezett obszerváns ágának tagjai, bizonyára fapapucsban jártak.
meghúzza – csuklyájánál megfogja.
paraszt barát – fráter, vagyis nem fölszentelt rendtag, aki nem misézhetett és nem gyóntathatott.
misemondó barát – pappá szentelt ferences páter, aki misézhetett.

85 MOL, lat.
Ábrahám és Zakariás példájára – mindkét bibliai személy idős korában lett apa.

86 Károlyi – Szalay 93–94.

87 MOL, lat.

88 Károlyi – Szalay 13.
Szerelmes Hadnagyom – a megszólítás tréfás célzás Kanizsay Orsolyának a török elleni helytállására.

89 MOL, lat.

90 Károlyi – Szalay 94.

91 Komáromy 538.

92 MOL, lat.

93 MOL, lat.
még pogány – az újszülött Nádasdy Ferenc még nincs megkeresztelve.

94 Komáromy 539.
kereszténnyé tevők – megkeresztelték.
szűrni – szüretelni vagy bort, mustot lefejteni.

95 MOL, lat.
érsek úr – Oláh Miklós.
György úr – Perneszy György.

96 MOL, lat.

97 Károlyi – Szalay 14.
váradi püspök – Szabardi Mátyás.

98 MOL
Ex arce nostra – várunkból (börtönünkből)

99 MOL

100 MOL, lat.

101 Károlyi – Szalay 14.
Spectabilis et... – Tekintetes és nagyságos Asszonyom, kedves Hitvestársunk. Üdvözlet stb.
Ferkó – Nádasdy Ferenc.

102 MOL
Vajdáné asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

103 Károlyi – Szalay 157.
Ferenc uram – Nádasdy Ferenc.

104 MOL, lat.

105 Kárffy 275., lat.

106 MOL, lat.

107 MOL, lat.

108 MOL, lat.

109 MOL, lat.

110 MOL, lat.
Mária – Csoron Jánosné.

111 Komáromy 539.
kis uram – Nádasdy Ferenc.
Vajdáné asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
György uram – Perneszy György.
püspök uram – Gregoriancz Pál.

112 MOL, lat.
Mária – Csoron Jánosné.

113 MOL, lat.
Még végre engömet... – A bekezdést záró két mondat magyarul van a levélben.
Ma pur io... – Ám mégsem akarom, hogy Uraságtok súlyos véleménnyel legyen rólam, mert én biztosan tudom, mit tettem és mit kell tennem. De mit..., ha az ég sza[kad]...

114 MOL, lat.

115 Komáromy 539–540.
püspek uram – Gregoriancz Pál.
kis uram – a csecsemő Nádasdy Ferenc
Vajdáné asszony – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

116 MOL, lat.

117 Károlyi – Szalay 95.

118 MOL, lat.
a felperzselt Kassa – 1556 áprilisában kigyulladt Zajcsics Mátyás jegyző háza, és néhány óra alatt csaknem az egész város leégett.

119 Pozsony város Levéltára, 6835. sz. irat. (Lad. XXI. nr. 18.).

120 MOL

121 Károlyi – Szalay 96.
a király fiát – Ferdinánd főherceget, aki augusztus 24-én tízezer emberrel indult a török ellen.

122 Károlyi – Szalay 15–16.
asszonyommal – Mailáth Istvánné Nádasdy Annával.
Gáborral – Mailáth Gáborral.
Miklóstul – Gyulay Miklós.

123 MOL

124 MOL

125 MOL, lat.

126 MOL, lat.
veszprémi püspök – Köves András.
Várad ostromáról – A váradi helyőrség 1557 áprilisáig állt ellen az Erdélyt visszafoglaló Izabella csapatainak.
az új püspök – Forgách Ferenc.

127 MOL, lat.

128 MOL

129 MOL

130 Károlyi – Szalay 98–99.
Asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
az leánygyermek – Csáky Kata.

131 MOL, lat.
a kő – a vesekő.

132 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
György úr – Perneszy György.

133 Károlyi – Szalay 99.
András uram – valószínűleg ecsedi Báthory (Bonaventura) András.

134 MOL
asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
bátyád – valószínűleg ecsedi Báthory (Bonaventura) András.
Királyné asszony – Habsburg Mária, Miksa választott cseh király (később magyar király) felesége.

135 MOL

136 MOL

137 MOL, lat.
Anna úrnő – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
Kristóf úr – Nádasdy Kristóf.

138 MOL
asszonyom – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.

139 MOL
Magnifica Domina... – Nagyságos Asszonyom! Szolgálataimat ajánlom.
Caspar Doctor... – Gáspár doktor, Nagyságtok szolgája.

140 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
Anya, miért... – magyar mondat a latin szövegben.

141 MOL

142 MOL, lat.
vajdáné – Mailáth Istvánné Nádasdy Anna.
György úr – Perneszy György.
Semig kastély – Köves András sümegi vára, amely 1553-tól 1567-ig épült.
főtisztelendő püspök – Köves András.
Izabella királyné szülésben... – Csupán híresztelés volt.
mással kereskedj... – a latin szövegben magyarul.

143 MOL
bán uram – Erdődy Péter.
Lovászmester Uram – Tahy Ferenc.

144 MOL.
a követek megjövését – Török követek érkezését várták. Lásd a 146. számú levelet.
Ferkó egészségeért – a levél megírása utáni napon, Asziszi Szent Ferenc napján volt Ferenc fia névnapja.

145 Károlyi – Szalay 101.
asszonyom táncától – talán orbáncféle betegség.

146 MOL
Pécsi püspök – Verancsics Antal.
Az frigy megvagyon – békét kötöttek a törökkel.

147 Komáromy, a 84. levél jegyzetében: 1911. 1. szám, 95.
kis uramnak – Nádasdy Ferencnek.
Egri püspök – Verancsics Antal.

148 Komáromy, a 84. levél jegyzetében: 1911. 1. szám, 96–97.
csanádi püspök – Bódy György.
Gábriel – Mailáth Gábor.
recipe amicdalorum... – végy friss keserűmandulát, és sajtoltassék ki belőle egy uncia vagy drahma; rossz latinsággal.

149 MOL
királyné asszon – Habsburg Mária, Miksa választott cseh király (később magyar király) felesége.

150 Károlyi – Szalay 22–23.

151 Károlyi – Szalay 23–24.
császár – I. Ferdinánd 1556-tól német–római császár; 1558. március 14-én koronázták császárrá.
magadnál legyen – tartsd titokban.
hordozom a menyasszonyt egy felől – Alighanem mönnyboltot akart írni: ez a baldachint jelenti az úrnapi körmeneten.

152 Károlyi – Szalay 24.
cseh király – Miksa főherceg, 1545-től választott cseh király.

153 MOL

154 MOL

155 Károlyi – Szalay 157.

156 MOL, lat.
Korpa keszölce... – Magyar mondat a latin levélben.

157 MOL

158 Károlyi – Szalay 26.

159 Károlyi – Szalay 27–28.
György uram – Perneszy György.

160 Károlyi – Szalay 28.

161 Károlyi – Szalay 28–29.

162 Károlyi – Szalay 29–30.

163 Károlyi – Szalay 101–102.

164 MOL, lat.

165 Károlyi – Szalay 30–31.

166 MOL
mastan jöttem által – Január 6-án kezdődött az országgyűlés.

167 Károlyi – Szalay 32.
Erdélybe mentem – 1551 nyarán.

168 Károlyi – Szalay 102.
az leánynak – Szlúny Annának.

169 Károlyi – Szalay 33–34.

leányunknak – Szlúny Anna kezét ekkor kérhette meg Oláh. Császár Miklós.

Király Úfölsége... holnap indul Bécsből – Ferdinánd képviseletében valójában Miksa főherceg jelent meg az országgyűlésen.

kománk – Szlúny Ferenc.

170 Komáromy, 203.

Spectabilis et... – Tekintetes és nagyságos Uram, nekem mindig nagyon kedves Uram stb.

Ejusdem Vestrae ... Ugyanazon tekintetes és nagyságos Uraságodnak örökös és alázatos szolgája, Udvardy György.

171 Károlyi – Szalay 34–35.

hatvan aranyat, szépeket... – a korabeli pénzérméknél gyakran előfordult, hogy súlyuk nem volt azonos.

az büjt is rajtunk vagyon – a nagyböjt ideje; abban az évben korán volt húsvét.

172 Károlyi – Szalay 35–36.

173 Károlyi – Szalay 36–37.

az gyűlés elég rosszul elvégződék – A magyar rendek sérelmezték, hogy a királyi seregek és tisztviselők mértéktelen követelésekkel lépnek fel, s ugyanakkor figyelmen kívül hagyják a magyarországi hatóságok rendelkezéseit. Azt kívánták, hogy miként Magyarország sem szólhat bele a többi Habsburg-országot érintő ügyekbe, az Udvari Kancellária se rendelkezhessék Magyarországgal kapcsolatban. Nádasdy ismét a király és a rendek érdekeinek ütközőpontjában állt.

Patientia in mala hora – A nehéz időben tanúsított türelem.

174 Károlyi – Szalay 102–103.

175 Károlyi – Szalay 37–38.

176 MOL

177 Károlyi – Szalay 103–104.
Anna asszony – Szlúny Anna.
Ferenc uram – Sennyei Ferenc.

178 Károlyi – Szalay 41.
Báthory uram – ecsedi Báthory András.

179 MOL
Ferenc uram – Sennyei Ferenc.

180 MOL
Gábriel deák – Szentgyörgyi Gábor.
Beszterce dolgában – valószínűleg Podmaniczky Ráfael özvegyének birtokpörével kapcsolatos ügy.

181 MOL
érsek uram – Oláh Miklós.
menyegzőre – Szlúny Anna esküvőjére.

182 Károlyi – Szalay 43.

183 Károlyi–Szalay 43–44.
Zsuzsonna asszony – Szele Balázsné Nádasdy Zsuzsanna.
törvényre – valószínűleg a Podmaniczky-perrel kapcsolatban.

184 Károlyi – Szalay 45.
öcséd menyegzeire – Szlúny Anna esküvőjére.

185 Károlyi – Szalay 45–46.

186 Károlyi – Szalay 105–106.

187 Károlyi – Szalay 46–47.
az menyegzőre – Szlúny Anna esküvőjére.

188 Károlyi – Szalay 48–51.
érsek uram – Oláh Miklós.
nem kezdjek – nem fogjuk.
az jó leányasszony – Perneszy Klára, aki Zichy István felesége lett.
Anna – Szlúny Anna.
eladjad – férjhez adjad.
Nyitrai püspök – Bornemissza Pál.
Egri – Verancsics Antal.
Győri – Gregoriancz Pál.
Beszprémi – Köves András.
Váci – Péterváradi Balázs.
Pécsi – Draskovich György.
Zágrábi – Bruman Mátyás.
Csanádi – Kapronczay Péter.
szentmártoni apátúr – Martonfalvi László.
Zalavári – Mezőlaki Menyező Ferenc.
Szentgotthárdi – csak kommendátor (világi ember) lehetett, mert 1532-ben már nem volt szerzetes a ciszterci kolostorban.
Csornai prépost – Kamanczy Gergely.
Bán – Erdődy Péter.

189 Károlyi–Szalay 106–107.

190 Károlyi – Szalay 53–54.

191 MOL, lat.
Kegyes asszony – a két szó magyarul van a latin levélben.

192 Károlyi – Szalay 55–56.
Kristóf uram – Nádasdy Kristóf.

193 Károlyi – Szalay 56.

194 Károlyi – Szalay 56–57.
búcsút is vüszök – talán búcsú nyerését eszközölte ki erre az alkalomra maga és családja számára.

195 Károlyi – Szalay 234–235.

196 Károlyi – Szalay 57.

197 Károlyi – Szalay 57–58.

198 MOL
Orsolya asszonyt – talán Nádasdy Ferenc dajkájáról van szó.
minden levelét... – tulajdonjogát igazoló okiratát.

199 Károlyi – Szalay 108.

200 Károlyi – Szalay 108.
Ferenc uram – Sennyei Ferenc.
negyedfélszáz – háromszázötven.
egy egér aljának az mértékét – denevérnyi nagyságú (a szárnyai nélkül).

201 Károlyi – Szalay 109.

202 MOL

203 Károlyi – Szalay 58.
cseh király – Miksa főherceg, 1545-től választott cseh király.

204 Károlyi – Szalay 110.
Ferenc uram – Sennyei Ferenc.
Markó uram – Horváth Márk.

205 Károlyi – Szalay 58–59.
Bódog Anya – Mária, Jézus anyja.

206 Károlyi – Szalay 110–111.

207 MOL
nem vagyok én luther – nem vagyok evangélikus.

208 Károlyi – Szalay 63–64.
megsuprálja az alfelit – elfenekelje.
Betesnád – beteges Nádasdyd.

209 Károlyi – Szalay 65.

210 Károlyi – Szalay 111–112.

211 MOL

212 MOL, lat.
főtisztelendő győri – Gregoriancz Pál.

213 MOL, lat.
Gábor úr – Mailáth Gábor.
főtisztelendő veszprémi – Köves András.
főtisztelendő győri – Gregoriancz Pál.
főtisztelendő erdélyi – Bornemissza Pál, száműzöttként Nyitrán.

a zsinatra – a tridenti (XIX. egyetemen) zsinat harmadik ülésszakára, amely 1562. január 18-tól 1563. december 4-ig tartott.
főtisztelendő váci – Ujlaky János, királyi kincstárnok (1561–78); talán ezért a célzás Zakeusra, a „vámosok fejére" (Lukács 19, 2), főnökére.
új törvényeket hoz – nyilván a kincstár számára új hadi adók kivetéséről van szó.
főtisztelendő váradi – Forgách Ferenc.

214 MOL, lat.
bolygó lázai – talán váltólázról van szó.
vámosok – Luk. 19, 2.
Belépve Pilátus... – Ján. 18, 33.

215 MOL, lat.

216 MOL, lat.
mezítelen dajka – e két szó magyarul van a latin levélben.
bűzös levegőn – Az orvostudomány az ilyen levegőt sokáig tartotta a betegségeket okozó miazmák keletkezési helyének.

217 Károlyi – Szalay 112–113.

218 Károlyi – Szalay 68–69.
Ferenc uram – Sennyei Ferenc.
meghintsék először ecettel – korabeli fertőtlenítésképpen.

219 MOL

220 MOL, lat.
főtisztelendő esztergomi – Oláh Miklós.
főtisztelendő veszprémi – Köves András.

221 MOL, lat.

222 MOL, lat.

223 MOL

224 Károlyi – Szalay 173–174.

Boldogasszony napja – augusztus 15. vagy szeptember 8.
Katalin szűz napja – lásd Szent Katalin napja
Szent Bertalan nap – augusztus 24.
Szent István király estéje – augusztus 19.
Szent Jakab nap – július 25.
Szent Kereszt nap – szeptember 14.
Szent Lukács napja – október 18.
Szent Katalin nap – november 25.
Szent Máté nap – szeptember 21.
Szent Mihály nap – szeptember 29.
Szent Orsolya asszony napja – október 21.
Szent Simon Júda napja – október 28.
Szent Tamás napja – december 21.
Szent Zsófia asszony nap – május 15.
Úrnapja – változó ünnep, Pünkösd után a második csütörtökön
böjt közép szerda – a böjtidő negyedik vasárnapja utáni szerda
húshagyó vasárnap – hamvazószerdát (a húsvét előtti böjtidőt) megelőző vasárnap
kiskarácson – a karácsony utáni nyolcadik nap, újév napja
nagykedd – a húsvét előtti kedd
pünkösd – a húsvét utáni hetedik vasárnapon és hétfőn tartott ünnep
virágvasárnap – a húsvét előtti vasárnap

in vigilia Pauli – Pál napjának előestéjén
ultima octobris – október 31.
undecima marcii – március 11.

Bódogasszony hava – január
Mindszent hó – október

8 bris – október
9 bris – november

a. D. – anno Domini: az Úr évében
agnő – ravasz, okos
ágyszerszám – ágynemű
akarom – örülök
állétom – gondolom, vélem
áloé – gyógynövényként is termesztett liliomfajta
appellatio – fellebbezés
arena – homok; itt vesehomok
ártán – ártány, herélt sertés
atlac, atlasz – fényes felületű, sima szövet
aszú – szárított, illetve kiaszott, sovány

bagdácsol – lézeng, vánszorog
balog láb – bal láb
barbély – borbély, sebész felcser
barkó – erdőhátsági palóc
bátor – bár, bátran
bécse, bülcse – bölcső
béles – hajtogatott tésztából készült töltött sütemény
beteges hó – betegeskedést hozó hónap
betónika vize – sebfű nedve
bízvásban – biztonságban
boglár – ékkövekkel díszített gomb, csat, ékszer
boldog anyja Istennek – Mária, a Boldogasszony
bolt – boltozat; kisebb, alacsonyabb szoba

boza, bóza – búzából, kölesből erjesztett, enyhén szeszes ital
brazlai – boroszlói olcsó posztó

cassia – fahéjféleség
cihődik – cihelődik
confrater – ferences harmadrendi szerzetes
cukar, cukkar – cukor
cukarom kandi, cukkar kandi – sárga nádcukor

dargább – drágább, szeretettebb
dedeommé tenni – Te Deummá tenni, felmagasztalni. A *Téged, Isten, dicsérünk* kezdetű hálahimnusz első két szavának magyarítása
dörgecs – durbincs, kis halfajta

ed – de
ég – éghajlat
ember bak – férfi
engyen – engedjen
eret kelés – érett kelés
es – is
esse – ilyen-olyan
eszten – a következő év ugyanazon napja, évforduló. Itt: egy hónapja
eve, eves – genny, gennyes

farkashal – csuka [?]
fejérke – ing, fehérnemű
fejér láda – pénzes láda, valószínűleg gyöngyházzal kirakva
fertály – egy negyed
fosos – csúfszájú, pletykás
föröstököm – reggeli
föveny – vesehomok

fülfű leve – házi kövirózsa leve
füstike – hamvas kékeszöld színű, kellemetlen szagú, kesernyés ízű növény, régen gyógynövény

gelet levél – kötelező levél, kötelezvény
gerezna – szőrme; szőrméből vagy bolyhos gyapjúszövetből készült felsőruha
gumiarábikum – különféle akácfák vízben oldódó mézgája
gvárdián – a ferences rendház főnöke

habarnyica, habarnica – tengeri polip, tintahal
hagyjáron – hagyján
hagymáz – önkívülettel járó lázas állapot
ház – szoba
házas lány – szobalány, belső cseléd
hektikus – hektikás, tüdőbajos
hokmester – hopmester, hofmeister, udvarmester
holta kelve, holták kelve – (az) óta
homlok – szemtől szembe

idem – ugyanaz
innét tova – ezután
ingyen – bizony, bizonyára
ír – kenőcs
írem – gyógynövény
iszkiász – isiász, az ülőideg zsábája

jülep – édes főzet, szirup

kalomáris – kalamáris, tintatartó
kamora – szoba
kaporna – kapri, vérnyomáscsökkentő gyógyszert készítettek belőle

karisia – a posztóhoz hasonló gyapjúszövet
karvoly – karvaly, sólyomféle ragadozó vadászmadár
kasszia – a Laurus cassia szárított virága; fűszer és illatszer
kedég, kedig – pedig
kel, kely – talán
kén, kéntalán – talán
kentura – posztószövet
képöz – képzel, gondol
kermes – Kirchmess, templombúcsú
kezte – kesztyű
klistír – klistély, beöntéshez szükséges eszköz
kolya – kocsi, hintó
konfekt – nyalánkság, csemege
korpakeszölce – korpacibere, korpaleves
kosz – koszmó, fejkosz
köböl – csöbör vagy akó egynegyede
költ – kelevény
körtély – körte
kötel levél – kötelező levél, kötelezvény
kövihal – a csíkfélékhez tartozó hal
köz – közönséges, általános
közbeszéd – közmondás
krabát – horvát
kunbíróság – a nádor négy tisztségének egyike a jászkun bíróság vagy kapitányság; gúnyos értelemben kunbíró vagy kunkapitány az, aki vigadozó társaságban bort iszik
külr – kelt

lednek – bükköny
lenít – enyhít

liktariom – lekvár, gyümölcsíz
lóromgyökés – lósóska gyökere

makaria – körtefajta
manna – növényi eredetű hashajtó
manu – propria, mp. – saját kezével
marha – jószág, ingóság, érték
mast – most
megcsigáz – megkínoz
megdúl – megzavar, felbosszant
megkünydül – megkönnyebbül
megsuprál – megvesszőz, megver
megtermérdekül – megvastagszik
megtol valakit – túltesz valakin
méhsör – hígított mézből erjesztett szeszes ital
mejetett – nevetett [?]
mellyesztett – fosztott, kopasztott

nálánál kil – nála nélkül
nám – lám
násfa – nyakláncon viselt ékszer
nősszék – udvaroljon

nyilva – nyilván
nyuz – nyuszt, coboly

offerál – ajándékként felajánl
okulár – szemüveg
oltvar, ótvar – gennyes hólyagocskákat okozó bőrbetegség
oroszlánszínű – vörösessárga
ottan – tüsténT, legott

öcséd – húgod
öreg – nagy, vastag

pagyimentom – pádimentum, padlózat
pakcál – packáz
pecsétföld – bolus armenicus; gyógyanyag
penég – pedig
peripatetikus iskola – Arisztotelész módszerét követő, sétálva, iskolás megkötöttség nélkül tanító iskola
perpetuus sevitor – örök, állandó szolga
pilis – tonzúra, papi hajkorona
piragaként, pirjágaként – parancsa szerint
pisztácia – a Földközi-tenger mentén honos örökzöld cserje mandulaszerű termése
pitvar – oszlopok nélküli tornác
pomogranát, pomográma – gránátalma
porkoláb – a várkapu fővigyázója
pozsár – ponty
priznyák – kölesből, durva őrlésű, korpás lisztből sütött dercekenyér
prókátor – ügyintéző, ügyvéd
puton – puttony [?]

rebarbara – purgálószer
réf, rőf – régi hosszmérték, kb. 78 cm
rövid napon – hamarosan

salczpurgi, salzbrucki arany – Salzburgban vert aranypénz
sápolódik – sopánkodik
sárkányvér – egy délkelet-ázsiai pálmaféle terméséből kivont anyag
sárviz – piszkos, zavaros víz
scordiom – ezerjófű, gyógynövény

senyedék – fekély, bőrbaj
seplasiarius – illatszer és kenőcsárus: Seplasia ezek utcája volt az ókori Capuában
slejt – gyengébb minőségű, kisebb értékű
soholt, sohult – sehol
sokadalom – vásár
sonyó – savanyú
spectabilis et magnifica domina – tekintetes és nagyságos úrnő
stamet, samet – bársony
subaföl – a suba külső anyaga, díszítése

szavasfaggyú – háromnegyed részben szilárd állati zsiradékból álló faggyúféle
szegfűszín – a rózsaszín egyik árnyalata
szembe szól – személyesen beszámol
szembe van – találkozik
számmal – nevemben
szublimát – higanyklorid, hatásos fertőtlenítő szer
szülfű – sülyfű, daganatra alkalmazott gyógynövény
szünö – színű

tafota – taft, selyemanyag
tahát – tehát
tanyesztra – tarisznya
tárház – raktár
taroján – taró, aludttej
terh – teher
terjék – állati méreg ellen való gyógyszer
thruciscus – throchiscus; pogácsaszerű gyógyszer
tikfi – csirke
tikmony, tyúkmony – tyúktojás
tok – páncélos testű, ízletes húsú hal
tomb – mérték

tombütő – mértéket meghaladó
tuna – hordó
tung, tungocska – hordóféleség
túrtat – kisebez, tönkretesz
tündéreskedik – tünedezik

uncia – súlymérték
úrgomba – úri gomba, vargánya

üző – ízű

vakszem – halánték
választig, választigen – lehetőleg
vecsernye – esti ájtatosság, általában: esti órák
viza – halfajta

zsaladja, zsaládia – saláta
zselleszék – zsöllyeszék, párnázott karosszék

Ab Arco gróf, Archo Pirrhus tiroli származású főnemes. 1559-ben honosították. Neje Széchy Margit – 245
Ádám deák – lásd Pelézdi Ádám.
Ádám Gál [?] – 245
Aesculapius, Aszklépiosz, az i. e. 7. századtól istenként tisztelt görög orvos – 97, 99
Alapy János (?–1567), végvári kapitány. Felesége Zrínyi Margit, Zrínyi Miklós nővére. Lánya, Borbála Erdődy Péter horvát bán második felesége lett – 245
Albani György [?] – 280
Ambrus deák, Nádasdy Tamás udvari embere, 1558 táján a szili uradalom provizora – 246
Arcadius, szláv borkereskedő – 68
Arisztotelész (i. e. 384–322) – 103, 122

Balassa család – 299
Balassa (Balassi) János (1510 körül–1577), felvidéki főúr. 1555-től 1562-ig Hont vármegye főispánja. Sulyok Annával kötött házasságából született Balassi Bálint – 153, 160–1, 163, 245
Balassa (Balassy) Jánosné Sulyok Anna – 162, 197
Balassa Zsigmond (?–1559), Borsod vármegye főispánja, Balassa János testvére – 245, 294
Balázs deák, Nádasdy Tamás udvari embere – 214
Bánffy István (1522–1568), 1554-től Ferdinánd főasztalnoka, 1567-től országbíró – 245

Bánffy László (?–1583 vagy 1586), Ferdinánd főkomornyikja és főlovásza. Anna lánya Mailáth Gábor felesége lett – 40, 245

Barbarella [?] – 40

Barthus Péter, udvarmester [?], Nádasdy Tamás udvari embere – 114, 117, 125

Báthory András, ecsedi Bonaventura (?–1566), főkapitány, 1552–1553-ban erdélyi vajda, 1554-től országbíró. Előbb Szapolyai, majd Ferdinánd híve. 1551-ben Nádasdy Tamással együtt mint királyi biztos átvette Erdélyt Izabellától. Nagyanyja révén rokona volt Kanizsay Orsolyának – 39, 182, 232, 245, 312–3, 325, 330

Báthory András, somlyói (?–1563), szatmári várkapitány. 1556-ban Husztot visszafoglalta Izabella számára. Mailáth Margitot, Nádasdy Tamás unokahúgát vette feleségül – 16, 27, 31, 39, 312, 314

Báthory István, somlyói (1533–1586), István erdélyi vajda fia, András testvére. 1564-ben váradi kapitány, 1571-től Erdély fejedelme. 1576-ban a lengyel rendek királyukká választották – 290, 313

Batthyány (Battyáni, Batthyányi) Ferenc (1497–1566), Ferdinánd-párti főúr, 1524 és 1533 között horvát bán. 1532-ben Sárvárt megvédte a töröktől – 19, 35, 40, 67, 74, 87, 108–10, 135, 183, 225, 246

Batthyány (Batthyányi) Ferencné Bánffy Kata – 7, 8, 92, 110, 169, 219, 227, 291, 298

Batthyány Kristóf (?–1570), 1554-től Ferdinánd főpohárnoka – 245

Battista, nápolyi orvos [?] – 68

Bebek (Bebék) György (?–1567), Ferdinánd, majd Izabella, aztán újra Ferdinánd híve. 1562-ben török fogságba esett; János Zsigmond szabadította ki Konstantinápolyból 1565-ben, és az országos hadak főkapitányává tette. Bebek tőle

Miksához pártolt, majd vele is szembefordult. Részt vett a török elleni harcokban, de hírhedt volt garázdálkodásairól is – 245
Begetey Bálint, Nádasdy Tamás udvari embere – 218
Bencze József – 298
Benedek deák – lásd Miklós Benedek.
Beycsi, Nádasdy Tamás udvari embere – 234
Beythe István (1532–1612), protestáns prédikátor, egyházi író, természettudós. 1564-ben Sárváron tanító, 1574–1576-ban Sopronban magyar prédikátor, 1585-től 1595-ig szuperintendens. Az első magyar flóraleírás szerzője – 290
Blagay, talán Istvánról van szó, aki 1598-ban halt meg Karlovácnál – 246
Bódy György, 1556-tól csanádi püspök, 1557-ig az egri püspökség adminisztrátora – 327
Bogumila, valószínűleg Erdődy Péter leánya – 55, 315
Boldizsár (Bódizsár) deák – lásd Zaberdinus Boldizsár.
Bornemisza Péter (1535–1584), evangélikus prédikátor és püspök. Tanulóévei alatt beutazta Európát. 1563–1564-től Balassi Bálint nevelője volt. 1570-től Galgócon, 1572-től Semptén lelkész, itt saját nyomdát alapított. A XVI. század egyik legjelentősebb és legtermékenyebb írója volt – 289
Bornemisza Benedek [?] – 245
Bornemisza Gergely Gergely deák (?–1555?), Eger 1552. évi ostromakor hadnagy, 1553-ban a vár kapitánya. 1553 őszén török fogságba esett, és Isztambulba hurcolták – 51, 315
Bornemisza Menyhárt [?] – 133
Bornemissza Pál (1499–1579), 1549-től veszprémi, 1553-tól 1577-ig erdélyi, 1557-től 1579-ig nyitrai püspök, 1568-tól királyi helytartó – 314, 331, 333
Borsoló Tamás, Nádasdy Tamás udvari embere – 271
Borsos, Nádasdy Tamás udvari embere – 253

Bosnyák [?] – 40
Both György (1508–?), Ferenc fia, Hassághy Borbála férje – 221
Botka, Imre vagy Miklós, Nádasdy Tamás udvari embere – 43, 49-51, 72
Botta István – 295, 300
Botthyányi, Bottyáni, Bottyányi – lásd Batthyány Ferenc.
Bottyánine – lásd Batthyány Ferencné.
Bruman Mátyás, 1558-tól 1563-ig zágrábi püspök – 331

Cajetán Tommaso de Vio (1469–1534), 1517-től bíboros, 1519-től Gaeta püspöke. Amikor 1523-ban VI. Adorján pápa pénzsegéllyel Magyarországra küldte, hogy a török ellen hadjáratot szervezzen, Nádasdy Tamás volt a kísérője és tolmácsa – 290
Cajetanus [?] – 210, 267
Castaldo, Giovanni Battista (1500–1562), nápolyi származású hadvezér, Ferdinánd tábornoka. 1551-ben Nádasdy Tamással és Báthory (Bonaventura) Andrással átvette Erdélyt Izabellától. Az év decemberében meggyilkoltatta Fráter Györgyöt – 40, 313
Cornax doktor, bécsi orvos – 208, 279
Czobor Pál vagy Imre. Pál 1572-től 1588-ig a nyolcados törvényszék bírája. Imre 1567-ben táblai bíró és királyi biztos, 1572-től alnádor – 245

Csáfordi (Csafordi, Csáfordy), Nádasdy Tamás udvari embere – 28–9, 34, 80
Csáky család – 299
Csáky István, Mihály erdélyi kancellár fivére – 86, 318
Csáky Istvánné Török Kata – 318
Csáky Kata, István és enyingi Török Kata leánya, 1554-től Sárváron nevelkedett – 111, 176, 318, 320, 325
Csáky László [?] – 203

Csáky Gábor, István és enyingi Török Kata fia – 318
Csáky János, István és enyingi Török Kata fia – 318
Csáky Mihály (1505–1572), Szapolyai János király kancellárja, gyulafehérvári kanonok, János Zsigmond nevelője. Fráter György halála után Erdély egyik legbefolyásosabb politikusa – 318
Csányi (Csáni) Ákos (Akacius, Akácios), az 1540-es évektől Nádasdy Tamás tiszttartója, 1554-től a kanizsai vártartomány jószágigazgatója – 74, 77, 225, 227, 261, 263–4, 268
Csoron család – 299
Csoron (Chorom) János, 1564-ben veszprémi főispán. Margit lánya Nádasdy Kristóf felesége volt – 245
Csoron (Chorom, Czorom, Csorom) Jánosné [?] *Mária* – 92, 151–3, 162, 323
Csunyi Katalin [?] – 86–7, 318

Dessewffy (Desewffi, Desewffy) János vagy István. János (?–1570) királyi főajtónálló és pozsegai főispán, Sopron és Vas megyei birtokos. István Kaposvárnál harcolt 1560-ban – 174, 245
Dévai Biró Mátyás (1500 körül–1545 körül), református hitvitázó. Boldogkő várában udvari káplán, majd Budán és Kassán prédikátor. Az egri püspök bebörtönöztette. Szabadulása után 1535-ben Nádasdy Tamás szolgálatába állt. Többször járt Wittembergben – 290
Dobó István (1500 körül–1572), 1549-től egri várkapitány. 1552-ben a vár megvédelmezője. 1553–1556-ban erdélyi vajda – 198, 245
Dobos János [?] – 253
Draskovich (Draskovith) György (1515–1587), 1558-tól pécsi, 1563-tól zágrábi püspök, 1573-tól kalocsai érsek, 1578-tól egyidejűleg győri püspök, 1585-tól bíboros. 1567-től hor-

vát bán, 1579-ben királyi helytartó és kancellár – 272, 294, 331

Dudith András (1533–1589), katolikus püspök, diplomata, humanista tudós. 1557 körül esztergomi kanonok, majd prépost, 1562-ben knini, 1562–1563-ban csanádi, 1563–1567-ben pécsi püspök. 1561-től 1563-ig Ferdinánd követe a tridenti zsinaton. 1567-ben protestáns hitre tért, és Lengyelországba költözött. Levelezésben állt kora tudósaival – 294

Eck gróf – lásd Salm, Eck.

Epimenidész – 319

Erdődy család – 299

Erdődy (Erdődi) Péter (?–1567), hadvezér, Zala megye főispánja, 1557-től horvát bán – 52, 55, 61, 315, 326, 331

Erdődy Péterné Tahy Magdolna – 60, 83, 314–5, 317

Fallopio, Gabriele (1523–1562), olasz orvos, Ferrarában, Pisában és Padovában tanár. Az anatómia területén végzett kutatásokat – 294

Farkas, feltehetően bogdáni Farkas Lőrinc, az 1530-as években Nádasdy Tamás kapuvári, az 1540-es években sárvári várnagya – 24

Farkas Józsa, Nádasdy Tamás udvari embere – 173

Ferdinánd, I. Habsburg (1503–1564), 1526-tól magyar és cseh király, 1531-től választott német király, 1556-tól német–római császár – 75, 289, 291, 300, 315, 327, 329

Ferdinánd, Habsburg (1529–1595) osztrák főherceg, 1547-től Csehország kormányzója – 324

Ferenc doktor, bécsi orvos – 198

Filep – lásd Fülöp, II.

Fonseca, Roderigo, padovai orvos – 294

Forgách Ferenc (1535?–1577), katolikus főpap, történetíró, 1556-tól 1566-ig Ferdinánd váradi püspöke. 1568-ban

János Zsigmondhoz pártol. 1571-től 1575-ig Báthory István kancellárja – 324, 334

Fracantianus Antal, Antonio Fracanzzini, az 1550-es években a padovai egyetem orvostanára – 44

Fracastorius, Girolamo Fracastoro (1478–1553), olasz természettudós, matematikus, filozófus. Veronában orvos, Padovában a logika tanára, majd III. Pál pápa orvosa volt – 294

Frankopán Stepán, Frangepán István, Zrínyi Miklós sógora – 246

Fráter György, családi nevén Utiešenić, anyja családi neve után Martinuzzi (1482–1551). Szapolyai János király legbizalmasabb embere, halála után János Zsigmond gyámja, erdélyi helytartó. 1551-ben lemondatta a trónról Izabellát és fiát, és átadta Erdélyt Ferdinándnak; őt cserébe erdélyi vajdává nevezték ki. Erdélyt azonban Fráter Györgynek sem sikerült megvédenie a töröktől, ezért Castaldo meggyilkoltatta – 290

Fraxina úrnő, Csoron Jánosné nőrokona – 153

Fukarok, Fuggerek. Augsburgi eredetű bankár- és kereskedő család, a XVI. században a felvidéki rézbányák bérlői. Anton Fugger 1535-ben nemességet kapott Ferdinándtól – 246

Fuchsius, Leonhardus, Leonhart Fuchs (1501–1566), német botanikus és orvos, Tübingenben az orvostan professzora. *Historia stirpium* című műve betűrendben ismerteti hazája növényeit, és kísérletet tesz a növényi nómenklatúra fölállítására – 289

Fülöp, II. (1527–1598), 1556-tól spanyol király – 264

Gajetánus – lásd Cajetanus.

Galenus (130–201 és 210 között), orvos – 47, 122, 143

Galilei, Galileo (1564–1642), olasz természettudós, a koperni-

kuszi heliocentrikus felfogás híve. A pápa egyik hivatala tanai visszavonására kényszerítette – 289
Gáspár, lovász vagy Mailáth Gábor szolgája – 109
Geszthy János (?–1562), neje Sulyok Zsófia – 245
Gordács, Nádasdy Tamás udvari embere – 204
Gregoriancz Pál (?–1565), 1550-től zágrábi püspök. 1551–1552-ben Ferdinánd követe a tridenti zsinaton. 1554-től győri püspök, 1565-ben kalocsai érsek – 296, 315, 323, 331, 333
Gurdacz Kelemen, Nádasdy Tamás familiárisa – 273–4
Guzman [?] – 105

György deák, lindvai tiszttartó – 181
Gyulay Miklós (?–1556), [?] – 170, 324

Hagymásy Lestár, László fia. Katalin nevű lányának második férje Bocskai István erdélyi fejedelem volt – 220
Hamzsa bég, az 1550-es években esztergomi bég. 1557-ben rajtaütéssel elfoglalta Tata várát – 192, 299
Hasházy, valószínűleg Hassághy Ferenc, Dénes fia. Ferenc 1534-től 1542-ig Nádasdy Tamás megbízásából a zalavári apátság kommendátora volt. Apja korábban Kanizsay Orsolya apja, Kanizsay László birtokainak egyik fő irányítója volt, és mint Orsolya egyik gyámja, szerepet játszott Nádasdy Tamással való házasságkötésében – 74
Hassághy (Hásságy) Borbála, Both György felesége – 221
Heltai Gáspár (1490 vagy 1510–1574), protestáns prédikátor, író, nyomdász. Wittembergben tanult; 1544-től haláláig a kolozsvári szász egyházközség lelkésze. 1550-ben nyomdát alapított Kolozsváron. Csaknem teljes egészében lefordította a Bibliát; Bonfini alapján készített *Krónika az magyaroknak dolgairól* című műve az első magyar nyelvű magyar történeti összefoglalás – 290
Herberstein (Herbersteiner), Siegmund (1486–1566), osztrák dip-

lomata és történetíró, az Alsó-Ausztriai Kamara elnöke. 1551-ben Nádasdy Tamással követségben járt Erdélyben – 27

Hippokratész (i. e. 460–375) – 77, 93, 95, 109, 122

Homérosz (i. e. 8. sz.) – 112, 320

Homonnai (Homonnay) urak, talán Miklós zempléni főispán, Ferenc ungi főispán és az a Homonnai Miklós, aki Zrínyi Margitot vette feleségül – 245

Horatius Flaccus, Quintus (i. e. 65–8) – 100, 319

Horváth Gáspár [?] – 245

Horváth Márk (Marco, Markó) (?–1561), a győri lovasok hadnagya, 1556-ban Szigetvár kapitánya, a vár megvédelmezője – 245, 261, 333

Horvát Miklós, Nádasdy Tamás udvari embere – 269

Ilona asszony [?] – 215, 225

Izabella, Jagelló (1519–1559), 1539-től Szapolyai János felesége, királyné, 1540-től fia, János Zsigmond gyámja, kormányzó. 1551-ben Fráter György lemondatta; fiával együtt eltávozott Erdélyből, majd miután 1554-től Szulejmán szultán János Zsigmondot ismerte el Erdély uralkodójának, az erdélyi rendek hívására 1556-ban fiával együtt visszatért – 192, 312, 324, 326

Jancsi, Mailáth Istvánné inasa – 36

János, I. Szapolyai (1487–1540), 1526-tól magyar király – 290, 291

János deák, Nádasdy Tamás udvari embere – 213

József, bécsi orvos – 56, 315–6

József kegyelmes úr [?] – 63, 316

Julius doktor [?] – 267

Jurisich (Jurissith) Miklós, az 1532-ben Kőszeg várát védő Jurisich Miklós unokaöccse, szintén kőszegi kapitány – 245

Kamanczy Gergely, 1559–1571 között csornai prépost – 331
Kapornaki [?] – 11
Kapronczay Péter, pálos szerzetes. 1546–1551 között a Révay fiúk nevelője Padovában, utóbb esztergomi kanonok, 1559-től 1561-ig csanádi püspök – 331
Kegyes, az 1540-es évek elejétől Kanizsay Orsolya környezetében élt; az 1550-es évek második felében a kis Nádasdy Ferenc egyik gondviselője – 12, 36, 210, 214, 250, 310
Kendi Ferenc (?–1558), erdélyi nagybirtokos főnemes 1553 és 1556 között Ferdinánd erdélyi vajdája – 40
Kerecsényi (Kerechényi) László (?–1566?), 1556-ig szigetvári 1560-tól gyulai kapitány. 1566-ban kéthavi ostrom után földadni kényszerült Gyulát. A törökök elfogták, és Nándorfehérváron kivégezték – 245
Kerecsényi Lászlóné – 137
Kerthy György, Nádasdy Tamás udvari embere – 250
Kever Márton – lásd Kövér Márton.
Kinsperger [?] – 193
Kinspergerné [?] – 228
Kocsis István [?] – 81
Kocsy, Nádasdy Tamás udvari embere – 15
Komlósy (Komlósi, Komlóssy), Mihály vagy Tamás. Mindketten Nádasdy Tamás udvarának belső emberei. Komlósy Tamás a nádor egyik íródeákja – 123, 191, 269, 275, 277
Kopernikusz (1473–1543) – 289
Kőrös Menyhért, Szegedi Kőrös Gáspár testvére – 50, 315–7
Kőrös Pál, Szegedi Kőrös Gáspár testvére. Szíjgyártó, 1559-től soproni polgár. 1563 után Gáspár doktor soproni majorjának örököse – 50, 315–7
Kövér Márton, Nádasdy Tamás udvari embere – 73, 142
Köves (Kövesi) András, 1553-tól 1568-ig veszprémi püspök – 324, 326, 331, 333–4
Krusith János (?–1569 után), 1552-ben korponai kapitány, 1562-

ben török fogoly, 1565. évi szabadulása után Liptó vármegye főispánja – 245

Lajos, II. (1506–1526), 1516-tól magyar és cseh király – 290
László király – lásd Ulászló.
Lázár, a majorok bírája [?] – 250
Lencsés, Nádasdy Tamás udvari embere – 237
Lengyel, Nádasdy Tamás udvari embere – 214
Leonardo da Vinci (1452–1519) – 289
Lipót, pozsonyi sebész – 33, 162
Lonicerus, Adam Lonitzer (1528–1586), német botanikus és orvos – 289
Losonczy (Lossonczy) István (?–1552), nagybirtokos főnemes, 1547-től nógrádi, 1551-től temesi főispán és Temesvár kapitánya. Nádasdyval együtt részt vett Erdély visszafoglalásában Ferdinánd számára. Temesvár feladásakor a törökök elfogták és lefejezték – 29, 313
Lőrinc, porkoláb, vagyis várőr Sárváron – 98

Macedonia Péter – 245
Mágócsy Gáspár (?–1586 vagy 1587), 1554-től gyulai kapitány, 1562-ben török fogoly. 1563-tól egri kapitány, Heves és Külső-Szolnok vármegye főispánja. 1574-től beregi, 1579-től tornai főispán – 245
Mailáth család – 299, 315
Mailáth (Mayland) Gábor (?–1577), István erdélyi vajda és Nádasdy Anna fia. Nádasdy Tamás udvarában nevelkedett. 1562-ben János Zsigmond hadvezéreként a székely felkelés egyik leverője – 21, 28, 30-1, 34, 40, 54, 170, 199, 216, 271, 293, 312-5, 324, 327, 333
Mailáth István (1502–1550), Mohács után Nádasdy Tamással együtt Ferdinánd kezére játszotta a királyi kincseket és Pozsony várát, cserébe Ferdinánd Fogaras birtokosává

tette. 1528-ban Szapolyai Jánoshoz állt. 1530-ban feleségül vette Nádasdy Tamás húgát, Annát. 1534-től erdélyi vajda. 1540-ben összeesküvést szőtt Szapolyai ellen. Mint országos főkapitány, fejedelemségre tört. 1541-ben a moldvai vajda elfogatta; haláláig Isztambulban raboskodott – 292

Mailáth (Majláth, Maylad) Istvánné Nádasdy Anna, Nádasdy Tamás húga – 33, 36, 54, 56, 138, 184, 187, 284, 292, 312-5, 317-20, 322-6

Mailáth Margit, István erdélyi vajda és Nádasdy Anna leánya, somlyói Báthory András felesége – 31, 313

Makárius Bódog József, Josephus Macarius (Bódog Józsa) humanista, Perneszy György és talán Nádasdy Tamás pártfogoltja; Melanchton tanítványa. A Nádasdy-udvarban egy ideig Mailáth Gábor nevelője – 290

Makkos Amborus [?] – 231

Malonyi (Melony) Péter (Petrus), Nádasdy Tamás familiárisa – 114, 126

Mária, Habsburg (1528–1603), V. Károly császár leánya. 1548-ban unokabátyjához, Habsburg Miksa későbbi császárhoz és királyhoz ment feleségül – 201, 319, 325, 327

Martonfalvi László, 1556-1562 között szentmártoni főapát – 331

Matthiolus (Mattheolus), Pierandrea Mattioli (1500–1577) olasz orvos és természettudós, Ferdinánd és Miksa császár orvosa – 100-1, 289, 294, 298

Mátyás, patikus [?] – 63

Melius Juhász Péter (1536–1572), 1558-tól debreceni prédikátor, 1561-től ugyanott református püspök. Ő szervezte meg Magyarországon a református egyházat. *Herbárium* című műve az első magyar nyelvű botanikai, gazdasági, orvostudományi munka – 290, 295

Melony Petrus – lásd Malonyi Péter.

Mérey (Méray) Mihály (1500–1572), jogtudós, 1544-től királyi személynök, 1563-tól nádori helytartó – 111, 245

Mezőlaki Menyező Ferenc, 1553–1560 között zalavári apát, Nádasdy Tamás pártfogoltja – 331
Miklós Benedek, Nádasdy Tamás udvari embere – 246
Miklós deák, Sennyei Ferenc embere – 233
Miklós Pál, Nádasdy Tamás udvari embere – 246
Miksa, I. Habsburg (1527–1576), osztrák főherceg, 1545. szeptember közepétől választott cseh király. 1562. szeptember 15-én cseh királlyá koronázták, 1562. november 19-én római királlyá választották; magyar királlyá való koronázása 1563. szeptember 8-án volt. Német–római császárként, magyar és cseh királyként ténylegesen I. Ferdinánd halálát követően 1564. július 26-tól uralkodott. Felesége Habsburg Mária, V. Károly császár leánya – 211, 289, 319, 325, 327, 329, 332
Móré Tamás [?] – 152, 230
Móric (1521–1553), 1541-től Szászország hercege, 1547-től választófejedelem – 314

Nádasdy Anna – lásd Mailáth Istvánné.
Nádasdy Ferenc, id. (?–1542), lovaskapitány, Nádasdy Tamás apja. Első felesége Therjék Orsolya, a második Véssey Orsolya volt – 310
Nádasdy Ferencné Véssey Orsolya, Nádasdy Tamás mostohaanyja – 310, 312
Nádasdy (Nádasdi) Ferenc (1555–1604), Nádasdy Tamás és Kanizsay Orsolya fia, hadvezér. Vas megye főispánja, királyi főlovászmester, Dunán inneni főkapitány. 1587-ben Kanizsánál győzelmet aratott a törökök fölött – 133-4, 136, 138-42, 145-6, 151, 153, 156, 159-61, 166, 169, 171-2, 174-6, 181-2, 184-9, 191-4, 197, 200, 203-5, 207-10, 213-6, 218-20, 225, 227, 230-1, 234, 236-8, 243-4, 246, 249-56, 259-62, 264, 267-79, 281, 283-4, 297, 300, 321-3, 326-7, 332

Nádasdy Gáspár (?–1551), Márton fia, Nádasdy Tamás unokaöccse – 29
Nádasdy (Nádasdi) Kristóf, Nádasdy Tamás fivére; felesége Csoron Margit – 88, 91, 184-5, 252, 325, 332
Nádasdy Márton (?–1552), Nádasdy Tamás unokatestvére dédapja révén – 7, 310
Nádasdy Zsuzsanna – lásd Szele Balázsné.
Nagy Antal [?] – 95
Németh Kristóf, Nádasdy Tamás udvari embere – 61
Novák József – 319

Nyitray József, Nádasdy Tamás familiárisa – 33

Oddi, degli Oddo (1478–1558), Velencében orvos, Padovában az orvostan tanára – 294
Oláh Miklós (1493–1568), humanista tudós, Mária királyné titkára. 1543-tól zágrábi, 1548-tól egri püspök, 1553-tól esztergomi érsek. 1543-tól kancellár, 1562-től királyi helytartó – 162, 167, 290, 295, 312, 314, 321, 330-1, 334
Oláh Császár Miklós, apja Császár Miklós, anyja Oláh Orsolya, Oláh Miklós érsek testvére volt. Szlúny Annát vette feleségül – 329
Orsolya (Orsolla), Nádasdy Ferenc dajkája – 176, 206, 255-6, 275, 332
Országh (Ország) Kristóf (?–1567), országbíró, nógrádi főispán. Zrínyi Miklós leányát, Ilonát vette feleségül – 245
Ostfi Jakab, László fia – 187, 245
Ostffy László, családja rokonságban állt a Kanizsay családdal – 5

Őry György (Györkó), Nádasdy Ferenc szolgája – 262
Őry Mihály, Nádasdy Tamás udvari embere – 262

Paksi, Paksy, Paxi, talán Paksy János veszprémi, majd komáromi kapitány, 1552-től Komárom vármegye főispánja. Nádasdy Tamás familiárisa – 172-3, 192, 245, 299
Pálffy Péter (?–1568), Pál fia – 245
Pápai Pál (?–1562) [?] – 279
Paracelsus, Philippus Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493–1541), svájci természettudós, orvos, 1527-től a bázeli egyetem tanára. A reneszánsz legjelentősebb orvosa. A betegségek okát a szervezet kémiai folyamatainak zavarában kereste – 289
Paxi – lásd Paksi, Paksy.
Pécsy Farkas, 1549-ben Bebek Ferenccel Balassa Menyhért és Basó Mátyás ellen harcolt. Később török fogságba esett, 1565-ben szabadult – 27
Péchy (Pécsy) Márton, Nádasdy Tamás familiárisa – 237, 239, 244, 249-50
Pelézdi Ádám deák (?–1551), az 1540-es évek második felétől a Nádasdy-birtokok (főként a cenki és a sárvári uradalmak) alkalmazottja. Fia az 1550-es évek végén Nádasdy Tamás segítségével végezte tanulmányait Bécsben – 27, 239
Perényi Gábor (Gábriel) (1532–1567), Abaúj vármegye főispánja, felső-magyarországi főkapitány, tárnokmester. 1554-től Ferdinánd tanácsosa, 1563-tól országbíró – 245
Pereszlegi, ispán – 231
Perneszy (Perneszit, Pernezith, Pernezyth) György (?–1560?), humanista képzettségű nemesi értelmiségi, Nádasdy Tamás sárvári jószágigazgatója, Bornemisza Péter, Macarius Bódog Józsa, Somogyi Péter pártfogója – 19, 20, 31-2, 44, 59, 62, 71, 73, 78, 84, 98, 109, 124, 132, 140, 152, 177, 181, 191, 210, 251, 294, 311, 314, 316-8, 321, 323, 325-6, 328
Perneszy Klára, Zichy István felesége – 331
Perztentzkyné [?] – 33
Péter – lásd Barthus Péter.

Péter, borbély – 113
Péter, bécsi orvos – 56, 315-6
Pétervváradi Balázs, váci püspök és kamarai elnök – 331
Petheő János, gersei (1525–1578), Sopron vármegye főispánja. 1551-től lippai és soproni, 1558-tól kassai, 1562-től komáromi kapitány; később Duna-melléki főkapitány és főpohárnok. Soproni házának szomszédságában vásárolt házat Szegedi Kőrös Gáspár – 245
Pethő Benedek, gersei, apja Tamás, anyja Sulyok lány. Csoron lányt vett feleségül – 146
Pető Mihály, gersei, talán Gáspár fia, Sitkey Anna férje, aki Tátika, Kemend és Raz birtokosa volt, vagy János fia, az 1552-ben Eger várát védő Gáspár testvére, aki 1578-ban török rab volt – 19
Petrovics Péter (1485–1557), Szapolyai János király rokona és híve, 1551-ig temesi ispán; 1540-től János Zsigmond egyik gyámja. Az erdélyi reformáció egyik legfőbb támogatója – 312
Podmaniczky Ráfael (1512?–1558), 1544-től trencséni főispán – 227, 330
Poor Albert, Nádasdy Tamás familiárisa – 231
Pörzsölt Zsófia, Szegedi Kőrös Gáspár anyja 293
Propercius, orvos – 92
Pruky Balázs, Nádasdy Tamás udvari embere – 237
Purkircher György (1530 körül–1578), orvos, botanikus. Wittembergben, Padovában és Párizsban tanult. 1563-tól Pozsonyban volt orvos. Háza mellett orvos-botanikai kertet létesített – 300

Quadrio, bécsi orvos – 222, 263

Récsei [?] – 29, 98
Révay fiúk – 91, 246, 294, 318

Révay Ferenc (1489–1553), Ferdinánd híve, 1532-től Túróc vármegye főispánja, 1538-tól királyi személynök, 1542-től haláláig nádori helytartó. Első felesége Gyulai Borbála, a második Paksi Anna – 44
Révay János (1530 körül–?), Ferenc fia; felesége Bánffy Anna – 318
Révay Lőrinc (1530 után–1556 után), Ferenc legfiatalabb fia – 160, 318
Révay Mihály (1528 körül–1583 körül), Ferenc legidősebb fia. Királyi tanácsos, főajtónálló, 1561-től Túróc megye főispánja – 160, 318

Salm, Eck győri főkapitány – 246
Salm, Niklas (1522?–1550), Ferdinánd hadvezére, főkamarás; 1542-től királyi főkapitány Magyarországon. Thurzó Elek országbíró veje – 312
Sárkány (Sárkán, Sárkáni) Antal, ákosházi (?–1562), sárvári tiszttartó, Nádasdy Tamás nagy befolyású, jó anyagi körülmények között élő bizalmas embere. Soproni házát 1554 táján Szegedi Kőrös Gáspár vette meg – 21, 27, 29, 43, 92, 97, 99, 106-8, 114, 117, 122, 127, 131, 135, 152, 156, 169, 192, 198-200, 207, 219, 244, 246, 259, 296
Segéd György [?] – 27
Sennyei (Sennei, Zsennyei, Zsennyey) Ferenc, Sárvár, Kapu és Léka várkapitánya, a Nádasdy-birtokok gazdálkodásának központi irányítója, Nádasdy Tamás halála után Kanizsay Orsolya legfőbb támasza. Humanista képzettségű nemesi értelmiségi birtokos – 62-4, 67, 73-4, 83, 92, 98, 105, 124-5, 128, 184-5, 188-9, 200, 219-21, 225, 231-4, 236, 240, 249, 252, 256, 261, 273-5, 277, 316-7, 330, 332-4
Sennyei (Sennei) Orsolya – 56, 127
Serédy család – 293
Serédy Gáspár, Miklós fia, Mérey Anna férje – 245

Sibrik Máté, Vas megyei birtokos, Nádasdy Tamás udvari embere – 125
Sibrik (Sybryk) asszony, bizonyára Sibrik Máté felesége – 244
Sibrik (Szebrik) leányasszony [?] – 111
Simon kománk asszony [?] – 219
Somogyi Péter, vágsellyei evangélikus tanító. Oláh Miklós érsek bebörtönöztette; 1557–1558. évi fogságáról szóló latin nyelvű följegyzései fennmaradtak – 295-6
Stöckel Lénárt (1510–1560), lutheránus prédikátor; Felső-Magyarország reformátora. Wittembergben tanult, majd Németországban tanított. 1539-ben hazatért, és a bártfai iskola rektora lett. Kapcsolatban állt Lutherrel és Melanchtonnal – 290
Sulyok Balázs, apja István, anyja enyingi Török Margit. 1542-ben királyi főkomornyik – 19
Sybryk asszony – lásd Sibrik asszony.
Sylvester János, Erdősi (1504 körül–1551 után), humanista tudós, Biblia-fordító. Krakkóban és Wittembergben tanult. 1534-től Nádasdy Tamás sárvári birtokán volt tanító és nyomdász. 1543-tól a bécsi egyetemen tanította a héber és a görög nyelvet. 1541-ben Újtestamentum-fordítása az első hazai nyomdában készült magyar könyv volt – 290, 292

Szabardi Mátyás, 1553 és 1556 között váradi püspök – 322
Szabó Pál, Mailáthné Nádasdy Anna szolgája – 39
Szabó Tamás, sárvári udvarbíró [?] – 198
Szalay János (?–1545), 1527-től pozsonyi várkapitány, a megye főispánja; Nádasdy Tamás bizalmas barátja – 8, 311
Szalay Pál, Nádasdy Tamás familiárisa – 234, 270
Szapolyai János – lásd János, I.
Szarka Pál (?–1567 előtt), Vas megyei birtokos – 113
Szebrik leányasszony – lásd Sibrik leányasszony.
Széchy asszony [?] – 215

Szegedi Máté – 290
Székely Lukács (?–1575), 1543-ban Stájerország és Kapronca kapitánya, 1556-tól királyi tanácsos – 246
Szele Balázsné Nádasdy Zsuzsanna, Nádasdy Tamás testvére – 13, 194, 197, 228, 236, 311, 330
Szemcsey László [?] – 220
Szentgyörgyi Gábor, Nádasdy Tamás titkára. Latinul megírta ura életrajzát – 233, 330
Szily Albert – 294
Szinnyey – lásd Sennyei Ferenc.
Szinnyeyné – lásd Sennyei Orsolya.
Szlúny Anna, Szlúny (Frangepán) György leánya; Oláh Császár Miklóshoz ment feleségül 1559-ben – 221, 231, 240, 244-5, 267, 328-31
Szlúny Ferenc (Frangepán; 1540 körül–1573), Szlúny Anna testvére. 1567–1572 között horvát bán – 236, 240, 329

Tahy Bernát Nádasdy Tamás udvari vitéze, utóbb udvarmestere – 226
Tahy Ferenc (?–1573) Pozsega megye főispánja, 1554-től főlovászmester. 1544-ben Zrínyi Miklóssal, 1556-ban Nádasdy Tamással harcolt a törökök ellen. Zrínyi húgát, Ilonát vette feleségül – 28, 137, 246, 326
Takáts Sándor – 293, 298-9
Tamás deák, Bécsi (Viennensis, Wiener) Tamás, a Révay fiúk nevelője a padovai egyetemen, utóbb pozsonyi jegyző – 91
Tamás pap [?] – 60
Tarnóczy Andrásné, Nádasdy Tamás korábbi sztenicsnyáki várnagyának özvegye – 246
Tarnóczy Jakab, Nádasdy Tamás familiárisa – 213
Teffenpakher, Christoph Teuffenbach diplomata, hadvezér, királyi tanácsos. 1567–1568-ban Verancsics Antal követtársa a török Portán – 245

Telegdi Kata (?–1549), somlyói Báthory István erdélyi vajda felesége, András anyja – 311
Teriak Pál, talán Nádasdy Tamás rokona anyai ágon – 12
Tersáczky, Thersaczky [?] – 238, 246
Thurzó (Turzó) Ferenc (?–1576), 1534-től nyitrai püspök, 1540-től a magyar kamara elnöke. 1556-ban áttért az evangélikus vallásra, és megházasodott. 1557-től királyi tanácsos, az udvari kamara elnöke, majd királyi főudvarmester – 245
Tinódi Sebestyén (1505 és 1510 között–1556), íródeák és énekszerző, a XVI. század legkiválóbb énekmondója. 1555-től Sárváron élt haláláig – 140, 290
Torrody Péter, Nádasdy Tamás udvari embere – 7
Tóth Mihály, szegedi főbíró, hajdúvezér. 1552 februárjában hajdúival rövid időre sikerült visszafoglalnia Szeged városát – 294
Török Ferenc (?–1570 előtt), Török Bálint fia, nagybirtokos főnemes – 21, 28, 87, 246 312
Török Ferencné Országh Borbála – 191
Török Kata – lásd Csáky Istvánné.
Tranquillus, Andronicus, dalmáciai humanista. Gritti bizalmas titkára, utóbb Szapolyai János familiárisa. Nádasdy Tamás udvarával is kapcsolatban állt – 236

Udvardy György (Georgius), Nádasdy Tamás familiárisa – 221, 329
Ugnóth – lásd Ungnád János.
Ujlaky János, 1561–1578 között váci püspök – 334
Ulema bég, az 1540-es években és az 1550-es évek elején boszniai pasa – 312
Ulászló, II. Jagelló (1456–1516), 1471-től cseh, 1490-től magyar király – 238
Ungnád (Ugnóth) János (?–1564), Ferdinánd tanácsosa, miniszter – 246

Ungnád (Ungnod) Kristóf (?–1587), 1564-ben egri kapitány, 1578-tól 1584-ig horvát bán – 49, 52
Uszay (Uzsai) Jánosné, György deák felesége – 181, 182

Várdai Tamás [?] – 294
Varjas Béla – 290
Vén Szabó János, Szegedi Kőrös Gáspár mostohaapja – 293
Verancsics Antal (1504–1573), Szapolyai János király, majd Ferdinánd diplomatája, humanista tudós. 1553-tól pécsi, 1557-től egri püspök, 1569-től haláláig esztergomi érsek, 1572-től királyi helytartó – 241, 315, 320, 327, 331
Vesalius, Andreas (1514–1564), belga anatómus. 1543-tól Bolognában és Pisában tanított, majd V. Károly német császár és II. Fülöp spanyol király orvosa lett. A tudományos bonctan megalapozója – 289, 294
Vitéz Pál [?] – 294

Wernher (Verner) György (1490?–1567), a szepesi kamara igazgatója. Orvoslással is foglalkozott; könyvet írt Magyarország gyógyvizeiről – 61

Zaberdinus Boldizsár deák, a Nádasdy-birtokok befolyásos alkalmazottja. Kozma nevű fiát (vagy rokonát) Nádasdy Tamás taníttatta a bolognai egyetemen az 1550-es évek második felében – 184, 204, 207, 236
Zajcsics Mátyás, kassai jegyző – 324
Zápolya János – lásd János, I. Szapolyai.
Zay Ferenc (1498–1570), 1553-tól 1557-ig Ferdinánd portai követe, Külső-Szolnok megye főispánja, 1560-tól felsőmagyarországi főkapitány – 197, 246-7
Zichy István, apja Benedek. Perneszy Klárát vette feleségül – 244, 331
Zichy Pál [?] – 32

Zrínyi Miklós (1508–1566), nagybirtokos főnemes. 1542-től 1556-ig horvát bán, utóbb dunántúli főkapitány, tárnokmester. 1566-ban Szigetvár védője – 246, 314-5
Zrínyi Miklósné Frangepán Katalin – 228

Zsennyei, Zsennyey – lásd Sennyei Ferenc.
Zsófia [?] – 96
Zsuzsanna asszony – lásd Szele Balázsné.

Augusta – Augsburg, NSZK 244

Babot – Babót, Győr-Sopron megye 39
Barkó – Brekov, Csehszlovákia 40
Bártfa – Bardejov, Csehszlovákia 246, 290
Bécs – 19-20, 27, 54, 61, 63, 72-3, 92, 98-100, 103-5, 107-8, 111, 123, 132-3, 136, 142, 153, 155, 160-2, 173, 193-4, 198--200, 203-10, 213-5, 217-9, 221-2, 228-9, 231, 233-7, 239, 246, 249, 251-2, 254, 260-3, 265, 267, 269, 271-2 277, 279, 298-9, 329
Becsér – [?] 244
Bécsújhely – Wiener Neustadt, Ausztria 251
Bér – lásd Zalabér
Beszprém – lásd Veszprém
Beszterce – lásd Vágbeszterce
Bodonhely, Bodonhel – Győr-Sopron megye 193
Bolcsér – [?] 267
Bologna – Olaszország 290
Borsmonostor, Bos monostora – Szentmáriahegy: Marienburg, Ausztria 199, 245
Brassó – Braşov, Románia 290
Buda – 98, 290

Calabria – 71, 294
Coloswar – lásd Kolozsvár
Czenk – lásd Nagycenk

Csanád – Magyarcsanád, Csongrád megye 245, 327, 331
Csány – lásd Zalacsány
Csapod – Győr-Sopron megye 183
Csepreg – Vas megye 67, 137
Csér – Győr-Sopron megye 277
Csorna – Győr-Sopron megye 245, 331
Csúny – lásd Dunacsún

Devecser – Veszprém megye 151
Drégely – Drégelyvár: Drégelypalánk, Nógrád megye 290
Dunacsún – Čunovo, Csehszlovákia 64, 182

Eger – 37, 51, 198, 245, 290, 315, 327, 331
Egörvár – Egervár, Zala megye 88-9
Eperjes – Prešov, Csehszlovákia 246
Esztergom – 37, 166, 279, 299

Felföld – 289
Fertő – 62, 228, 240, 249
Fertőszentmiklós – Győr-Sopron megye 166, 182, 185-6, 200, 205-6, 225, 230
Fogaras – Făgăras, Románia 138, 284
Föles – lásd Füles [?]
Fölsőlindva – Felsőlendva: Gonrja Lendava, Jugoszlávia 182
Füles – Nikitsch, Ausztria 205

Gönc – Borsod-Abaúj-Zemplén megye 290
Grác, Grécz – Graz, Ausztria 40-1, 299
Guhar – Gór, Vas megye 275

Győr – 37, 111, 193, 195, 197, 218, 245, 252, 270, 272, 296, 299, 331, 333
Győrszentmárton – Pannonhalma, Győr-Sopron megye 245, 331

Hahót – Zala megye 120
Halolti – Halogy [?], Vas megye 205
Hán – Hanság 252
Himperg – Himberg, Ausztria 268
Hodycz – Hodinci, Jugoszlávia 160

Jeztrebacka – Jesztrebarszka: Jastrebarsko, Jugoszlávia 53

Iváncsi – Iváne [?], Vas megye 205

Kabold – Kobersdorf, Ausztria 147, 149, 151, 153-4
Kanizsa – lásd Nagykanizsa
Kanizsa tartomány – 11
Kapornak – lásd Nagykapornak
Kapu – Kapuvár, Győr-Sopron megye 15, 21, 183, 225, 252
Kassa – Košice, Csehszlovákia 28, 162, 246, 290, 324
Kereslag – Gyirót: Kroatisch-Geresdorf, Ausztria 36
Keresztúr – Németkeresztúr, Sopronkeresztúr: Deutschkreutz, Ausztria 74, 83, 161, 166, 183, 192, 206, 217, 225, 227-30, 237, 252, 267-8, 272, 276-7
Keresztúr – lásd Sajókeresztúr
Kermecbánya – lásd Körmöcbánya
Kisszeben – Sabinov, Csehszlovákia 246
Knin – Jugoszlávia 245
Kolozsvár – Cluj-Napoca, Románia 25, 27, 290
Kőszeg – 289
Körmöcbánya – Kremnica, Csehszlovákia 246
Krakkó – Kraków, Lengyelország 298
Krems, Kremz – Krems an der Donau, Ausztria 237, 239
Kréta – 99, 294, 319

Lánzsér – Landsee, Ausztria 276-7
Léka, Leoka, Leuka – Lockenhaus, Ausztria 19, 29, 35-6, 38-40,

48, 50, 53-4, 59, 64, 67, 72, 77, 79-80, 82, 84-5, 112, 166, 169, 171, 176, 181, 183, 188-200, 203, 209, 218, 225, 230, 252, 255-7, 259-60, 276, 318
Léva – Levice, Csehszlovákia 198
Lindva – Lendva: Lendava, Jugoszlávia 181-2
Lippa – Lipova, Románia 29
Loreto – Olaszország 73
Loós, Lózs – lásd Nagylózs
Lőcse – Levoča, Csehszlovákia 246

Marsin – [?] 30
Maylád – Majláthfalva [?]: Mailat, Románia 243
Mezőtúr – Szolnok megye 50
Monyorókerék – Eberau, Ausztria 7-8
Marhék – Marchegg, Ausztria 20
Megyer – lásd Nagymegyer
Mekelburg – Mecklenburg, NDK 260
Mohács – 289-90

Nádasd – Vas megye 88
Nagycenk – Győr-Sopron megye 11
Nagyenyed – Aiud, Románia 290
Nagykanizsa – Zala megye 22, 170, 197, 218, 238, 312
Nagykapornak – Zala megye 245, 331
Nagylózs – Győr-Sopron megye 183, 205
Nagymegyer – Čalovo, Csehszlovákia 192
Nagyszombat – Trnava, Csehszlovákia 246, 279
Nagyvárad – Oradea, Románia 173, 272, 299, 322, 324, 334
Nándorfehérvár – Belgrád, Jugoszlávia 290
Németújvár – Güssing, Ausztria 7, 36

Nyitra – Nitra, Csehszlovákia 33, 245, 331, 333

Óbuda – 245
Okijcz, Okycz – Okics: Okić, Jugoszlávia 43-4
Ozal, Ozaly – Ozalj, Jugoszlávia 47, 48, 51-3

Pádua – Padova, Olaszország 91, 294
Pacsod – Pakod, Zala megye vagy Pacsa, Zala megye 22, 293
Pamogy – lásd Pomagy
Pápa – Veszprém megye 24, 111
Pécs – 197, 245, 290, 327, 331
Perugia – Olaszország 294
Pestyen – lásd Pöstyén
Pomagy – Pomogy: Pamhagen, Ausztria 228, 249
Pornó – Pornóapáti, Vas megye 199
Poson, Pozson, Pozsony – 14, 50, 59, 61, 63, 74, 88, 91 106-7, 111-2, 122-3, 137, 162, 177, 182-4, 189-92, 197, 206, 218-20, 222-3, 226-7, 238, 240, 246, 249, 251-3, 270-3, 275, 277, 279, 290-1, 295, 297, 299-300, 324
Pöstyén – Pieštany, Csehszlovákia 31-2, 34, 311
Prága – 217
Ptoly – Ptuj, Jugoszlávia 53

Regensburg – NSZK 310
Róma – 290

Sajókeresztúr – Borsod-Abaúj-Zemplén megye 50
Salczpurg, Salzbruck – Salzburg, Ausztria 225, 230
Sárod – Sarród, Győr-Sopron megye 228
Sárospatak – Borsod-Abaúj-Zemplén megye 290
Sárvár, Sarwar – Vas megye 5-6, 8-9, 11-4, 16-7, 19, 21, 23, 28-31, 36-7, 43, 56, 59-60, 63, 67, 85, 87-8, 91-2, 95-6, 99, 103, 106, 108-11, 113, 122, 124-8, 131-5, 138-40, 142, 145-6, 151-2, 154-6, 159, 161-2, 169-70, 172, 174-8, 181-2, 184, 186, 190-1, 194, 200, 204, 206, 216, 218, 220-1, 227,

230-2, 234, 237-8, 246, 249-50, 252-3, 262, 269-78, 283-4, 289-90, 292-4, 297-9, 311
Sárvárújsziget – lásd Sárvár
Sejtör, Séjter – lásd Söjtör
Selmec – Selmecbánya: Banská Štiavnica, Csehszlovákia 246
Semig – lásd Sümeg
Sempte – Šintava, Csehszlovákia 33, 290
Simeg – lásd Sümeg
Sitke – Vas megye 205
Sokorualja – 12
Sopron – 19, 114, 117, 123, 132, 153, 157, 177, 199, 246, 294, 296-7, 300, 320
Söjtör – Zala megye 95, 183, 225, 240
Speyer – NSZK 290
Stayer – Stájerország 198
Stenyisnák – lásd Sztenicsnyák, Sztenyicsnyák
Stiria – 298
Süly – Šulany [?], Csehszlovákia 13
Sümeg – Veszprém megye 22, 191, 299, 326

Szalónok – Szalónak: Schlaining, Ausztria 298
Szeged – 290, 294
Szeleste – Vas megye 176
Szentgerót – lásd Zalaszentgrót
Szentgotthárd – Vas megye 245, 331
Szentgyörgyvára – Szentgyörgyvár, Zala megye 22
Szentmárton – lásd Győrszentmárton
Szentmiklós – lásd Fertőszentmiklós
Szenyér – Somogy megye 277
Szerémség – 289
Sziget – lásd Sárvár
Szigetvár – Baranya megye 290
Szombathely – 156

Sztenicsnyák, Sztenyicsnyák – Sjeničak, Jugoszlávia 52, 207, 236, 239, 243, 254

Tadik – [?] 22
Tata – Komárom megye 238
Tokorcs – Vas megye 24
Temesvár – Timişoara, Románia 27, 290, 312
Tilin, Tinnin – lásd Knin
Tor vagy *Tort* – [?] 193
Trident – Trento, Olaszország 289, 333
Túr – lásd Mezőtúr [?] 50
Tyrle – Türje, Zala megye 245

Újhely – lásd Bécsújhely
Újvár – lásd Németújvár

Vác – 245, 299, 331, 334
Vágbeszterce – Považská, Bystrica, Csehszlovákia 234, 330
Vágsellye – Šala nad Váhom, Csehszlovákia 295
Várad – Nagyvárad
Vasvár – Vas megye 124
Végles – Víglaš, Csehszlovákia 198
Velence – 100, 106-7, 244, 246, 249, 299
Veszprém – 40, 152, 173, 219, 241, 272, 279, 283, 299, 314, 324, 331, 333-4
Viennae – lásd Bécs
Vinodol – [?] Jugoszlávia 51
Vizsoly – Borsod-Abaúj-Zemplén megye 290
Völcse – Völcsej, Győr-Sopron megye 261-2

Zágráb – Zagreb, Jugoszlávia 49, 53, 245, 299, 315, 331
Zalabér – Zala megye 22, 292
Zalacsány – Zala megye 22

Zalaszentgrót – Zala megye 22
Zalavár – Zala megye 245, 331
Zalavár tartomány – 11
Zólyom – Zvolen, Csehszlovákia 246

Zsenye – Zsennye, Vas megye 176

Képek jegyzéke

A borítón: *Kanizsay Orsolya*. Ismeretlen mester olajfestménye a Nádasdy-ősgalériából, 16. százd. MTKCs 53. 2.

1. *Nádasdy Tamás*. Ismeretlen mester olajfestménye a Nádasdy-ősgalériából, 16. század. MTKCs 53. 8.

2–3. *Sárvár*. Mathias Greischer rézmetszete, 17. század. MTKCs 55. 1278.

4. *Kolozsvár*. Ismeretlen német mester rézkarca Egidius van der Rye rajza után, 1617. MTKCs 1420. T.

5. *Grác*. Id. Mattheus Meria rézmetszete a *Topographia Provinciarum Austriacarum* című műből, 17. század. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya, App. H. 2638. 68–69. lap között.

6. *Szegedi Kőrös Gáspár levele*. MOL

7. *Méhtükrök*. Ismeretlen mester fametszete Mercurialis *De morbis mulieribus*... Tomus II. (Basileae, 1586.) 480. lapján. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya, Ant. 1545.

8. *Gyógynövényekkel dolgozó emberek*. Ismeretlen mester fametszete Melius Péter *Herbarium* (Kolozsvár, 1578) című kötetének címlapjáról. OSZK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK I. 141. címlap.

9. *A gyógynövényekről*. Beythe András: *Füveskönyv* (Németújvár, 1595.) OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK I/278.

10. *I. Ferdinánd*. Pieter Soutman rézkarca, 17. század. MTKCs 287.

11. *Egervár.* Az egervári kastély a restaurálás után. Országos Műemlékfelügyelőség Fototára 69. 608.
12. *Hippokratész.* Ismeretlen mester rézmetszete, 1574. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK III/634. C/3.
13. *Matthiolus Pier Andreas.* Ismeretlen mester rézmetszete, 1574. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK III/634. H/4.
14–16. *A füveskönyvből.* Beythe András: *Füveskönyv.* Németújvár, 1595. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK I/278, a 116/r–116/r lapok közötti leírás.
17. *Galenus.* Ismeretlen mester rézmetszete, 1574. OSzK Régi és Ritka Nyomtatványok Osztálya RMK III/634. E.
18–19. *Kabold.* Mathias Greischer rézmetszete. MTKCs 55. 1227.
20. *Sopron.* Lakner Kristóf rézkarca, 1620. MTKCs 30/1929. Gr.
21. *Balassa János.* Martino Rota rézkarcának fényképe. 1575. MTKCs. Az eredeti a bécsi Albertina tulajdonában.
22. *Oláh Miklós.* Donat Hübschmann fametszete, 16. század. MTKCs 7206.
23. *Beteget vizsgáló orvos.* Frankovith Gergely rézkarca, 1588. Egyetemi Könyvtár RMK I./32/d. Coll. 76/v–77/r. lapok közötti illusztráció.
24. *Győr.* Ismeretlen német mester rézkarca Niccolo Aginelli rajza után, 1617. MTKCs 5571. T.
25. *Mária királyné.* Francesco Terzio rézmetszete, 17. század. MTKCs kézikönyvtár, 772. sz.
26. *I. Miksa.* Pieter Soutman rézkarca, 17. század MTKCs 9581.
27. *Pozsony.* Ismeretlen német mester rézkarca Georg Hoefnagel rajza után, 1588. MTKCs 84. 212.
28. *Verancsics Antal.* Martino Rota rézmetszete, 1571. MTKCs 4522.

29. *Zay Ferenc.* Melchior Lorichs rézkarcának fényképe, 1557. MTKCs. Az eredeti a koppenhágai Királyi Könyvtárban.
30. *Léka.* Mathias Greischer rézmetszete, 17. század. MTKCs 4602. T.
31. *Bécs.* Ismeretlen német mester rézkarca, 16. század vége. MTKCs 5252. T.
32. *Nádasdi Ferenc.* Ismeretlen mester olajfestménye a Nádasdy-ősgalériából, 17. század. MTKCs 53. 4.

Tartalom

1 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1540. szeptember 21. előtt 5
2 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1541. május 20. 5
3 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1541. 6
4 Nádasdy Márton Nádasdy Tamásnak Monyorókerék, 1542. augusztus 19. 7
5 Nádasdy Márton Nádasdy Tamásnak Monyorókerék, 1542. augusztus 31. 7
6 Kanizsay Orsolya Szalay Jánosnak Sárvár, 1542. szeptember 15. 8
7 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1542. december 19. 11
8 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1542. 12
9 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1543. augusztus 3. 12
10 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Süly, 1544. május 11. 13
11 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1545. július 21. 13
12 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1545. július 23. 14
13 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1545. július 24. 14
14 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Kapu, 1546. július 11. 15

15 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1547. október 28. 16
16 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1549. március 9. 16
17 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1549. november 23 19
18 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Sopron,
1550. február 26. 19
19 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Léka,
1550. március 20. 20
20 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1550. július 6. 21
21 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Kapu,
1550. szeptember 4. 21
22 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1550. október 18. 23
23 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1550. október 20. 23
24 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pápa,
1550. október 28. 24
25 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Kolozsvár,
1551. július 31. 27
26 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1551. augusztus 13. 28
27 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Lippa,
1551. november 27. 29
28 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1551. november 29. 30
29 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1551. december 6. 31
30 Perneszy György Nádasdy Tamásnak Pöstyén,
1552. május 10. 31

31 Perneszy György Nádasdy Tamásnak Pöstýen, 1552. május 13. 32
32 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak [Pöstýen, 1552. május 13.] 34
33 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Pöstýen, 1552. május 27. 34
34 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1552. október 4. 35
35 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Sárvár, 1552. október 5. 36
36 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1552. október 27. 36
37 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Győr, 1552. október 29. 37
38 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1552. november 8. 38
39 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Babót, 1552. november 25. 39
40 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1552. december 5. 39
41 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Grác, 1553. január 6. 40
42 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1553. március 22. 43
43 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Okics, 1553. szeptember 1. 43
44 Szegedi Kőrös Gáspár Révay Ferencnek Okics, 1553. szeptember 12. 44
45 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Ozaly,] 1553. október 15. 47
46 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Ozaly], 1553. október 18. 48

47 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Ozaly, 1553. november 1. 52
48 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1553. november 6. 54
49 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1553. november 7. 54
50 Szegedi Kőrös Gáspár Erdődy Péternek
Hely nélkül, 1554. február 28. 55
51 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Sárvár, 1554. március 6. 56
52 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Sárvár, 1554. március 8. 59
53 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Sárvár. 1554. március 9. 60
54 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Hely nélkül, 1554. március 19. 62
55 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Sárvár, 1554. március 25. 63
56 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Léka, 1554. március 30. 67
57 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Léka], 1554. április 4. 72
58 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony,
1554. április 15. 74
59 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Léka, 1554. április 17. 77
60 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1554. április 23. 80
61 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Léka,
1554. április 23. 82
62 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Léka,
1554. április 26. 84

63 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Léka, 1554. június 4. 85
64 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1554. június 11. 86
65 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Léka, 1554. június 11. 87
66 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Nádasd, 1554. szeptember 3. 88
67 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1554. szeptember 17. 91
68 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1554. október 13. 96
69 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1554. október 18. 98
70 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1554. október 31. 98
71 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1554. november 15. 99
72 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1554. november 26. 103
73 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1554. november 29. 105
74 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1554. december 4. 105
75 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1554. december 5. 106
76 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1554. december 7. 107
77 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1554. december 7. 108
78 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Hely nélkül, 1555. január 7. 108

79 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Hely nélkül, 1555. január 16. 109
80 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár, 1555.] január 19. 110
81 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Sárvár, 1555. március 15. 111
82 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. május 21. 113
83 Sárkány Antal, Barthus Péter, Melony (?) és
a másik Péter Nádasdy Tamásnak, Sopron,
1555. július 1. 114
84 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sopron], 1555. július 4. 117
85 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. július 13. 122
86 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sopron,
1555. augusztus–szeptember. 123
87 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. szeptember 23. 124
88 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Vasvár,
1555. szeptember 26. 124
89 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. szeptember 30. 125
90 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1555. október 1. 126
91 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1555. október 7. 127
92 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. október 7. 128
93 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. október 10. 131
94 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1555. október 21. 131

95 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. november 3. 132
96 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. november 15. 133
97 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1555. november 20. 133
98 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1555. november 23. 134
99 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1555. november 25. 135
100 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1555. november 25. 135
101 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1555. december 20. 136
102 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának
Pozsony, 1555. 137
103 Nádasdy Anna Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1556. január 13. 138
104 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1556. január 21. 139
105 Perneszy György Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1556. január 31. 140
106 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1556. január 31. 140
107 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1556. február 3. 142
108 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1556. február 4. 145
109 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1556. február 4. 146
110 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Kabold,
1556. február 16. 151

111 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1556. március 11. 152
112 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1556. március 14. 152
113 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1556. március 20. 154
114 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1556. március 25. 156
115 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Sopron, 1556. március 31. 156
116 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Bécs, 1556. április 2. 160
117 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1556. április 4. 161
118 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1556. május 3. 161
119 Oláh Miklós Pozsony városnak Bécs, 1556. május 12. 162
120 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Keresztúr, 1556. június 20. 166
121 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1556. augusztus 19. 169
122 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Nagykanizsa, 1556. augusztus 26. 170
123 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1556. szeptember 22. 171
124 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1556. október 5. 171
125 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1556. október 30. 172
126 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Hely nélkül, 1556. november 14. 173

127 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
Hely nélkül, 1557. január 10. 174
128 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1557. március 25. 174
129 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1557. március 29. 175
130 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1557. április 2. 176
131 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1557. április 9. 177
132 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1557. április 10. 178
133 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1557. május 8. 181
134 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony,
1557. június 14. 182
135 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony,
1557. június 15. 183
136 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony,
1557. június 24. 184
137 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1557. június 29. 184
138 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak
Fertőszentmiklós, 1557. június 30. 186
139 Szegedi Kőrös Gáspár Kanizsay Orsolyának
Hely nélkül, 1557. július 2. 187
140 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Léka,
1557. július 9. 188
141 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1557. szeptember 9. 190
142 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1557. szeptember 10. 191

143 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bodonhely, 1557. szeptember 16. 193
144 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Győr, 1557. október 3. 193
145 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1557. november 8. 194
146 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1557. november 10. 194
147 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Bécs, 1558. január 24. 198
148 Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak Pornó, 1558. március 22. 199
149 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. május 31. 200
150 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. június 5. 203
151 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. június 8. 204
152 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. június 22. 205
153 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. június 25. 205
154 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. június 28. 206
155 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. augusztus 17. 207
156 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Hely nélkül, 1558. szeptember 13. 208
157 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka, 1558. szeptember 20. 209
158 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. október 10. 209

159 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. október 10. 210
160 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. október 12. 213
161 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. október 15. 214
162 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1558. október 18. 215
163 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1558. október 31. 216
164 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Hely nélkül, 1558. november 1. 217
165 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Keresztúr, 1558. november 3. 217
166 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. január 3. 218
167 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. január 9. 219
168 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. január 9. 220
169 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. január 15. 220
170 Udvardy György Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. február 3. 221
171 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. február 4. 222
172 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. február 8. 226
173 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. február 26. 227
174 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Keresztúr, 1559. március 7. 229

175 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. március 19. 229
176 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. április 9. 230
177 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. május 13. 231
178 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. május 31. 231
179 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. június 4. 232
180 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. június 6. 233
181 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. június 11. 234
182 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. június 16. 235
183 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. szeptember 26. 235
184 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. október 14. 236
185 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. október 15. 237
186 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. október 17. 238
187 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1559. október 18. 239
188 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. november 16. 240
189 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1559. november 21. 246
190 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1559. december 4. 249

191 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak
[Sárvár], 1560. február 7–8. 250
192 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1560. március 17. 251
193 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1560. május 6. 252
194 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony,
1560. május 26. 253
195 Nádasdy Ferenc Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1560. május 28. 253
196 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1560. július 3. 254
197 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1560. július 16. 254
198 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. július 27. 255
199 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. július 31. 256
200 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. július 256
201 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. augusztus 11. 259
202 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. augusztus 16. 259
203 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs,
1560. augusztus 19. 260
204 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Léka,
1560. szeptember 11. 260
205 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Völcse,
1560. december 5. 261
206 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár,
1560. december 10. 262

207 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1560. december 11. 263
208 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1560. december 19. 267
209 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Bécs, 1560. december 22. 269
210 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1560. december 26. 269
211 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1561. január 2. 270
212 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Pozsony, 1561. augusztus 21. 270
213 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Pozsony, 1561. augusztus 24. 271
214 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1561. szeptember 3. 272
215 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1561. szeptember 4. 273
216 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak [Sárvár], 1561. szeptember 15. 274
217 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1561. november 8. 276
218 Nádasdy Tamás Kanizsay Orsolyának Pozsony, 1561. november 13. 277
219 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1561. november 16. 278
220 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Pozsony, 1562. február 20. 279
221 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Pozsony, 1562. március 13. 279
222 Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1562. április 9. 283

223 Kanizsay Orsolya Nádasdy Tamásnak Sárvár, 1562. április 11. 284
224 Nádasdy Anna Kanizsay Orsolyának Fogaras, 1562. július 23. 284

Grynaeus Tamás: Amíg élek, mindig az emberek javát szolgálom... 287

Jegyzetek 303
Bibliográfia 305
Rövidítések 307
Tárgyi magyarázatok 308
A hónapok és napok régi elnevezései 336
Szómagyarázatok 338
Névmagyarázatok és -mutató 346
Földrajzi nevek 368
Képek jegyzéke 376

A borítón
Nádasdy Tamásné Kanizsay Orsolya
(Ismeretlen festő műve, Magyar Nemzeti Múzeum
Történelmi Képcsarnok)

Sorozatszerkesztő
Ugrin Aranka

Szépirodalmi Könyvkiadó
Felelős vezető Tarnóc Márton igazgató
A kiadvány a Kner Nyomdában készült
Gyomaendrődön, 1988-ban
Munkaszám: 88.108
Felelős vezető Háromszéki Pál vezérigazgató
Felelős szerkesztő Ugrin Aranka

Műszaki vezető Ginács László
Művészeti szerkesztő Kiss Marianne
Műszaki szerkesztő Dobrovits Ilona
A védőborító-, a kötésterv és a tipográfia
Haiman György munkája
A kötet képanyagát válogatta dr. Czennerné Wilhelmb Gizella
A felvételeket Gottl Egon készítette
Megjelent 20,05 A/5 ív terjedelemben
Sz 4684–d–8890

ISBN 963 15 3736 6
ISSN 0237–4609